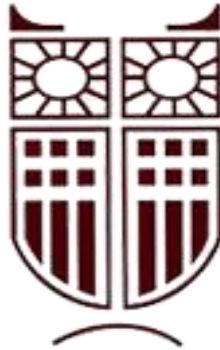

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΝΟΜΙΚΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

“ ΔΙΚΑΙΟ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ “

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας

❖ **“Αειφόρος ανάπτυξη και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Το
Ευρωπαϊκό και Εθνικό Νομοθετικό Πλαίσιο.”**

Επιμελούμενος Εργασίας :

Κατσούλας Ιωάννης (Α.Μ : 7119Μ050)

Επιβλέπων Αναπληρωτής Καθηγητής :

Χάνος Αντώνιος

Αθήνα 2020-2021

Τριμελής Επιτροπή

- ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΧΑΝΟΣ Αναπληρωτής Καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)
- ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΜΟΥΣΤΑΛΑΣ Καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου
- ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΕΛΙΣΣΑΣ Καθηγητής του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

Copyright © [**Ιωάννης Κατσούλας, 2021**]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All Rights Reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν την χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών

Ευχαριστίες

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου, στον Αναπληρωτή Καθηγητή και Διευθυντή του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών “Νομικής και Διοικητικής Επιστήμης” κ. Αντώνιο Χάνο, που μου εμπιστεύτηκε το θέμα και κυρίως για την καθοδήγηση και τις συμβουλές, ώστε να φέρω εις πέρας την ολοκλήρωση της Διπλωματικής μου Εργασίας. Επιπλέον, τον ευχαριστώ καθώς μου έδωσε την δυνατότητα να ασχοληθώ με δυο σημαντικούς τομείς, όπως είναι ο τομέας της ενέργειας και του περιβάλλοντος.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών της Δημόσιας Διοίκησης με κατεύθυνση «Δίκαιο, Τεχνολογία και Οικονομία» για το όμορφο ακαδημαϊκό ταξίδι. Παράλληλα, ευχαριστώ όλους τους συμφοιτητές και τις συμφοιτήτριες με τους οποίους είχα την «τύχη» να συνεργαστώ αλλά και για τις γνώσεις, την υποστήριξη και το ομαδικό πνεύμα που ζήσαμε κατά την διάρκεια του προγράμματος. Ακόμη, ένα μεγάλο ευχαριστώ στο προσωπικό της Βιβλιοθήκης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών για την άμεση εξυπηρέτησή τους.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να ξεχάσω την οικογένειά μου για την πλήρη υποστήριξη και την αμέριστη συμπαράστασή τους. Ευχαριστώ τους γονείς μου και την αδερφή μου που στέκονται όλα τα χρόνια αρωγοί στην εκπαίδευσή μου. Η αγάπη τους, η αισιοδοξία τους και η ενθάρρυνσή τους μου δίνουν την απαιτούμενη δύναμη για να εκπληρώσω τους στόχους μου.

Περιεχόμενα

Συνομογραφίες	<u>σελ.8</u>
Περίληψη	<u>σελ.10</u>
Abstract	<u>σελ.12</u>
Πρόλογος.	<u>σελ.13</u>

❖ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

I. Το δικαίωμα στο περιβάλλον	<u>σελ.16</u>
<i>i) Η νομική έννοια του περιβάλλοντος</i>	<u>σελ.16</u>
<i>ii) Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος στο περιβάλλον στο εθνικό δίκαιο</i>	<u>σελ.18</u>
II. Περιβαλλοντική προστασία στον ευρωπαϊκό χώρο	<u>σελ.20</u>
III. Γενικές παρατηρήσεις για την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης	<u>σελ.22</u>
IV. Ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης	<u>σελ.24</u>
<i>i) Ιστορική αναδρομή</i>	<u>σελ.24</u>
<i>ii) Πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της ενέργειας</i>	<u>σελ.27</u>
<i>iii) Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας: Η Συνθήκη και το πλαίσιο του</i>	<u>σελ.30</u>

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

❖ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Η κατοχύρωση της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο

§ 1 <u>Η γέννηση της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης</u>	<u>σελ.33</u>
§ 2 <u>Οι βασικοί άξονες της αειφόρου ανάπτυξης</u>	<u>σελ.34</u>
§ 3 <u>Διεθνή θεσμικά όργανα με την περιβαλλοντική πολιτική</u>	<u>σελ.36</u>
<i>I) Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α)</i>	<u>σελ.36</u>
<i>II) Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε)</i>	<u>σελ.38</u>
§ 4 <u>Το θεσμικό πλαίσιο του Ο.Η.Ε για την αειφόρο ανάπτυξη – Ιστορική αναδρομή</u>	<u>σελ.39</u>
<i>I) Η Συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης το 1972</i>	<u>σελ.40</u>
<i>II) Η Παγκόσμια Επιτροπή & η Έκθεση Brundtland – Το κοινό μας μέλλον</i>	<u>σελ.41</u>
<i>III) Η Συνδιάσκεψη του Ρίο για το περιβάλλον & την ανάπτυξη το 1992</i>	<u>σελ.42</u>
<i>i) Η Agenda -21-</i>	<u>σελ.45</u>
<i>IV) Η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ το 2002 (Ρίο +10 χρόνια)</i>	<u>σελ.47</u>
<i>V) Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο το 2012 (Ρίο +20 χρόνια)</i>	<u>σελ.49</u>
<i>VI) Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη το 2015</i>	<u>σελ.51</u>

❖ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης στο ευρωπαϊκό και εθνικό δίκαιο

ΕΝΟΤΗΤΑ Α'

§ 1 <u>Η κατοχύρωση της αειφόρου ανάπτυξης στο ευρωπαϊκό δίκαιο</u>	<u>σελ.53</u>
§ 2 <u>Οι λοιπές κατευθυντήριες περιβαλλοντικές αρχές του ευρωπαϊκού δικαίου</u>	<u>σελ.55</u>
<i>I) Η αρχή της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης</i>	<u>σελ.56</u>
<i>II) Η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος</i>	<u>σελ.57</u>
<i>III) Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει»</i>	<u>σελ.58</u>

IV) Το δικαίωμα πληροφόρησης στα θέματα του περιβάλλοντος	σελ.60
§ 3 Η επιρροή του ευρωπαϊκού δικαίου στο εθνικό δίκαιο	σελ.61
I) Η ενσωμάτωση της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας στο εθνικό δίκαιο υπό το πρίσμα της αειφόρου ανάπτυξης	σελ.62
II) Η νομολογία του Δ.Ε.Ε	σελ.67
§ 4 Νεότερες εξελίξεις για την θεμελίωση της αειφόρου ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος και της ενέργειας	σελ.69
I) Η ενεργειακή αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην σύγχρονη εποχή	σελ.69
II) Το 7 ^ο Πρόγραμμα Δράσης για το περιβάλλον	σελ.72

ΕΝΟΤΗΤΑ Β'

§ 1 Η αειφόρος ανάπτυξη ως νομική έννοια στο εθνικό δίκαιο	σελ.76
§ 2 Η αειφόρος ανάπτυξη ως εκδήλωση δημοσίου συμφέροντος	σελ.78
§ 3 Αειφόρος ανάπτυξη και σύγκρουση με κατοχυρωμένα συνταγματικά δικαιώματα	σελ.80

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

❖ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο Το νομοθετικό πλαίσιο των Α.Π.Ε σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο

ΕΝΟΤΗΤΑ Α'

§ 1 Ο Ορισμός των Α.Π.Ε και η χρησιμότητά τους	σελ.82
§ 2 Κατηγοριοποίηση των Α.Π.Ε – Συνοπτική αναφορά	σελ.84
I) Αιολική Ενέργεια	σελ.84
II) Ηλιακή Ενέργεια	σελ.85
III) Υδροηλεκτρική Ενέργεια	σελ.86
IV) Γεωθερμική Ενέργεια	σελ.87
V) Βιομάζα	σελ.88
VI) Θαλάσσια Ενέργεια	σελ.89
VII) Υβριδικά συστήματα	σελ.91
§ 3 Ιστορική εξέλιξη των Α.Π.Ε εντός της Ε.Ε	σελ.92
§ 4 Το παράγωγο δίκαιο της Ε.Ε για τις Α.Π.Ε	σελ.93
I) Η Ε. Οδηγία 28/2009/Ε.Κ	σελ.95
II) Η Ε. Οδηγία 2018/2001/Ε.Ε	σελ.96
§ 5 Άσκηση διοικητικού ελέγχου στον τομέα της ενέργειας σε ευρωπαϊκό επίπεδο	σελ.98
I) Η Γενική Διεύθυνση Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής	σελ.98
II) Το Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών (C.E.E.R)	σελ.99
III) Ο Οργανισμός Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (A.C.E.R).....	σελ.100

ΕΝΟΤΗΤΑ Β'

§ 1 Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο των Α.Π.Ε	σελ.101
I) Η Συνταγματική πρόβλεψη τους	σελ.101
II) Η νομοθετική πρόβλεψη τους	σελ.102
i) Η πρώτη φάση του θεσμικού πλαισίου των Α.Π.Ε	σελ.102
ii) Η αδειοδοτική διαδικασία για την εγκατάσταση και λειτουργία Α.Π.Ε	σελ.103
§ 2 Νομοθετικές ρυθμίσεις για κατηγορίες των Α.Π.Ε	σελ.109
I) Αιολική ενέργεια	σελ.109
II) Ηλιακή ενέργεια	σελ.110

Συντομογραφίες

Α.Ε.Π.Ο Αρχική Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Όρων

Α.Π.Ε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

Α/Γ Ανεμογεννήτρια

απόφ. απόφαση

άρθ. άρθρο

βλ. βλέπε

C Case – Υπόθεση

C.E.E.R Council of European Energy Regulations – Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών

E.C.T Energy Charter Treaty – Ευρωπαϊκός Χάρτης της Ενέργειας

E.E.L. Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

E.E Ευρωπαϊκή Ένωση (πρώην E.O.K)

E.E.Π Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

E.K.A.X Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

E.Π.Α.Ε Επιτροπή Πολεοδομικού Αρχιτεκτονικού Έργου

E.Π.Χ.Σ Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού

E.Σ.Ε.Κ Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας & Κλίματος

E.Σ.Χ.Α.Δ.Α Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημόσιων Ακινήτων

E.Σ.Χ.Α.Σ.Ε Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων

E.Σ.Χ.Π Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας & Περιβάλλοντος

E.Χ.Π.Α.Α Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο Αειφόρου Ανάπτυξης

E.Χ.Σ Ειδικά Χωροταξικά Σχέδια

εδφ. εδάφιο

εκδ. εκδόσεις

Ζ.Ε.Π Ζώνες Ειδικής Προστασίας

Δ.Ε.Ε Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Δ.Ε.Η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

Δ.Ε.Σ.Μ.Η.Ε Διαχειριστής Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας

HLPF High Level Political Forum

Η/Ε Ηλεκτρική Ενέργεια

Θ.Χ.Σ Θαλάσσιος Χωροταξικός Σχεδιασμός

Κ.Α.Π.Ε Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας

Κ/Γ Κατευθυντήριες Γραμμές

Κεφ. Κεφάλαιο

Κ.Υ.Α Κοινή Υπουργική Απόφαση

κ.α. και άλλοι

Μ.Κ.Ο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Μ.Π.Ε Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

Ν.Δ Νομοθετικό Διάταγμα

N. Νόμος

NoB Νομικό Βήμα

O.A.S.A Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης

O.H.E Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΛΣΤΕ Ολομέλεια Συμβουλίου της Επικρατείας

ο.α όπως αναφέρω

Π.Α.Κ Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας

Π.Α.Π Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας

Π.Δ Προεδρικό Διάταγμα

Π.Δ.Π Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον

Π.Ο.Τ.Α Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης

Π.Ο.Α.Π.Α Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων

Π.Σ.Ε Πολεοδομικό Σχέδιο Εφαρμογής

Π.Χ.Σ Περιφερειακά Χωροταξικά Σχέδια

παρ. παράγραφος

περιοδ. Περιοδικό

πχ. παραδείγματος χάριν

P.A.E Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

P.X.Σ Ρυμοτομικά Χωροταξικά Σχέδια

Σ.Α.Κ.Χ Σχέδιο Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου – *European Spatial Development Perspective ~ E.S.D.P*

Σ.Η.Θ.Υ.Α Συμπαράγωγή Θερμότητας και Ηλεκτρισμού Υψηλής Τάσεως

Σ.Μ.Π.Ε Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

ΣυνΘΕΕ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

ΣυνΘΛΕΕ Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στε Συμβούλιο της Επικρατείας

ΣΧΔ Σχέδιο Δράσης

σελ. σελίδα

σκ. Σκεπτικό

SDgs *Sustainable Development goals*

T.X.Σ Τοπικά Χωροταξικά Σχέδια

UNCBD *United Nations Convention on Biological Diversity*

UNEP *United Nations Environment Programme*

UNFCC *United Nations Framework Convention on Climate Change*

Υ.Α Υπουργική Απόφαση

Υ.ΠΕ.ΚΑ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής

Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

Φ.Ε.Κ Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

φ/β φωτοβολταϊκά

W.C.E.D *World Commission on Environment and Development*

❖ “Αειφόρος Ανάπτυξη και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Το Ευρωπαϊκό και Εθνικό νομοθετικό πλαίσιο”

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια γίνεται συχνή αναφορά στην έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, μια έννοια η οποία πρωτοεμφανίστηκε στην παγκόσμια κοινότητα ως μέσο αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής που λειτουργεί εις βάρος του φυσικού μας περιβάλλοντος. Τόσο ο Ο.Η.Ε όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέλαβαν την εφαρμογή της εν λόγω αρχής λαμβάνοντας μέτρα θωράκισης της σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο αντίστοιχα. Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισε να καθιερώσει την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης μέσα από μέτρα που θα ενισχύσουν την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος. Η Ελλάδα, μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001, κατοχυρώνει στις διατάξεις του άρθρου 24 που σχετίζεται με την προστασία του περιβάλλοντος την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης, αποτελώντας για τον νομοθέτη άξονα για την χάραξη περιβαλλοντικής πολιτικής. Για να επιτευχθεί ο σκοπός της, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεώρησε ως αναγκαία προτεραιότητα την μετάβαση στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, καθώς η ολοένα και αυξανόμενη χρήση των περιβαλλοντικών αγαθών οδηγεί στην πλήρη εξάντληση τους. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι τα πλεονεκτήματα των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας υπερτερούν έναντι των μειονεκτημάτων, σύμφωνα με τους εμπλεκόμενους φορείς στον τομέα της ενέργειας και του περιβάλλοντος, υπάρχουν νομικά ζητήματα που πρέπει να αποσαφηνιστούν. Το κυριότερο νομικό ζήτημα που απασχολεί την νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας είναι η χωροθέτηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, κυρίως των αιολικών πάρκων. Όμως, πριν φθάσουμε στην διαδικασία της χωροθέτησης, υπάρχουν στάδια που πρέπει να μελετηθούν, όπως είναι η άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και τα μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος μέσω των διατάξεων του δημοσίου δικαίου.

Λέξεις κλειδιά: Αειφόρος ανάπτυξη, Ο.Η.Ε, Ευρωπαϊκή Ένωση, βιωσιμότητα, Α.Π.Ε, αιολικά πάρκα, νομοθέτης, περιβαλλοντική πολιτική, Συμβούλιο της Επικρατείας, Δικαστήριο της Ε.Ε, χωροθέτηση, άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας.

❖ “Sustainable development and Renewable Energy Sources.
The European and National legislative framework”

Abstract

In recent years, there has been frequent reference to the concept of sustainable development, a notion that first appeared in the global community as a means of tackling the climate change which is to the detriment of the environment. Both the United Nations and the European Union have undertaken the implementation of this principle by taking measures to shield it in international and European law respectively. In particular, the European Union decided to establish the principle of sustainable development through measures that will enhance the sustainability of the environment. Greece, after the constitutional review in 2001, enshrines, in the provisions of Article 24 related to the protection of the environment, the principle of sustainable development, constituting for the legislator the path for the formulation of environmental policy. In order to achieve this goal, the European Union considered the transition to Renewable Energy Sources as a necessary priority, as the growing use of environmental goods leads to their complete depletion. However, according to experts in the field of energy and the environment and taking into consideration the fact that the advantages of Renewable Energy Sources outweigh the disadvantages, they claim that there are legal issues that need to be clarified. The main legal issue regarding the case law of the Council of State is the location of Renewable Energy Sources, mainly wind farms. Nevertheless, before we get to the location process, there are steps that need to be considered, such as the permit for the installation and operation of Renewable Energy Sources and the environmental protection measures through provisions of public law.

Key words: Sustainable development, United Nations, European Union, sustainability of the environment, Renewable Energy Sources, wind farms, environmental policy, Council of State, Court of Justice of the European Union, positioning, permit of installation and operation.

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο « **Αειφόρος ανάπτυξη και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Το ευρωπαϊκό και εθνικό νομοθετικό πλαίσιο** » έχει ως στόχο να αναπτύξει δυο καίρια ζητήματα, τα οποία με έμμεσο τρόπο αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους με κοινό παρονομαστή την προστασία του περιβάλλοντος. Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει τα στοιχεία της αειφόρου ανάπτυξης και την μετάβαση στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας για την ορθολογική αξιοποίηση των φυσικών πόρων και την προώθηση της ενεργειακής προτεραιότητας. Για τις ανάγκες εκπλήρωσης της διπλωματικής εργασίας, η εργασία χωρίστηκε σε ένα Εισαγωγικό Κεφάλαιο και σε 2 Μέρη. Η έρευνα βασίστηκε σε διαθέσιμη ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, λαμβανομένης υπόψη και την περίοδο που εκπονήθηκε, ενώ περιλαμβάνει ένα πλήθος νομοθεσίας σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Αρχικά, κρίθηκε αναγκαίο να υπάρξει ένα εισαγωγικό κεφάλαιο για την κατανόηση της μετέπειτα αναλυόμενης θεματικής. Στο Εισαγωγικό Κεφάλαιο αναλύεται σε πρώτη βάση η έννοια του περιβάλλοντος και η συνταγματική κατοχύρωση του στο εθνικό δίκαιο, ενώ παράλληλα γίνεται και ιστορική αναδρομή στην ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική, η οποία σε αρχικό επίπεδο ήταν μηδενική. Στην συνέχεια γίνονται ορισμένες αποσαφηνίσεις που αφορούν την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, η οποία δεν θα πρέπει να προσδιορίζεται υπό την έννοια της οικονομικής ανάπτυξης. Τέλος, το Εισαγωγικό Κεφάλαιο εισέρχεται στο δίκαιο της ενέργειας, εξετάζοντας σε πρώιμη φάση την ενεργειακή πολιτική της Ε.Ε.

Το Πρώτο Μέρος αποτελείται από 2 κεφάλαια: Το Πρώτο Κεφάλαιο με τίτλο « Η κατοχύρωση της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο » αναφέρει την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, όπως αυτή αναπτύχθηκε και αποτυπώθηκε από την Έκθεση «Το Κοινό μας Μέλλον – Our Common Future» το 1987. Γίνεται εκτενής ιστορική αναδρομή 43 ετών: Από την πρώτη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στην Στοκχόλμη το 1972 ως και την Παγκόσμια διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στην Νέα Υόρκη το 2015 για την κλιματική αλλαγή. Το Δεύτερο Κεφάλαιο με τίτλο « Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο » αποτελείται από 2 ενότητες. Στη πρώτη ενότητα, αναλύεται η αειφόρος ανάπτυξη σε ευρωπαϊκό επίπεδο μέσα από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, ενώ

γίνεται αναφορά στην σχέση της αειφόρου ανάπτυξης με τον τομέα της ενέργειας. Παράλληλα, γίνεται αναφορά στην ενσωμάτωση της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας στο εσωτερικό της εθνικής έννομης τάξης. Στη δεύτερη ενότητα, περιγράφεται η κατοχύρωση της αειφόρου ανάπτυξης στο εθνικό δίκαιο και η πρόβλεψη της στο σύνταγμα καθώς επίσης και η πιθανή σύγκρουση αυτής με άλλα κατοχυρωμένα συνταγματικά δικαιώματα.

Ακολουθώντας, εισερχόμαστε στο δεύτερο μέρος της εργασίας που εξετάζει πλήρως το ευρωπαϊκό και εθνικό νομοθετικό πλαίσιο των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας με τίτλο « Το νομοθετικό πλαίσιο των Α.Π.Ε σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο ». Η διαδρομή προς την διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου για τις Α.Π.Ε διήλθε μέσω των εξελίξεων στην περιβαλλοντική και ενεργειακή πολιτική της Ε.Ε. Ο ασφαλής ενεργειακός εφοδιασμός της Ένωσης ως αυτοσκοπός της αναπτυξιακής ενεργειακής της πολιτικής και η ανεξάρτηση της από τρίτες χώρες απαίτησε την πραγματοποίηση επενδύσεων και την συνεχή ανάπτυξη υποδομών στον τομέα της ενέργειας με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος, την λιγότερη δυνατή περιβαλλοντική επιβάρυνση και την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης. Το Κεφάλαιο 3^ο πέραν της ανάπτυξης του ευρωπαϊκού και εθνικού νομοθετικού πλαισίου των Α.Π.Ε, δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στα μέτρα περιβαλλοντικής προστασίας, όπως είναι η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, στα μέτρα στήριξης μέσω κρατικών ενισχύσεων των Α.Π.Ε και στην άσκηση διοικητικού ελέγχου εκ μέρους του αρμόδιου Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και της Ανεξάρτητης Ρυθμιστικής Αρχής της Ενέργειας σε εθνικό επίπεδο.

Κλείνοντας, η μελέτη των Α.Π.Ε ολοκληρώνεται με το Κεφάλαιο 4^ο με τίτλο «Ο χωροταξικός σχεδιασμός των Α.Π.Ε» που περιγράφει τον χωροταξικό σχεδιασμό και τα ειδικά κριτήρια χωροθέτησης των Α.Π.Ε, εξετάζοντας την περίπτωση των αιολικών πάρκων. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια ταχεία επένδυση στις Α/Γ λόγω της γεωγραφικής ιδιομορφίας και των δυνατών ανέμων που υφίστανται στην ελληνική επικράτεια. Καταλήγοντας, θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στα νομικά ζητήματα χωροθέτησης των αιολικών πάρκων ανάλογα με την προστασία των φυσικών οικοτόπων, ενώ η διπλωματική ολοκληρώνεται με το επίμετρο που αναφέρεται στον νέο αναπτυξιακό Ν.4685/2020 για την περιβαλλοντική νομοθεσία.

Sustainable development is the pathway to the future we want for all. It offers a framework to generate economic growth, achieve social justice, exercise environmental stewardship and strengthen governance.

Ban Ki-moon

❖ Εισαγωγικό Κεφάλαιο

Ι) Το δικαίωμα στο περιβάλλον

ι) Η νομική έννοια του περιβάλλοντος

Αναπάντητα είχαν υπάρξει τα ερωτήματα στο παρελθόν σχετικά με την έννοια «περιβάλλον», καθώς δεν είχε προσδιοριστεί ένας σαφής ορισμός¹. Λόγω της αντικειμενικής δυσχέρειας προσδιορισμού του περιεχομένου του δικαιώματος, υπήρξε αδυναμία οριοθέτησης ενός κοινού ορισμού. Το περιβάλλον αντιπροσωπεύει μια έννοια πολυδιάστατη και πολυσύνθετη, εμποτισμένη με αξιολογικές κρίσεις, επιστημονικές θεωρήσεις² και κοινωνικούς προβληματισμούς³. Επομένως, η δυσκολία οριοθέτησης του κωλύεται διότι δεν εξαρτάται από αντικειμενικά κριτήρια. Συνεπώς, υφίσταται ένας νομικός προβληματισμός στη διατύπωση του νομικού ορισμού για το περιβάλλον.

Το ζήτημα αυτό λύθηκε μέσω της θέσπισης του Ν.1650/1986⁴ για την προστασία του περιβάλλοντος. Όπως αναφέρεται, σκοπός⁵ του Ν.1650/1986 ήταν «η θεμελίωση θεμελιωδών κανόνων και η καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών για την προστασία του περιβάλλοντος, ώστε ο άνθρωπος, ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του». Επομένως, η έννοια του περιβάλλοντος όπως αυτή ορίζεται, αποσκοπεί στην

¹Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον & Δίκαιο. Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών*, εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 3^η έκδοση, 2011, σελ.1

²Στην θεωρία των θετικών επιστημών, το φυσικό περιβάλλον συνίσταται από ένα βιοτικό μέρος το οποίο περιλαμβάνει όλα τα έμβια όντα και από ένα μη βιοτικό ή αβιοτικό μέρος το οποίο περιλαμβάνει την άβια ύλη και φυσικούς παράγοντες όπως είναι η θερμοκρασία, οι κλιματολογικές συνθήκες, οι εδαφικές συνθήκες κλπ. Βλ. ΑΝΔΡΙΑΝΑ ΒΛΑΧΟΥ, *Περιβάλλον και φυσικοί πόροι. Οικονομική θεωρία και πολιτική*, εκδ. Κριτική, Τόμος Α', 2001, σελ.16.

³Βλ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΒΛΑΧΟΣ, άρθρο δημοσιευμένο στο [\[https://www.vimaonline.gr/19/article/a116/stamatis-stulianos-vlahos/33359/to-perivallon-o-kosmos-mas-i-zoi-mas\]](https://www.vimaonline.gr/19/article/a116/stamatis-stulianos-vlahos/33359/to-perivallon-o-kosmos-mas-i-zoi-mas) [τελευταία πρόσβαση στις 21-1-2021]

⁴Φ.Ε.Κ 160' Α/16.10.86

⁵Άρθρο 1 του Ν.1650/1986

επίτευξη της ισορροπίας όλων των φυσικών οικοσυστημάτων και στην βιώσιμη ανάπτυξη τους σε συνάρτηση με τον ανθρώπινο παράγοντα.

Ειδικότερα, στο άρθρο 2 του Ν.1650/1986 ως «περιβάλλον» εννοείται το *“σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες”*. Είναι εμφανές ότι το περιβάλλον, ως προστατευόμενο αγαθό, τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού δικαίου, συμπίπτει με την υπό ευρεία έννοια ζωτικό χώρο του ανθρώπου⁶. Άρα, η έννοια περιβάλλον είναι η πιο έκδηλη απόδειξη της ανθρωποκεντρικής διάστασης του περιβάλλοντος κόσμου που έχει ως σημείο αναφοράς τον άνθρωπο⁷. Υπό την νομική έννοια, το περιβάλλον ως ρυθμιστικό αντικείμενο του δικαίου εννοείται σε σχέση με τον άνθρωπο, ο οποίος είναι αποδέκτης των κανόνων δικαίου⁸.

Ως εκ τούτου, η έλλειψη ορισμού του περιβάλλοντος οφειλόταν στη θέληση του νομοθέτη να διευρύνει το πεδίο προστασίας του δικαιώματος στο περιβάλλον⁹. Υπό την ευρεία έννοια του, το περιβάλλον μπορεί να εννοηθεί ως το σύνολο των οικοσυστημάτων. Όμως η νομολογία του ΣτΕ “αναβάθμισε” την έννοια του περιβάλλοντος, καθώς *“φυσικό περιβάλλον δεν εννοείται μόνο τα φυσικά οικοσυστήματα αλλά και τα τεχνητά”*, όπως είναι πχ. η γεωργική γη¹⁰. Σε επίπεδο νομοθεσίας, πέραν του Ν.1650/1986, η έννοια του περιβάλλοντος ορίζεται και ως ο χερσαίος, θαλάσσιος και εναέριος χώρος που περιβάλλει τον άνθρωπο με την χλωρίδα, την πανίδα και τους φυσικούς του πόρους¹¹.

⁶Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον...*, ο.α,σελ.3, Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Επικίνδυνες δραστηριότητες και αστικό δίκαιο του περιβάλλοντος*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/1997, σελ.4-10 Βλ. Α.ΚΑΛΛΙΑ-ΑΝΤΩΝΙΟΥ, *Η αξιολόγηση του αγαθού «περιβάλλον» σε σχέση με τα λοιπά αγαθά στη νομολογία του ΣτΕ και του Δ.Ε.Κ*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 2/1999, σελ. 182.

⁷Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΜΠΩΚΟΣ, *Εφαρμογές μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας. Κρατική ρύθμιση και αυτορρύθμιση*, εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2011, σελ.15.

⁸Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον...*, ο.α,σελ.2

⁹*Ibidem*, σελ.71.

¹⁰ΣτΕ 3698/2000 *“Επειδή, φυσικό περιβάλλον εμπίπτει στην προστασία του άρθρου 24 παρ. 1 του Σ αποτελούν όχι μόνον τα φυσικά οικοσυστήματα αλλά και τα τεχνητά, ιδίως δε η γεωργική γη της οποίας η διατήρηση και ορθή διαχείριση είναι ουσιώδης όρος της βιώσιμου ανάπτυξεως, ως αποτελούσα την αναντικατάστατον βάση του ανθρωπογενούς παραγωγικού συστήματος. Υπό την έννοια δε αυτήν η Agenda 21 επιβάλλει την καταγραφήν και συστηματικήν διαχείρισίν της γεωργικής γης, απαγορεύει την υποβάθμισίν της και συνιστά την ανάκτησίν της”*.

¹¹Ν. 360/1976 Περί χωροταξίας και περιβάλλοντος Φ.Ε.Κ τεύχος 1 α.φ 151 της 22.6.1976 (Αρθ.1 παρ. 5). Ομοίως Π.Δ 1180/1981(Φ.Ε.ΚΑ'293/6.10.1981) Περί ρυθμίσεως θεμάτων αναγομένων εις τα της ιδρύσεως και λειτουργίας βιομηχανιών, βιοτεχνιών πάσης φύσης μηχανολογικών εγκαταστάσεων και αποθηκών και της εκτούτων διασφαλίσεως περιβάλλοντος εν γένει (Αρθ.1).

ii) Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος στο περιβάλλον στο Εθνικό δίκαιο

Μέχρι την συνταγματική αναθεώρηση του 1975 η δικαιοκή εξέλιξη δεν προέβλεπε την περιβαλλοντική προστασία¹², επειδή η χώρα μας δεν επέδειξε την δέουσα σημασία στα περιβαλλοντικά ζητήματα που είχαν προκύψει. Παρ' όλα αυτά, η Ελλάδα ήταν εκείνη που άνοιξε το δρόμο για την κατοχύρωση του δικαιώματος στο περιβάλλον¹³. Έτσι λοιπόν, η κατάσταση άλλαξε, καθώς το Σύνταγμα του 1975 καθιέρωνε ρητά την προστασία όχι μόνο του φυσικού αλλά και του πολιτιστικού περιβάλλοντος ως βασική υποχρέωση του Κράτους.

Οι διατάξεις του άρθρου 24 του Συντάγματος αποτέλεσαν πρωτοπορία για την συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος, καθώς για πρώτη φορά στην ιστορία των Ελληνικών Συνταγμάτων προβλέπονταν ρητές διατάξεις για την προστασία αυτού¹⁴. Αξιοσημείωτο είναι ότι με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος ανάγεται σε «δικαίωμα του» καθενός¹⁵ και αναγνωρίζεται ως «μικτό» δικαίωμα. Το εν λόγω «μικτό δικαίωμα» περιέλαβε επίσης σημαντικά επιμέρους διαδικαστικά δικαιώματα, όπως είναι το δικαίωμα στην περιβαλλοντική πληροφόρηση, το δικαίωμα συμμετοχής στην περιβαλλοντική διαβούλευση που προηγείται των περιβαλλοντικών αξιολογήσεων, καθώς και το δικαίωμα πρόσβασης στην δικαιοσύνη¹⁶.

¹²Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΜΠΩΚΟΣ, ο.α., σελ.15.

¹³Βλ. Κ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ, *Η προστασία του περιβάλλοντος βάσει της Κυπριακή και Ελληνικής (πρωτογενούς) Νομοθεσίας*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2010, σελ. 692 κ.ε.

¹⁴Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον*, ο.α., σελ.71, βλ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ, *Πως το Σύνταγμα προστατεύει το περιβάλλον* (Απρίλιος 2019) άρθρο δημοσιευμένο στο [\[https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/pos-to-syntagma-prostatevi-to-perivallon/\]](https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/pos-to-syntagma-prostatevi-to-perivallon/) [τελευταία πρόσβαση στις 21-2-2021]

¹⁵Συνολικά, η διάταξη του άρθρου 24 σύμφωνα με το Σ.1975/1986/2001/2008/2019, έχει ως εξής: 1) *“Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον”*. βλ. Β. ΤΣΕΒΡΕΝΗΣ / Δ. ΒΑΘΑΡΛΗ, *Η Συνταγματική κατοχύρωση του «Δικαιώματος στο Περιβάλλον» στο Συγκριτικό Συνταγματικό Δίκαιο*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2010, σελ.654-664.

¹⁶Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣ Θ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Θα έχει η προστασία της υγείας την ίδια τύχη με την προστασία του περιβάλλοντος;*, άρθρο δημοσιευμένο στο [\[https://constitutionalism.gr/\]](https://constitutionalism.gr/) [τελευταία πρόσβαση στις 3-2-2021]

Το δικαίωμα στο περιβάλλον, χάρη στην συνταγματική πρόβλεψη του, ανάγεται ως ένα θεμελιώδες δικαίωμα, εφόσον την ύπαρξη και την άσκηση του εγγυάται μια συνταγματική διάταξη, η οποία δεν μπορεί να καταργηθεί με οποιαδήποτε διοικητική πράξη ή τυπικό νόμο. Η θεμελίωση του άρθρου 24 αποτελεί υποχρέωση του Κράτους να προστατεύει το φυσικό περιβάλλον και αντίστοιχα δικαίωμα του ατόμου στο πλαίσιο των κοινωνικών του δικαιωμάτων¹⁷. Συνεπώς, η προστασία του περιβάλλοντος έχει να κάνει με την ανάγκη για ένα υγιές περιβάλλον, το οποίο δεν θα θέτει σε κίνδυνο αφενός τους πολίτες αλλά αφετέρου και τη φύση γενικότερα. Άρα, αποτελεί μια διάταξη με άμεσο δεσμευτικό χαρακτήρα τόσο για τον νομοθέτη και την Διοίκηση, όσο και για την δικαστική εξουσία.

Πρόκειται λοιπόν για μια δικονομική διάταξη, επειδή δίνει το δικαίωμα στα άτομα να υπερασπίζονται το δικαίωμα αυτό ενώπιον του δικαστή, παρέχοντας ακόμη και την δυνατότητα άσκησης αίτησης ακυρώσεως όπως προβλέπεται στα άρθρα 45,47 και 48 του Π.Δ 18/1989¹⁸. Παράλληλα, η διάταξη της παρ.1 του άρθ.24 του Συντάγματος, δεν εξειδικεύει την έννοια του περιβάλλοντος, αλλά την διαιρεί σε επιμέρους κατηγορίες: α) φυσικό περιβάλλον με ιδιαίτερη αναφορά στην μέριμνα των δασών και των δασικών εκτάσεων, β) οικιστικό περιβάλλον που αναφέρεται στα χωροταξικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά, η διαμόρφωση των οποίων υπάγεται στην αρμοδιότητα του κράτους, θέτοντας ως στόχο την λειτουργική ανάπτυξη των οικισμών και την εξασφάλιση καλύτερων όρων διαβίωσης (παρ.2 -5 του άρθ.24 του Σ) και γ) πολιτιστικό περιβάλλον που σχετίζεται με την προστασία και την διαχείριση των περιβαλλοντικών αγαθών (μνημεία, παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία) του ζωτικού χώρου του ανθρώπου¹⁹.

¹⁷Βλ. ΣΟΦΙΑ Ε. ΠΑΥΛΑΚΗ , *Η Συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος (Άρθρο 24 του Σ)* <https://dasarxeio.com> [τελευταία πρόσβαση στις 20-1-2021]

¹⁸Βλ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π. ΣΙΟΥΤΗ , *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, Β' έκδοση, εκδ.Σάκκουλας, 2011, σελ.26

¹⁹Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ , *Περιβάλλον ...*, ο.α , σελ.71

II. Η περιβαλλοντική προστασία στον ευρωπαϊκό χώρο

Απ' όταν ιδρύθηκε το 1957 η Ε.Ο.Κ, η προστασία του περιβάλλοντος δεν αποτελούσε ακόμα σαφή και ρητή επιδίωξη της²⁰. Άλλωστε, κανένα κράτος εκείνη την εποχή δεν είχε καθορισμένη πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος. Ωστόσο, η ανάγκη πρόβλεψης μέτρων για την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 1970 και κυρίως στις αρχές της δεκαετίας του 1980, όπου το περιβάλλον άρχισε να μεταβάλλεται σ' ένα μείζον ζήτημα για την χάραξη της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής προστασίας. Ήταν η αρχή για την παραγωγή ευρωπαϊκής νομοθεσίας με την οποία υιοθετούνταν φιλικές πρωτοβουλίες προς το περιβάλλον με απώτερο σκοπό την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης²¹.

Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στην Στοκχόλμη το 1972 για το ανθρώπινο περιβάλλον και η δημοσίευση της μελέτης της Ρώμης κατεύθυναν την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη σε επανεξέταση των περιβαλλοντικών ζητημάτων με γνώμονα την οικονομική ανάπτυξη. Η συζήτηση για την προστασία του περιβάλλοντος τέθηκε για πρώτη φορά σε πολιτικό επίπεδο από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Παρισίων το 1972 αμέσως μετά την Διάσκεψη του Ο.Η.Ε. Η Ε.Ε εξήγγειλε ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί κοινοτικό στόχο που πρέπει να επιτευχθεί με την διαμόρφωση ειδικής πολιτικής²², η οποία οδήγησε στην έκδοση 5 κοινοτικών προγραμμάτων δράσης, τα οποία αποτέλεσαν διακηρύξεις αρχών και στόχων χωρίς νομική δεσμευτικότητα²³.

Το πρώτο νομικό έρεισμα για την προστασία του περιβάλλον προβλέφθηκε στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη με τα άρθρα 130Π, 130Ρ και 130Σ, τα οποία προέβλεπαν τους στόχους, τους όρους και τις προϋποθέσεις άσκησης της ενωσιακής περιβαλλοντικής πολιτικής²⁴. Στην συνέχεια, με την Συνθήκη του

²⁰Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΜΠΩΚΟΣ, ο.α, σελ.9, Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΛΗΣ, *Το περιβάλλον ως στοιχείο της Κοινοτικής έννομης τάξης και η Συνθήκη του Άμστερνταμ*, περιοδ. Δικαίου 3/1997, σελ. 295.

²¹Βλ. ΝΙΚΟΣ ΖΕΡΒΑΣ, *Το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα (Ιούλιος 2013)*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 23-1-2021]

²²Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΜΠΩΚΟΣ, ο.α, σελ. 9.

²³Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον..*, ο.α, σελ.9.

²⁴Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΛΗΣ, *Κοινοτικό δίκαιο περιβάλλοντος. Οι διαστάσεις της προστασίας του περιβάλλοντος στην Κοινοτική Έννομη τάξη*, εκδ. Σάκκουλας, 1998, σελ.60. Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον..*, ο.α, σελ. 10 αναφέρει ότι οι διατάξεις του άρθ. 130Π προσδιορίζουν τα αντικείμενα, τις γενικές αρχές και τα όρια της κοινοτικής περιβαλλοντικής δράσης. Ουσιαστικά δεν παρέχουν απλώς την νόμιμη βάση για την λήψη μέτρων από τα όργανα της Κοινότητας αλλά

Μάαστριχτ το 1992, η προστασία του περιβάλλοντος ενισχύθηκε. Ειδικότερα το άρθρο 2 της ΣυνΘΕΕ αναφέρεται στην αποστολή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που είναι η δημιουργία μιας κοινής αγοράς, της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, προάγοντας την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη των χωρών μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες, σεβόμενη την περιβαλλοντική ανάπτυξη. Μάλιστα, το άρθρο 130Ρ κάνει εκτενή αναφορά στον τομέα του περιβάλλοντος, το οποίο προάγεται σε κοινοτική πολιτική²⁵. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις αρχές της προφύλαξης, της προληπτικής δράσης και της αρχής ο «ρυπαίνων πληρώνει».

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ²⁶ συνέχισε στην κατεύθυνση αυτή αντικαθιστώντας το άρθρο 130Ρ με τα άρθρα 174-176. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ ενσωματώνει την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης στους στόχους της Ε.Ε μέσω της αρχής της ενσωμάτωσης που αναφέρεται στο άρθρο 6 της ΣυνΘΕΕ. Ειδικότερα, το νέο άρθρο 6 περιλαμβάνει ρήτρα για την ένταξη του περιβάλλοντος στον καθορισμό και στην εφαρμογή λοιπών πολιτικών και ότι η ένταξη της περιβαλλοντικής προστασίας στις λοιπές πολιτικές αποσκοπεί στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Τέλος, σε επίπεδο ιδρυτικών συνθηκών, η Συνθήκη για την λειτουργία της Ε.Ε ή αλλιώς η ΣυνθΛΕΕ που τέθηκε σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 2009 καθορίζει τους στόχους της περιβαλλοντικής πολιτικής στα άρθρα 191-193 με γνώμονα την επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου προστασίας και βελτίωσης του περιβάλλοντος.

Επιπροσθέτως, από την ενίσχυση της περιβαλλοντικής προστασίας δεν θα μπορούσε να λείπει ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων²⁷. Πιο συγκεκριμένα, ο τομέας του περιβάλλοντος υπάγεται στο άρθρο 37 το οποίο προβλέπει το «*υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητας του πρέπει να ενσωματώνονται στις πολιτικές της Ε.Ε και να διασφαλίζονται σύμφωνα με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης*».

και περιέχουν θεμελιώδεις αρχές που πρέπει να διέπουν την δράση τους. Οι αρχές αυτές είναι δεσμευτικές για τα Κράτη – Μέλη (βλ. παρ. Κεφ.2 Μέρος Α' §2, ΙΙ).

²⁵Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΩΚΣΤΑΣ, *Περιβάλλον...*, ο.α, σελ.12.

²⁶Βλ. C-340/1 Ε.Ε L της 10.11.1997, Τέθηκε σε ισχύ με τον Ν.2691/2009 Κύρωση της Συνθήκης του Άμστερνταμ.

²⁷Βλ. ΕΕ L της 18.12.2000 C-364/1

III. Γενικές παρατηρήσεις για την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης

Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης αποτελεί ίσως την πιο σημαντική αρχή στο δίκαιο της προστασίας του περιβάλλοντος. Η βιομηχανική και η τεχνολογική επανάσταση των τελευταίων δύο αιώνων και η ολοένα και αυξανόμενη εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου δίχως να υπάρχει κάποιος μηχανισμός ελέγχου, οδήγησαν στο να δημιουργηθεί ένα μοντέλο βιωσιμότητας²⁸ του φυσικού μας συστήματος σε παγκόσμιο επίπεδο, χωρίς να αναδεικνύονται εμπόδια ως προς την ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας.

Γίνεται αντιληπτό ότι η αειφόρος ανάπτυξη συνδέεται αναμφίβολα με ζητήματα διαχείρισης των πόρων του πλανήτη σε συνάρτηση με τον ανθρώπινο παράγοντα. Ωστόσο, αειφόρος ανάπτυξη δίχως να βρίσκεται σε πλήρη αλληλεξάρτηση με την προστασία του περιβάλλοντος δεν μπορεί να υφίσταται. Η έννοια της «αειφόρου ανάπτυξης» ή «sustainable development» στα Αγγλικά αποτελεί διαχρονικά έννοια κλειδί και πεδίο διαμάχης στον επιστημονικό και ακαδημαϊκό κλάδο²⁹ σχετικά με την έννοια, την χρησιμότητα αλλά και την σκοπιμότητα της, ενώ τα τελευταία χρόνια έχει κατακτήσει την δικιά της θέση στην προγραμματική ατζέντα των πολιτικών δυνάμεων ανά τον κόσμο.

Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η αειφόρος ανάπτυξης ως μια έννοια πολυεπίπεδη, με πολύπλευρα χαρακτηριστικά διότι δεν αναφέρεται μόνο σε περιβαλλοντικά ζητήματα αλλά και σε ζητήματα που έχουν έναν ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Βασίζεται λοιπόν, η αειφόρος ανάπτυξη στο τρίπτυχο : Οικονομία , Κοινωνία και Περιβάλλον. Τρεις ιδιαίτερες συνιστώσες,

²⁸Βλ. DONELLA H. MEADOWS/ DENNIS L. MEADOWS/ JORGEN RANDERS/ III WILLIAM W. BEHRENS III, *The limits to growth*, Universe Books New York, 1972. Ένα project του MIT αποτελούμενο από 30 επιστήμονες 10 χωρών, ανάμεσα τους οικονομολόγοι, επιστήμονες, εκπαιδευτικοί, βιομήχανοι, σε παγκόσμιο επίπεδο πιστεύει πως η μελλοντική πορεία της ανθρώπινης κοινωνίας, ακόμη και η επιβίωση της εξαρτάται από την ταχύτητα και την αποτελεσματικότητα με την οποία ο κόσμος αντιμετωπίζει ζητήματα όπως η γρήγορη ανάπτυξη του πληθυσμού, ο εκτεταμένος υποσιτισμός, η εξάντληση των μη ανανεώσιμων πηγών, ζητήματα τα οποία οδηγούν σ'ένα επιδεινωμένο περιβάλλον. Κατά κάποιο τρόπο, θεώρησαν ότι θα επιτευχθεί σε μελλοντική βάση ένα μοντέλο μέσω του οποίου θα κατανοήσουμε τον λόγο για τον οποίο η ανθρώπινη συμβίωση συνδέεται με την προστασία του περιβάλλοντος και την αποτελεσματικότερη διαχείριση του ώστε αυτό να μπορέσει να καταστεί βιώσιμο. διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα σελ.17-21

[<http://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/LimitstoGrowthdigitalscanversion.pdf>]

²⁹Βλ. ΖΕΦΗ ΔΗΜΑΔΑΜΑ , *Οικονομία Ανάπτυξη και Περιβάλλον: Θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές της Αειφόρου ανάπτυξης*, εκδ. Παπαζήσης, 2008, σελ. 159.

καθώς αναγνωρίστηκε ότι η έλλειψη γνώσης της αλληλεπίδρασης³⁰ της φύσης με την κοινωνία και την οικονομία αποτελούσε ίσως την βασική αιτία αστοχίας της πολιτικής αφενός σε σχέση με το περιβάλλον και αφετέρου με την ανάπτυξη γενικότερα.

Επομένως, η αειφόρος ανάπτυξη επηρεάζει σε μεγάλο ή μικρό βαθμό όλους τους παράγοντες που αποτελούν την κοινωνία, καθώς δεν πρόκειται απλά για μια περιβαλλοντική προστασία αλλά για μια σύμπτυξη περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών διαδικασιών θέτοντας στόχους σε μακροχρόνια βάση μέσω χρονοδιαγραμμάτων. Αυτό οφείλεται στο ότι η επίτευξη της αειφορίας απαιτεί μια συνεχή παγκόσμια δέσμευση για μεγάλο χρονικό διάστημα³¹. Σημείο αναφοράς πρέπει να αποτελέσει η μη σύγχυση των εννοιών οικονομική ανάπτυξη – μεγέθυνση και αειφόρος ανάπτυξη. Παρ' όλα αυτά, ισχύει ότι η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης συμπεριλαμβάνει στο εσωτερικό της στοιχεία οικονομικά.

Μάλιστα, έχει υποστηριχτεί η άποψη³² ότι η οικονομική έρευνα μελετά την αειφόρο ανάπτυξη υπό το πρίσμα της ενσωμάτωσης βιοφυσικών σχέσεων σε οικονομικά μοντέλα³³, την διεπιστημονική αλληλεπίδραση τους και ότι η μεταφορά στην εποχή της αειφόρου ανάπτυξης θα οδηγήσει στην επέκταση της βιοοικονομίας, η οποία θα συμβάλει με τη σειρά της στην μετάβαση από τους μη ανανεώσιμους στην εξάρτηση από ανανεώσιμους πόρους. Για αυτόν τον λόγο, το επίκεντρο της οικονομικής ανάπτυξης ήταν η προώθηση στόχων της προόδου και του εκσυγχρονισμού³⁴ με σημαντικές μεταβολές στον τομέα της οικονομίας, στην κοινωνική δομή και επομένως στην αύξηση της κοινωνικής ευημερίας,

³⁰Βλ. BILL HOPWOOD με τίτλο *Sustainable Development: Mapping different approaches*, διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα:

[https://www.open.edu/openlearn/ocw/pluginfile.php/630982/mod_resource/content/1/t863_2_reading2.pdf] [τελευταία πρόσβαση στις 11-10-2020]

³¹Βλ. JOHN C. DEMBACH με τίτλο *Targets, Timetable and Effective Implementing Mechanisms: Necessary Building Blocks for Sustainable Development*, σελ. 81 διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα:

[<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1180&context=wmelpr>] [τελευταία πρόσβαση στις 11-10-2020]

³²Βλ. DAVID ZILBERMAN, *The economics of sustainable development*, σελ. 385, διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα

[<https://www.professorzilberman.com/wp-content/uploads/2015/01/The-economics-of-sustainable-development.pdf>] [τελευταία πρόσβαση στις 11-11-2020]

³³Βλ. EDWARD B. BARBIER, *The concept of sustainable economic development*, σελ. 2, διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα

[https://www.researchgate.net/publication/231829502_The_Concept_of_Sustainable_Economic_Development] [τελευταία πρόσβαση στις 11-11-2020]

³⁴Βλ. ΖΕΦΗ ΔΗΜΑΔΑΜΑ ο.α, σελ. 160.

εξετάζοντας όλες τις επιπτώσεις που θα υφίστανται το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας³⁵.

IV. Ενεργειακή πολιτική

ι) Ιστορική αναδρομή.

Η ενεργειακή πολιτική αποτελεί αναμφισβήτητα ένα από τα πιο σημαντικά νομικά και πολιτικά ζητήματα σήμερα λόγω του θεμελιώδους μετασχηματισμού της σε επίπεδο δημοσίου δικαίου³⁶. Στο πλαίσιο επίτευξης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, λαμβανομένης υπόψιν της προστασίας του περιβάλλοντος, κρίνεται σκόπιμο να κατανοηθεί ο τομέας της ενέργειας. Ο τομέας της ενέργειας αποτελεί ζωτικής σημασίας παράμετρο στην σύγχρονη ζωή των ανθρώπων και μοχλό οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης³⁷. Η ενεργειακή πολιτική εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης χαρακτηρίζεται από μια οικονομική μεγέθυνση, όπου οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικών δανείστηκαν νομική αρμοδιότητα από την δημοσιονομική και περιβαλλοντική πολιτική των ιδρυτικών Συνθηκών της Ε.Ε προκειμένου να δικαιολογηθεί η πρόταση και η έγκριση ενεργειακών μέτρων³⁸.

Ο τομέας της ενέργειας απέκτησε την δικιά του νομική σημασία μετά το τέλος του Β'Π.Π, ο οποίος ήταν καταστροφικός για τις χώρες της Ε.Ε. Αν και δεν προβλεπόταν ρητά εκείνη την χρονική περίοδο, η ίδρυση της Συνθήκης Ε.Κ.Α.Χ το 1951 έδωσε ζωή στον ενεργειακό τομέα. Σκοπός της Συνθήκης ήταν η οικονομική ενίσχυση των πληγέντων κρατών με άμεση αποδοτικότητα στον τομέα της απασχόλησης και της ανύψωσης του βιοτικού επιπέδου των πολιτών. Ως εκ τούτου, γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό, ότι ο τομέας της ενέργειας αποτελεί

³⁵Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Σ. ΒΑΒΟΥΡΑΣ * Πρώην Πρύτανης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, *Από την βιώσιμη ανάπτυξη στην πράσινη μεγέθυνση: Η εγκατάληψη του κοινωνικού χαρακτήρα της ανάπτυξης, Κοινωνική Συνοχή και ανάπτυξη 2011* 6 (1), σελ. 27-28, Αναφέρει ότι η οικονομική μεγέθυνση εκφράζει την διαχρονική διεύρυνση της παραγωγής ή την διαχρονική αύξηση του πραγματικού προϊόντος της οικονομίας και του εισοδήματος που δημιουργεί. Μάλιστα, δεδομένου ότι το Α.Ε.Π αποτελεί το μέτρο της συνολικής παραγωγής, ο όρος οικονομική ανάπτυξη μπορεί να οριστεί ως ο ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν πραγματικού Α.Ε.Π ή του συνολικού του Α.Ε.Π.

³⁶Βλ. SANDRA ECKERT, *The governance of markets, Sustainability and Supply. Toward a European Energy Policy*, Journal of Contemporary European research. 12(1), p.503.

³⁷Βλ. Ε. ΜΕΙΔΑΝΗ, *Οι Α.Π.Ε ως θεσμική παρέμβαση ενάντια στην κλιματική αλλαγή*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 2/2017, σελ. 256.

³⁸Βλ. FRANCESC MORATA/ ISRAEL SOLARIO SANDOVAL, *European Energy Policy. An Environmental Approach*, pub. Edward Elgar Publishing Limited, p.4.

αναπόσπαστο κομμάτι της οικονομικής ανάπτυξης αποτελώντας καθοριστικό παράγοντα για την κοινωνική και οικονομική ευημερία ενός έθνους.

Η Συνθήκη της Ε.Κ.Α.Χ. σημάδεψε την προσπάθεια προς μια νέα ενεργειακή πολιτική. Ωστόσο, κατά την διάρκεια των επόμενων δεκαετιών, η έλλειψη ενός ξεκάθαρα νομοθετικού πλαισίου στον τομέα της ενέργειας επιβράδυνε την σύσταση μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής και ενός δεσμευτικού πλαισίου για τα Κράτη – Μέλη³⁹. Στην συνέχεια η πετρελαϊκή κρίση που ξέσπασε το 1973 και διήρκησε για αρκετό χρονικό διάστημα, δημιούργησε ανησυχίες στην Ε.Ε αποτελώντας αφορμή για εκείνη να αντιληφθεί ότι η εξάρτηση της από το πετρέλαιο, τον άνθρακα και την πυρηνική ενέργεια, δεν είναι ικανοί παράγοντες για εξασφαλιστούν οι ενεργειακές απαιτήσεις της Ευρώπης και αναζήτησε ένα σχέδιο δράσης όπως το «New Strategy» το 1974⁴⁰.

Στόχος του σχεδίου ήταν η μείωση των εισαγωγών πετρελαίου, η αξιοποίηση εγχώριων δυνατοτήτων παραγωγής ενέργειας, η σωστή χρήση και διαχείριση της ενέργειας και η ανάπτυξη και η προώθηση της τεχνολογίας των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Σκοπός του σχεδίου, μέσω των προαναφερόμενων μέτρων, ήταν η απεξάρτηση της Ε.Ε από το πετρέλαιο και την πυρηνική ενέργεια, και να θέσει τις βάσεις για μια ενωσιακή ενεργειακή πολιτική. Πέραν, όμως αυτού του στρατηγικού πλάνου, τα επόμενα χρόνια παρατηρήθηκε μια στασιμότητα των κρατών να διαχειριστούν από κοινού μια ενεργειακή πολιτική και αυτό φάνηκε διότι κάθε χώρα στηριζόταν αποκλειστικά στις δικές της περιβαλλοντικές πολιτικές. Όμως, αυτό οφειλόταν και στο γεγονός ότι το ψήφισμα της Επιτροπής του 1974 έδινε την δυνατότητα στα Κράτη – Μέλη να υλοποιήσουν μια σειρά από στόχους μέχρι το 1985⁴¹.

Από το 1985 και έπειτα η Ε.Ε άλλαξε την κατεύθυνση της και προσπάθησε να εναρμονίσει την πολιτική της με την επίτευξη της αειφορίας, ακολουθώντας σκέψεις και πρακτικές του Ο.Η.Ε. Η Ε.Ε, μέσω της αειφόρου ανάπτυξης, θέλησε να κάνει μια μεταστροφή της αντίληψης ως προς την ανάπτυξη των κρατών και να περάσει από την οικονομική ανάπτυξη στην αειφόρο ανάπτυξη, θέτοντας τη

³⁹Βλ. ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Power exchanges and the Greek Wholesale electricity market*, Πρακτικά Ημερίδας, εκδ. Σάκκουλας, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 9-10.

⁴⁰Βλ. ΕΕ C 153 της 9.7.75

⁴¹Σκ. 7 του ψηφίσματος C 153.

προστασία του περιβάλλοντος ως βασική συνιστώσα. Μια αειφόρο ανάπτυξη που στοιχειοθετείται από μια ορθολογική και ολοκληρωμένη διαχείριση των περιβαλλοντικών πόρων και την μεταβολή των προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής. Όλες οι κινήσεις της Ε.Ε είχαν ως θετικό αποτέλεσμα να αποτυπωθεί μια νέα αντίληψη γύρω από το φάσμα της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ε.Ε, μια αντίληψη η οποία καθιερώθηκε μέσω των προγραμμάτων δράσης για το περιβάλλον⁴².

Το ρυθμιστικό πλαίσιο της ενέργειας διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από την πρόνοια του πρωτογενούς ευρωπαϊκού δικαίου, αποκτώντας την νομική της βάση μέσω της Συνθήκης της Λισαβόνας (ΣυνθΛΕΕ) και του άρθρου 194⁴³. Πιο συγκεκριμένα, το περιεχόμενο του άρθρου 194 της ΣυνθΛΕΕ καθιερώνει το νομική βάση της ενεργειακής πολιτικής που θα είναι συμβατή με την ενιαία εσωτερική αγορά και η οποία θα προωθήσει την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της Ένωσης (παρ.1 εδφ. β), την ενεργειακή αποδοτικότητα, την εξοικονόμηση της ενέργειας και την ανάπτυξη νέων και Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (παρ.1 εδφ. γ) με έμμεσο στόχο την προστασία του περιβάλλοντος⁴⁴.

Μέσω του άρθρου 194 της ΣυνθΛΕΕ, η διαμόρφωση της πολιτικής της ενέργειας αναβαθμίστηκε και επιδιώχθηκε όχι μόνο η προστασία του περιβάλλοντος αλλά και η βελτίωση του με την λήψη μέτρων δεσμευτικού χαρακτήρα, κάνοντας αναφορά στην αλληλεγγύη που πρέπει να αναδείξουν τα Κράτη – Μέλη της Ε.Ε. Παράλληλα, η λήψη δεσμευτικών μέτρων από την Ε.Ε δεν θα πρέπει να επηρεάζει το δικαίωμα ενός Κράτους – Μέλους να αποφασίζει τους όρους εκμετάλλευσης των ενεργειακών πόρων και την δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε διάφορες επιλογές ενεργειακών πηγών και της γενικής διάρθρωσης του ενεργειακού εφοδιασμού του⁴⁵.

⁴²Βλ. ΕΕ C 138, 17.5.93 Ψήφισμα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των Κρατών – Μελών στα πλαίσια του Συμβουλίου της 1.2.1993 σχετικά με ένα κοινοτικό πρόγραμμα πολιτικής και δράσης σε σχέση με το περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη στο περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη, Απόφαση 2179/98 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περ αναθεώρησης του προγράμματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την βιώσιμη ανάπτυξη «Στόχος η αειφορία».

⁴³Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2016, σελ.1.

⁴⁴*Ibidem*, σελ.2.

⁴⁵*Ibidem*, σελ.6.

Τα μέχρι σήμερα διεθνή κείμενα και η ευρωπαϊκή νομοθεσία προστασίας του περιβάλλοντος που σχετίζονται με την ενέργεια, κάνουν λόγο για την υιοθέτηση του μοντέλου της αειφόρου ανάπτυξης με σεβασμό στα όρια των φυσικών κύκλων των πόρων του πλανήτη. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, η Ε.Ε κλήθηκε να αναζητήσει λύσεις όπως είναι οι Α.Π.Ε που συνδέονται με την καινοτομία και την υιοθέτηση των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης⁴⁶.

ii) Πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της ενέργειας

Για την επίτευξη των προαναφερόμενων στόχων του άρθρου 194 της ΣυνθΑΕΕ, η Ε.Ε προέβη σε μερικές κινήσεις που αποσκοπούσαν στην θωράκιση της ενεργειακής πολιτικής. Αρχικά, το 1995 η Ε.Ε προέβη στην έκδοση της Λευκής Βίβλου για την ενεργειακή πολιτική⁴⁷. Η Λευκή βίβλος για την ενέργεια αποτέλεσε προϊόν μιας προσπάθειας εκ μέρους της Ε.Ε για την χάραξη βασικών κατευθυντήριων γραμμών με γνώμονα την επίτευξη ανταγωνιστικότητας, της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού και της προστασίας του περιβάλλοντος γενικότερα⁴⁸.

Στόχος της Λευκής βίβλου είναι να δημιουργήσει μια ενιαία οικονομική πολιτική σ' ένα υγιές επενδυτικό πλαίσιο σεβόμενο τις αρχές του υγιούς ανταγωνισμού στον τομέα της ενέργειας⁴⁹. Η Λευκή βίβλος, συνεπώς, έθεσε ένα δεσμευτικό πλαίσιο για τα Κράτη – Μέλη, τα οποία όφειλαν να ακολουθήσουν. Στον τομέα των Α.Π.Ε, που αποτελούν σημαντικό παράγοντα στην εξέλιξη της ενεργειακής πολιτικής, η Ε.Ε κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια για να αξιοποιήσει όλο το δυναμικό τους⁵⁰. Χάρη στην σημαντικότητα των Α.Π.Ε, η Λευκή βίβλος προέβλεψε την ανάγκη χάραξης μιας ευρωπαϊκής πολιτικής γύρω

⁴⁶Βλ. Ε. ΜΕΙΔΑΝΗ, *Οι Α.Π.Ε ως...*, ο.α

⁴⁷COM (95) 682. 13.12.1995 Λευκή βίβλος της Επιτροπής «Ενεργειακή Πολιτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση», διαθέσιμη στη παρακάτω ιστοσελίδα
[\[https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:51995DC0682&qid=1433420196688&from=EN\]](https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:51995DC0682&qid=1433420196688&from=EN)

⁴⁸Για περισσότερες πληροφορίες που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος και την περιβαλλοντική ευθύνη: Λευκή Βίβλος για την Περιβαλλοντική ευθύνη COM(2000) 66 τελικό Βρυξέλλες 9.2.2000. διαθέσιμη στη παρακάτω ιστοσελίδα
[\[https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0066:FIN:EL:PDF\]](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0066:FIN:EL:PDF)

⁴⁹Βλ. παρ.57 - 59 της Λευκής βίβλου σελ.16-17.

⁵⁰Βλ. παρ.87 της Λευκής βίβλου σελ.24.

από τις Α.Π.Ε μέσα από σημαντικά προγράμματα όπως ήταν το ALTENER και ALTENER II και το JOULE-THERMIE⁵¹.

Ακόμη, για την διασφάλιση των θετικών αποτελεσμάτων από τους στόχους που θέτει η Ε.Ε, μέσω της Λευκής Βίβλου για την ενέργεια, χρειάζεται ένα σύστημα παρακολούθησης των ενεργειακών δράσεων κάθε Κράτους – Μέλους, ώστε να παρακολουθείται και να εξασφαλίζεται η ελευθερία εγκατάστασης ανεξάρτητων παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας στις εκάστοτε χώρες και να διασφαλίζεται ένα υγιές περιβάλλον ανταγωνισμού σε όλες τις επιχειρήσεις των Κρατών – Μελών, μέσω αποτελεσματικής διαιτησίας σε διαφωνίες και της διασύνδεσης των εκάστοτε εθνικών νομοθετικών όρων για την ενέργεια⁵².

Στην συνέχεια μέσω της Πράσινης βίβλου⁵³, η Επιτροπή έδειξε την επιθυμία να υλοποιήσει μια ενεργειακή πολιτική στην Ευρώπη για να αντιμετωπισθούν μακροχρόνια προβλήματα που θέτουν περιορισμούς στις χώρες της Ευρώπης, κυρίως στους τομείς της ανάπτυξης και του περιβάλλοντος. Το Πράσινο βιβλίο αποτέλεσε ένα ακόμη γράναζι στην αναπτυξιακή ενεργειακή στρατηγική της Ε.Ε που θα συντελούσε στην επίτευξη του τρίπτυχου της αειφόρου ανάπτυξης⁵⁴. Η Ευρώπη, για να επιτύχει τους οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς της στόχους, κλήθηκε να αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα στο θέμα της ενέργειας όπως: α) την αυξανόμενη εξάρτησή της από τις εισαγωγές, β) τις ευμετάβλητες τιμές των υδρογονανθράκων, γ) την αλλαγή του κλίματος, δ) την άνοδο της ζήτησης και ε) τα εμπόδια στην εσωτερική αγορά ενέργειας. Ως δεύτερη αγορά ενέργειας στον κόσμο, η Ε.Ε μπορεί να

⁵¹Το Πρόγραμμα JOULE-THERMIE στηρίζεται στην χρησιμοποίηση τεχνολογιών μη πυρηνικών μορφών ενέργειας. Αποσκοπεί στην μείωση του κόστους των τεχνολογιών αυτών και στην προώθηση των τεχνολογιών στις ευρωπαϊκές και παγκόσμιες αγορές. Το Πρόγραμμα JOULE-THERMIE βασίζεται στην αξιοποίηση και στη προώθηση καθαρών και αποδοτικότερων τεχνολογιών της ενέργειας όπως είναι οι τεχνολογίες των Α.Π.Ε, η ορθολογική χρήση της ενέργειας στη βιομηχανία, τα κτίρια και τις μεταφορές και στην καθαρή και αποδοτικότερη χρήση των στερεών καυσίμων και των υδρογονανθράκων.

⁵²Βλ. ΙΩΣΗΦ ΣΤΕΦΑΝΟΥ / ΕΥΑΝΘΙΑ ΜΙΧΑΛΑΙΝΑ, *Σχολιασμός στη Λευκή Βίβλο για την ενέργεια. «Η συμπληρωματικότητα τριών φαινομενικά αντικρουόμενων στόχων»*, σελ.11 διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα

[https://www.researchgate.net/publication/313905640_Scholiasmos_ste_Leuke_Biblio_gia_ten_energeia_E_sympleromatikoteta_trion_phainomenika_antikrouomenon_stochon_Comments_on_the_White_Book_on_Energy_-_the_Complementarities_of_Three_seemingly_contradictor]

[τελευταία πρόσβαση στις 21-2-2021].

⁵³COM (2006) 105, 8.3.2006 Πράσινο βιβλίο της Επιτροπής «Ευρωπαϊκή στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια» Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα.

⁵⁴Βλ. παρ. Μέρος Πρώτος, Κεφ 1^ο

εκμεταλλευθεί την πρώτη θέση που κατέχει διεθνώς στον τομέα της διαχείρισης της ζήτησης και της προώθησης των Α.Π.Ε.

Μέσα από μια σειρά ενεργειών, η Ε.Ε κλήθηκε εκ νέου να ανοίξει την αγορά ενέργειας, αφού πρώτα θα ολοκλήρωνε την αγορά φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας. Αναμφίβολα, υπάρχουν ακόμη εθνικές αγορές που δυσπιστούν στην διαμόρφωση ενός νέου περιβαλλοντικού ισοζυγίου μακριά από κλασσικές μορφές ενέργειας όπως το πετρέλαιο και φυσικό αέριο⁵⁵. Γι' αυτό τον λόγο, εξαιτίας της εξάρτησης από τις εισαγωγές και της διακύμανσης της ζήτησης, χρειάζονται μέτρα για να εξασφαλισθεί σταθερός ενεργειακός εφοδιασμός, καθώς η αυξανόμενη συγκέντρωση της παραγωγής, η μείωση των πετρελαϊκών αποθεμάτων και η αύξηση της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαιοειδών συμβάλλουν στην αύξηση του κινδύνου που συνδέεται με τις δυσχέρειες εφοδιασμού⁵⁶.

Η Επιτροπή πρότεινε την δημιουργία ενός μηχανισμού που θα λειτουργεί σαν παρατηρητής ενεργειακού εφοδιασμού, ο οποίος θα επιτηρεί την αγορά ενέργειας και θα έχει τον ρόλο του «νυχτοφύλακα» στις περιπτώσεις που αναδεικνύονται κίνδυνοι έλλειψης ενέργειας. Αντιστοίχως, για να είναι σε θέση η Ε.Ε να αντιμετωπίσει ελλείψεις ενέργειας, οφείλει να διαθέτει ισχυρά ενεργειακά αποθέματα. Συνεπώς, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει να επανεξετασθεί η υπάρχουσα νομοθεσία περί ασφάλειας εφοδιασμού, ιδίως όσον αφορά τα αποθέματα φυσικού αερίου και πετρελαίου.

Ως προς την βιώσιμη, αποτελεσματική και διαφοροποιημένη σύνθεση ενεργειακών πόρων, παρατηρείται έντονα το αίσθημα της Ε.Ε για τον ρόλο των Α.Π.Ε, τομέας στον οποίο η Ε.Ε αντιπροσωπεύει ήδη το μισό της παγκόσμιας αγοράς. Για να διαμορφωθεί ένα σταθερό περιβάλλον ανάπτυξης των Α.Π.Ε, η Επιτροπή δεσμεύεται να υποβάλει φύλλο πορείας για τις Α.Π.Ε. Εν κατακλείδι, η ανάπτυξη μιας αειφόρου, ανταγωνιστικής και ασφαλούς ενέργειας στην Ευρώπη εξαρτάται κατά μεγάλο μέρος από την τελειοποίηση νέων ενεργειακών τεχνολογιών. Από την ενεργειακή απόδοση έως τις Α.Π.Ε, η έρευνα συμβάλλει

⁵⁵Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ο.α., σελ.4.

⁵⁶Βλ. άρθρο του ΣΠΥΡΟΥ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ, *Συνθήκη της Λισαβόνας: η συμβολή της στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής*, διαθέσιμο στη παρακάτω ιστοσελίδα [<https://www.pemptousia.gr/2017/05/sinthiki-tis-lisavonas-i-simvoli-tis-sti-diamorfosi-tis-evropaikis-energiakis-politikis/>] [τελευταία πρόσβαση στις 21-1-2021].

πολύ στις προσπάθειες της Ε.Ε να αντιμετωπίσει τα ενεργειακά προβλήματα των προσεχών ετών.

Το Πράσινο Βιβλίο συνέβαλε στο να διαμορφωθεί ένα σημαντικό στάδιο στην ανάπτυξη μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής, διότι αποτυπώνονται όλες οι απαραίτητες ενέργειες σε μια κοινή πολιτική. Εγκαινιάζει μια περίοδο δημόσιας διαβούλευσης με σκοπό να αρχίσει μια σειρά συγκεκριμένων δράσεων στον τομέα της ενέργειας, όπου αυτός είναι εξάλλου και ο σκοπός των Πράσινων Βιβλίων⁵⁷.

iii) Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης της Ενέργειας: Η Συνθήκη και το Πλαίσιο του .

Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης της Ενέργειας (Energy Charter Treaty ~ E.C.T) αποτέλεσε ένα μοναδικό εργαλείο για την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας. Η Συνθήκη για τον Χάρτη Ενέργειας είναι μια πολυμερής συμφωνία που παρέχει ένα πλαίσιο για το εμπόριο και τις επενδύσεις στον τομέα της ενέργειας. Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης εγκρίθηκε με τελική πράξη της Διάσκεψης της Χάγης και δημοσιεύτηκε στις 17 Δεκεμβρίου 1991⁵⁸. Σύμφωνα με τον Χάρτη, τα κράτη που τον υπέγραψαν⁵⁹ ανέλαβαν να επιδιώξουν τους στόχους και τις αρχές του Χάρτη, την εφαρμογή και τη διεύρυνση της συνεργασίας τους το συντομότερο δυνατό μέσω διαπραγματεύσεων, οι οποίες θα βασίζονταν στην καλή πίστη βασικής συμφωνίας και πρωτοκόλλων επιθυμώντας να θέσουν τις

⁵⁷Οι Πράσινες βίβλοι είναι έγγραφα που δημοσιεύονται από την Επιτροπή και τα οποία αποσκοπούν στην προώθηση του προβληματισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο επί συγκεκριμένου θέματος. Στο πλαίσιο αυτό, καλούν τα ενδιαφερόμενα μέρη (οργανισμούς και άτομα) να συμμετάσχουν σε διαδικασία διαβούλευσης και συζήτησης στη βάση των προτάσεων που διατυπώνουν. Οι πράσινες βίβλοι αποτελούν την αφετηρία νομοθετικών εξελίξεων που στη συνέχεια εκτίθενται στις λευκές βίβλους. Γλωσσάριο σύνοψης

[https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/green_paper.html?locale=el]

⁵⁸Βλ. Ε.Ε L 380/24 της 31.12.94 Συνθήκη για τον Χάρτη Ενέργειας.

⁵⁹Συγκεκριμένα 57 υπογράφωντες και συμβαλλόμενα μέρη του Ε.Κ.Τ. Περιλαμβάνει Κράτη – Μέλη της Ε.Ε αλλά και έναν διεθνή οργανισμό. Αναλυτικά οι χώρες : Αφγανιστάν, Αλβανία, Αρμενία, Αυστραλία*, Αυστρία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία ●, Βέλγιο, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Κύπρος, Τσεχική Δημοκρατία, Δανία, Εσθονία, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ευρατόμ (Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (Ε.Κ.Α.Ε. ή Ευρατόμ)), Φινλανδία, Γαλλία, Γεωργία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ισλανδία, Ιρλανδία, Ιαπωνία, Ιορδανία, Καζακστάν, Κιργιζιστάν, Λετονία, Λιχτενστάιν, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Μολδαβία, Μογγολία, Μαυροβούνιο, Ολλανδία, Βόρεια Μακεδονία, Νορβηγία*, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Ηρωσική ομοσπονδία*, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Τατζικιστάν, Τουρκία, Τουρκμενιστάν, Ουκρανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ουζμπεκιστάν και Υεμένη.

*Δεν επικύρωσε την Συνθήκη για τον Χάρτη της Ενέργειας

● Δεν επικύρωσε την Συνθήκη για τον Χάρτη της Ενέργειας, αλλά το εφαρμόζει προσωρινά.

υποχρεώσεις που προβλέπει ο Χάρτης σε μια ασφαλή και δεσμευτική νομοθετική βάση.

Οι διατάξεις της Συνθήκης επικεντρώνονται σε τέσσερις γενικούς τομείς⁶⁰:

α) Την προστασία των ξένων επενδύσεων, η οποία στηρίζεται στην επέκταση της εθνικής μεταχείρισης ή της μεταχείρισης του πιο ευνοούμενου κράτους – όποιο από τα δυο είναι περισσότερο ευνοημένο – και στην προστασία από βασικούς μη εμπορικούς κινδύνους, β) Τους όρους που δεν εισάγουν διακρίσεις για το εμπόριο ενεργειακών υλικών, προϊόντων και εξοπλισμού που σχετίζονται με την ενέργεια βάσει των κανόνων του Π.Ο.Ε. καθώς και τις διατάξεις για τη διασφάλιση αξιόπιστων διασυνοριακών ροών διαμετακόμισης ενέργειας μέσω αγωγών, δικτύων και άλλων μέσων μεταφοράς, γ) Την επίλυση των διαφορών μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών και - στην περίπτωση των επενδύσεων - μεταξύ επενδυτών και κρατών υποδοχής και δ) Την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης και τις προσπάθειες ελαχιστοποίησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της παραγωγής και της χρήσης ενέργειας.

Η λειτουργία του Χάρτη αποσκοπεί στην προώθηση της ενεργειακής ασφάλειας μέσω της λειτουργίας περισσότερων ανοιχτών και ανταγωνιστικών ενεργειακών αγορών με πλήρη σεβασμό στις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εντείνει τις εργασίες της για την αναθεώρηση της Συνθήκης του Χάρτη, κυρίως ως προς τις διατάξεις που αφορούν τις επιλύσεις διαφορών στον τομέα των επενδύσεων⁶¹. Αυτό θα συμβεί διότι αναγνωρίζεται ως υπέρτατη ανάγκη η δυνατότητα του Χάρτη να ανταπεξέρχεται στις νέες προκλήσεις της αλλαγής των ενεργειακών πόρων.

Ωστόσο, το Συμβούλιο της Ε.Ε πρόσφατα ξεκίνησε διαδικασίες για τον εκσυγχρονισμό του Χάρτη της Ενέργειας, δίνοντας εντολή στην Επιτροπή να ξεκινήσει τις διαπραγματεύσεις που αφορούν τον εκσυγχρονισμό της Συνθήκης για τον Χάρτη. Σύμφωνα με το Συμβούλιο, ο εκσυγχρονισμός των διατάξεων της Συνθήκης πρέπει να βασίζεται στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης και το κλίμα, καθώς και στα σύγχρονα πρότυπα προστασίας των επενδύσεων και επίλυσης διαφορών μεταξύ επενδυτών και κρατών. Η

⁶⁰Βλ. [[Energy Charter Treaty - Energy Charter](#)] [τελευταία πρόσβαση στις 23-12-2021]

⁶¹Βλ. [[Συνθήκη για τον Χάρτη Ενέργειας: Τρέχουσα κατάσταση μεταξύ των κρατών της ΕΕ • Διαιτησία \(international-arbitration-attorney.com\)](#)] [τελευταία πρόσβαση στις 23-12-2021]

εκσυγχρονισμένη Σ.Χ.Ε θα πρέπει να επιβεβαιώνει ρητά το λεγόμενο «δικαίωμα ρύθμισης», δηλαδή το δικαίωμα των συμβαλλόμενων μερών να λαμβάνουν μέτρα για την προστασία της υγείας, της ασφάλειας, του περιβάλλοντος και άλλων στόχων δημόσιας πολιτικής.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

❖ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η κατοχύρωση της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο

§ 1 Η γέννησης της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης⁶² προέρχεται από την δασολογική ορολογία και ως εφευρέτης της θεωρήθηκε ο σάξωνας δασολόγος Χ. Φον Κάρλοβιτς⁶³, καθώς χρησιμοποίησε για πρώτη φορά την έκφραση «αειφόρος». Ωστόσο, σε επίπεδο διεθνών οργανισμών ο όρος εισήχθη το 1980 από την Διεθνή Ένωση Προστασίας της Φύσης (International Union for the Conservation of Nature) σε μια προσπάθεια συνδυασμού της οικονομικής ανάπτυξης με την προστασία του περιβάλλοντος⁶⁴, έννοιες οι οποίες είχαν χαρακτηριστεί ως ασυμβίβαστες μεταξύ τους.

Η ανάδειξη της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης έγινε για πρώτη φορά στην έκθεση “Το κοινό μας Μέλλον”(Our Common Future), γνωστή και ως έκθεση Brundtland⁶⁵, το 1987 από την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development). Όμως η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που πραγματοποιήθηκε στο Rio το 1992⁶⁶ όρισε την αειφόρο ανάπτυξη ως «την ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες»⁶⁷.

⁶²Εναλλακτικοί όροι της αειφόρου ανάπτυξης χρησιμοποιούνται οι όροι «βιώσιμη ανάπτυξη», «βιωσιμότητα», «αειφορία»

⁶³Βλ. ΣΩΤΗΡΗΣ Κ. ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ/ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. ΓΕΩΡΓΑΚΕΛΛΟΣ, *Διαχείριση του Περιβάλλοντος: Επιχειρήσεις & Βιώσιμη Ανάπτυξη*, εκδ. Βαρβαρήγου, 2003, σελ. 47. Βλ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΣΑΚΕΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ *Περιβάλλον και Ανάπτυξη: Σταθμίσεις και Δικαστικός έλεγχος*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomophysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 25-1-2021]

⁶⁴Βλ. International Union for conservation of Nature and Natural Resources (World Conservation Strategy), *Κεφ. 1 Introduction: Living Resource conservation* παρ.3. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι η ανάπτυξη για να χαρακτηριστεί ως βιώσιμη θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν κοινωνικοί και οικολογικοί παράγοντες.

⁶⁵Η Gro Harlem Brundtland ήταν Πρωθυπουργός της Νορβηγίας. Θεωρήθηκε η έκθεση της ως η ιδεολογική προπομπός και η βάση της Agenda-21 που θα αναφερθούμε παρακάτω για την έναρξη της εφαρμογής της αειφόρου ανάπτυξης.

⁶⁶Βλ. ΓΡΗΓΟΡΗΣ Γ. ΤΣΑΛΤΑΣ/ ΚΩΝ/ΝΟΣ Γ. ΚΑΤΣΙΜΠΑΡΔΗΣ, *Αειφορία και Περιβάλλον: Η Ευρωπαϊκή και Εθνική Προοπτική*, εκδ. Σιδέρης, 2004, σελ. 187.

⁶⁷Βλ. ΖΕΦΗ ΔΗΜΑΔΑΜΑ, ο.α, σελ. 169.

Ο ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης, όπως αυτός διατυπώθηκε από την έκθεση Brundtland, περιέχει δύο βασικές έννοιες⁶⁸: Πρώτον την έννοια των αναγκών, ιδιαίτερα των φτωχών λαών του κόσμου, όπου πρέπει να δοθεί προτεραιότητα και δεύτερον την έννοια των περιορισμών που επιβάλλονται από την υπάρχουσα τεχνολογία και την κοινωνική οργάνωση του περιβάλλοντος για να καλύψει τις παρούσες και μελλοντικές ανάγκες. Χάρη στην διάσκεψη του Ρίο⁶⁹, η αειφόρος ανάπτυξη καθιερώθηκε ως μια γενική αρχή του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου, παρά το γεγονός ότι οι αποφάσεις που πάρθηκαν δεν είχαν δεσμευτικό χαρακτήρα. Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης όπως αυτή αποτυπώθηκε, αποτέλεσε το έναυσμα για μια συλλογική προσπάθεια όπου η αξιοποίηση των φυσικών πόρων σε συνάρτηση με τις τεχνολογικές ανακαλύψεις και οριζόμενη από ένα θεσμικό πλαίσιο, θα μπορούσε να συμβάλει στην εξυπηρέτηση των παρόντων και των μελλοντικών αναγκών.

§ 2 Οι βασικοί άξονες της αειφόρου ανάπτυξης

Η βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι μια κατάσταση προσωρινή αλλά μεταβάλλεται συνεχώς και προσαρμόζεται ανάλογα με τις καταστάσεις που επικρατούν. Έτσι, μέσω της μεταβολής αυτής, καταφέρνει η βιώσιμη ανάπτυξη να ικανοποιήσει ταυτοχρόνως και τους τρεις πυλώνες που την αποτελούν : Οικονομία – Περιβάλλον – Κοινωνία.

Πρώτον, η προστασία του περιβάλλοντος είναι αυτή που στρέφεται συχνά η προσοχή τόσο της νομοθεσίας όσο και της νομολογίας. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην τήρηση των ορίων του φυσικού πλούτου του πλανήτη, στη μείωση της ρύπανσης του περιβάλλοντος και στην προώθηση⁷⁰ αειφόρων πρότυπων κατανάλωσης και παραγωγής, όπως είναι για παράδειγμα οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Είναι σημαντικό τα μέτρα που θα παρθούν να μην διαταράσσουν την ισορροπία του περιβάλλοντος, ενώ ακόμη οποιαδήποτε ενέργεια εις βάρος του θα πρέπει να περιορίζεται στο ελάχιστο. Στο πλαίσιο αυτό, υπάρχει μια ποικιλία

⁶⁸Βλ. ΣΩΤΗΡΗΣ Κ. ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ/ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. ΓΕΩΡΓΑΚΕΛΛΟΣ, ο.α , σελ. 223.

⁶⁹Η Συνδιάσκεψη του Ο.Η.Ε για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη διήρκησε από 3 ως 14 Ιουνίου του 1992 έχοντας μεγάλη αποδοχή ως προς την συμμετοχή από τα Κράτη, τους Διακυβερνητικούς Οργανισμούς και των Μ.Κ.Ο. βλ. ΓΡΗΓΟΡΗΣ Γ. ΤΣΑΛΤΑΣ/ΚΩΝ/ΝΟΣ Γ. ΚΑΤΣΙΜΠΑΡΔΗΣ, , ο.α σελ. 135.

⁷⁰Βλ. ΣΩΤΗΡΗΣ ΚΑΡΛΑΚΑΚΟΣ/ ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ, *Αειφόρος ανάπτυξη, Περιβάλλον και Ενέργεια*, εκδ. Αθήνα, 2015 σελ.36.

θεμάτων σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα που ξεκινά από τη ρύπανση του αέρα και φθάνει μέχρι και την διαχείριση των φυσικών πόρων. Αποτέλεσμα αυτής είναι η ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον και η διατήρηση των φυσικών οικοτόπων⁷¹.

Δεύτερον, η κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή αποτελεί τον απαραίτητο συνδετικό κρίκο για την συνύπαρξη των άλλων δυο αξόνων. Ο άξονας αυτός στοχεύει στο να διατηρήσουμε το περιβάλλον για τις μελλοντικές γενιές και να αναγνωρίσουμε ότι σ' αυτό που επικεντρώνεται η αειφόρος ανάπτυξη, έστω και ένα κράτος να το επιχειρήσει, θα έχει αντίκτυπο και στον υπόλοιπο κόσμο. Η κοινωνική αειφορία επικεντρώνεται στην διατήρηση και στην βελτίωση της κοινωνικής ποιότητας με έννοιες όπως η συνοχή, η αμοιβαιότητα και η ειλικρίνεια στις ανθρώπινες σχέσεις. Αυτό θα επιτευχθεί με την προώθηση μιας υγιούς δημοκρατίας, η οποία θα βασίζεται στην κοινωνική ένταξη και συνοχή σεβόμενη τα θεμελιώδη δικαιώματα, διασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την ισότητα ανδρών και γυναικών και καταπολεμώντας κάθε μορφή διάκρισης⁷².

Εύλογα λοιπόν, τα κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά κάθε χώρας, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για μια περισσότερο αποτελεσματική αειφόρο ανάπτυξη.⁷³ Συνεπώς, απαιτείται να οροθετηθεί μια συντονισμένη πολιτική δράση και ανάληψη ευθύνης σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Όλα τα παραπάνω μπορούν πραγματοποιηθούν μέσω της συμμετοχικής διακυβέρνησης, την ενεργοποίηση των τοπικών φορέων και οργανώσεων, των Μ.Κ.Ο και της κοινωνίας των πολιτών.

Ακόμη, η εμπλοκή των πολιτών μέσω του δημοσίου διαλόγου, επιτρέπει στη χρήστη διακυβέρνηση να αξιοποιήσει πληροφορίες, να αξιολογήσει διαστάσεις και να εξετάσει λύσεις, ώστε να βελτιώσει την ποιότητα των αποφάσεων που λαμβάνει. Κατά συνέπεια, θα συνεισφέρει στην διασφάλιση της εμπιστοσύνης και της διαφάνειας της κυβέρνησης, αυξάνοντας την ποιότητα της δημοκρατίας και ενισχύοντας το αίσθημα της κοινωνικής συνοχής. Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω, εμφανίζεται ένα νέο διακριτό χαρακτηριστικό που

⁷¹Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΟΝΙΑΔΗΣ & ΜΑΡΙΑ ΛΑΜΠΡΙΔΗ, *Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη: Ένα συνοπτικό εγχειρίδιο από φοιτητές για τους φοιτητές*, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας, 2015, διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα

[<https://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/eisagogi-sti-viosimi-anaptyxi.pdf>]

⁷²Βλ. ΣΩΤΗΡΗΣ ΚΑΡΛΑΚΑΚΟΣ/ ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ, ο.α, σελ. 36.

⁷³Βλ. ΖΕΦΗ ΔΗΜΑΔΑΜΑ, ο.α, σελ. 179.

συνθέτει την πολυπλοκότητα της αειφόρου ανάπτυξης. Αυτό είναι η εστίαση στον άνθρωπο και η έμφαση που δίνει στην προώθηση του κοινού συμφέροντος⁷⁴ με τις συμμετοχικές διαδικασίες να αποτελούν πυλώνα για τον προσδιορισμό και την επιδίωξη του.

Τρίτον, η οικονομική βιωσιμότητα στοχεύει στην διατήρηση του ανέπαφου κεφαλαίου. Εάν η κοινωνική βιωσιμότητα επικεντρώνεται στην βελτίωση της κοινωνικής ευημερίας, η οικονομική βιωσιμότητα επικεντρώνεται στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Σε επίπεδο επιχειρήσεων, η οικονομική ευημερία εστιάζει στην προώθηση μια ανταγωνιστικής και οικολογικά αποτελεσματικής οικονομίας – η οποία θα είναι πλούσια σε καινοτομία και γνώσεις – ώστε να εξασφαλίζει υψηλό βιοτικό επίπεδο, πλήρη απασχόληση και ποιότητα εργασίας σε διεθνές επίπεδο. Η εγκατάλειψη της οικονομικής ανάπτυξης πρέπει να αποφεύγεται, διότι αυτό που πρεσβεύει η αειφόρος ανάπτυξη είναι κάτι παραπάνω από μια απλή οικονομική ανάπτυξη. Άρα, εμβαθύνοντας⁷⁵ την έννοια της οικονομικής ευημερίας με προσδιοριστικούς παράγοντες που καθορίζουν μειώσεις στην θνησιμότητα, στην ανεργία, στον αναλφαβητισμό και στη βελτίωση της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, ο οικονομικός άξονας γίνεται περισσότερο συμβατός με τον κοινωνικό.

§ 3 Διεθνή θεσμικά όργανα για την περιβαλλοντική πολιτική

1) Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης ιδρύθηκε στο Παρίσι το 1960 όπου εδρεύει μέχρι και σήμερα. Είναι ένα forum, στο πλαίσιο του οποίου συμμετέχουν εκπρόσωποι διάφορων κυβερνήσεων, εξετάζοντας πολιτικές και σχέδια έχοντας ως βασική προϋπόθεση την βελτίωση της κοινωνικής ευημερίας των πολιτών σε παγκόσμιο επίπεδο. Μετά από σχεδόν 60 χρόνια λειτουργίας, ο Ο.Ο.Σ.Α αποτελεί ίσως την πιο αξιόπιστη πηγή συγκρίσιμων στατιστικών δεδομένων και έρευνας.

Αρχικά, σε πρώτη βάση, η παγκόσμια κοινότητα δυσκολεύτηκε να προσαρμοστεί στην ιδέα της συμφιλίωσης της οικονομίας με την κοινωνία και το

⁷⁴Βλ. IAN G. MACCHESNAY, *The Brundtland Report and Sustainable development in New Zealand*, Centre for Resource Management Lincoln University and University of Canterbury, σελ.29 διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα [<https://core.ac.uk/download/pdf/35461353.pdf>]

⁷⁵Βλ. ΖΕΦΗ ΔΗΜΑΔΑΜΑ, ο.α, σελ. 176.

φυσικό περιβάλλον. Εκ του αποτελέσματος, φάνηκε ότι πήρε αρκετό καιρό στη παγκόσμια κοινότητα να αντιληφθεί τον φαύλο κύκλο της υπανάπτυξης, καθώς ζητήματα, όπως η γρήγορη ανάπτυξη του πληθυσμού, η φτώχεια, ο υποσιτισμός και η αποδόμηση του περιβάλλοντος, έπρεπε να αντιμετωπιστούν μέσω εμπεριστατωμένων και διευρυμένων υποστηρικτικών πολιτικών.

Ο Ο.Ο.Σ.Α σε συνεργασία με τις κυβερνήσεις, τους σχεδιαστές πολιτικών αλλά και με τους πολίτες έθεσε ως στόχο την εγκαθίδρυση τεκμηριωμένων διεθνών προτύπων και την εξερεύνηση λύσεων σε μια σειρά κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων. Από την δεκαετία του 1990 και μετά ο Ο.Ο.Σ.Α ανέλαβε δράσεις για την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος θέτοντας μια σειρά από στόχους. Ο Ο.Ο.Σ.Α σε μια προσπάθεια να συνδράμει τις χώρες μέλη του⁷⁶, που είναι οι πιο ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου, και για να προετοιμαστούν για την επίτευξη των στόχων που έχει θέσει ο Ο.Η.Ε, θέτει ποσοτικούς στόχους για μια πληθώρα δεικτών υπολογίζοντας την απόσταση που πρέπει να καλύψει το κάθε κράτος για την επίτευξη των στόχων αυτών μέχρι το 2030.

Περαιτέρω, η στροφή προς την μελέτη περιβαλλοντικών δεδομένων και συνάμα η καταγραφή και η αξιοποίηση των δεδομένων αυτών λειτουργεί προς όφελος κάθε χώρας του Ο.Ο.Σ.Α⁷⁷, ώστε να καλυφθούν οι όποιες ανάγκες προκύπτουν ή μένουν ανεκπλήρωτες. Στο πλαίσιο αυτό, Ο Ο.Ο.Σ.Α κάθε χρόνο εκπονεί ετήσια μελέτη για την κατάσταση του περιβάλλοντος. Λόγω της εγκυρότητας των μελετών του, τα στατιστικά δεδομένα του Ο.Ο.Σ.Α αποτελούν ακόμη και μετά από πολλά χρόνια την βάση για ανάληψη και για άσκηση κριτικής της αποτελεσματικότητας των μέτρων που έχουν παρθεί. Αυτό που διαχωρίζει τον Ο.Ο.Σ.Α από άλλα θεσμικά όργανα είναι ότι ο οργανισμός αυτός δεν θέτει κανονισμούς. Ενθαρρύνει τις συνομιλίες ανάμεσα στα κράτη και προωθεί την καθιέρωση νομοθετικών πρωτοβουλιών. Χάρη σ' αυτό, ενθαρρύνεται ο εποικοδομητικός διάλογος και η πλήρης κατανόηση των προβλημάτων. Συμπερασματικά, ο ρόλος του Ο.Ο.Σ.Α είναι περισσότερο συμβουλευτικός καθώς

⁷⁶Βλ. *Οικονομία και Επιχειρήσεις: Δελτίο για την ελληνική οικονομία*, τευχ.173, Οκτώβριος 2019.

⁷⁷Οι χώρες που συμμετέχουν στον Ο.Ο.Σ.Α είναι οι εξής: Ακολουθείται αλφαβητική σειρά : Αυστραλία, Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Δανία, Δημοκρατία της Σλοβακίας, Δημοκρατία της Τσεχίας, Ελβετία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Ιαπωνία, Ιρλανδία, Ισλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Καναδάς, Κορέα, Λουξεμβούργο, Μεξικό, Νέα Ζηλανδία, Νορβηγία, Ολλανδία, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σουηδία, Τουρκία και Φιλανδία.

παρέχει πλήρης στήριξη στον καθορισμό των κυβερνητικών πολιτικών των Κρατών – Μελών.

II) Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών αποτελεί ίσως τον πρωτοστάτη στην αντιμετώπιση περιβαλλοντικών ζητημάτων για πολλές δεκαετίες. Η Agenda του 2030 είναι το πιο πρόσφατο κείμενο πολιτικής για την επίτευξη των 17 στόχων (SDgs) που έχουν τεθεί. Οι παραπάνω στόχοι των Ηνωμένων Εθνών εκφράζουν τις σύγχρονες παγκόσμιες προκλήσεις και έχουν ως στόχο να δεσμεύσουν τα Κράτη – Μέλη του Διεθνούς Οργανισμού ώστε να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στα ζητήματα παγκόσμιας εμβέλειας.

Ο Ο.Η.Ε ιδρύθηκε στον απόηχο ενός καταστροφικού Β' Παγκόσμιου Πολέμου με ολέθριες συνέπειες τόσο για το περιβάλλον όσο και για την οικονομική ευημερία των χωρών που είχαν εμπλακεί σε αυτόν. Μάλιστα, εν μέσω απειλών για έναν νέο πυρηνικό πόλεμο, ο Ο.Η.Ε ανέλαβε τον ρόλο του οργανωτή με βασικό του μέλημα την καθιέρωση της ειρήνης, συμβάλλοντας στο τομέα των διεθνών σχέσεων και μετέπειτα σε μια σειρά από στόχους που έχουμε ήδη αναφερθεί. Ως προς την προστασία του περιβάλλοντος, ο Ο.Η.Ε εργάζεται για την επίλυση σημαντικών περιβαλλοντικών ζητημάτων. Ουσιαστικά ο Ο.Η.Ε ως ένα διεθνές forum θέτει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, ζητήματα όπως η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, η ρύπανση των υδάτων και του αέρα, η αποψίλωση των δασών και η εξαφάνιση των ειδών.

Για τον Ο.Η.Ε η βιώσιμη ανάπτυξη, μέσω της βιώσιμης ενέργειας, αποτελεί σημαντική ευκαιρία η οποία δεν πρέπει να μείνει ανεκμετάλλευτη. Η ενέργεια είναι κεντρικής σημασίας για κάθε σοβαρή πρόκληση, καθώς η εργασία, η ασφάλεια, η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, η παραγωγή τροφίμων και η αύξηση των εισοδημάτων προϋποθέτουν πλήρη πρόσβαση σε ενέργεια. Επομένως η βιώσιμη ενέργεια διαμορφώνει τις ζωές των ανθρώπων και την οικονομική ανάπτυξη των χωρών. Ο Ο.Η.Ε στην προσπάθειά του να επιτύχει την βιώσιμη ενέργεια, δημιουργεί μια καμπάνια με τίτλο « Αειφορία για όλους »⁷⁸

⁷⁸Βλ. στην παρακάτω ιστοσελίδα

[<https://www.seforall.org/who-we-are/public-statement-on-energy-solutions>]
[τελευταία πρόσβαση στις 23-12-2020]

(Sustainable Energy for All) για να επιταχύνει πιο γρήγορα και να προσφέρει σε μια μεγάλη κλίμακα λύσεις, που είναι απαραίτητες για την επίτευξη του στόχου 7 που παρέχει την δυνατότητα πρόσβασης σε αξιόπιστη, βιώσιμη και καθαρή ενέργεια. Όλη αυτή η πρωτοβουλία δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την πρόσβαση στην ενέργεια, τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και την ενεργειακή απόδοση.

§ 4 Το θεσμικό πλαίσιο του Ο.Η.Ε για την αειφόρο ανάπτυξη – Ιστορική αναδρομή

Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος άρχισε να απασχολεί τα κράτη μόλις στις αρχές της δεκαετίας του '70. Τα περιβαλλοντικά ζητήματα απασχολούσαν κυρίως την Βόρεια Αμερική και την Δυτική Ευρώπη, καθώς ήταν περιοχές με πλούσια βιομηχανική ανάπτυξη⁷⁹ και οι λύσεις αναζητούνταν σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο. Εντούτοις, οι περιβαλλοντικές ανησυχίες είχαν ήδη ξεκινήσει από την δεκαετία '60 σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες. Το 1970 ιδρύθηκε στις Η.Π.Α η Υπηρεσία Προστασίας Περιβάλλοντος η οποία εξέδωσε άμεσα την Clean Air Act⁸⁰ και την Clean Water Act⁸¹.

Ακόμη, κατά την δεκαετία του '60 ιδρύθηκαν σημαντικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, με κυριότερη την Greenpeace, η οποία ευαισθητοποίησε την κοινή γνώμη για θέματα προστασίας του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα, η λέσχη της Ρώμης⁸² είχε αποδείξει μέσω μαθηματικού μοντέλου ότι αν συνεχιστεί η τάση αύξησης του πληθυσμού σε συνδυασμό με την εκβιομηχάνιση και την εξάντληση των φυσικών πόρων, θα οδηγηθούμε σε ανεξέλεγκτες καταστάσεις με δραματική μείωση του πληθυσμού. Όλες οι τάσεις αυτές αποτέλεσαν σημεία προς συζήτηση και εκφράστηκαν στην Συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης το 1972.

⁷⁹Βλ. άρθρο της ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΑΣ ΔΟΥΣΗ στην Καθημερινή * Αναπληρώτρια καθηγήτρια του Ε.Κ.Π.Α στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, *Η Συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης*, διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα

[<https://www.kathimerini.gr/world/1018293/i-diaskepsi-tis-stokcholmis/>]

[τελευταία πρόσβαση στις 15-11-2020]

⁸⁰Βλ. στην παρακάτω ιστοσελίδα

[<https://gispub.epa.gov/air/trendsreport/2019/#introduction>] [τελευταία πρόσβαση στις 15-11-2020]

⁸¹Ο Νόμος για τα καθαρά νερά καθορίζει την βασική δομή για την ρύθμιση των αποβλήτων στα υδάτινα νερά των Η.Π.Α και την ρύθμιση ποιοτικότερων προτύπων για τα ύδατα. Ουσιαστικά ο Νόμος υπήρχε από το 1948 με ονομασία " Ομοσπονδιακός έλεγχος ρύπανσης υδάτων " αλλά ο Νόμος αναδιαρθρώθηκε το 1972 έχοντας ως τίτλο "Clean Water Act".

Βλ. περισσότερα στην παρακάτω ιστοσελίδα [<https://www.epa.gov/laws-regulations/summary-clean-water-act>] [τελευταία πρόσβαση στις 15-11-2020]

⁸²Βλ. ο.α , υπ. 28.

Ι) Η συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης.

Το έναυσμα για τις περιβαλλοντικές δράσεις και της διεθνούς νομοθεσίας αποτέλεσε η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στην Στοκχόλμη το 1972. Στην Στοκχόλμη συγκεντρώθηκαν εθνικές αντιπροσωπείες 113 κρατών – ανεπτυγμένα και αναπτυσσόμενα – τα οποία οριοθέτησαν τα δικαιώματα των ανθρώπινων κοινωνιών τους σ' ένα υγιές και παραγωγικό περιβάλλον.⁸³ Η συνδιάσκεψη αυτή ήταν η πρώτη υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε σχετικά με το περιβάλλον και ήταν η πρώτη φορά που συζητήθηκαν θέματα για το περιβάλλον σε ημερήσια διάταξη.

Ο βασικός σκοπός για τον οποίο διοργανώθηκε η συνδιάσκεψη αυτή ήταν για να χρησιμεύσει ως ένα πρακτικό μέσο, ώστε να ευαισθητοποιήσει την κοινή γνώμη και να παρέχει κατευθυντήριες γραμμές για την βελτίωση της προστασίας του ανθρώπινου περιβάλλοντος, την πλήρη αποκατάσταση και την πρόληψη του. Το αντικείμενο της συνδιάσκεψης ήταν η αντιμετώπιση του νομικού κενού σχετικά με το Διεθνές Περιβαλλοντικό Δίκαιο. Γι' αυτό τον λόγο, αποτέλεσμα της συνδιάσκεψης αυτής ήταν ένα κείμενο κλειδί στην ιστορία του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου με τίτλο "*Η Διακήρυξη για το ανθρώπινο περιβάλλον*" ή διαφορετικά "*Η Διακήρυξη της Στοκχόλμης*" με μια σειρά από 26 αρχές να την διέπουν⁸⁴.

Η Διακήρυξη της Στοκχόλμης ήταν ιστορικής σημασίας γιατί κατάφερε να αναδείξει την κοινωνική συνείδηση των κρατών ως βασικό στοιχείο για την προστασία του περιβάλλοντος. Τα κράτη αποφάσισαν να πραγματευτούν την περιβαλλοντική κρίση, εξετάζοντας πολιτικές και οικονομικές παραμέτρους. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το γεγονός ότι μια από τις βασικές αρχές της συνδιάσκεψης αυτής, είναι ότι τα Κράτη – Μέλη εκμεταλλεύονται τους δικούς τους πόρους, σύμφωνα με τις μελέτες των περιβαλλοντικών επιπτώσεων εφαρμόζοντας την δικιά τους περιβαλλοντική πολιτική, χωρίς όμως να προκαλέσουν ζημιές στο

⁸³Βλ. ΖΕΦΗ ΔΗΜΑΔΑΜΑ, ο.α, σελ. 199., βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Η. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ/ΓΙΩΡΓΟΣ Δ.ΣΑΜΙΩΤΗΣ /ΓΡΗΓΟΡΗΣ Ι. ΤΣΑΛΤΑΣ, *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το περιβάλλον και την ανάπτυξη: Νομική και Θεσμική διάσταση*, εκδ. Παπαζήσης, 1993, σελ.29.

⁸⁴Βλ. GUNTHER HANDL, *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment or Stockholm Declaration, Historical Background Summary of key provisions and their legal significance* σελ. 3, διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα

[<https://legal.un.org/avl/ha/dunche/dunche.html>] [τελευταία πρόσβαση στις 15-11-2020]

φυσικό περιβάλλον άλλων κρατών, πέρα από τα όρια της εθνικής τους δικαιοδοσίας. Επομένως, αναλαμβάνουν εξ' ολοκλήρου την ευθύνη των δραστηριοτήτων τους που εμπίπτουν στην δικαιοδοσία ή τον έλεγχο τους.⁸⁵

II) Η Παγκόσμια Επιτροπή και η έκθεση Brundtland – Το κοινό μας μέλλον.

Μια από τις σημαντικότερες προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας για την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής πολιτικής και της ανάπτυξης ήταν η σύσταση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον⁸⁶ *World Commission on Environment and Development* (WCED) το 1983 η οποία είχε ως στόχο την παρουσίαση της έκθεσης Brundtland, γνωστή και ως η έκθεση με τίτλο "Το κοινό μας μέλλον".

Μετά από πληθώρα συζητήσεων η Παγκόσμια Επιτροπή κατέληξε στην έκθεση αυτή το 1987 όπου και δόθηκε στη δημοσιότητα 15 χρόνια μετά την πρώτη συνδιάσκεψη του Ο.Η.Ε για την αειφόρο ανάπτυξη το 1972. Η σημασία της έκθεσης αυτής αποτυπώνεται στην τετραετή διάρκεια συζητήσεων της Παγκόσμιας Επιτροπής, διάστημα στο οποίο, η παγκόσμια κοινότητα κλήθηκε να αντιμετωπίσει μια σειρά προβλημάτων⁸⁷, με κυριότερα: α) την έκρηξη πυρηνικού αντιδραστήρα στο Τσερνομπίλ, η οποία σκόρπισε ραδιενεργή σκόνη σε όλη την Ευρώπη αυξάνοντας των κίνδυνο μελλοντικών κρουσμάτων καρκίνων. β) την έκρηξη δεξαμενών Υγρών Καυσίμων στην πόλη του Μεξικού προκαλώντας τον θάνατο σε τουλάχιστον 1.000 ανθρώπους αφήνοντας δε και χιλιάδες νοικοκυριά άστεγα και γ) τον θάνατο περίπου 60.000.000 άνθρωποι – στην πλειοψηφία τους μικρά παιδιά – οι οποίοι πέθαναν από ασθένειες που σχετίζονται με το ανθυγιεινό νερό και τον υποσιτισμό.

⁸⁵Βλ. Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Νέα Υόρκη, 1973 22^η αρχή, σελ.5.

⁸⁶Βλ. ΖΕΦΗ ΔΗΜΑΔΑΜΑ, ο.α, σελ. 201-202, βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Η. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ/ΓΙΩΡΓΟΣ Δ. ΣΑΜΙΩΤΗΣ/ ΓΡΗΓΟΡΗΣ Ι. ΤΣΑΛΤΑΣ, ο.α, σελ. 30-33. Πρόεδρος της Επιτροπής η Dr. Harlem Brundtland από την Νορβηγία και Αντιπρόεδρος της Επιτροπής ο Dr. Mansour Khalid από το Σουδάν. Ως έδρα της επιτροπής ήταν η Γενεύη της Ελβετίας και η πρώτη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε είχε διάρκεια 3 ημερών (1/10/1984-3/10/1984). Η Γ.Σ του Ο.Η.Ε αποφάσισε την ίδρυση αυτής της επιτροπής με την απόφαση 68/161 (38th session), μέσω της οποίας η ανωτέρω έκθεση αποτέλεσε την σύζευξη των περιβαλλοντικών και οικονομικών στόχων θέτοντας τα θεμέλια της στρατηγικής της αειφόρου ανάπτυξης.

⁸⁷Βλ. Report of the W.C.E.D, σελ. 12. Διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα [<https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-development/international-cooperation/2030agenda/un-milestones-in-sustainable-development/1987-brundtland-report.html>]

Η Παγκόσμια Επιτροπή έθεσε μια σειρά ζητημάτων προς συζήτηση για την επίτευξη της αιεφόρου ανάπτυξης, με κυριότερα την ενέργεια , την βιομηχανία, το δημογραφικό πρόβλημα και τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις, ζητήματα τα οποία αποτυπώθηκαν με έμμεσο τρόπο στην έκθεση Brundtland. Η έκθεση αυτή προειδοποίησε την διεθνή κοινότητα για την επείγουσα ανάγκη ώστε να σημειωθεί μια εξέλιξη ως προς την οικονομική ανάπτυξη της εκάστοτε χώρας , η οποία ανάπτυξη θα μπορούσε να επιτευχθεί δίχως να υποβαθμίζεται το περιβάλλον.

Η έκθεση κάνει λόγο για την επίτευξη μιας ισορροπίας μεταξύ του πληθυσμού, της οικονομικής ανάπτυξης και της παραγωγικότητας των οικοσυστημάτων, ώστε να καλυφθεί η θεματολογία γύρω από την ανεπάρκεια τροφίμων, της ενεργειακής πολιτικής αλλά και της ανάγκης αλλαγής του τρόπου ζωής κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η έκθεση κλείνει καταθέτοντας τις δικές της προτάσεις για την αναθεώρηση του θεσμικού και νομικού πλαισίου με στόχο την κοινή δράση των κρατών ανά την υφήλιο.

Η έκθεση Brundtland αποτελεί ίσως το σπουδαιότερο κείμενο που έχει αναπτυχθεί και δημοσιευτεί ποτέ και αυτό διότι κατάφερε να πετύχει ένα επίτευγμα, το οποίο για τα δεδομένα εκείνης της εποχής, ήταν μακριά από τον τρόπο σκέψης των κυβερνήσεων ως προς την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και της προστασίας του περιβάλλοντος . Η έκθεση έθεσε τις βάσεις για τις μελλοντικές διεθνείς συμφωνίες και αποφάσεις με ξεκάθαρο μήνυμα ότι το περιβάλλον και η ανάπτυξη αλληλεξαρτώνται και αλληλοτροφοτούνται, έννοιες οι οποίες βρίσκονται σε ένα αδιέξοδο, και για την λύση αυτού απαιτείται η συνειδητοποίηση του προβλήματος και η άμεση λήψη αποφάσεων⁸⁸.

III) Η Συνδιάσκεψη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη 1992.

Αμέσως μετά την δημοσίευση της έκθεσης Brundtland, η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε αποφάσισε πως η κλιματική αλλαγή αποτελεί προτεραιότητα για όλες τις χώρες και διοργάνωσε την Συνδιάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στη Βραζιλία, στο Ρίο Ντε Τζανέϊρο το 1992, οριοθετώντας ένα πεδίο δράσης για την παγκόσμια κοινότητα.

⁸⁸Βλ. ΖΕΦΗ ΔΗΜΑΔΑΜΑ, ο.α , σελ. 203.

Στην Συνδιάσκεψη αυτή συμμετείχαν μεγάλο ποσοστό ηγετών⁸⁹ από όλο τον κόσμο, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και αρκετοί εκπρόσωποι διάφορων οργανισμών των Ο.Η.Ε, ενώ 17.000 άνθρωποι ξεπέρασαν προκαταλήψεις και πολιτικές ιδεολογίες⁹⁰ και αποφάσισαν να συγκεντρωθούν στο Ρίο με κεντρικό θέμα συζήτησης : τις προκλήσεις του πλανήτη μας , την προστασία του περιβάλλοντος και τις επιδράσεις στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των κρατών. Η Συνδιάσκεψη αυτή διεξάχθηκε από τις 3-14 Ιουνίου 1992 και ήταν μείζονος σημασίας ,καθώς πραγματοποιήθηκε 20 χρόνια ακριβώς από την πρώτη προσπάθεια του Ο.Η.Ε σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και την καθιέρωση του θεσμού της αειφόρου ανάπτυξης ως βασική προτεραιότητα.

Η Συνδιάσκεψη του Ρίο σήμανε την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση παγκοσμίως . Παρατηρείται μια μετάβαση⁹¹ από το ανθρωπογενές περιβάλλον που ήταν το θέμα συζήτησης της Συνδιάσκεψης της Στοκχόλμης το 1972 στο περιβάλλον σε συνδυασμό με την ανάπτυξη. Θα μπορούσε να υιοθετηθεί η άποψη ότι η συνδιάσκεψη αυτή είναι βασισμένη στο τρίπτυχο στο οποίο έχουμε αναφερθεί προηγουμένως. Επίσης, η σπουδαιότητα της Συνδιάσκεψης αυτής ανάγεται στην θεμελίωση βασικών διεθνών συμφωνιών⁹² σχετικά με το περιβάλλον όπως το κείμενο με τίτλο « *Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη* », μια διακήρυξη η οποία περιλάμβανε 27 αρχές που απεικονίζουν τα δικαιώματα και τις ευθύνες των κρατών στον τομέα του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης, την «*Agenda-21*», την Σύμβαση- πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή⁹³ (*United Nations Framework Convention on Climate*

⁸⁹Στην βιβλιογραφία επικρατεί μια σύγχυση ως προς τον ακριβή αριθμό παρουσίας των εκπροσώπων των Κρατών και στον αριθμό των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών, πολιτικοί ηγέτες , διπλωμάτες , επιστήμονες , εκπρόσωποι των Μ.Κ.Ο και των Μ.Μ.Ε συγκεντρώθηκαν από 179 χώρες.

⁹⁰Βλ. ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, *Η «πράσινη» διπλωματία : Διεθνείς σχέσεις και προστασία του περιβάλλοντος*, εκδ. Πατάκη , 2014 , σελ. 152.

⁹¹ Βλ. ΓΡΗΓΟΡΗΣ Ι. ΤΣΑΛΤΑΣ *Γιοχάνεσμπουργκ: Το περιβάλλον μετά την συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την αειφόρο ανάπτυξη*, εκδ. Σιδέρης , 2003 , σελ. 38.

⁹²Βλ. ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, *Η «πράσινη» διπλωματία : Διεθνείς σχέσεις και προστασία του περιβάλλοντος* , εκδ. Πατάκη , 2014 , σελ.155 , Βλ. ΓΡΗΓΟΡΗΣ Γ. ΤΣΑΛΤΑΣ – ΚΩΝ/ΝΟΣ Γ. ΚΑΤΣΙΜΠΑΡΔΗΣ, *Αειφορία και Περιβάλλον: Η Ευρωπαϊκή και Εθνική Προοπτική* , εκδ. Σιδέρης , 2004 , σελ. 135, Βλ. FELIX DODDS/MICHAEL STRAUSS/MAURICE STRONG, *Only One Earth*, pub. Routledge, 2012, p.33

⁹³Η Ελλάδα υπέγραψε την Σύμβαση αυτή στις 12 Ιουνίου το 1992 ,επικυρώθηκε με νόμο και τέθηκε σε εφαρμογή στις 2 Φεβρουαρίου το 1994.

Πηγή [<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/periballon.html>] [τελευταία πρόσβαση στις 15-11-2020]

Change ~ UNFCC), την συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών για την Βιοποικιλότητα (*United Nations Convention on Biological Diversity ~ CBD*) και την Δήλωση για τις Αρχές των Δασών.

Ταυτόχρονα, αυτό που κατάφερε να πετύχει η Συνδιάσκεψη του Ρίο είναι οι αποφάσεις της να διαθέτουν ένα στοιχείο δεσμευτικότητας (hard law) ως προς την εφαρμογή τους. Αυτό αποδεικνύεται μέσω των συμβάσεων για την κλιματική αλλαγή και την βιοποικιλότητα, χάρη στις οποίες διαμορφώθηκε το ρυθμιστικό πλαίσιο για δύο από τα κυριότερα περιβαλλοντικά ζητήματα : το φαινόμενο του θερμοκηπίου και τη προστασία της βιοποικιλότητας που βρισκόταν στο στάδιο να χαθεί πλήρως. Ειδικότερα η σύμβαση για την κλιματική αλλαγή⁹⁴ καθόρισε το στόχο σταθεροποίησης των εκπομπών αερίων που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα σε ένα ασφαλές επίπεδο ώστε να μην δημιουργούνται προβλήματα από τυχόν αύξηση της θερμοκρασίας της γης.

Παράλληλα καθιέρωσε και έναν μηχανισμό χρηματοδότησης των αναπτυσσόμενων χωρών για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στην αντιμετώπιση του⁹⁵. Συγχρόνως, η συνθήκη για την προστασία της βιοποικιλότητας⁹⁶ έθετε ως βασικό της πυλώνα την προστασία των ειδών, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε αυτά που βρίσκονταν υπό εξαφάνιση και των οικοσυστημάτων μέσω της βιώσιμης αξιοποίησης τους και της δίκαιης κατανομής των πόρων αυτών. Αντιθέτως, η Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, η Agenda-21 και η Δήλωση των αρχών χαρακτηρίστηκαν ως μη δεσμευτικά κείμενα (soft law).

Μάλιστα, για την διασφάλιση των συμφωνημένων μεταξύ των χωρών αποφασίστηκαν τρεις μηχανισμοί παρακολούθησης⁹⁷ : α) η Επιτροπή για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (Commission on Sustainable Development) β) η Διοργανική Επιτροπή για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (Inter- agency Committee on Sustainable

⁹⁴Η Σύμβαση για την κλιματική αλλαγή τέθηκε σε εφαρμογή τον Μάρτιο του 1994 . Μάλιστα , τα κράτη τα οποία δεν έχουν ακόμη προσχωρήσει σε αυτήν , μπορούν να το κάνουν οποιαδήποτε στιγμή το επιθυμούν.

⁹⁵Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή στην παρακάτω ιστοσελίδα. [<https://unfccc.int/process-and-meetings/the-convention/what-is-the-united-nations-framework-convention-on-climate-change>] [τελευταία πρόσβαση στις 15-11-2020]

⁹⁶Παρομοίως , η Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών για την Βιοποικιλότητα διαθέσιμη στην παρακάτω ιστοσελίδα [<https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>] [τελευταία πρόσβαση στις 15-11-2020]

⁹⁷Βλ. ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ , ο.α , σελ. 155

Development) και γ) το Υψηλό Επίπεδο Συμβουλίου για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (High- level Advisory Board on Sustainable Development).

Παράλληλα, η διακήρυξη του Ρίο προκειμένου να διασφαλίσει την ανάπτυξη και την περιβαλλοντική προστασία, αναδεικνύει τη στρατηγική της αειφόρου ανάπτυξης. Επομένως, για να επιτευχθούν οι στόχοι της αειφόρου ανάπτυξης όπως προκύπτουν από την διεθνή κοινότητα απαιτείται περαιτέρω υλοποίηση⁹⁸ των βασικών της αρχών. Παρ' όλα αυτά, παρά το γεγονός, ότι η διακήρυξη του Ρίου έχει 28 χρόνια ζωής, αποτέλεσε σημαντικό βήμα για την αντιμετώπιση του περιβαλλοντικού και αναπτυξιακού προβλήματος.⁹⁹

i) Η Agenda – 21.

Η Ατζέντα – 21¹⁰⁰ αποτέλεσε ένα πρόγραμμα δράσης για της κυβερνήσεις και ένα κείμενο-οδηγό για την βιώσιμη ανάπτυξη στον 21^ο αιώνα, το οποίο είχε ως βάση του την δημοσιοποιημένη έκθεση Brundtland. Στο προοίμιο της¹⁰¹, η ατζέντα κάνει λόγο για μια από κοινού προσπάθεια μεταξύ των κρατών, καθώς η επίτευξη της αειφορίας δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί σε ατομικό αλλά σε συλλογικό επίπεδο.

Η Ατζέντα – 21 έχει χαρακτηριστεί ως ένα έντονα τεχνοκρατικό κείμενο¹⁰² με έντονη πολιτική διάσταση όλων των προβλημάτων που καλείται να αντιμετωπίσει. Οι ενότητες μέσω των οποίων αναδεικνύεται και στηρίζεται η βιώσιμη ανάπτυξη, σύμφωνα με την ατζέντα, είναι τέσσερις. Η πρώτη ενότητα σχετίζεται με τις κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις που αφορούν την βιώσιμη ανάπτυξη. Γίνεται αναφορά στις διεθνείς σχέσεις και στο πως η διεθνή

⁹⁸Βλ. ΖΕΦΗ ΔΗΜΑΔΑΜΑ, ο.α, σελ. 213.

⁹⁹Βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Η.ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ / ΓΙΩΡΓΟΣ Δ. ΣΑΜΙΩΤΗΣ / ΓΡΗΓΟΡΗΣ Ι. ΤΣΑΛΤΑΣ, ο.α, σελ.47.

¹⁰⁰Το πλήρες κείμενο της Ατζέντας – 21, διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα

[<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>]

[τελευταία πρόσβαση στις 15-11-2020].

¹⁰¹Προοίμιο της Ατζέντας -21- : «Η ανθρωπότητα βρίσκεται σε μια καθοριστική στιγμή της ιστορίας της . Βρισκόμαστε αντιμέτωποι με την διαιώνιση των ανισοτήτων στο εσωτερικό των εθνών , την επιδείνωση της φτώχειας , της πείνας , των ασθενειών , του αναλφαριθτισμού και την συνεχόμενη επιδείνωση των οικοσυστημάτων μέσω των οποίων εξαρτάμε την ευημερία μας . Ωστόσο , η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών και των αναπτυξιακών προβληματισμών και η μεγαλύτερη προσοχή σε αυτά , θα μας οδηγήσει στην εκπλήρωση βασικών αναγκών , σε βελτιωμένο βιοτικό επίπεδο για όλους , σε καλύτερα προστατευόμενα και διαχειριζόμενα οικοσυστήματα και σε ένα ασφαλέστερο και πιο ευημερούμενο μέλλον. Κανένα έθνος δεν μπορεί να το πετύχει αυτόνομα, αλλά όλοι μαζί μπορούμε σε μια παγκόσμια εταιρική σχέση για την αειφόρο ανάπτυξη.»

¹⁰²Βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Η.ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ / ΓΙΩΡΓΟΣ Δ. ΣΑΜΙΩΤΗΣ / ΓΡΗΓΟΡΗΣ Ι. ΤΣΑΛΤΑΣ, ο.α, σελ. 99.

συνεργασία μπορεί να συμβάλλει στην επιτάχυνση της βιώσιμης ανάπτυξης στις αναπτυσσόμενες χώρες, στην καταπολέμηση της φτώχειας, στον περιορισμό της δραματικής αύξησης του πληθυσμού, το οποίο βρίσκεται σε μια σχέση αλληλεξάρτησης με την υγεία, τις συνθήκες διαβίωσης και την εκμετάλλευση της γης με απώτερο στόχο την βιωσιμότητα τους.

Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στην διατήρηση και στην διαχείριση των πόρων για την ανάπτυξη. Ουσιαστικά, η περιβαλλοντική διαχείριση βρίσκεται στο προσκήνιο. Οι περιβαλλοντικές πολιτικές αποσκοπούν στην προστασία της ατμόσφαιρας, στην καταπολέμηση της αποψίλωσης των δασών, στην προώθηση της βιώσιμης γεωργίας και αγροτικής ανάπτυξης, στην περιβαλλοντική ορθή διαχείριση της βιοτεχνολογίας, στην προστασία των ωκεανών, στην λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση μολύνσεων από τοξικά απόβλητα και επικίνδυνες ουσίες κλπ. Η τρίτη ενότητα αναγνωρίζει την τεράστια συμβολή που μπορεί να έχουν οι κοινωνικές ομάδες και οργανώσεις, όπως οι Μ.ΚΟ. Οι οργανώσεις αυτές μπορούν να κινητοποιήσουν τοπικές αυτοδιοικήσεις ώστε να πάρουν πρωτοβουλίες για την υποστήριξη της εν λόγω ατζέντας ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην επιστημονική και τεχνολογική κοινότητα. Η τέταρτη και τελευταία ενότητα υπογραμμίζει τα μέτρα και τα μέσα εφαρμογής. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζει τρόπους χρηματοδότησης και μηχανισμούς που μπορούν να συμβάλουν στην επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης, την μεταφορά περιβαλλοντικής τεχνολογίας και συνεργασίας μέσω διεθνών νομικών πράξεων και θεσμικών ρυθμίσεων και στην εξασφάλιση της ροής πληροφοριών και δεδομένων.

Η Ατζέντα - 21 είναι ένα από τα πιο ολοκληρωμένα κείμενα που δημιουργείται από οποιαδήποτε διακυβερνητική διαδικασία¹⁰³. Ταυτόχρονα, καλύπτει σε όλη την έκταση της τα θέματα που στηρίζονται στο τρίπτυχο : Κοινωνία - Οικονομία - Περιβάλλον. Αυτό που πρέπει να προσέξουμε κυρίως είναι ότι η ατζέντα, αν και φαίνεται να είναι πλήρης, λείπει από τα κεφαλαία της ο τομέας της ενεργειακής πολιτικής. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της πίεσης που άσκησαν τα κράτη, των οποίων η οικονομία στηρίζεται στο πετρέλαιο, ώστε να εξασφαλιστεί ότι δεν θα υπάρξει κεφάλαιο που θα αναφέρεται στην ενέργεια.

¹⁰³Βλ FELIX DODDS/MICHAEL STRAUSS/MAURICE STRONG, ο.α, σελ. 37.

Ίσως μια παράτολμη απόφαση ,καθώς η έκθεση Brundtland, στην οποία βασίστηκε η ατζέντα , κάνει αναφορά στην ενεργειακή πολιτική. Παρ' όλα αυτά, το κενό στην Ατζέντα – 21, σχετικά με την ενεργειακή πολιτική, καλύφθηκε 5 χρόνια μετά κατά την συνεδρίαση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, γνωστή και ως Ρίο+5¹⁰⁴.

IV) Η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ 2002 (Ρίο + 10 χρόνια).

Η Συνδιάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ πραγματοποιήθηκε το 2002 και αποτέλεσε την τρίτη διακήρυξη που αφορά την περιβαλλοντική προστασία και την διαχείριση του και την δεύτερη διάσκεψη για την γη. Είναι πλέον φανερό, ότι η αειφόρος ανάπτυξη έχει ήδη διανύσει ένα μονοπάτι μακράς διάρκειας – 30 ετών – . Η συνδιάσκεψη αυτή είχε έναν χαρακτήρα απολογισμού των τελευταίων 10 ετών. Γενικά μιλώντας, η διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ ήρθε να δείξει τα προβλήματα και τα ερωτήματα που είχαν ανακύψει εκείνη την χρονική στιγμή.

Από την συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης το 1972, την έκθεση Brundtland, την συνδιάσκεψη του Ρίου το 1992 , την δημοσίευση της ατζέντας – 21, τα κράτη είχαν συμφωνήσει ότι η στροφή σε πιο ήπιες μορφές ενέργειας είναι αναγκαία, υπογράφοντας δύο συνθήκες, την σύμβαση – πλαίσιο για την Κλιματική αλλαγή και την συνθήκη για την Βιοποικιλότητα. Αυτό που θορύβησε τον Ο.Η.Ε ήταν η αύξηση εκπομπών επικίνδυνων αερίων κατά 10 %, παρά το γεγονός ότι το Πρωτόκολλο του Κιότο¹⁰⁵ προέβλεπε μέχρι 5.2 % ως το 2012.

¹⁰⁴ Βλ FELIX DODDS/MICHAEL STRAUSS/MAURICE STRONG, ο.α, σελ.38.

¹⁰⁵ Το 1994 οι δεσμεύσεις της UNFCCC δεν επαρκούσαν ώστε να υπάρχει μια πρόοδος ως προς την μείωση των εκπομπών αερίων του φαινομένου του θερμοκηπίου. Στις 11 Δεκεμβρίου το 1997, τα κράτη αποφάσισαν και συνυπέγραψαν ,ώστε να ελαττώσουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου την πρώτη περίοδο ανάληψης υποχρεώσεων , την περίοδο 2008-2012 κατά ένα συγκεκριμένο στόχο σε σχέση με τις εκπομπές του 1990 (ή του 1995 για ορισμένα αέρια). Οι διαπραγματεύσεις ήταν ιδιαίτερα έντονες ανάμεσα στα ,κράτη καθώς διάφορες χώρες είχαν διαφορετικά συμφέροντα στη διεθνή προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας. Σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του Πρωτοκόλλου του Κιότο, οι βιομηχανικές χώρες συνολικά υποχρεώνονταν να μειώσουν τις εκπομπές των αερίων του φαινομένου του θερμοκηπίου κατά 5,2% κατά μέσο όρο σε σχέση με τα επίπεδα του 1990, κατά τη διάρκεια της πρώτης «περίοδου δέσμευσης», η οποία καλύπτει τα έτη 2008 έως 2012. Για τις αναπτυσσόμενες χώρες δεν καθορίζονται στόχοι ως προς τις εκπομπές. Αναφέρεται ότι προτιμήθηκε ο καθορισμός πενταετούς περιόδου δέσμευσης αντί ενός έτους στόχου για να εξομαλυνθούν οι ετήσιες διακυμάνσεις των εκπομπών αερίων που οφείλονται σε ανεξέλεγκτους παράγοντες, όπως ο καιρός. Σήμερα το Πρωτόκολλο του Κιότο, καλύπτει ανεπτυγμένες χώρες που αντιστοιχούν σε λιγότερο από το 15 % των παγκόσμιων εκπομπών αερίων που θεωρούνται

Κεντρικό θέμα συζήτησης της συνδιάσκεψης ήταν να βρεθεί μια φόρμουλα προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης που δεν θα προσβάλει την περιβαλλοντική ισορροπία στον πλανήτη. Κατά συνέπεια ήταν ανάγκη να εισαχθεί στην προγραμματική ατζέντα της συζήτησης η εξάπλωση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η προστασία της υγείας από τοξικές ουσίες και η μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, η απώλεια της βιοποικιλότητας και οι χρηματοδοτήσεις των δράσεων. Τα αποτελέσματα της συνόδου αυτής ως προς την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης δεν ήταν και τα πιο ευχάριστα καθώς οι Η.Π.Α¹⁰⁶ αδιαφόρησαν για την συνδιάσκεψη αυτή ενώ δεν συμμετείχε στο τέλος με επίσημη αντιπροσωπεία.

Παρά τα όποια προβλήματα που δημιουργήθηκαν, η συνδιάσκεψη αυτή είχε ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση δυο κείμενων χωρίς δεσμευτικό χαρακτήρα: το Σχέδιο Εφαρμογής¹⁰⁷ (Plan of Implementation) και τη διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Johannesburg Declaration on Sustainable Development). Το σχέδιο υλοποίησης θα στηριζόταν στα συμφωνηθέντα της UNCED για την υλοποίηση του κανοντας λόγο για την εφαρμογή και επίτευξη των στόχων της ατζέντας – 21 και των στόχων της Χιλιετίας¹⁰⁸. Αυτό που εστιάζει όμως η παρούσα μελέτη, το οποίο θα συζητήσουμε στα αμέσως επόμενα κεφάλαια, είναι ότι ως προς την προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας δεν υπήρξε κάποια ξεκάθαρη απάντηση ως προς κάποιο ποσοστό που έπρεπε να επιτευχθεί¹⁰⁹.

Κλείνοντας, η διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ χαρακτηρίστηκε ως ένα χαλαρό κείμενο διότι δεν κατάφερε να βασιστεί σε έναν σχέδιο πλήρους αποδοχής από τα κράτη με αποτέλεσμα το πενιχρό αποτέλεσμα να στηρίζεται μόνο στην επιβεβαίωση της αφοσίωσης των συμφωνημένων κρατών για την

υπεύθυνα για το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Βλ. άρθρο της ΠΟΠΗΣΚΟΝΙΔΑΡΗ *Διδάκτωρ ΕΚΠΑ, *Το Πρωτόκολλο του Κιότο*, διαθέσιμο στη παρακάτω ιστοσελίδα

[<http://www.indeepanalysis.gr/perivallon/to-prwtokollo-tou-kioto>]

[τελευταία πρόσβαση στις 16-11-2021]

¹⁰⁶Βλ. ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ο.α, σελ. 163.

¹⁰⁷Βλ. περ. για το Σχέδιο Εφαρμογής (Plan of Implementation) Β.ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ για την αειφόρο ανάπτυξη*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2002, σελ. 495

¹⁰⁸Βλ. ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ο.α, σελ. 162.

¹⁰⁹Βλ. στην παρακάτω ιστοσελίδα

[http://www.oikologos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=122&Itemid=201]

[τελευταία πρόσβαση στις 21-1-2021].

επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης χωρίς να υπάρχει κάποια δέσμευση ως προς την λήψη παράλληλων υποχρεώσεων¹¹⁰. Στα θετικά της Συνδιάσκεψης ήταν ότι η αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί έννοια κλειδί στα θέματα περιβάλλοντος.

Έτσι λοιπόν, ανεξάρτητα από τις διαφορετικές απόψεις σχετικά με την έκβαση της Συνδιάσκεψης του Γιοχάνεσμπουργκ, η εν λόγω συνδιάσκεψη αποτέλεσε ορόσημο, αλλά και την πρώτη προσπάθεια μετά το Ρίο για την θέσπιση συγκεκριμένων ποσοτικών και ποιοτικών στόχων για την ισόρροπη παγκόσμια ανάπτυξη καθώς επίσης και ενός συγκεκριμένου συστήματος μέτρησης και παρακολούθησης της προόδου προς αυτήν την κατεύθυνση.¹¹¹

V) Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο το 2012 (Ρίο + 20 χρόνια).

Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο για την βιώσιμη ανάπτυξη το 2012 αποτελεί την τρίτη κατά σειρά διάσκεψη έχοντας ως βασικό της μέλημα την εναρμόνιση των οικονομικών στόχων των κρατών με τους περιβαλλοντικούς στόχους της διεθνούς κοινότητας. Η διάσκεψη αυτή οργανώθηκε, δυνάμει της απόφασης της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε 64/236¹¹², γιορτάζοντας με αυτόν τον τρόπο την επέτειο των 20 χρόνων από την πρώτη διάσκεψη του Ο.Η.Ε στο Ρίο το 1992 για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη και των 10 χρόνων από την διάσκεψη του Ο.Η.Ε στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002 για την Βιώσιμη ανάπτυξη.

Στην διάσκεψη αυτή συμμετείχαν αρχηγοί των κρατών, εκπρόσωποι του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, θέλοντας να δώσουν την δυνατότητα να συμμετέχουν στην διάσκεψη αυτοί και αντιπρόσωποι από την κοινωνία των πολιτών, την τοπική αυτοδιοίκηση και την ακαδημαϊκή κοινότητα, και Μ.Κ.Ο, θέτοντας προς επιδίωξη την αναδιαμόρφωση και την αναδιοργάνωση αναπτυξιακών περιβαλλοντικών πολιτικών, που θα είναι σε θέση να πετύχουν τις επιδιώξεις του τρίπτυχου της αειφόρου ανάπτυξης. Ένα από τα κρίσιμα

¹¹⁰Βλ. ΓΡΗΓΟΡΗΣ Ι. ΤΣΑΛΤΑΣ, ο.α, σελ. 41.

¹¹¹Βλ. άρθρο Μ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ/ Η. ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ , *Βιώσιμη Ανάπτυξη. Διεθνείς και Ευρωπαϊκές εξελίξεις και προοπτικές* , Heleco 2005, ΤΕΕ, Αθήνα, 3-6 Φεβρουαρίου 2005, σελ. 5.

¹¹²Έγγραφο της Απ.64/236 της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε , διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα [<https://undocs.org/en/A/RES/64/236>]

ζητήματα¹¹³ που έθεσε η διάσκεψη και που θα μας απασχολήσει στην συνέχεια της μελέτης μας είναι η ενέργεια και η πράσινη οικονομία.

Εν ολίγοις, προσπάθησε ο Ο.Η.Ε να θέσει ένα πλαίσιο στο οποίο η βιώσιμη ενέργεια θα αποτελέσει κίνητρο για τα κράτη, θα συμβάλει στην μείωση του φαινομένου του θερμοκηπίου και θα οδηγήσει τα αναπτυσσόμενα κράτη να ενισχύσουν την οικονομία τους. Εν ολίγοις, η βιώσιμη ενέργεια θα παρείχε την δυνατότητα σε όλους να έχουν πρόσβαση στην ενέργεια αυτή, η οποία θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας¹¹⁴. Ακόμη, σημαντική απόφαση ήταν αυτή της ενίσχυσης του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP). Η Επιτροπή πρότεινε να δοθεί στο UNEP από τον προϋπολογισμό του Ο.Η.Ε ένα ασφαλές, σταθερό και επαρκές πεδίο μέσω της αύξησης των χρηματοδοτικών του μέσων, ώστε να γίνει πιο εύκολα η εκπλήρωση των στόχων του.¹¹⁵

Στα αρνητικά της διάσκεψης ήταν η απουσία ηγετών από τα ισχυρά κράτη της Γης : Μπαράκ Ομπάμα, Άνγκελα Μέρκελ και Ντέιβιντ Κάμερον αδιαφόρησαν πλήρως. Προσήλθαν μόνο οι διπλωματικές τους υπηρεσίες για να συνυπογράψουν το συγκεκριμένο κείμενο. Επίσης, η απουσία αυτών των ηγετών έδωσε την εντύπωση ότι η συγκεκριμένη διάσκεψη δεν θα μπορέσει να αποτελέσει το έναυσμα για μια νέα συνάντηση με νέους στόχους και ορίζοντες για το περιβάλλον και την προστασία του πλανήτη μας. Αυτό οφειλόταν στην παγκόσμια οικονομική κρίση που υφίστανται τότε αλλά και στα ζητήματα της Μέσης ανατολής¹¹⁶.

¹¹³Τα υπόλοιπα ζητήματα που τέθηκαν προς συζήτηση ήταν η διακυβέρνηση του θαλάσσιου οικοσυστήματος, η μεταφορά τεχνολογίας προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, οι φυσικές καταστροφές και διάφορα άλλα κοινωνικά ζητήματα όπως η εργασία, η αντιμετώπιση της φτώχειας και του υποσιτισμού.

¹¹⁴Βλ. *The future We want*, Πολιτικό έγγραφο αποτελεσμάτων της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για την Βιώσιμη Ανάπτυξη στο Ρίο 22-24 Ιουνίου 2012, παρ.127, σελ.33. Το έγγραφο αυτό χαρακτηρίστηκε ως μη δεσμευτικό, συνήθης πρακτική των Ηνωμένων Εθνών. Βλ. Ανδρέας Ν. Παπαστάμου, ο.α, σελ 177.

¹¹⁵Βλ. *PIO 20+ : Το αειφόρο «συμβόλαιο» που δεν ήρθε*, διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα [<https://csrnews.gr/2288/%CF%81%CE%B9%CE%BF20%CF%84%CE%BF%CE%B1%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CF%8C%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B5%CE%BD%CE%AE%CF%81>] [Τελευταία πρόσβαση στις 21-1-2021].

¹¹⁶, Βλ. ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ο.α, σελ 176.

VI) Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη 2015.

Τον Σεπτέμβριο του 2015 πραγματοποιήθηκε στην Νέα Υόρκη η Σύνοδος Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών με κύριο θέμα την Ατζέντα του 2030 και την υιοθέτηση των στόχων για την αειφόρο ανάπτυξη. Το 2015 σηματοδοτεί την λήξη των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας που είχαν θέσει οι πρώτες συνδιασκέψεις του Ο.Η.Ε για το περιβάλλον, την προστασία του και την αειφόρο ανάπτυξη και την υιοθέτηση νέων στόχων ως το 2030¹¹⁷. Σε προπαρασκευαστικό επίπεδο αποτυπώθηκε η ανάγκη υιοθέτησης ενός νέου θεσμικού πλαισίου για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς για την τελική μορφή του κειμένου με τίτλο «*The Future We want*» διαπιστώθηκαν κενά και παραλήψεις από το τελευταίο πρόγραμμα δράσης και αποφασίστηκε η σύσταση ενός νέου με οικουμενικού χαρακτήρα¹¹⁸. Το κυριότερο αποτέλεσμα αυτής της συνδιάσκεψης ήταν το κείμενο με τίτλο «Ατζέντα 2030», ένα κείμενο που περιλάμβανε τους 17 στόχους για την αειφόρο ανάπτυξη.

Οι παγκόσμιοι ηγέτες ψήφισαν ομόφωνα την Ατζέντα 2030, η οποία θεωρήθηκε ως το μονοπάτι που θα οδηγήσει σε έναν πιο ειρηνικό, ευημερούντα και προστατευόμενο πλανήτη. Πρόσθετα, μέσω της απόφασης της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε 67/290¹¹⁹ αποφασίστηκε η ίδρυση του Πολιτικού Φόρουμ υψηλού επιπέδου των Ηνωμένων Εθνών για την αειφόρο ανάπτυξη, όπου η οργανωτική μορφή και οι πτυχές του περιγράφονται στην απόφαση αυτή.

Το Φόρουμ αυτό (High – Level Political Forum ~ HLPF) είναι η κύρια πλατφόρμα των Ηνωμένων Εθνών για την αειφόρο ανάπτυξη και διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην παρακολούθηση και στην αναθεώρηση της Ατζέντας 2030 ως προς την επίτευξη των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης. Παράλληλα, στο πλαίσιο της παρακολούθησης και επανεξέτασης των στόχων της Ατζέντας, το Φόρουμ ενθαρρύνει τα κράτη να αναλάβουν δράση και να εκδίδουν τακτικές επισκοπήσεις της προόδου τους ,χωρίς αποκλεισμούς, σε εθνικό επίπεδο μέσω

¹¹⁷COM/2015/044 final , Προοίμιο της ανακοίνωσης της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο , το Συμβούλιο , την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή των Περιφερειών με τίτλο «Παγκόσμια Εταιρική σχέση για την Εξάλειψη της Φτώχειας και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη μετά το 2015»

¹¹⁸Βλ. άρθρο της ΒΕΡΑ ΔΗΛΑΡΗ , *Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών, προϊόν μιας διαδικασίας πολυμερών συζητήσεων*, Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε, τευχ. 16-17 (61-62)

¹¹⁹Εγγραφο της Απ.67/290 της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε , διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/67/290&Lang=E]

διάφορων εκθέσεων. Συνοψίζοντας, το Φόρουμ αντικατέστησε την Επιτροπή για την Βιώσιμη ανάπτυξη, η οποία πραγματοποιούνταν κάθε χρόνο από το 1993.

Σήμερα, το επίκεντρο της προσοχής έχει τεθεί στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης και στην υλοποίηση του θεματολογίου της. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι τόσο ο Ο.Η.Ε όσο και άλλοι διεθνείς οργανισμοί όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Παγκόσμια Κεντρική Τράπεζα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, το Συμβούλιο της Ευρώπης κ.α. εκπονούν σχέδια δράσεις για την επίτευξη τους. Άλλωστε στην τελική έκδοση του κειμένου «The future We want», στο προοίμιο του, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στους τομείς που είναι σημαντικοί για την ανθρωπότητα και τον πλανήτη.

❖ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΕΝΟΤΗΤΑ Α΄

Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης στο ευρωπαϊκό και εθνικό δίκαιο

§ 1 Η κατοχύρωση της αειφόρου ανάπτυξης στο ευρωπαϊκό δίκαιο

Το 1987 αποτέλεσε σημείο καμπής για την καθιέρωση της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης, η οποία καθιερώθηκε όπως έχουμε ήδη αναφέρει με την έκθεση Brundtland. Στο ενωσιακό πεδίο, η πολιτική για το περιβάλλον εμφανίστηκε με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, τροποποιήθηκε η Συνθήκη της Ρώμης και το περιβάλλον απέκτησε δική του νομοθετική βάση για πρώτη φορά. Στο κείμενο της Συνθήκης ενσωματώθηκε ένα επιπλέον κεφάλαιο με τίτλο «Περιβάλλον»¹²⁰. Η Ε.Ε.Π έθεσε τις βάσεις για μια νέα περιβαλλοντική πολιτική αλλά δεν ήταν πλήρως αποτελεσματική. Τα κενά στις διατάξεις κλήθηκε να συμπληρώσει η Συνθήκη του Μάαστριχτ¹²¹ το 1992, γνωστή και ως Συνθήκη για την Ε.Ε και η οποία συμπίπτει ημερολογιακά με την Συνδιάσκεψη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη.

Είναι φανερό από τα πρώτα άρθρα του κειμένου, η πρόθεση της Ε.Ε να κλείσει τα σημεία που άφησε η Ε.Ε.Π ανεκμετάλλευτα. Πιο αναλυτικά, το άρθρο Β των κοινών διατάξεων της ΣυνθΕΕ αναφέρει τον στόχο της Ε.Ε που είναι «να θέσει και να προωθήσει μια περισσότερο ισόρροπη και σταθερή οικονομική και κοινωνική πρόοδο με την δημιουργία ενός χώρου χωρίς σύνορα και με την ενίσχυση της κοινωνικής

¹²⁰Το κεφάλαιο «VII. Περιβάλλον» αποτελείται από τα άρθρα 130Π, 130Ρ, 130Σ, τα οποία θέτουν το πλαίσιο στο οποίο οφείλουν να κινούνται οι ενέργειες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η δράση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για τα θέματα του περιβάλλοντος θα πρέπει να καθορίζεται από ορισμένες βασικές αρχές ώστε να μπορέσει να ενσωματωθεί η περιβαλλοντική πολιτική, αρχές όπως: η αρχή της πρόληψης, η αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει, οι οποίες είχαν ήδη κατοχυρωθεί σε διεθνές επίπεδο. Ακόμη, χάρη στην Ε.Ε.Π, θεσπίζεται η αρχή της επικουρικότητας στην παρ.4 του αρ.130 με την διατύπωση ότι η «Η Κοινότητα δρα στον τομέα του περιβάλλοντος εφόσον οι στόχοι που αναφέρονται στην παρ.1 μπορούν να πραγματοποιηθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο παρά στο επίπεδο των επιμέρους Κρατών – Μελών».

¹²¹Για περισσότερες πληροφορίες, το κείμενο της Συνθήκης της Ε.Ε διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα

[<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT&from=EL>] Με την Συνθήκη του Μάαστριχτ επίσης γίνεται περισσότερη εμβάθυνση στα περιβαλλοντικά ζητήματα και κατοχυρώνεται η αειφόρος ανάπτυξη ως κεντρικός στόχος της Ε.Ε Βλ. JOYEETA GUPTA/ MICHAEL GRUBB, *Climate Change and European Leadership. A sustainable role for Europe?* pub. Kluwer Academic Publishers, 2000, p.11

και οικονομικής συνοχής» ,βασιζόμενη στην ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, ανθρώπων και κεφαλαίου.

Σε πρωτογενές επίπεδο, η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης κατοχυρώνεται νομικά ως θεμελιώδης στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Συνθήκη του Άμστερνταμ όπως αυτή τροποποιήθηκε από την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Συνθήκη για την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης αναγράφεται στο πεδίο του άρθρου 3 παρ.3 και 5 της ΣυνΘΕΕ¹²² και στο άρθρο 21 παρ.2 εδ. δ της ΣυνΘΕΕ¹²³. Ακόμη, το έτος 2001 διαμορφώθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμπουργκ η Στρατηγική της Ε.Ε για την βιώσιμη ανάπτυξη¹²⁴.

Διαμορφώνεται από τις εν λόγω συνθήκες ένα πλέγμα διατάξεων που αναφέρονται στις κοινωνικές, θεσμικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης. Όπως προκύπτει από το άρθρο 21 της ΣυνΘΕΕ γίνεται μια έμμεση αναφορά στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ,καθώς η δράση της Ε.Ε σχεδιάζεται με στόχο να προωθηθεί στο ευρύτερο διεθνές πλαίσιο. Πιο συγκεκριμένα στη παρ.2 εδφ.4 του άρθ.21 της ΣυνΘΕΕ αναφέρεται ότι η δράση της Ε.Ε στηρίζεται στην προώθηση, κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, της αειφόρου ανάπτυξης από οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη, με πρωταρχικό στόχο την εξάλειψη της φτώχειας.

Μάλιστα, στο πλαίσιο σχεδιασμού και υλοποίησης των εξωτερικών δράσεων, η Ε.Ε προάγει μέσω αυτής της Συνθήκης μια δέσμη θεμελιωδών αρχών και προτεραιοτήτων, στις οποίες στηρίζεται η Ατζέντα 2030 και οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης¹²⁵. Συνεπώς, η ΣυνΘΕΕ κλείνει με θετικό πρόσημο για την αειφόρο ανάπτυξη και για το περιβάλλον, καθώς η προστασία του ανάγεται και

¹²²Πρώην άρθρο 2 παρ.2 ΣΕΕ: Παρ.3: “Η Ένωση εγκαθιδρύει εσωτερική αγορά Εργάζεται για την αειφόρο ανάπτυξη της [...] Προάγει την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο.” Παρ.5: “ Στις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο η Ευρωπαϊκή Ένωση [...] και ιδίως στον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων εθνών. ”

¹²³Συγκεκριμένα : “ Η Ένωση καθορίζει και εφαρμόζει κοινές πολιτικές και δράσεις και εργάζεται για την επίτευξη υψηλού βαθμού συνεργασίας σε όλους τους τομείς των διεθνών σχέσεων, με στόχο : [...] δ) την προώθηση στις αναπτυσσόμενες χώρες, της αειφόρου ανάπτυξης από οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη, με πρωταρχικό στόχο την εξάλειψη της φτώχειας [...] ”

¹²⁴Βλ. COM (2001) 264 Τελικό Βρυξέλλες, 15.5.2001 Ανακοίνωση της Επιτροπής «Αειφόρος Ανάπτυξη της Ευρώπης για έναν καλύτερο κόσμο: Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αειφόρο ανάπτυξη». (Πρόταση της Επιτροπής επί του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Göteborg).

¹²⁵Βλ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Κ. ΚΑΙΛΗΣ , *Εξωτερική πολιτική της Ε.Ε και η Ενσωμάτωση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του Ο.Η.Ε. Νομικές και Πολιτικές Διαστάσεις* , εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη , 2020 , σελ. 75.

αναβαθμίζεται σε αυτόνομη κοινοτική προτεραιότητα ισότιμα στο πλάι των υπόλοιπων στόχων της Ε.Ε.

Η Συνθήκη για την λειτουργία της Ε.Ε – Συνθήκη της Λισαβόνας¹²⁶ – τέθηκε σε εφαρμογή τον Δεκέμβριο του 2009. Η Συνθήκη της Λισαβόνας τροποποίησε τις Συνθήκες για την Ε.Ε και της Ε.Κ και η αειφόρος ανάπτυξη λαμβάνει την νομική της διάσταση στο άρθρο 11 της συνθΛΕΕ¹²⁷. Το εν λόγω άρθρο προτάσσει παράλληλα και την σημασία της συνοχής και των διασυνδέσεων των διάφορων πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης, έχοντας ως βασικό μέλημα την επιδίωξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης.

§ 2 Οι λοιπές κατευθυντήριες περιβαλλοντικές αρχές του ευρωπαϊκού δικαίου

Οι αρχές που διέπουν την περιβαλλοντική διάσταση του ευρωπαϊκού δικαίου αποτελούν αρχές που έχουν αποτυπωθεί από διεθνή κείμενα του Ο.Η.Ε¹²⁸ για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Οι αρχές που διέπουν την χάραξη της ευρωπαϊκής πολιτικής για το περιβάλλον, προσδιορίζονται σαφώς στην διάταξη της παρ.2¹²⁹ του άρθ.191 της ΣυνθΛΕΕ. Πρόκειται για γενικές αρχές, από τις οποίες ο κοινός νομοθέτης θα αντλήσει τις κατευθυντήριες γραμμές για τον προσήκοντα χειρισμό του έννομου αγαθού του περιβάλλοντος ως ρυθμιστικό αντικείμενο του ευρωπαϊκού δικαίου¹³⁰.

Οι αρχές αυτές μπορεί να μην γεννούν άμεσα δικαιώματα στους Ευρωπαίους πολίτες, αφού ως κατευθυντήριοι κανόνες απευθύνονται στις δημόσιες αρχές των κρατών. Μπορούν όμως να εμπλουτίσουν μερικά

¹²⁶Βλ. Ε.Ε C 115/51 της 9.5.2008.

¹²⁷Πρώην άρθρο 6 ΣΕΚ: “Οι απαιτήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας πρέπει να ενταχθούν στον καθορισμό και την εφαρμογή των πολιτικών και δράσεων της Ένωσης, ιδίως προκειμένου να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη.”

¹²⁸Η αρχή της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης αποτελεί την 15^η αρχή της Διακήρυξης του Ρίο το 1992.

¹²⁹Πιο αναλυτικά, η διάταξη της παρ.2 του άρθ.191 ΣυνθΛΕΕ προβλέπει: *“Η πολιτική της Ε.Ε στον τομέα του περιβάλλοντος αποβλέπει σε υψηλό επίπεδο προστασίας και λαμβάνει υπόψη την ποικιλομορφία των καταστάσεων σε διάφορες περιοχές της Ένωσης. Στηρίζεται στις αρχές της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης, της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος, κατά προτεραιότητα στην πηγή, και στην αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει». Στο πλαίσιο αυτό τα μέτρα εναρμόνισης που ανταποκρίνονται σε ανάγκες προστασίας του περιβάλλοντος περιλαμβάνουν, όπου ενδείκνυται, ρήτρα διασφάλισης που εξουσιοδοτεί τα Κράτη – Μέλη να λαμβάνουν, για μη οικονομικούς περιβαλλοντικούς λόγους, προσωρινά μέτρα υποκειμένα σε διαδικασία ελέγχου της Ένωσης”.*

¹³⁰Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και...*, ο.α, σελ. 24.

δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της ελεύθερης πληροφόρησης, στην υλοποίηση του οποίου καταλυτικό ρόλο έχουν οι δημόσιες αρχές¹³¹. Η σχέση της αιεφόρου ανάπτυξης συνέχεται με όλες τις άλλες γενικές αρχές του ευρωπαϊκού δικαίου περιβάλλοντος, καθώς δεν εκφράζει τίποτα περισσότερο παρά τη διαγενεακή δυναμική που πρέπει να έχει η ευρωπαϊκή περιβαλλοντική προστασία στο σύνολο της¹³².

Ι) Η αρχή της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης

Η αρχή της προφύλαξης εισήχθη το 1993 με την Συνθήκη του Μάαστριχτ και κατοχυρώνεται στο άρθρο 191 της ΣυνθΛΕΕ. Η εν λόγω αρχή εφαρμόζεται όταν υπάρχει ανάγκη παρέμβασης ενόψει ενδεχόμενου κινδύνου για την υγεία των ανθρώπων, των ζώων ή για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά τα επιστημονικά δεδομένα δεν επιτρέπουν πλήρη αξιολόγηση του κινδύνου¹³³. Προσεγγίζοντας την εν λόγω αρχή, εισάγονται οι έννοιες της «υποψίας» και της «αμφιβολίας» ως δομικά χαρακτηριστικά της. Αποτελεί η αρχή της προφύλαξης το κοινό νήμα που συνδέει την επιστήμη με την κοινωνία, την οικονομία και το δίκαιο σε συνθήκες επιστημονικής αβεβαιότητας και ύπαρξης απειλών σοβαρών ή μη ανατρέψιμων βλαβών της υγείας ή του περιβάλλοντος που οφείλονται στην ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας¹³⁴.

Η αρχή επιβάλλει στην Δημόσια Διοίκηση των Κρατών – Μελών διαρκή επαγρύπνηση, αλλά και πλήρη ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των πολιτών¹³⁵. Η νομική αντίληψη γύρω από την αρχή της προφύλαξης, ακόμη, άλλαξε νόημα¹³⁶

¹³¹Βλ. ΤΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Οι αρχές του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος* (Νοέμβριος 2000), άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 10-1-2021] εξίσου για τις αρχές βλ. Α. ΚΑΛΛΙΑ-ΑΝΤΩΝΙΟΥ, *Η εξέλιξη της ευρωπαϊκής νομοθεσίας προστασίας περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2011, σελ. 68-74, η οποία κάνει αναφορά σε επιπρόσθετες αρχές, όπως είναι η αρχή της «υποχρέωσης της εφαρμογής της Βέλτιστης Διαθέσιμης Τεχνολογίας», η αρχή της «οικολογικής διαχείρισης», η αρχή της «επανεξέτασης των διατάξεων ανά τακτικά χρονικά διαστήματα» και η αρχή της «επιστροφής στην παραδοσιακή φιλοσοφία κατανάλωσης».

¹³²Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και...*, ο.α, σελ.30-31.

¹³³Βλ. Α. ΚΑΛΛΙΑ, *Η προστασία του περιβάλλοντος στην Αρχαία Ελλάδα. Συγκριτική θεώρηση με το ισχύον περιβαλλοντικό δίκαιο*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2020, σελ. 400.

¹³⁴Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΛΙΑΣ, *Η αρχή της προφύλαξης – Μια νέα σχέση μεταξύ δικαίου και επιστήμης και η επίδραση της στον έλεγχο της νομιμότητας*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2004, σελ.37.

¹³⁵Βλ. ΔΟΝΑΤΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, 4^η έκδοση, εκδ. Σάκκουλας, 2011, σελ.672.

¹³⁶Βλ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π. ΣΙΟΥΤΗ, *Η εξέλιξη στο ευρωπαϊκό δίκαιο περιβάλλοντος στους τομείς της περιβαλλοντικής προστασίας και της περιβαλλοντικής πληροφόρησης* (Ιανουάριος 2010), άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 10-1-2021], ομοίως βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και...*, ο.α, σελ.26.

με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2000¹³⁷, η οποία έθεσε τις κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή της. Η σημασία που αποδίδει η Ε.Ε, στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής πολιτικής της, στην αρχή της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης αποδίδεται στο γεγονός ότι οι περισσότερες Οδηγίες και Κανονισμοί προβλέπουν προληπτικά μέτρα για την διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος¹³⁸.

II) Η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος

Η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών, αν και φαίνεται να αποτελεί μια διάσταση της αρχής της προφύλαξης, αποδεικνύεται ότι δεν ταυτίζεται υποχρεωτικά με την αρχή της προφύλαξης¹³⁹. Σύμφωνα με την αρχή, η δυσμενής επίδραση κάθε δραστηριότητας στο περιβάλλον θα πρέπει να περιορίζεται στην πηγή ρύπανσης και όπου είναι απαραίτητο να γίνεται η καταπολέμηση της πριν διαχυθεί σε ευρύτερο χώρο.

Η εν λόγω αρχή αναφέρθηκε για πρώτη φορά στο 3^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον ως πολιτικός στόχος. Η πρακτική σημασία της αρχής είναι μεγάλη καθώς η οικολογική ζημιά δεν περιορίζεται σε ορισμένο χώρο, αλλά διαχέεται είτε από την φύση της (πχ. διασυννοριακή ρύπανση) είτε ηθελημένα (πχ. μεταφορά αποβλήτων)¹⁴⁰.

Η εφαρμογή της αρχής της επανόρθωσης προσβολών έχει διττή σημασία: την χρονική και την χωρική. Η χρονική σημασία αναφέρεται στην έγκαιρη καταπολέμηση της περιβαλλοντικής ζημιάς, ενώ η χωρική σημασία αφορά τον εντοπισμό της πηγής. Η εφαρμογή της αρχής σηματοδοτεί τη στροφή από τη λεγόμενη «end-of-pipe», δηλαδή από την πρακτική, η οποία επιτρέπει και ανέχεται βλαπτικές για το περιβάλλον παραγωγικές διαδικασίες, επιδιώκοντας

¹³⁷ COM (2000) Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αρχή της προφύλαξης, Βρυξέλλες 2.2.200. Συγκεκριμένα η ανακοίνωση της επιτροπής αποσκοπεί στην περιγραφή των καταστάσεων στις οποίες η αρχή της προφύλαξης μπορεί να εφαρμοσθεί, όπως επίσης καθορίζει τις αρχές της εφαρμογής της, ορίζοντας μια αντίληψη του τρόπου αξιολόγησης, αποτίμησης, διαχείρισης και κοινοποίησης των κινδύνων τους οποίους η επιστήμη δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσει, αποφεύγοντας μια αδικαιολόγητη προσφυγή στην αρχή ως μέσο κάλυψης του προστατευτισμού. Βλ. ΤΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Η προστασία...* , ο.α.

¹³⁸ Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και...* , ο.α, σελ. 28.

¹³⁹ Βλ. ΤΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, ο.α.

¹⁴⁰ Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και...* , ο.α, σελ. 31.

να περιορίσει την οικολογική βλάβη πριν από την εκπομπή των ρύπων στο περιβάλλον¹⁴¹.

III) Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει»

Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» αποτέλεσε την 16^η αρχή της διακήρυξης του Ρίο το 1992, η οποία ενσωματώνει τον κανόνα της εσωτερίκευσης του περιβαλλοντικού κόστους και προβλέπει ότι «ο ρυπαίνων θα πρέπει να επωμίζεται το κόστος της ρύπανσης που προκαλεί, χωρίς να δημιουργεί στρεβλώσεις στο διεθνές εμπόριο και τις επενδύσεις λαμβάνοντας υπόψιν το δημόσιο συμφέρον»¹⁴². Ωστόσο, η πρώτη εμφάνιση της έγινε σε Σύσταση του Ο.Α.Σ.Α. το 1972 με την μορφή αμιγώς οικονομικού κανόνα¹⁴³.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η αρχή εμφανίζεται πολύ πριν την ένταξη της σε κείμενο της Συνθήκης. Έκανε την εμφάνιση της στην Σύσταση 75/346 του Συμβουλίου¹⁴⁴. Λόγω των ενδεχόμενων υπαρκτών κινδύνων και για την διασφάλιση της βιωσιμότητας του περιβάλλοντος, η ύπαρξη κατασταλτικών και προληπτικών μέτρων για την αντιμετώπιση της οικολογικής καταστροφής ήταν σημαντική. Αργότερα, η αρχή εμφανίστηκε στην Σύμβαση του Λουγκάνο. Η Σύμβαση θέσπισε ένα καθεστώς περιβαλλοντικής ευθύνης που καλύπτει όλους τους τομείς ζημιών, που προκαλούνται από επικίνδυνες δραστηριότητες¹⁴⁵.

¹⁴¹Βλ. Χ. ΠΑΠΑΤΣΩΡΗ, *Οι Αρχές της Συνθήκης για την προστασία του περιβάλλοντος. Σημαντική και διαχωρισμός*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2005, σελ. 92.

¹⁴²Βλ. Rio 1992 Declaration on Environment and Development, Principle 16: “National authorities should endeavor to promote the internalization of environmental costs and the use of economic instruments, taking into account the approach that the polluter should, in principle, bear the cost of pollution, with due regard to the public interest and without distorting international trade and investment”.

¹⁴³Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΑΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και..*, ο.α., σελ.33. Βασιζόταν στην θεωρία των εξωτερικών επιδράσεων – συμβάντων. Οι αρνητικές εξωτερικές συνέπειες είναι συχνές στον τομέα του περιβάλλοντος καθώς η ρύπανση είναι αποτέλεσμα αρνητικού εξωτερικού αποτελέσματος, το κόστος του οποίου δεν συνυπολογίζεται από τον ρυπαίνοντα στο κόστος του παραχθέντος προϊόντος ή της καταναλωθείσας υπηρεσίας. Βλ. ΤΑΚΗ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, ο.α.

¹⁴⁴Βλ. 75/436/Ευρατόμ, ΕΚΑΧ, ΕΟΚ: Σύσταση του Συμβουλίου, της 3ης Μαρτίου, περί καταλογισμού του κόστους και παρέμβασης των δημόσιων αρχών στον τομέα του περιβάλλοντος. (ΕΕ L -194/1975). Ο ορισμός που αποδόθηκε: “Φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου ή Ιδιωτικού δικαίου, που είναι υπεύθυνα για την πρόκληση μόλυνσης, οφείλουν να αναλάβουν τα έξοδα των μέτρων εκείνων που είναι απαραίτητα για την εξάλειψη της μόλυνσης ή για τον περιορισμό της, σε συμμόρφωση προς τις προδιαγραφές ή τις αντίστοιχες ρυθμίσεις, οι οποίες καθιερώνουν ποιοτικούς στόχους ή ελλείψει αυτών σε συμμόρφωση προς τις προδιαγραφές ή αντίστοιχα μέτρα που τίθενται από τις δημόσιες αρχές”.

¹⁴⁵Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΜΠΩΚΟΣ, *Εφαρμογές μέτρων...*, ο.α., σελ.72.

Με την Ε.Ε.Π, το 1986, η αρχή απέκτησε την νομική της βάση στο ευρωπαϊκό δίκαιο, όπου διατυπώθηκε ρητά στο άρθρο 130Ρ παρ.2 της ΣυνΘΕΚ και μετέπειτα στο άρθρο 174 παρ. 2 εδφ. β' της ΣυνΘΕΚ και τώρα στο υπάρχον άρθρο 191 παρ.2 εδφ. β' της ΣυνΘΑΕΕ, ενώ έχει εκδοθεί και η Ε. Οδηγία 2004/35/Ε.Ε κατά την οποία η περιβαλλοντική ευθύνη συνίσταται σε ένα πλαίσιο κανόνων βάσει της αρχής ο «ρυπαίνων πληρώνει», με σκοπό την πρόληψη και την αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημιάς. Σε εθνικό επίπεδο, οι διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας για την περιβαλλοντική ευθύνη προβλέπονται στο άρθρο 29¹⁴⁶ του Ν.1650/1986 με τίτλο «αστική ευθύνη» ενώ στην συνέχεια εκδόθηκε και το π.δ. 148/2009¹⁴⁷ για την ενσωμάτωση της Ε. Οδηγίας, ενώ τέλος με τον Ν. 4042/2012¹⁴⁸ καθιερώθηκε η ποινική προστασία του περιβάλλοντος και θεσπίστηκαν ποινικές κυρώσεις περί υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με το περιεχόμενο της αρχής, κάθε φορέας εκμετάλλευσης που προκαλεί περιβαλλοντική ζημία ή άμεσο κίνδυνο τέτοιας ζημιάς, θα πρέπει ο ίδιος να επωμίζεται κατ' εξοχήν το κόστος των απαραίτητων μέτρων πρόληψης ή αποκατάστασης. Ακόμη, σε περίπτωση που η αρμόδια δημόσια αρχή αυτενεργεί ή επεμβαίνει μέσω τρίτων αντί του φορέα εκμετάλλευσης, η αρχή αυτή θα πρέπει να εξασφαλίζει ότι το προκύπτον γι' αυτήν κόστος θα ανακτάται από τον φορέα εκμετάλλευσης. Κατά συνέπεια, και στην περίπτωση αυτή το κόστος της περιβαλλοντικής προστασίας μετακυλιέται τελικώς στους φορείς εκμετάλλευσης, που παραμένουν σε κάθε περίπτωση οικονομικώς υπεύθυνοι για την πρόκληση της περιβαλλοντικής ζημιάς ή του άμεσου κινδύνου τέτοιας ζημιάς¹⁴⁹.

¹⁴⁶Άρθρο 29 του Ν.1650/1986: *“Οποιοδήποτε Φυσικό ή Νομικό πρόσωπο προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ευθύνεται σε αποζημίωση, εκτός αν αποδείξει ότι η ζημιά οφείλεται σε ανωτέρα βία ή ότι προήλθε από υπαίτια ενέργεια τρίτου που ενεργήσε δολίως”*.

¹⁴⁷Π.Δ 148/2009 Φ.Ε.Κ Α' 190/29.9.2009 «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση ζημιών στο περιβάλλον – Εναρμόνιση της Οδηγίας 2004/35/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 21^{ης} Απριλίου του 2004, όπως ισχύει».

¹⁴⁸Ν.4042/2012 Φ.Ε.ΚΑ' 24/13.2.2012 «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος – Εναρμόνιση της Οδηγίας 2008/99/Ε.Κ – Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων – Εναρμόνιση της Οδηγίας 2008/99/Ε.Κ – Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής».

¹⁴⁹Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ / Α. ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΟΣ, Ο «ρυπαίνων πληρώνει»: μια σημαντική προσπάθεια ενίσχυσης της νομικής προστασίας του περιβάλλοντος, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2008, σελ. 370. Περισσότερα για την αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, Η κοινοτική αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» (άρθρο 174 ΣυνΘΕΚ) στο πλαίσιο της αστικής ευθύνης, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2002, σελ. 29, Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΜΠΩΚΟΣ, Εφαρμογές

IV) Το δικαίωμα πληροφόρησης στα θέματα του περιβάλλοντος

Η αρχή της συμμετοχής συνιστά ειδική εκδήλωση της γενικότερης αρχής της προστασίας του περιβάλλοντος όπως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 191 της ΣυνθΛΕΕ, αφού απαραίτητη προϋπόθεση για μια ολοκληρωμένη περιβαλλοντική πολιτική στην σύγχρονη εποχή είναι η συμμετοχή του πολίτη. Η ενημέρωση του πολίτη στα περιβαλλοντικά ζητήματα και η συμμετοχή στην λήψη των αποφάσεων με δυνατότητα αναζήτησης πλήρους δικαστικής προστασίας δημιουργούν μια σχέση ανταλλαγής πληροφοριών ανάμεσα στο κράτος και στους πολίτες, η οποία σχέση είναι αναγκαία για την περιβαλλοντική προστασία της Ευρώπης, της οικονομίας, της αγοράς και της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας¹⁵⁰.

Η διακήρυξη του Ρίο προβλέπει το δικαίωμα στη πληροφόρηση¹⁵¹ και την συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων πολιτών για την προστασία του περιβάλλοντος. Προς υλοποίηση της εφαρμογής της αρχής αυτής σε διεθνές επίπεδο, υιοθετήθηκε το 1998 η Σύμβαση του Aarhus¹⁵² από 33 χώρες και από την Ε.Ε, που αφορά την πρόσβαση στις πληροφορίες, στην συμμετοχή του λαού στην διαδικασία λήψης των αποφάσεων αλλά και στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση προβλέπεται στο άρθρο 10¹⁵³ της Ε.Σ.Δ.Α συνδεδεμένο με το δικαίωμα της

μέτρων ... , ο.α , σελ. 68-79, Βλ. Κ.Χ ΠΟΥΙΚΛΗ, Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» στο δίκαιο περιβάλλοντος υπό το φως της Οδηγίας 2004/35/Ε.Κ για την περιβαλλοντική ευθύνη, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 2/2018, σελ. 365.

¹⁵⁰Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και...*, ο.α σελ. 37.

¹⁵¹Το δικαίωμα στην πληροφόρηση αποτελεί την 10^η αρχή της Διακήρυξης του Ρίο.

¹⁵²Η Σύμβαση του Aarhus αποτελεί εμβληματικό νομικό μέσο για την περιβαλλοντική δημοκρατία. Η ΕΕ υλοποίησε τη Σύμβαση του Aarhus με τον Κανονισμό υπ' αριθ. 1367/2006. Ο κανονισμός αυτός δίνει τη δυνατότητα σε μη κυβερνητικούς οργανισμούς να προσφεύγουν στα ευρωπαϊκά δικαστήρια κατά αποφάσεων των οργάνων και οργανισμών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Πηγή: [<https://www.consilium.europa.eu/>] "Σύμβαση του Aarhus: Το Συμβούλιο αποφασίζει να ενισχύσει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα".

¹⁵³ Άρθρο 10 της Ε.Σ.Δ.Α : "1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρο δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας.

2. Η άσκησης των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνas δύναται να υπαχθεί εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπόμενους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσία ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας."

ελεύθερης έκφρασης. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο , το δικαίωμα της πληροφόρησης κατοχυρώνεται από την Ε. Οδηγία 90/313/Ε.Ο.Κ¹⁵⁴ η οποία αναφέρεται στην ελευθερία του ατόμου στην πληροφόρηση για τον τομέα του περιβάλλοντος.

Η Οδηγία αυτή σε συνδυασμό με τον Κανονισμό υπ' αριθμό 401/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23^{ης} Απριλίου το 2009 για τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος και του ευρωπαϊκού δικτύου πληροφοριών και παρατηρήσεων σχετικά με το περιβάλλον διαμορφώνουν ένα γενικά θεσμικό πλαίσιο πληροφόρησης όχι μόνο σε ένα διακρατικό αλλά και σε επίπεδο πολιτών, έτσι ώστε η Ε.Ε, τα Κράτη – Μέλη αλλά και οι ευρωπαίοι πολίτες να έχουν πλήρης πρόσβαση στην ενημέρωση για τα περιβαλλοντικά ζητήματα¹⁵⁵.

Σε εθνικό επίπεδο, η υποχρέωση της διοίκησης να παρέχει στους πολίτες όλες τις απαραίτητες πληροφορίες θεσμοθετείται στο δικαίωμα πληροφόρησης των πολιτών. Το δικαίωμα της πληροφόρησης ρυθμίζεται από την Ε. Οδηγία 90/313/Ε.Ο.Κ η οποία έχει μεταφερθεί στην ελληνική έννομη τάξη με την ΚΥΑ 77921/1440/95¹⁵⁶ και έχει διπλή υπόσταση, περιλαμβάνοντας την παθητική και την ενεργητική πληροφόρηση¹⁵⁷. Το ζητούμενο που εξάγεται ως στόχος της εν λόγω αρχής είναι η κινητοποίηση και η συμμετοχή των πολιτών, η οποία πρέπει με την σειρά της να αποτελέσει μια συνειδητοποίηση ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί συλλογική υπόθεση, για ένα συλλογικό έννομο αγαθό και μια κοινή κληρονομιά, καθώς όλοι οι άνθρωποι εξαρτώνται από αυτό¹⁵⁸.

§ 3 Η επιρροή του ευρωπαϊκού δικαίου στο εθνικό δίκαιο

Η περιβαλλοντική νομοθεσία της Ε.Ε προσανατολίζεται , κατά κύριο λόγο στην θέσπιση κανόνων δημοσίου δικαίου, στον καθορισμό ποιότητας των περιβαλλοντικών αγαθών και στην διαμόρφωση ενιαίων μεθόδων κρατικής παρέμβασης για την προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών στον ευρωπαϊκό χώρο. Στο πλαίσιο της υπεροχής¹⁵⁹ του ευρωπαϊκού δικαίου έναντι του εθνικού,

¹⁵⁴Βλ. Ε. Οδηγία 90/313/Ε.Ο.Κ του Συμβουλίου της 7ης Ιουνίου 1990 σχετικά με την ελεύθερη πληροφόρηση για θέματα περιβάλλοντος (Ε.Ε L – 158/56).

¹⁵⁵Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και...*, ο.α, σελ. 38.

¹⁵⁶Φ.Ε.Κ Β'70/1995

¹⁵⁷Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΜΠΩΚΟΣ, *Εφαρμογές μέτρων...*, ο.α, σελ. 117.

¹⁵⁸Βλ. ΤΑΣΟΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, ο.α.

¹⁵⁹Δεν είναι επί της παρούσας μελέτης σκοπός η ανάλυση της υπεροχής του ευρωπαϊκού δικαίου έναντι του εθνικού. Ωστόσο για περισσότερες πληροφορίες βλ. ΔΟΝΑΤΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ, ο.α ,

τα Κράτη – Μέλη όφειλαν να προσαρμόσουν και την ευρωπαϊκή περιβαλλοντική νομοθεσία στο εσωτερικό τους. Η Ελλάδα, μετά από αρκετό χρονικό διάστημα, έχει ενσωματώσει σε μεγάλο ποσοστό την περιβαλλοντική νομοθεσία στο εσωτερικό της έννομης τάξης της.

Ι) Η ενσωμάτωση της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας στο εθνικό δίκαιο υπό το πρίσμα της αειφόρου ανάπτυξης

Το σημαντικότερο ζήτημα ήταν η αφομοίωση των αποφάσεων της Ε.Ε και η ενσωμάτωση του¹⁶⁰ στο εσωτερικό μας δίκαιο. Στον τομέα της ενέργειας και του περιβάλλοντος σε μεγάλο ποσοστό η ενσωμάτωση έχει επιτευχθεί. Μάλιστα, η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στο ευρωπαϊκό κεκτημένο ναι μεν αποτελεί συνταγματική επιταγή της Ε.Ε αλλά δε εντάσσεται και στην θεσμική ανάγκη ερμηνείας των εθνικών κανόνων περί περιβαλλοντικού δικαίου λαμβάνοντας υπόψιν το ευρωπαϊκό δίκαιο¹⁶¹. Η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε ανέκαθεν στηρίχτηκε σε ένα πανευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο, η έννοια του οποίου ενσωματώθηκε στο ευρωπαϊκό δίκαιο. Η προστασία του περιβάλλοντος για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης ξεκίνησε¹⁶² με την υιοθέτηση της Ε. Οδηγίας 79/409/Ε.Κ¹⁶³ για να συμπληρωθεί μετέπειτα με την Ε. Οδηγία 92/43/Ε.Κ¹⁶⁴ ενώ σημαντική επίσης είναι και η Ε. Οδηγία – πλαίσιο 2000/60/Ε.Κ για τα ύδατα¹⁶⁵. Τέλος , όλο το φάσμα περί περιβαλλοντικής προστασίας

σελ.313 κ.ε. , Βλ. ΛΙΝΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Εθνικό σύνταγμα και κοινοτικό δίκαιο*: Το ζήτημα της "υπεροχής", εκδ. Σάκκουλας, 2009.

¹⁶⁰ Η περιβαλλοντική πολιτική και νομοθεσία , αρχικά , δεν επικοινωνούσε επαρκώς με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές πολιτικές , που την επηρέαζαν άμεσα και την διαμόρφωναν σε μεγάλο ποσοστό , όπως για παράδειγμα η ενεργειακή πολιτική. Η έννοια της ενσωμάτωσης (integration) της περιβαλλοντικής πολιτικής στις λοιπές ευρωπαϊκές πολιτικές εμφανίστηκε για πρώτη φορά με το άρθρο 6 της ΣυνθΕΕ το 1997 και στη συνέχεια , ενισχύθηκε με το 6ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον. Βλ. Α- ΚΑΛΛΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ, *Η εξέλιξη της ευρωπαϊκής νομοθεσίας προστασίας του περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2011 σελ.68.

¹⁶¹ Βλ. ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΑΥΓΕΡΟΥ, *Οι νομοθετικές δυσχέρειες, οι προκλήσεις και οι μηχανισμοί ελέγχου εφαρμογής της ευρωπαϊκής πολιτικής περιβάλλοντος* , άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomophysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 12-1-2021]

¹⁶² Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΛΙΑΣ, *Η οδηγία για τους οικοτόπους: Ζητήματα σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων*, Νομικό Βήμα, 2010, σελ. 311.

¹⁶³ Βλ. Ε. Οδηγία του Συμβουλίου της 2.4.1979 περί της διατήρησης των άγριων πτηνών, Ε.Ε L – 103/1. Η Οδηγία έχει τροποποιηθεί επανειλημμένα με Οδηγίες της Επιτροπής προσαρμόζοντας κυρίως τα παραρτήματα στην τεχνική πρόοδο και στην εισδοχή νέων Κρατών – Μελών (Υπ.2 στο άρθρο του ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΠΑΛΙΑ.)

¹⁶⁴ Βλ. Ε. Οδηγία του Συμβουλίου της 21.5.1992 για την διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, Ε.Ε L- 206/1.

¹⁶⁵ Βλ. Ε. Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23.10.2000 για την θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, Ε.Ε L-327/1.

ολοκληρώνεται με τις Ε. Οδηγίες 2004/35/Ε.Κ¹⁶⁶ που αφορά την περιβαλλοντική ευθύνη και την Ε. Οδηγία 91/676/Ε.Ο.Κ για την νιτρορύπανση¹⁶⁷.

Η Ε.Ε ,πριν από την καθιέρωση ενός νομοθετικού πλαισίου που θα προστατεύει την φύση στο πλαίσιο της επίτευξης της αειφόρου ανάπτυξης , είχε υπογράψει διεθνείς συμβάσεις, με τις οποίες δεσμευόταν για την βιωσιμότητα της φύσης και των ειδών. Πιο συγκεκριμένα, η Ε.Ε προχώρησε στην υπογραφή της Σύμβασης της Βέρνης για την προστασία της Ευρωπαϊκής άγριας ζωής και των φυσικών οικοτόπων καθώς επίσης και στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Βαρκελώνης σχετικά με τις ειδικά προστατευόμενες περιοχές και την βιολογική ποικιλομορφία της Μεσογείου το 1995¹⁶⁸. Μάλιστα, η ΣυνθΑΕΕ αναγνωρίζει την σημασία της προστασίας της άγριας ζωής, η οποία αποτυπώνεται στο άρθρο 13 της Συνθήκης¹⁶⁹. Η πιο σημαντική, όμως, Οδηγία είναι η Ε. Οδηγία 92/43/Ε.Ο.Κ σχετικά με τους οικοτόπους, διότι αποτελεί το σπουδαιότερο θεσμικό εργαλείο για την βιωσιμότητα της βιοποικιλότητας της Ε.Ε, δεσμεύοντας τις νομοθεσίες των Κρατών – Μελών της¹⁷⁰.

Η διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και των άγριων πτηνών έχει απασχολήσει ιδιαίτερα το αδειοδοτικό καθεστώς ανάπτυξης των Α.Π.Ε, καθώς σύμφωνα με το ΣτΕ, θεωρείται ως απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να πάρει το πράσινο φως ανέγερση τους¹⁷¹. Πιο αναλυτικά , στο άρθρο 3 της Οδηγίας 92/43/Ε.Κ γίνεται αναφορά στη προστασία των φυσικών οικοτόπων, χαρακτηρίζοντας τες με κωδικό ονομασίας «Natura 2000»¹⁷². Ουσιαστικά,

¹⁶⁶Βλ. Ε. Οδηγία 2004/35/Ε.ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημιάς.

¹⁶⁷Βλ. Ε. Οδηγία 91/676/Ε.Ο.Κ του Συμβουλίου της 12.12.1991 για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης, Ε.Ε L-375/1.

¹⁶⁸Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΛΙΑΣ, ο.α, σελ. 11

¹⁶⁹Άρθρο 13 της συνθΑΕΕ : *“Κατά τη διαμόρφωση και την εφαρμογή της πολιτικής της Ένωσης στους τομείς της γεωργίας, της αλιείας, των μεταφορών, της εσωτερικής αγοράς, της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης και του διαστήματος, η Ένωση και τα κράτη μέλη λαμβάνουν πλήρως υπόψη τους τις απαιτήσεις καλής διαβίωσης των ζώων ως ευαίσθητων όντων τηρώντας ταυτοχρόνως τις νομοθετικές ή διοικητικές διατάξεις και τα έθιμα των κρατών μελών που αφορούν ιδίως τα θρησκευτικά τυπικά, τις πολιτιστικές παραδόσεις και την κατά τόπους πολιτιστική κληρονομιά.”*

¹⁷⁰Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΛΙΑΣ, ο.α, σελ. 311-312. Επίσης, για την Οδηγία για τα πτηνά και την προστασία των φυσικών οικοτόπων βλ. περισσότερα Γ. ΜΠΑΛΙΑΣ, *Οι διεθνείς και ευρωπαϊκές ρυθμίσεις σχετικά με τον καθορισμό και τη διαχείριση των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2010, σελ. 439.

¹⁷¹Βλ. παρακάτω Κεφ.3^ο και 4^ο

¹⁷²Ειδική αναφορά για την προστασία των ειδών γίνεται στα άρθ. 12- 16. Οι περιοχές Natura 2000 αποτελούν ένα πανευρωπαϊκό δίκτυο προστασίας σπάνιων ή απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών

πρόκειται για ένα δίκτυο ζωνών προστασίας της φύσης, του οποίου η επίτευξη επαφίεται αποκλειστικά στο Κράτος – Μέλος¹⁷³.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι το περιεχόμενο του άρθρου 6 της Οδηγίας 92/43/Ε.Κ αποτελώντας κομβικό σημείο. Πιο συγκεκριμένα, η διάταξη του άρθ.6 παρ.1 της Οδηγίας κάνει λόγο για θετικά μέτρα¹⁷⁴, που περιλαμβάνουν διαχειριστικά σχέδια και κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα σχετικά με την επίτευξη του σκοπού της Οδηγίας που αναγράφεται στο άρθ.2¹⁷⁵. Μετέπειτα, το κοινό χαρακτηριστικό των διατάξεων των παραγράφων 2-4 του άρθρου 6 της Οδηγίας είναι ότι έχουν ως βάση την μη υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των ειδών, αλλά και την διατήρηση της ακεραιότητας του τόπου στο οποίο υλοποιείται το σχέδιο ή υπάρχουν επιπτώσεις μέσω αυτού¹⁷⁶.

Σε ότι έχει σχέση με τις Α.Π.Ε, η Οδηγία 92/43 κατοχυρώνει ρητά την αρχή της προφύλαξης και την αρχή της πρόληψης¹⁷⁷. Κυρίως, η αρχή της προφύλαξης επικαλείται ως ένας από τους κύριους λόγους αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, ενώ συμβαίνει συχνά να συνδέεται με το νομοθετικό πλαίσιο των Α.Π.Ε. Αυτό οφείλεται ολοένα και περισσότερο στον τρόπο με τον οποίο εξετάζεται η

και οικοσυστημάτων. Το δίκτυο Natura 2000 είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ε.Ε. για τη διατήρηση της φύσης. Το δίκτυο Natura 2000 ιδρύθηκε τον Μάιο του 1992 με την υιοθέτηση της Οδηγίας για τους Οικοτόπους (92/43/ΕΟΚ) η οποία συμπληρώνει την Οδηγία για τα Πουλιά (79/409/ΕΟΚ). Έτσι το δίκτυο αποτελείται από δύο κατηγορίες περιοχών: Α) τις «Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ)» (Special Protection Areas - SPA) για την Ορνιθοπανίδα, όπως ορίζονται στην Οδηγία για τα Πουλιά (79/409/ΕΚ) «για τη διατήρηση των άγριων πτηνών» και Β) τους «Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ)» (Sites of Community Importance – SCI) όπως ορίζονται στην Οδηγία για τους Οικοτόπους (92/43/ΕΟΚ). Πηγή : [[Οι περιοχές Natura 2000 της Ελλάδας | Καλλιστώ \(callisto.gr\)](#)] [τελευταία πρόσβαση στις 14-1-2021]

¹⁷³Άρθρ.6 παρ.2-3 της Οδηγίας 92/43/Ε.Κ

¹⁷⁴Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Διαχείριση των περιοχών Natura 2000. Οι διατάξεις του άρθρου 6 της Οδηγίας 92/43/Ε.Κ., σελ. 16-17.

¹⁷⁵Άρθρ. 2 της Οδηγίας 92/43/Ε.Κ.: "1. Η παρούσα οδηγία σκοπό έχει να συμβάλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών όπου εφαρμόζεται η συνθήκη. 2. Τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται σύμφωνα με την παρούσα οδηγία αποσκοπούν στη διασφάλιση της διατήρησης ή της αποκατάστασης σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος. 3. Κατά τη λήψη μέτρων σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες."

¹⁷⁶Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΛΙΑΣ, ο.α, σελ. 312.

¹⁷⁷Η αναφορά στις 2 αρχές γίνεται έμμεσα στην διάταξη της παρ.3 του άρθ.6 της Οδηγίας 92/43: "Κάθε σχέδιο, μη άμεσα συνδεόμενο ή αναγκαίο για τη διαχείριση του τόπου, το οποίο όμως είναι δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά τον εν λόγω τόπο, καθαντό ή από κοινού με άλλα σχέδια, εκτιμάται δεόντως ως προς τις επιπτώσεις του στον τόπο, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησής του. Βάσει των συμπερασμάτων της εκτίμησης των επιπτώσεων στον τόπο και εξαιρουμένης της περίπτωσης των διατάξεων της παραγράφου 4, οι αρμόδιες εθνικές αρχές συμφωνούν για το οικείο σχέδιο μόνον αφού βεβαιωθούν ότι δεν θα παραβιάσει την ακεραιότητα του τόπου περί του οποίου πρόκειται και, ενδεχομένως, αφού εκφρασθεί πρώτα η δημόσια γνώμη".

αδειοδότηση εγκατάστασης και λειτουργίας αιολικών πάρκων σε περιοχές «Natura 2000». Η εγκατάσταση λειτουργίας των αιολικών πάρκων, έρχεται συχνά αντιμέτωπη με την προστασία του περιβάλλοντος¹⁷⁸. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, η αβεβαιότητα ως προς τις ακριβείς επιπτώσεις που μπορεί να έχει η ανέγερση ενός αιολικού πάρκου σε προστατευόμενη περιοχή, καθιστά την εφαρμογή της αρχής της προφύλαξης σημαντική¹⁷⁹.

Όσον αφορά την Ε.Οδηγία 2009/147/Ε.Κ¹⁸⁰ περί διατήρησης των άγριων πτηνών σκοπός της Οδηγίας, όπως αναγράφεται στο άρθρο 1 της, είναι “η διατήρηση όλων των ειδών πτηνών που ζουν εκ φύσεως σε άγρια κατάσταση στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών στο οποίο εφαρμόζεται η συνθήκη. Έχει αντικείμενο την προστασία, τη διαχείριση και τη ρύθμιση των ειδών αυτών και κανονίζει την εκμετάλλευσή του”. Επιπρόσθετα, η Οδηγία προβλέπει ειδική μέριμνα και ένα ιδιαίτερο δίκτυ προστασίας επειδή δίνει την δυνατότητα στα Κράτη – Μέλη να λάβουν αυστηρότερα μέτρα προστασίας των άγριων πτηνών.¹⁸¹

Στο πλαίσιο της ενσωμάτωσης, η Ελλάδα καθιέρωσε την Ε. Οδηγία 92/43/Ε.Ο.Κ με την Κ.Υ.Α (ΚΥΑ 33318/3028/11-12-1998)¹⁸² σχετικά με τον καθορισμό μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας και με την ΚΥΑ Η.Π.

¹⁷⁸ΣτΕ 47/2018 [Νόμιμη Περιβαλλοντική αδειοδότηση ΑΣΠΗΕ στη Νότια Εύβοια]. Αναφέρει ότι η χρήση αιολικού δυναμικού για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας αποβλέπει στην προστασία του περιβάλλοντος, την μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, η οποία μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στην διατήρηση των προστατευόμενων τόπων δικτύου Natura 2000, στην διατήρηση της οποίας αποσκοπούν οι Οδηγίες 79/409/Ε.Ο.Κ και 92/43/Ε.Ο.Κ αντιστοίχως. Ακόμη, επισημαίνεται ότι αιολικά πάρκα που είναι πιθανόν να επηρεάζουν τις περιοχές που είναι ενταγμένες στο δίκτυο Natura 2000, θα πρέπει να υπόκεινται σε δέουσα εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

¹⁷⁹Βλ. SQUINTANI, LORENZO/ VEDDER, HANS/ VANHEUSDEN, BERNARD / REESE, MORITZ, *Sustainable Energy United in Diversity: Challenges and Approaches in Energy Transition in the EU*, E.E.F.L Bookseries, Volume 1, σελ. 89. Διαθέσιμο στη παρακάτω ιστοσελίδα [[First EELF Book Sustainable Energy United in Diversity 1 .pdf\(rug.nl\)](#)]

¹⁸⁰Βλ. Ε. Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 30.11.2009 περί της διατήρησης των άγριων πτηνών όπως αυτή κατήργησε την Ε. Οδηγία 79/409/Ε.Ο.Κ., Ε.Ε.Λ – 20/7.

¹⁸¹Βλ. άρθ. 4-6 της Οδηγίας που αφορούν τα μέτρα πρόληψης των Κρατών – Μελών για την προστασία των άγριων πτηνών. C- 674/17 *Luonnonsuojeluyhdistys Tapiola* (Προδικαστική παραπομπή) περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2019 «[.] Η Οδηγία 92/43/Ε.Ο.Κ για τους οικοτόπους, θέτει το πλαίσιο για την προστασία και τη διατήρηση των σπάνιων και απειλούμενων ειδών, [..], απαιτώντας από τα Κράτη – Μέλη να θεσπίζουν σύστημα αυστηρής προστασίας, [..], και σε ορισμένες περιπτώσεις, επιτρέπεται στα Κράτη – Μέλη, να παρεκκλίνουν από αυτήν την αυστηρή προστασία υπό την τήρηση των συγκεκριμένων υποθέσεων όπως ορίζει το άρθρο 16 της Οδηγίας. Αυτές οι παρεκκλίσεις, έχουν αποτελέσει αντικείμενο πολλών αποφάσεων κατά την διάρκεια προηγούμενων ετών και η ερμηνεία του Δ.Ε.Ε, καθιστά σαφές ότι πρέπει να ερμηνεύονται αυστηρά και στενά.»

¹⁸²Φ.Ε.Κ 1289/Β/28.12.98

14849/853/E103/4-4-2008¹⁸³ «Τροποποίηση των υπ' αριθμ. 33318/3028/1998 κοινών υπουργικών αποφάσεων (Β'1289) και υπ' αριθμ. 29459/1510/2005 κοινών υπουργικών αποφάσεων (Β'992), σε συμμόρφωση με διατάξεις της οδηγίας 2006/105¹⁸⁴ του Συμβουλίου της 20ης Νοεμβρίου 2006 της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επίσης, η ενσωμάτωση της Ε. Οδηγίας 2009/147/Ε.Κ – όπως αυτή τροποποίησε την Ε. Οδηγία 79/409/Ε.Ο.Κ – έγινε με τις εξής Κ.Υ.Α : α) ΥΑ 414985/29-11-85¹⁸⁵ «Μέτρα διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας» β) ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103/1-9-10¹⁸⁶ «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας Ορνιθοπανίδα και των οικοτόπων/ενδιαιτημάτων της, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, «Περί διατηρήσεως των άγριων πτηνών», του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979, όπως κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2009/147/ΕΚ.» γ) ΚΥΑ Η.Π. 8353/276/Ε103/17-2-2012¹⁸⁷ «Τροποποίηση και συμπλήρωση της υπ' αριθ. 37338/1807/2010 κοινής υπουργικής απόφασης «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων/ενδιαιτημάτων της, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ....» (Β' 1495), σε συμμόρφωση με τις διατάξεις του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 4 της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των άγριων πτηνών» του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979, όπως κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2009/147/ΕΚ»

Περαιτέρω, σε εθνικό επίπεδο, για την προστασία και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος εφαρμόζεται η ακόλουθη νομοθεσία: α) Π.Δ. 67/81¹⁸⁸ «Περί Προστασίας της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας και καθορισμού διαδικασίας συντονισμού και ελέγχου της έρευνας επ' αυτών», όπως διορθώθηκε με το ΦΕΚ 43/Α/1981. β) με τον Ν. 1650/86 (ΦΕΚ 160/Α/18-10-86) «Για την προστασία του περιβάλλοντος», όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3937/11 (ΦΕΚ

¹⁸³Φ.Ε.Κ 645/Β/11.4.08

¹⁸⁴Βλ. Ε. Οδηγία 2006/105 του Συμβουλίου της 20.11.2006 για την προσαρμογή των οδηγιών 73/239/ΕΟΚ, 74/557/ΕΟΚ και 2002/83/ΕΚ στον τομέα του περιβάλλοντος, λόγω της προσχώρησης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας
[<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0105&from=EL>].

¹⁸⁵Φ.Ε.Κ Β'757

¹⁸⁶Φ.Ε.Κ 1495/Β/6.9.19

¹⁸⁷Φ.Ε.Κ 415/Β/23.2.2012

¹⁸⁸Φ.Ε.Κ. 23/Α/81

60/A/31-3-2011) «Διατήρησης της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις»¹⁸⁹, γ) N. 2742/99 (ΦΕΚ 207/A/7-10-99) «Χωροταξικός σχεδιασμός και αιεφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις», δ) N. 3044/02 (ΦΕΚ197/A/27-8-02) «Μεταφορά συντελεστή δόμησης και ρυθμίσεις άλλων θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων», ε) N. 4109/2013¹⁹⁰ «Κατάργηση και συγχώνευση νομικών προσώπων του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα – Σύσταση Γενική Γραμματείας για το συντονισμό του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις, δ) N. 4519/2018¹⁹¹ «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις» και πρόσφατα με τον N.4685/2020 (ΦΕΚ 92/A/7-5-2020) «Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις».

Τέλος, η εθνική έννομη τάξη ενσωμάτωσε και την Οδηγία – Πλαίσιο 2000/60/E.K με τον N.3199/2003¹⁹² «Προστασία και διαχείριση των υδάτων-Εναρμόνιση με την Ε. Οδηγία 2000/60/E.K του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου. Η Οδηγία συνδυάζει ποιοτικούς, οικολογικούς και ποσοτικούς στόχους για την προστασία των υδάτων. Ταυτόχρονα, αντιμετωπίζονται συνολικά όλες οι χρήσεις και υπηρεσίες νερού, συνυπολογίζοντας την αξία του νερού, την υγεία, την ανθρώπινη κατανάλωση σε παραγωγικούς τομείς, στοιχεία που εκφράζουν την ιδέα της αιεφόρου ανάπτυξης.

II) Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δ.Ε.Ε)

Το Δικαστήριο της Ε.Ε (πρώην Δ.Ε.Κ.) έχει αναλάβει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ε.Ε μέσω της δικαιοδοτικής του δραστηριότητας. Όπως αναφέρει και το άρθρ.191 της ΣυνθΛΕΕ, σκοπός του δικαστηρίου *“είναι η τήρηση του ευρωπαϊκού δικαίου επιβάλλοντας κυρώσεις στα Κράτη – Μέλη για την μη συμμόρφωση τους και την παράβαση του ευρωπαϊκού δικαίου”*, μια αρμοδιότητα η

¹⁸⁹ Για την ανάλυση του Ν.3937/2011 για την διατήρηση της βιοποικιλότητας βλ. περισσότερα Ε. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ/ Α.ΚΑΛΛΙΑ – ΑΝΤΩΝΙΟΥ, *Ο νέος Νόμος 3937 για την διατήρηση της βιοποικιλότητας – Νέες προσεγγίσεις στην διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος*, περιοδ.Δικαίου, τεύχος 2/2011, σελ. 249-267.

¹⁹⁰ Φ.Ε.Κ 16/A/23.1.2013

¹⁹¹ Φ.Ε.Κ 25/A/20.2.2018

¹⁹² Φ.Ε.Κ Α'280/9.12.2003

οποία μέχρι την Συνθήκη του Μάαστριχτ δεν προβλεπόταν. Απ' αυτό το σημείο και έπειτα, η νομολογία του Δ.Ε.Ε χαρακτήρισε το δικαίωμα στο περιβάλλον ως αγαθό πρωταρχικής σημασίας, διότι οποιαδήποτε βλάβη προκληθεί στο περιβάλλον, ενδέχεται να έχει δυσμενείς συνέπειες για την ανθρωπότητα.

Το Δ.Ε.Ε διαθέτοντας την εξουσία επιβολής κυρώσεων στα Κράτη – Μέλη λόγω μη εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, συμβάλλει σημαντικά στην συμμόρφωση των Κρατών – Μελών. Η Ελλάδα, έχει κληθεί σε ορισμένες περιπτώσεις ενώπιον του Δ.Ε.Ε για μη συμμόρφωση με την ευρωπαϊκή νομοθεσία¹⁹³. Το Δ.Ε.Ε ,μέσω της πλούσιας νομολογίας του, αναδεικνύεται καθοριστικός παράγοντας στην ουσιαστική διαμόρφωση και εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ε.Ε.

Επίσης, η νομολογία του Δ.Ε.Ε έχει καθιερώσει ένα σύνολο γενικών αρχών στο εσωτερικό του ευρωπαϊκού δικαίου, οι οποίες αρχές αποτελούν πηγή του ευρωπαϊκού δικαίου¹⁹⁴. Λόγω της ιστορίας των διεθνών συμφωνιών για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, τις οποίες η Ε.Ε δέχτηκε και ενσωμάτωσε στο εσωτερικό της, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο το περιβαλλοντικό

¹⁹³Βλ. C-389/97 Ευρωπαϊκή Επιτροπή εναντίον Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα η επιβολή κυρώσεων που αποφάσισε το Δ.Ε.Ε μπορεί να αποτελέσει ισχυρό και αποτελεσματικό μέσο εξαναγκασμού των Κρατών-Μελών για την καλύτερη ενσωμάτωση των αναγκαίων μέτρων προς εκτέλεση των σχετικών αποφάσεων. Ειδικά όσον αφορά τον περιβαλλοντικό τομέα, η οποιαδήποτε μορφή ρύπανσης του περιβάλλοντος που θέτει σε κίνδυνο την δημόσια υγεία των πολιτών αλλά και την υγεία του ίδιου του περιβάλλοντος αποτελούν επαρκή λόγο για την εκπλήρωση των μέτρων από τα Κράτη – Μέλη , Βλ. C-334/04 Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελλάδας. Σύμφωνα με το Δ.Ε.Ε, ο ακριβής καθορισμός των Ζ.Ε.Π(Ζώνη Ειδικής Προστασίας) ήταν ανεπαρκής στο σύνολο της επιφάνειας κατά την έννοια του άρθρου 4, παρ.1 της Οδηγίας 79/409/Ε.Ο.Κ. του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1979, περί της διατήρησης των αγρίων πτηνών (Ε.Ε ειδ. εκδ. 15/001, σ. 202), όπως έχει τροποποιηθεί, μεταξύ άλλων, με την οδηγία 97/49/ΕΚ της Επιτροπής, της 29ης Ιουλίου 1997 (ΕΕ L 223, σ. 9), Βλ. C- 849/19 Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελλάδας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστήριξε ότι η Ελληνική Δημοκρατία , μη καθορίζοντας τους στόχους διατήρησης σχετικά με τις ΕΖΔ που βρίσκονται στην επικράτειά της το ταχύτερο δυνατόν και, το αργότερο, εντός έξι ετών από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης 2006/613, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 4, παράγραφος 4, της Οδηγίας για τους οικοτόπους. Η Ελλάδα , μη θεσπίζοντας εντός των προβλεπόμενων προθεσμιών όλα τα αναγκαία μέτρα για τον καθορισμό των κατάλληλων στόχων διατήρησης και των κατάλληλων μέτρων διατήρησης , όσον αφορά του 239 τόπους κοινοτικής σημασίας, οι οποίοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια και περιλαμβάνονται στην απόφαση 2006/613/Ε.Κ της Επιτροπής , της 19ης Ιουλίου του 2006 , σχετικά με την έγκριση , σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/Ε.Ο.Κ , του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή , παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει ,αντιστοίχως , από την διάταξη της παρ.4 του άρθ.4 και από το άρθ.6 παρ.1 της Οδηγίας , για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων , καθώς επίσης της άγριας χλωρίδας και πανίδας , όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2006/105/Ε.Ο.Κ, της 20ης Νοεμβρίου 2006.

¹⁹⁴Βλ. ΑΝΔΡΟΜΑΧΗΓ. ΣΚΑΛΤΣΑ- ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ, *Γενικές αρχές στη νομολογία του ΣτΕ και του ΔΕΚ*, εκδ. Σάκκουλας, 2007, σελ. 28

κεκτημένο της Ε.Ε, η νομολογία του Δικαστηρίου όφειλε να την εφαρμόσει πλήρως και να την υπερασπιστεί.

Η νομολογία του Δ.Ε.Ε είναι ιδιαίτερη σημαντική και ευαίσθητη στον τομέα του περιβάλλοντος και της ενέργειας¹⁹⁵, κυρίως ως προς την εφαρμογή μιας ενιαίας ευρωπαϊκής ενεργειακής στρατηγικής. Ακόμη, δείχνει μεγάλη ευαισθησία στην τήρηση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων στο περιβάλλον¹⁹⁶. Παράλληλα δεδομένου ότι οι διεθνείς συνθήκες που κυρώνονται με νόμο στη χώρα μας, όπως προβλέπει το άρθρο 28 του Συντάγματος, έχουν αυξημένη τυπική ισχύ σε σχέση με τον τυπικό νόμο, θα πρέπει τόσο ο εκάστοτε δικαστής, αλλά όσο και ο νομοθέτης να τις λαμβάνουν υπόψη κατά την έκδοση απόφασης ή όταν βρίσκονται σε στάδιο νομοθέτησης που αφορούν τους τομείς του περιβάλλοντος και της ενέργειας.

§ 4 Νεότερες εξελίξεις για την θεμελίωση της αειφόρου ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος και της ενέργειας

I. Η αναπτυξιακή ενεργειακή στρατηγική της Ε.Ε

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Μάρτιο του 2010 εξέφρασε την ανάγκη για μια αναπτυξιακή πολιτική της Ε.Ε μέσω της ανακοίνωσης για την « Στρατηγική Ευρώπη 2020 ¹⁹⁷». Η Στρατηγική για την Ευρώπη του 2020 αποτέλεσε ένα

¹⁹⁵Βλ. C- 142/16 Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Γερμανικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας, όπου το Δ.Ε.Ε αποφάσισε ότι η Γερμανία δεν προέβη σε ορθή και πλήρη εκτίμηση των επιπτώσεων κατά την χορήγηση άδειας για την κατασκευή σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με καύση άνθρακα στο Moorbург, καθώς επίσης Κατά το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας για τους οικοτόπους, εάν, παρά τα αρνητικά συμπεράσματα της εκτίμησης που διενεργείται βάσει της παραγράφου 3, πρώτο εδάφιο, του άρθρου 6 και ελλείψει εναλλακτικών λύσεων, ένα σχέδιο πρέπει να υλοποιηθεί για άλλους επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, το κράτος μέλος λαμβάνει κάθε αναγκαίο αντισταθμιστικό μέτρο ώστε να εξασφαλισθεί η προστασία της συνολικής συνοχής του Natura 2000.

¹⁹⁶Βλ. C-117/2017 Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου του 2018 *Commune di Castelbellino κ/ Regione Marche κ.λπ.* Το Δ.Ε.Ε αποφάσισε ότι σε περίπτωση κατά την οποία ένα έργο περί αύξησης ισχύος μιας μονάδας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, δεν έχει υποβληθεί σε προκαταρκτικό έλεγχο περί της υποχρέωσης διενέργειας εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατ' εφαρμογή εθνικών διατάξεων που μεταγενέστερα κρίθηκαν ασύμβατες, ως προς το σημείο αυτό, με την Οδηγία 2011/92/Ε.Ε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου του 2001, για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον, το δίκαιο της Ένωσης επιβάλλει στα κράτη την άρση των παράνομων συνεπειών της παράβασης αυτής. Ακόμη δεν αντιτίθεται στην υποβολή της εν λόγω νέας μονάδας, σε νέα διαδικασία ελέγχου εκ μέρους των αρμόδιων αρχών προς τον σκοπό της εξακρίβωσης του κατά πόσο η εν λόγω μονάδα πληροί τις προϋποθέσεις της Οδηγίας αυτής.

¹⁹⁷COM (2010) 2020 3.3.10, Ανακοίνωση της Επιτροπής με θέμα: Ευρώπη 2020: Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

κατευθυντήριο πλαίσιο πολιτικών και δράσεων της Ε.Ε για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης για την περίοδο 2010-2020¹⁹⁸. Η Στρατηγική θεσπίστηκε για την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 και για την εύρεση βιώσιμων λύσεων για μακροχρόνια περιβαλλοντικά ζητήματα όπως ήταν η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και η εξάντληση των φυσικών πόρων.

Μέσω του κειμένου αυτού, η Ε.Ε θέτει προς επίτευξη τρεις βασικούς στόχους : Έξυπνη Ανάπτυξη, Βιώσιμη Ανάπτυξη και Ανάπτυξη χωρίς περιορισμούς. Στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης επιδιώκεται μια σειρά μέτρων που αφορούν την διατήρηση της βιοποικιλότητας, καθαρές μορφές ενέργειας, πράσινες τεχνολογίες, μείωση εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και αποδοτικότερη χρήση των φυσικών πόρων.

Οι στόχοι αυτοί θεωρήθηκαν αλληλένδετοι και κάθε Κράτος – Μέλος οφείλει να προσαρμόσει την Στρατηγική στις ιδιαιτερότητες του. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα έχει την πλήρη ευθύνη της Στρατηγικής ενώ η Επιτροπή θα παρακολουθεί την πρόοδο όσον αφορά την επίτευξη των στόχων, ενώ ακόμη θα διευκολύνει τις ανταλλαγές πολιτικών ιδεών και θα υποβάλλει τις απαιτούμενες προτάσεις με σκοπό την καθοδήγηση των δράσεων και την προώθηση των πρωτοβουλιών της Ε.Ε. Παράλληλα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα αποτελεί μοχλό κινητοποίησης των πολιτών και θα ενεργεί από κοινού ως νομοθέτης στο πλαίσιο βασικών αναγκών.¹⁹⁹

Για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης, σύμφωνα με την Επιτροπή, η Ε.Ε πρέπει να δραστηριοποιηθεί στην οικοδόμηση μια βιώσιμης ανάπτυξης στην οποία οι φυσικοί πόροι θα αξιοποιούνται αποδοτικότερα ενισχύοντας την ηγετική θέση της Ε.Ε στην ανάδειξη νέων διαδικασιών και τεχνολογιών, στην διευκόλυνση μικρομεσαίων επιχειρήσεων παρέχοντας τους πλήρη ενημέρωση της αγοράς και στην πληροφόρηση των πολιτών με την προϋπόθεση μιας περισσότερο ενεργής κοινωνίας των πολιτών.²⁰⁰

Ακόμη, για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, η Ε.Ε θέτει ως βασική προτεραιότητα την μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Μέσω της πολιτικής

¹⁹⁸Βλ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Κ. ΚΑΙΛΗΣ, ο.α , σελ. 84.

¹⁹⁹Βλ. Προοίμιο της ανακοίνωσης της Επιτροπής, COM (2010) 2020.

²⁰⁰Βλ. Απόφαση της Επιτροπής, COM (2010) 2020 3.3.10, σελ. 17.

αυτής, η βελτίωση της αποδοτικότερης χρήσης των φυσικών πόρων θα συμβάλει στη μείωση του ποσοστού των εκπομπών και στην ενδυνάμωση της οικονομικής ανάπτυξης. Η πολιτική αυτή βασίζεται στην αποτελεσματικότερη χρήση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, η οποία μπορεί να οδηγήσει με την σειρά της σε ενεργειακή αποδοτικότητα ως και 20 %.

Ένα από τα ζητήματα που προκύπτουν είναι το κατά πόσο Κράτος – Μέλος της Ε.Ε μπορεί να επιτύχει τους παραπάνω στόχους. Δεν είναι λίγες οι χώρες, στις οποίες σε μεγάλο ποσοστό στηρίζεται η οικονομική ανάπτυξη τους στην βιομηχανική ζώνη, πόσο δε να ανατρέψεις όλη την αναπτυξιακή τους περιβαλλοντική στρατηγική. Γι' αυτό, η Επιτροπή πρότεινε μια ολοκληρωμένη βιομηχανική πολιτική²⁰¹, η οποία θα θεσμοθετηθεί μέσω μιας ευφυούς ρύθμισης που θα περιλαμβάνει ρυθμιστική παρέμβαση σε όλα τα διαφορετικά πολιτικά πεδία που επηρεάζουν τη βιομηχανική ανταγωνιστικότητα.

Αυτή, η πολιτική ενδέχεται να έχει θετικό αντίκτυπο στα Κράτη – Μέλη καθώς όλες οι προτάσεις πολιτικής για την βιομηχανία υποβάλλονται σε εκτενής ανάλυση για τις επιπτώσεις τους στην ανταγωνιστικότητα. Μια νομοθεσία δηλαδή, η οποία θα ρυθμίζει την εσωτερική αγορά, θα περιλαμβάνει σημαντικές ρυθμίσεις για τις χρηματοοικονομικές αγορές που ενδέχεται να επηρεάζουν την πρόσβαση στη χρηματοδότηση και θα θέσει μια νέα νομοθεσία για την κλιματική αλλαγή και για το περιβάλλον.

Οι τρεις στόχοι της Στρατηγικής για την Ευρώπη του 2020 θέτει τις βάσεις της σε 5 αλληλένδετους πρωταρχικούς στόχους : Έρευνα και Ανάπτυξη, Κλιματική Αλλαγή και Βιωσιμότητα, Εκπαίδευση, Απασχόληση και Καταπολέμηση φτώχειας και Κοινωνικού Αποκλεισμού. Η Ελλάδα υιοθέτησε την Στρατηγική για την «Ευρώπη 2020» με διαφορετική ποσόστωση, η οποία καθορίζεται από την Ε.Ε.

²⁰¹COM (2010) 614 τελικό 28.10.2010, Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών για μια Ολοκληρωμένη βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης όπου η ανταγωνιστικότητα και η βιωσιμότητα τίθενται στο επίκεντρο.

II) Το 7^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον

Το 7^ο Πρόγραμμα Δράσης της Ε.Ε για το Περιβάλλον υιοθετήθηκε στις 20 Νοεμβρίου 2013²⁰² και θα κατεύθυνε την ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική μέχρι το 2020 (Περίοδο 2013-2020). Το 7^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον έχει τους ακόλουθους στόχους προτεραιότητας²⁰³: α) προστασία, διατήρηση και ενίσχυση του φυσικού κεφαλαίου της Ένωσης, β) μετατροπή της Ένωσης σε μια πράσινη και ανταγωνιστική οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών και αποδοτικής χρήσης των πόρων, γ) προστασία των πολιτών της Ένωσης από περιβαλλοντικές πιέσεις και κινδύνους για την υγεία και την ευημερία, δ) μεγιστοποίηση των οφελών της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της Ένωσης μέσω βελτίωσης της εφαρμογής, ε) βελτίωση της βάσης γνώσεων και αποδεικτικών στοιχείων για την περιβαλλοντική πολιτική της Ένωσης, στ) διασφάλιση των επενδύσεων στην περιβαλλοντική και την κλιματική πολιτική και αντιμετώπιση του περιβαλλοντικού εξωτερικού κόστους, ζ) βελτίωση της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης και της συνοχής των πολιτικών, η) ενίσχυση της αειφορίας των πόλεων της Ένωσης, θ) αύξηση της αποτελεσματικότητας της Ένωσης όσον αφορά την αντιμετώπιση διεθνών περιβαλλοντικών και κλιματικών προκλήσεων.

Σύμφωνα με την απόφαση, για την εκπλήρωση των στόχων του 7^{ου} Π.Δ.Π θα πρέπει να αναληφθεί σε διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας. Υπεύθυνα για την ανάληψη κατάλληλης δράσης με σκοπό την επίτευξη των στόχων προτεραιότητας που καθορίζονται στο 7^ο Π.Δ.Π είναι τα αρμόδια θεσμικά όργανα της Ε.Ε και τα Κράτη - Μέλη. Αναλαμβάνεται δράση με τη δέουσα συνεκτίμηση των αρχών της δοτής αρμοδιότητας, της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, σύμφωνα με το άρθρο 5 της συνΘΕΕ²⁰⁴.

Το 7^ο Π.Δ.Π βασίστηκε σε ένα όραμα, ένα όραμα με ορίζοντα το 2050²⁰⁵ θέτοντας τρεις τομείς προτεραιότητας, στους οποίους απαιτείται περισσότερη

²⁰²Απόφαση 1386/2013/Ε.Ε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με γενικό ενωσιακό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον έως το 2020 «Ευημερία εντός των ορίων του πλανήτη μας» (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ) Ε.Λ 3541/171 της 28.12.2013.

²⁰³Άρθρο 2 παρ.1 της Απόφασης.

²⁰⁴Άρθρο 3 παρ.1 της Απόφασης.

²⁰⁵Βλ. Παράρτημα της Απόφασης, σελ.6. *“Το 2050, ζούμε καλά, εντός των οικολογικών ορίων του πλανήτη μας. Η ευμάρεια που απολαμβάνουμε και το υγιεινό περιβάλλον στο οποίο ζούμε*

δράση για την προστασία της φύσης και την ενίσχυση της οικολογικής ανθεκτικότητας, την ενδυνάμωση της ανάπτυξης χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών και αποδοτικής χρήσης των πόρων, και τη μείωση των απειλών προς την ανθρώπινη υγεία και ευημερία που συνδέονται με τη ρύπανση, τις χημικές ουσίες και τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

Συνεπώς, το 7^ο Π.Δ.Π διαδραματίζει σημαντικό ρόλο καθώς παρέχει ένα εργαλείο διακυβέρνησης για τη χάραξη περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα, απαιτείται η ανάγκη για περαιτέρω ενίσχυση του θεσμικού και ρυθμιστικού πλαισίου²⁰⁶ που διέπει τις σχέσεις της Ε.Ε με τρίτες χώρες και κυρίως με τις αναπτυσσόμενες.

Η Ε.Ε προχώρησε σε πλήρη αξιολόγηση του προγράμματος εξάγοντας χρήσιμα συμπεράσματα που αφορούν την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα του προγράμματος αυτού. Η αξιολόγηση διερευνά τον βαθμό στον οποίο η δομή, η μορφή και ο στρατηγικός ρόλος του συμφωνημένου πλαισίου δράσης συνέβαλαν στη διασφάλιση καλύτερης πολιτικής για το περιβάλλον και το κλίμα στην Ευρώπη.

Η Επιτροπή εξέτασε το 7^ο Π.Δ.Π βαθμολογώντας το με άριστα το 3 σε βαθμολογία που η κλίμακα της ανερχόταν από το 1 ως το 5²⁰⁷. Διαπιστώθηκε, ότι η μεγαλύτερη πρόοδος επιτεύχθηκε στον δεύτερο στόχο της προτεραιότητας που αφορά μια οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών και αποδοτικής χρήσης των πόρων. Αυτό ενδεχομένως, να οφειλόταν στην ολοένα και περισσότερο μετάβαση προς τις Α.Π.Ε. Εξάλλου δεν είναι τυχαίο ότι αρκετές ευρωπαϊκές χώρες ξεπέρασαν ήδη πριν από το 2020 το ποσοστό που τους αναλογούσε σχετικά με την αξιοποίηση των Α.Π.Ε στον ενεργειακό εφοδιασμό τους. Η Ε.Ε βρίσκεται σε καλό δρόμο όσον αφορά την επίτευξη του στόχου που έχει θέσει για το 2020 όσον αφορά τη μείωση των εκπομπών αερίων του

οφείλονται σε μια καινοτόμο και κυκλική οικονομία, όπου δεν γίνονται σπατάλες και όπου διασφαλίζεται η αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων, και η βιοποικιλότητα προστατεύεται, αποτιμάται και αποκαθίσταται με τρόπους που ενισχύουν την ανθεκτικότητα της κοινωνίας μας. Η οικονομική μας μεγέθυνση με χαμηλά επίπεδα ανθρακούχων εκπομπών έχει προ πολλού αποσυνδεθεί από τη χρήση των πόρων και έχει γίνει η κινητήρια δύναμη στην πορεία προς μια ασφαλή και αειφόρο παγκόσμια κοινωνία.”

²⁰⁶Βλ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Κ. ΚΑΙΛΗΣ, ο.α , σελ.91.

²⁰⁷Βλ. COM(2019) 233 τελικό, 15.5.2019 Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο , την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών Κεφάλαιο IV. Συνοπτική παρουσίαση της ανάλυσης, σελ6.

θερμοκηπίου (20% ως το 2020 σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990), καθώς και του στόχου της για τις Α.Π.Ε. Ωστόσο, οι τάσεις όσον αφορά την κατανάλωση ενέργειας πρέπει, πάντως, να αντιστραφούν προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της ενεργειακής απόδοσης που έχει τεθεί για το 2020.

Επίσης, η Επιτροπή οδηγήθηκε και σε άλλα συμπεράσματα που αφορούν:

α) Αποτελεσματικότητα: Το 7^ο Π.Δ.Π συνέβαλε στην παροχή περισσότερο προβλέψιμης, ταχύτερης και καλύτερα συντονισμένης δράσης στην περιβαλλοντική πολιτική. Η προβλεψιμότητα συνέβαλε στην υλοποίηση μερικών στόχων του. β) Αποδοτικότητα: Το 7^ο Π.Δ.Π συνέβαλε στο να δημιουργηθούν συνεργίες μεταξύ των Κρατών – Μελών. Η επικέντρωση του προγράμματος στην καλύτερη ενσωμάτωση και υλοποίηση υποστηρίζει δράσεις πολιτικής που αποσκοπούν στη μείωση του κόστους και στη βελτίωση της αποδοτικότητας. γ) Συνάφεια: Υπάρχει ευρεία συμφωνία ότι το 7^ο Π.Δ.Π καλύπτει τους σωστούς τρεις θεματικούς στόχους προτεραιότητας, ενώ ορισμένοι ευνοϊκοί παράγοντες υλοποίησης θα μπορούσαν να είχαν αντιμετωπιστεί με περισσότερη σαφήνεια, όπως η ψηφιοποίηση και η περιβαλλοντική διακυβέρνηση ως μέσα βελτίωσης της αποδοτικότητας της πολιτικής. δ) Συνοχή: Το 7^ο Π.Δ.Π συνάδει γενικά με την ευρωπαϊκή και παγκόσμια ατζέντα χάραξης περιβαλλοντικής και κλιματικής πολιτικής που έχει θέσει ο Ο.Η.Ε. Το πρόγραμμα επιχειρεί να προσδιορίσει τον τρόπο με τον οποίον οι περιβαλλοντικές πολιτικές μπορούν να συμβάλουν στη αειφόρο ανάπτυξη και στη δημιουργία βιώσιμων θέσεων εργασίας και ε) Προστιθέμενη αξία: Το πρόγραμμα βελτίωσε την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα της περιβαλλοντικής πολιτικής. Οι ενδιαφερόμενοι το εξετάζουν και το βλέπουν ως σταθερή στρατηγική η οποία έχει ισχυρούς δεσμούς με τις εθνικές περιβαλλοντικές στρατηγικές.

Γενικά μιλώντας, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι το 7^ο Π.Δ.Π. αναδεικνύει την συμπερίληψη ενός μακροπρόθεσμου οράματος για πρώτη φορά σε Π.Δ.Π. αποτελώντας χρήσιμο εργαλείο χάραξης πολιτικής. Παράλληλα, το πρόγραμμα υποστήριξε σημαντικές νέες ατζέντες, όπως την κυκλική οικονομία και τους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αυτές προβλέπονται στην Ατζέντα 2030. Τέλος, το πρόγραμμα σημείωσε ορισμένες επιτυχίες, αλλά παρουσίασε επίσης αδυναμίες, αλλά και αποτυχίες κυρίες στους στόχους προτεραιότητας 1 και 3.

Παρ' όλα αυτά, το Συμβούλιο με δελτίο τύπου τον Οκτώβριο του 2019²⁰⁸ εξήγγειλε συμπεράσματα που παρέχουν πολιτικές κατευθύνσεις για την περιβαλλοντική και την κλιματική πολιτική της Ε.Ε για την περίοδο 2021 – 2030, κάνοντας λόγο για ένα νέο Π.Δ.Π, καταθέτοντας πρόταση για 8ο Π.Δ.Π. Το Συμβούλιο τονίζει στα συμπεράσματά του ότι η κλιματική αλλαγή, η ρύπανση, η απώλεια βιοποικιλότητας και οι αυξανόμενες απαιτήσεις για φυσικούς πόρους θέτουν σε κίνδυνο την ευημερία και τις προοπτικές των σημερινών και των μελλοντικών γενεών. Υπογραμμίζει την ανάγκη να αναληφθεί πρόσθετη δράση για την προστασία και την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και να τεθούν φιλόδοξοι στόχοι για τη βιοποικιλότητα στο 8ο Π.Δ.Π.

Κλείνοντας για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης χάρη στην αυξανόμενη χρήση των Α.Π.Ε για την μη εξάντληση των φυσικών πόρων, της προστασίας της βιοποικιλότητας και της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 2019 εξέδωσε ένα νέο στρατηγικό θεματολόγιο για το 2019-2024²⁰⁹. Σκοπός του είναι να καθοδηγήσει τις εργασίες των θεσμικών οργάνων για την επόμενη πενταετία. Επικεντρώνεται σε τέσσερις βασικές προτεραιότητες: α) προστασία των πολιτών και των ελευθεριών, β) ανάπτυξη μιας ισχυρής και δυναμικής οικονομικής βάσης, γ) οικοδόμηση μιας κλιματικά ουδέτερης, πράσινης, δίκαιης και κοινωνικής Ευρώπης και δ) προαγωγή των ευρωπαϊκών συμφερόντων και αξιών στη διεθνή σκηνή.

Το νέο στρατηγικό θεμέλιο είναι το πρώτο βήμα σε μια διαδικασία που θα φέρουν εις πέρας τα θεσμικά όργανα και τα Κράτη – Μέλη της Ε.Ε. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα παρακολουθεί στενά την υλοποίηση αυτών των προτεραιοτήτων και θα διατυπώσει περαιτέρω γενικές πολιτικές κατευθύνσεις και προτεραιότητες όποτε κριθεί αναγκαίο. Μάλιστα κρίνεται αναγκαίο η Ε.Ε να αφήσει στους οικονομικούς και κοινωνικούς δρώντες χώρο να αναπνέουν, να δημιουργούν και να καινοτομούν. Τέλος, Η Ε.Ε οφείλει να τεθεί επικεφαλής, συμβάλλοντας στον μετασχηματισμό της οικονομίας της και της κοινωνίας της με στόχο την κλιματική ουδετερότητα. Αυτό πρέπει να γίνει με τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τις εθνικές ιδιαιτερότητες και να είναι κοινωνικά δίκαιος.

²⁰⁸Βλ. [<https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2019/10/04/8th-environmental-action-programme-council-adopts-conclusions/>]

²⁰⁹Διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα [<https://www.consilium.europa.eu/media/39926/a-new-strategic-agenda-2019-2024-el.pdf>]

ΕΝΟΤΗΤΑ Β'

§ 1 Η αειφόρος ανάπτυξη ως νομική έννοια στο εθνικό δίκαιο

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης εμπεριέχει ορισμούς κρατικών υποχρεώσεων, ατομικών δικαιωμάτων και οικονομικών εφαρμογών τόσο από το Κράτος, όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Αποτελεί μια σύγχρονη έννοια, καθώς καθρεφτίζει την βάση των ατομικών δικαιωμάτων στην σύγχρονη τους διάσταση²¹⁰. Παρ' όλα αυτά, η αρχή της αειφορίας δεν είναι μια στατική έννοια, ούτε έχει αποκλειστικά περιβαλλοντικό περιεχόμενο²¹¹.

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης ξεκίνησε να χρησιμοποιείται στο ελληνικό δίκαιο μέσω της νομολογίας του ΣτΕ το 1993, αποτελώντας από εκείνο το σημείο το κανονιστικό και ερμηνευτικό θεμέλιο επί του οποίου ερείδεται η περιβαλλοντική πολιτική του εν λόγω δικαστηρίου²¹².

Η νομολογία του ΣτΕ δέχτηκε ότι με το άρθρο 24 του Συντάγματος προβλέπεται έμμεσα η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης στη διάταξη της παρ.1²¹³ του άρθρου. Ωστόσο, με την συνταγματική αναθεώρηση του 2001²¹⁴, στο Ελληνικό Σύνταγμα κατοχυρώνεται ρητά η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης ή η αρχή της αειφορίας²¹⁵. Η νομολογία του ΣτΕ δέχτηκε ακόμη, μετά από εκδικάσεις υποθέσεων²¹⁶ ότι το άρθ.24 του Συντάγματος ανάγει το περιβάλλον σε προστατευόμενο έννομο αγαθό²¹⁷, ώστε να εξασφαλιστεί στα όρια της χώρας η

²¹⁰Βλ. ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΤΑΣΙΟΠΟΥΛΟΣ, *Βιώσιμη ανάπτυξη και Συνταγματική αναθεώρηση*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2013, σελ.641.

²¹¹Βλ. ΞΕΝΟΦΩΝ ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, *Η Συνταγματική διαρρύθμιση της σχέσης μεταξύ της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος και δικαιώματος της ιδιοκτησίας* (Ιούλιος 2003) , άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 19.1.2021] , Βλ. Σ. ΤΑΣΙΟΠΟΥΛΟΣ, *Η βιώσιμη ανάπτυξη στις διατάξεις υπερεθνικών οργανισμών*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2013, σελ.465.

²¹²ΣτΕ 53/1993 Ε' Τμήμα, Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΛΗΣ, *Από το καρνάγιο της Πύλου στο ορυχείο της Κασσάνδρας. Η βιώσιμη ανάπτυξη μεταξύ δικαιοπλασίας του δικαστή και μυθοπλασίας της θεωρίας*, Τιμητικός Τόμος ΣτΕ, σελ. 1057

²¹³Βλ. άρθ.24 παρ.1 του Συντάγματος: 'Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας.[...]'

²¹⁴Βλ. ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ, *Το Περιβαλλοντικό Σύνταγμα και το Αναθεωρητικό Εγχείρημα*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 19.1.2021]

²¹⁵Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΛΗΣ, *Από το καρνάγιο της Πύλου...*, αναφέρει ότι με την συνταγματική αναθεώρηση του 2001, η οικιστική πολιτική συναρτάται ρητώς με την αρχή της αειφορίας, η οποία αποτελεί συνώνυμη έκφραση της αειφόρου ανάπτυξης.

²¹⁶ΣτΕ (Ολ.) 2304/1995, ΣτΕ (Ολ.)2537/1997, ΣτΕ (Ε' Τμήμα) 4474/2015

²¹⁷Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣ Φ. ΜΕΝΟΥΔΑΚΟΣ, ο.α σελ.46. ΣτΕ 3478/2000 σκ.7 της Απόφασης.

οικολογική ισορροπία και η διαφύλαξη των μελλοντικών γενεών²¹⁸. Συνεπώς, βασική αφετηρία της συνταγματικής αρχής είναι η ισοτιμία των τριών διαστάσεων της αναπτυξιακής διαδικασίας (οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική) και η δυνατότητα εναρμόνισης τους μέσα από τη σύμμετρη, κατά το δυνατόν, ικανοποίηση και διασφάλιση των διακυβευόμενων κάθε φορά αγαθών²¹⁹.

Σύμφωνα με την συνταγματική αρχή, το Κράτος στο βωμό της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης οφείλει να μην καταστρέφει το περιβάλλον αλλά να το σέβεται. Εν ολίγοις, πρόκειται για μια σύνθετη αρχή, η οποία επιβάλλει στο Κράτος να εξισορροπήσει τις πολιτικές του ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος²²⁰. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με τη διάταξη της παρ.1 του άρθρου 24, το Κράτος ορίζεται ως υποκείμενο²²¹ της υποχρέωσης προστασίας του περιβάλλοντος.

Επομένως αποδεκτής της υποχρέωσης αυτής είναι όλα τα όργανα του: Νομοθετικά, Διοικητικά και Εκτελεστικά, τα οποία να μην οφείλουν να μην προβούν σε πράξεις που ενδέχεται να προκαλέσουν βλάβη στο περιβάλλον, αλλά δε να το προστατεύουν προληπτικά ή κατασταλτικά²²². Τα μέτρα αυτά, ωστόσο, συνιστούν σε μεγάλο βαθμό περιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας και ιδιοκτησίας.

²¹⁸Ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης, ο.α, κεφ.1.

²¹⁹Βλ. Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Αειφορία και βιώσιμη ανάπτυξη ως συνταγματικές αρχές: ερμηνευτικές, κανονιστικές και νομολογιακές πτυχές του περιβαλλοντικού Συντάγματος*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2007.

²²⁰Βλ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Σύνταγμα και Προστασία του Περιβάλλοντος*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 20.1.2021]. Όπως αναφέρει ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΛΗΣ(*Από το καρνάγιο της Πύλου...*), η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης επιχειρεί να δώσει απάντηση σε ένα από τα μεγαλύτερα θεμελιακά ερωτήματα που απασχολούν κάθε σύγχρονο σύστημα δικαίου, εκείνου που άπτεται του προσήκοντος συνδυασμού οικονομικής και βιοτικής εξέλιξης μιας κοινωνίας με την διαφύλαξη του φυσικού και πολιτιστικού της πλούτου. Το ερώτημα αυτό, ωστόσο, προϋπάρχει της διατύπωσης της εν λόγω αρχής, με την μορφή του προσδιορισμού του γενικού συμφέροντος κατά την στάθμιση των δυο συνταγματικά προστατευόμενων αγαθών, αφενός της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και αφετέρου της προστασίας του περιβάλλοντος.

²²¹ΣτΕ (Ε' Τμήμα) 4376/2015, ΣτΕ (Ε' Τμήμα) 4262/2015, Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Γενικές Αρχές Δικαίου του Περιβάλλοντος*, Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009, Δ.Σ.Α Τόμος Ι, σελ.14.

²²²Βλ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π.ΣΙΟΥΤΗ, *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, Γ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλας, 2018, σελ. 43/ ΣΟΦΙΑ Ε. ΠΑΥΛΑΚΗ, *Η Συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος* (Άρθρο 24 του Σ), άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://dasarxeio.com>] [τελευταία πρόσβαση στις 20.1.2021].

§ 2 Η αιεφόρος ανάπτυξη ως εκδήλωση του δημοσίου συμφέροντος

Η αιεφόρος ανάπτυξη στον δικανικό συλλογισμό έχει αποτελέσει μέχρι και σήμερα σημείο κλειδί για την περιβαλλοντική νομολογία του ΣτΕ, καθώς έχει ανατρέψει την αξιοποίηση της έννοιας του γενικού συμφέροντος στην επίλυση διαφορών²²³. Πράγματι, η προστασία του περιβάλλοντος και η επίτευξη της αιεφόρου ανάπτυξης αποτελούν σκοπούς κοινωνικού και δημοσίου συμφέροντος, των οποίων η επίτευξη επιτυγχάνεται μέσω της συγχρονισμένης επιδίωξης τους²²⁴.

Με την νομολογία του ΣτΕ έχει διευρυνθεί η έννοια του δημοσίου συμφέροντος, κυρίως ως προς τις αιτήσεις ακυρώσεως κατά διοικητικών πράξεων, στις οποίες το δικαστήριο επικαλείται παράβαση του Συντάγματος ως προς τις διατάξεις που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το άρθρ.24 του Συντάγματος ανάγει σε συνταγματικά προστατευόμενη πτυχή του δημοσίου συμφέροντος την αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος²²⁵.

Παρ' όλα αυτά, αν και η έννοια του δημοσίου συμφέροντος είναι ακόμη μια έννοια με ευρύ και ακαθόριστο περιεχόμενο, λειτουργεί ως στάθμιση συμφερόντων και άλλων παραγόντων που ανάγονται στο εθνικό συμφέρον, όπως είναι η οικονομική ανάπτυξη της χώρας και η αξιοποίηση και η προστασία του εθνικού της πλούτου²²⁶. Ωστόσο, η ιδιομορφία της έννοιας της αιεφόρου ανάπτυξης και η αλληλένδετη σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος, έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την νομολογία του ΣτΕ, η οποία σε πολλές περιπτώσεις επικαλείται το γενικό συμφέρον, ως έννοια που συμβάλλει στην επίλυση διάφορων υποθέσεων που άπτονται στον τομέα του περιβάλλοντος και της ενέργειας αντιστοίχως²²⁷.

²²³Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΛΗΣ, *Από το καρνάγιο της Πύλου...*, ο.α, σελ. 1058.

²²⁴Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣ Φ. ΜΕΝΟΥΔΑΚΟΣ, *Περιβαλλοντική πολιτική σε περίοδο οικονομικής κρίσης: Κάποιες γενικές διαπιστώσεις και σκέψεις*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 20.1.2021]

²²⁵Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και...*, ο.α, σελ. 232.

²²⁶Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΛΗΣ, *Από το καρνάγιο της Πύλου...*, σελ. 1063.

²²⁷ΣτΕ (Ολ.) 1811/1977, ΣτΕ (Ε' τμήμα) 2579/2018 όπου η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας κρίνεται ως σκοπός δημοσίου συμφέροντος δείχνοντας τον δρόμο για την χωροθέτηση αιολικών πάρκων σε δασικές εκτάσεις ακόμη και αν αυτές έχουν χαρακτηριστεί ως αναδασωτέες

Η εμφάνιση της αιωφόρου ανάπτυξης «ανάγκασε» το ΣτΕ να προχωρήσει σε αντικατάσταση της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος με τον όρο της βιώσιμης ανάπτυξης, στο πλαίσιο της δικανικής συλλογής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η απόφαση του ΣτΕ 2059/2007 που σχετιζόταν με την κατασκευή και την εκμετάλλευση κοιτασμάτων βωξίτη στον νομό Φωκίδας. Ειδικότερα. Στο σκ.11²²⁸ της απόφασης το ΣτΕ αντικαθιστά το δημόσιο συμφέρον που αποτελεί μέτρο στάθμισης και κατευθυντήριο οδηγό για την δικανική κρίση με την αρχή της αιωφόρου ανάπτυξης, η οποία τοποθετείται στο ρόλο της δικαιικής σταθεράς με την βοήθεια της οποίας θα αντισταθμιστούν οι αντιπαρατιθέμενες αξίες²²⁹.

Ακόμη, η απόφαση του ΣτΕ 2755/1994 στην υπόθεση «Ελάνη»²³⁰, για την εξασφάλιση της αιωφόρου ανάπτυξης, το ΣτΕ εξέφρασε ότι “το άρθ.24 παρ.1 του Συντάγματος, επιβάλλει στα όργανα του κράτους να προβούν σε θετικές ενέργειες για την προστασία του περιβάλλοντος και ερμηνεύοντας και τις διατάξεις των άρθ. 106 και 22 παρ.1 του Συντάγματος, να λαμβάνονται υπόψιν και από άλλους παράγοντες της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας, οι οποίοι ανάγονται στο γενικότερο εθνικό συμφέρον, όπως είναι εκείνοι που σχετίζονται με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και της εξασφάλισης εργασίας στους πολίτες, ως σκοπούς που το Σύνταγμα λαμβάνει πρόνοια στα ανωτέρα άρθρα”. Συνεπώς, η στάθμιση συμφερόντων θα πρέπει να γίνεται με την υποχρέωση της πολιτείας να μεριμνά για την προστασία του περιβάλλοντος

²²⁸ΣτΕ 2059/2007 σκ.11: [...] «η στάθμιση των προστατευόμενων αντιστοίχων εννόμων αγαθών πρέπει να συμπορεύεται προς την υποχρέωση της Πολιτείας να μεριμνά για την προστασία του περιβάλλοντος κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται βιώσιμη ανάπτυξη, στην οποία απέβλεψε ο συντακτικός αλλά και ο κοινοτικός νομοθέτης. Κατά την στάθμιση εξ άλλου αυτή, σε συμμόρφωση προς την αρχή της προλήψεως και προφυλάξεως στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, που απορρέει από τις ανωτέρω διατάξεις, τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας πρέπει να λαμβάνουν προέχοντος υπόψη την τυχόν ύπαρξη ιδιαίτερου κινδύνου για το φυσικό περιβάλλον από την κατασκευή και λειτουργία συγκεκριμένου έργου ή την ανάπτυξη συγκεκριμένης δραστηριότητας και να μη παρέχουν τη σχετική έγκριση αν διαπιστώσουν αιτιολογημένα ότι ο κίνδυνος αυτός, στον οποίο περιλαμβάνεται και ο επαπειλούμενος από ενδεχόμενη πλημμελή λειτουργία του έργου, υπερακοντίζει προδήλως τα προσδοκώμενα οφέλη από την λειτουργία του»

²²⁹Βλ. ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ, Η βιώσιμη ανάπτυξη και ο δικαστικός της έλεγχος στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (Διπλωματική Εργασία), Α.Π.Θ, 2008, σελ. 28-29.

²³⁰Στην υπόθεση αυτή που απασχόλησε την Ολομέλεια του ΣτΕ, ο δήμος Ελευσίνας στράφηκε κατά του Πρωθυπουργού και των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Εθνικής Οικονομίας, ΒΕΤ και ΠΕΧΩΔΕ και της παρεμβαίνουσας εταιρίας «ΕΛΑΝΗ ΑΕΒΕ» και ζήτησε να ακυρωθεί η απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου 94/22.7.92, με την οποία χορηγήθηκε στην εταιρία άδεια για την εγκατάσταση νέων και τον εκσυγχρονισμό υφιστάμενων βιομηχανικών μονάδων στην περιφέρεια του δήμου Ελευσίνας, κατά παρέκκλιση των διατάξεων άρθρων 4 και 5 ΠΔ 84/1984. Επίσης ζήτησε την ακύρωση της νεότερης απόφασης 112/26.8.92, του ίδιου κυβερνητικού οργάνου, με την οποία τροποποιήθηκε η παραπάνω πράξη κατά το μέρος που αναφερόταν στα ειδικότερα έργα και τις δραστηριότητες που αφορούσε η χορηγούμενη άδεια.

κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η βιώσιμη ανάπτυξη, στην οποία αποβλέπει και ο συνταγματικός νομοθέτης²³¹.

§ 3 Αειφόρος ανάπτυξη και σύγκρουση με κατοχυρωμένα συνταγματικά δικαιώματα

Συχνά τίθεται το νομικό ζήτημα το κατά πόσο η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος έρχεται σε πλήρη αντίθεση με άλλα κατοχυρωμένα συνταγματικά δικαιώματα όπως είναι το δικαίωμα της ιδιοκτησίας (άρθρο 17 του Συντάγματος) και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρθρο 5 του Συντάγματος) ή με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, όπως αυτή προσδιορίζεται από το άρθρο 106 παρ.1²³² του Συντάγματος. Η εν λόγω σύγκρουση μπορεί να λυθεί μέσω των συνταγματικών αρχών της πρακτικής ερμηνείας, της στάθμισης συμφερόντων και της αρχής της αναλογικότητας.

Μάλιστα, μέσω της αξιοποίησης των αρχών αυτών, επιδιώκεται η στάθμιση και η σύγκρουση των συγκρουόμενων δικαιωμάτων, λαμβανομένης υπόψη της σπουδαιότητας του εκάστοτε επιδιωκόμενου σκοπού και του σύμμετρου περιορισμού των δικαιωμάτων ενόψει του σκοπούμενου οφέλους²³³. Συγκεκριμένα, η σύγκρουση της προστασίας του περιβάλλοντος με άλλα αγαθά/δικαιώματα θα πρέπει να γίνεται σύμφωνα με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. Σε μεταγενέστερες αποφάσεις του το ΣτΕ, τροποποίησε την στάση του, αναγνωρίζοντας την προτεραιότητα της προστασίας του περιβάλλοντος, την οποία αναγόρευσε σε ύψιστη αξία που επικρατεί σε κάθε περίπτωση σύγκρουσης της με άλλες συνταγματικές διατάξεις²³⁴. Μέσω της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης, οι αποφάσεις του ΣτΕ δεν αντιμετωπίζουν την προστασία του

²³¹Βλ. Α. ΚΑΛΛΙΑ -ΑΝΤΩΝΙΟΥ, *Η έκφραση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης και της συνολικής προσέγγισης της ρύπανσης του περιβάλλοντος*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 2/1998, σελ.215.

²³² Άρθρο 106 παρ.1 : “ Για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης και την προστασία του γενικού συμφέροντος το Κράτος προγραμματίζει και συντονίζει την οικονομική δραστηριότητα στη Χώρα, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας. Λαμβάνει τα επιβαλλόμενα μέτρα για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, από την ατμόσφαιρα και τα υπόγεια ή υποθαλάσσια κοιτάσματα, για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και την προαγωγή ιδίως της οικονομίας των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών. ”

²³³Βλ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π. ΣΙΟΥΤΗ, *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, εκδ. Σάκκουλας, 2011, σελ.138.

²³⁴Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και..*, ο.α, σελ.241.

περιβάλλοντος και την οικονομική ανάπτυξη ως δυο αντιπαρατιθέμενες αξίες, της οποίας η εφαρμογή αναιρεί την άλλη²³⁵.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης δίνει την λύση στην σύγκρουση συνταγματικών δικαιωμάτων καθώς αναιρεί την σύγκρουση αυτή, επειδή συνδυάζει το περιβάλλον με την ανάπτυξη με τον πιο αποδεκτό τρόπο. Αυτό συμβαίνει επειδή τόσο ο νομοθέτης όσο και η Διοίκηση ελέγχουν τις απαραίτητες αναγκαίες σταθμίσεις, έχοντας στον νου τους την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης παρέχοντας την δυνατότητα στον δικαστή να ελέγχει την νομιμότητα των σταθμίσεων αυτών²³⁶.

Κατά αυτόν τον τρόπο, συμπερασματικά, η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης αναφέρεται στη σχέση των δραστηριοτήτων του ανθρώπου με τη φύση και στην ανάγκη συνύπαρξης και αρμονικής εξέλιξης των ανθρωπογενών και των φυσικών οικοσυστημάτων, ώστε τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την οικονομική και τεχνολογική εξέλιξη να μην καταπατούν τους φυσικούς πόρους. Συνεπώς, αυτό το αποτέλεσμα λειτουργεί θετικά διότι καταφέρνει να επιτευχθεί ο σκοπός της αειφόρου ανάπτυξης που δεν είναι άλλος από συνεχιζόμενη ανάπτυξη των μελλοντικών γενεών²³⁷.

Η ίδια τακτική ακολουθείται στην σύγκρουση της προστασίας του περιβάλλοντος με την ιδιοκτησία. Το Σύνταγμα εισάγει έναν κοινωνικό περιορισμό της ιδιοκτησίας, ορίζοντας στη διάταξη της παρ.1 του άρθ.24 του Συντάγματος, το δικαίωμα της ιδιοκτησίας δεν μπορεί να ασκείται εις βάρος του γενικού συμφέροντος της χώρας. Η επίκληση του άρθ.24 του Συντάγματος εκ μέρους του ΣτΕ δεν συνάγει εμμέσως κατάργηση της συνταγματικής προστασίας της ιδιοκτησίας, αλλά ούτε κι υπάρχουν μέτρα που να αναιρούν την ουσία της. Συνεπώς, οποιαδήποτε στέρηση κι αν δέχεται το δικαίωμα στην ιδιοκτησία και εφόσον δεν κατονομάζεται ρητώς, αποτελεί αναγκαστική απαλλοτρίωση και είναι επιτρεπτή έναντι αποζημίωσης²³⁸.

²³⁵Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και..*, ο.α, σελ.242.

²³⁶Βλ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Περιβάλλον και Ανάπτυξη: Σταθμίσεις και Δικαστικός έλεγχος*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 25-1-2021].

²³⁷Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣ Φ. ΜΕΝΟΥΔΑΚΟΣ, ο.α, σελ. 51.

²³⁸Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και..*, ο.α, σελ. 232-233.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

❖ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΕΝΟΤΗΤΑ Α'

Το νομοθετικό πλαίσιο των Α.Π.Ε σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο

§ 1 Ορισμός των Α.Π.Ε και η χρησιμότητά τους

Ως Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.) ορίζονται οι ενεργειακές πηγές, οι οποίες υπάρχουν σε αφθονία στο φυσικό μας περιβάλλον. Οι Α.Π.Ε (αιολική ενέργεια, ηλιακή ενέργεια, υδροηλεκτρική ενέργεια, ενέργεια από τους ωκεανούς, γεωθερμική ενέργεια, βιομάζα και βιοκαύσιμα) αποτελούν εναλλακτικές λύσεις αντί των ορυκτών καυσίμων και συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, στη διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού και στη μείωση της εξάρτησης από αναξιόπιστες και ασταθείς αγορές ορυκτών καυσίμων, ειδικότερα πετρελαίου και φυσικού αερίου. Η Ε Οδηγία 2001/77/Ε.Κ τις χαρακτηρίζει ως μη ορυκτές Α.Π.Ε²³⁹.

Ακόμη, οι Α.Π.Ε έχουν χαρακτηριστεί ως ήπιες μορφές ενέργειας και αυτό οφείλεται σε δύο χαρακτηριστικά: Πρώτον, για την αξιοποίηση τους δεν απαιτείται κάποια ενεργητική παρέμβαση, όπως εξόρυξη, άντληση ή καύση, αλλά η αποδοτικότητα τους εξαρτάται από την ίδια την φύση και δεύτερον τις αποκαλούμε «καθαρές» πηγές ενέργειας διότι δεν εξάγουν διοξείδιο του άνθρακα ή τοξικά και ραδιενεργά απόβλητα, όπως οι υπόλοιπες πηγές ενέργειας που χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό.

Βασικός στόχος της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής ήταν η διασφάλιση της παροχής ενέργειας, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η εξάρτηση της Ε.Ε από το πετρέλαιο και τα ορυκτά καύσιμα²⁴⁰. Η Ε.Ε μετά από μια σειρά ενεργειών και πολιτικών κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η εξάρτηση από φυσικούς πόρους δεν είναι ανεξάντλητη και μπορεί να έχει ως συνέπεια την οικονομική ύφεση. Καθιερώθηκε ως αποτελεσματική λύση η μετάβαση στις Α.Π.Ε, οι οποίες μπορούν να μετριάσουν την τάση προς την αυξανόμενη

²³⁹Βλ. άρθρο 2 της Οδηγίας 2001/77/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27.9.2001, για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, Ε.Ε. L-283/01 της 27.10.2001.

²⁴⁰Βλ. Ε. ΓΑΛΑΝΗ, *Το νομοθετικό πλαίσιο των περιβαλλοντικών και χρηματοδοτικών ενισχύσεων των Α.Π.Ε*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2011, σελ. 56.

ενεργειακή εξάρτηση του φυσικού αερίου και πετρελαίου, μια πολιτική η οποία αποτέλεσε βασική προτεραιότητα της Ε.Ε.

Αναμφίβολα, όπως έχει ήδη λεχθεί, η χρήση των Α.Π.Ε αποτελεί ένα από τα βασικά εργαλεία για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Έχουν χαρακτηριστεί ως μια εναλλακτική λύση απέναντι στους κινδύνους που προκαλεί η μετατροπή ενέργειας μέσω της πυρηνικής ενέργειας. Μάλιστα, οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και διοξειδίου του άνθρακα που προέρχονται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, αποτελούν μια από τις κυριότερες αιτίες της κλιματικής αλλαγής και συνεπώς της υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Γι' αυτόν τον λόγο, η Ε.Ε οδηγήθηκε προς τις Α.Π.Ε και στην προσπάθεια υιοθέτησης μιας αειφόρου ενεργειακής πολιτικής, που θα αποτελέσει μια θετική εξέλιξη στη χάραξη ενεργειακής πολιτικής, μέσα από την επέκταση και καθιέρωση φιλικότερων τεχνολογιών στο ενεργειακό μίγμα, και θα επιφέρει οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική σταθερότητα στο εσωτερικό της. Η παραγωγή ενέργειας μέσω των Α.Π.Ε αποτελεί πρωταρχικό στόχο για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης, δεδομένου ότι καμία ανάπτυξη δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς επάρκεια ενέργειας και κυρίως της ηλεκτρικής. Η αξιοποίηση των Α.Π.Ε, ωστόσο, εκτός από τα πλεονεκτήματα της έχει και ορισμένες επιπτώσεις δυσμενείς²⁴¹ για ευαίσθητες περιβαλλοντικές περιοχές²⁴².

²⁴¹Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣ Π. ΒΑΤΑΛΗΣ, *Εισαγωγή στο δίκαιο Ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε)*, εκδ. Σάκκουλας, 2007, σελ. 11.

²⁴²Τα κυριότερα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή των Α.Π.Ε είναι τα εξής: α) Είναι πρακτικά ανεξάντλητες πηγές ενέργειας και συμβάλλουν στη μείωση της εξάρτησης από εξαντλήσιμους συμβατικούς ενεργειακούς πόρους. β) Είναι εγχώριες πηγές ενέργειας και συνεισφέρουν στην ενίσχυση της ενεργειακής ανεξαρτητοποίησης και της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού σε εθνικό επίπεδο. γ) Είναι διάσπαρτες γεωγραφικά και οδηγούν στην αποκέντρωση του ενεργειακού συστήματος, δίνοντας τη δυνατότητα κάλυψης των ενεργειακών αναγκών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, ανακουφίζοντας έτσι τα συστήματα υποδομής και μειώνοντας τις απώλειες από τη μεταφορά ενέργειας. δ) Είναι φιλικές προς το περιβάλλον και τον άνθρωπο και η αξιοποίησή τους είναι γενικά αποδεκτή από το κοινό. ε) Μπορούν να αποτελέσουν σε πολλές περιπτώσεις πυρήνα για την αναζωογόνηση οικονομικά και κοινωνικά υποβαθμισμένων περιοχών και πόλο για την τοπική ανάπτυξη, με την προώθηση ανάλογων επενδύσεων (π.χ. θερμοκηπιακές καλλιέργειες με τη χρήση γεωθερμικής ενέργειας). στ') Προσφέρουν τη δυνατότητα ορθολογικής αξιοποίησης των ενεργειακών πόρων, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα των ενεργειακών αναγκών των χρηστών (π.χ. ηλιακή ενέργεια για θερμότητα χαμηλών θερμοκρασιών, αιολική ενέργεια για ηλεκτροπαραγωγή). η) Έχουν συνήθως χαμηλό λειτουργικό κόστος που δεν επηρεάζεται από τις διακυμάνσεις της διεθνούς οικονομίας και ειδικότερα των τιμών των συμβατικών καυσίμων. θ) Οι εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης των Α.Π.Ε. έχουν σχεδιαστεί για να καλύπτουν τις ανάγκες των χρηστών και σε μικρή κλίμακα εφαρμογών ή σε μεγάλη κλίμακα, αντίστοιχα, έχουν μικρή διάρκεια κατασκευής, επιτρέποντας έτσι τη γρήγορη ανταπόκριση της προσφοράς προς τη ζήτηση ενέργειας. ι) Οι επενδύσεις των Α.Π.Ε. είναι εντάσεως εργασίας, δημιουργώντας σημαντικό αριθμό νέων θέσεων εργασίας, ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο. Βλ. Πηγή για τα πλεονεκτήματα των Α.Π.Ε :

§ 2 Κατηγοριοποίηση των Α.Π.Ε – Συνοπτική Αναφορά

Ι) Αιολική Ενέργεια.

Η εκμετάλλευση της ενέργειας του ανέμου από τον άνθρωπο αποτελεί μία πρακτική που βρίσκει τις ρίζες της στην αρχαιότητα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα εκμετάλλευσης της αιολικής ενέργειας ήταν τα ιστιοφόρα και οι ανεμόμυλοι²⁴³. Η αιολική ενέργεια δημιουργείται έμμεσα από την ηλιακή ακτινοβολία, γιατί η ανομοιόμορφη θέρμανση της επιφάνειας της γης προκαλεί τη μετακίνηση μεγάλων μαζών αέρα από τη μια περιοχή στην άλλη, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό τους ανέμους²⁴⁴. Η παραγωγή της γίνεται από τις αιολικές εγκαταστάσεις είτε με τη μορφή μεμονωμένων ανεμογεννητριών²⁴⁵ (Α/Γ), είτε με τη μορφή αιολικών πάρκων, δηλαδή συστοιχίας ανεμογεννητριών.

Σκοπός είναι η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Λόγω του χαμηλού κόστους παραγωγής γίνεται ολοένα και πιο δημοφιλής. Οι ανεμογεννήτριες χρησιμοποιούνται για την πλήρη κάλυψη ή και τη συμπλήρωση των ενεργειακών αναγκών. Το παραγόμενο από τις ανεμογεννήτριες ηλεκτρικό ρεύμα είτε καταναλώνεται επιτόπου, είτε εγχέεται και διοχετεύεται στο ηλεκτρικό δίκτυο

[<http://www.hellasres.gr/greek/giati-ape/giati-ape.htm>] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020]

Αντιθέτως, η εφαρμογή των Α.Π.Ε έχει και ορισμένα μειονεκτήματα: α) Έχουν αρκετά μικρό συντελεστή απόδοσης, της τάξης του 30% ή και χαμηλότερο. Συνεπώς απαιτείται αρκετά μεγάλο αρχικό κόστος εφαρμογής σε μεγάλη επιφάνεια της γης. Γι' αυτό μέχρι σήμερα χρησιμοποιούνται μόνο ως συμπληρωματικές πηγές ενέργειας. β) Για τον παραπάνω λόγο, προς το παρόν, δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη των αναγκών μεγάλων αστικών κέντρων. γ) Η παροχή και απόδοση της αιολικής, υδροηλεκτρικής και ηλιακής ενέργειας εξαρτάται από την εποχή του έτους, αλλά και από το γεωγραφικό πλάτος και το κλίμα της περιοχής στην οποία εγκαθίστανται. δ) Για τις αιολικές μηχανές υπάρχουν αντιρρήσεις για την αισθητική τους και για τον θόρυβο που προκαλούν, γι' αυτό και αποφεύγεται η τοποθέτησή τους κοντά σε κατοικημένες περιοχές. Με την εξέλιξη της τεχνολογίας τους και την προσεκτικότερη επιλογή χώρων εγκατάστασης, πχ σε πλατφόρμες ανοιχτής θάλασσας, αυτά τα προβλήματα θα επιλυθούν. ε) Για τα υδροηλεκτρικά έργα λέγεται ότι προκαλούν έκλυση μεθανίου από την αποσύνθεση των φυτών που βρίσκονται κάτω από το νερό κι έτσι συντελούν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, ενώ προκαλούν αλλοιώσεις στους βιοτόπους της περιοχής τους. Βλ. Πηγή για τα μειονεκτήματα των Α.Π.Ε [<https://laconialive.gr/>] άρθρο με τίτλο *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα* [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020]

²⁴³Βλ. [[Αιολική - \(ypen.gov.gr\)](http://ypen.gov.gr)] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

²⁴⁴Βλ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗ – ΠΑΠΑΜΑΣΤΟΡΑΚΗ, *Η Πορεία προς την Ενεργειακή Αυτονομία: Εφαρμογή στο Νομό Χανίων (Κρήτη) (Διπλωματική Εργασία)*, Α.Π.Θ, 2012, σελ.16. Ομοίως, ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ Ν. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, παραδόσεις στο μάθημα *Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας: Ενεργειακός σχεδιασμός κτιρίων*, σχετικά με την Αιολική ενέργεια, πληροφορίες διαθέσιμες στην ιστοσελίδα [<https://eclass.uoa.gr/>] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020]

²⁴⁵Η απόδοση μιας ανεμογεννήτριας εξαρτάται από την ταχύτητα και το μέγεθος του ανέμου. Κατατάσσονται σε δύο βασικές κατηγορίες: α) τις ανεμογεννήτριες με οριζόντιο άξονα, όπου ο δρομέας είναι τύπου έλικας και ο άξονας μπορεί να περιστρέφεται συνεχώς παράλληλα προς τον άνεμο και β) τις ανεμογεννήτριες με κατακόρυφο άξονα που παραμένει σταθερός. Βλ. [[Αιολική ενέργεια \(allaboutenergy.gr\)](http://allaboutenergy.gr)] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

για να καταναλωθεί αλλού. Η εκμετάλλευση του υψηλού της δυναμικού στη χώρα μας, σε συνδυασμό με τη ραγδαία ανάπτυξη των τεχνολογιών που ενσωματώνεται στις σύγχρονες αποδοτικές ανεμογεννήτριες, έχει τεράστια σημασία για τη βιώσιμη ανάπτυξη, την εξοικονόμηση ενεργειακών πόρων, την προστασία του περιβάλλοντος και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Η χώρα μας διαθέτει πλούσιο αιολικό δυναμικό, σε αρκετές περιοχές της Κρήτης, της Πελοποννήσου, της Ευβοίας και φυσικά στα νησιά του Αιγαίου.

Στην παγκόσμια αγορά έχουν επικρατήσει οι ανεμογεννήτριες οριζόντιου άξονα σε ποσοστό 90 %. Η ισχύς τους μπορεί να ξεπερνά τα 500 KW και μπορούν να συνδεθούν κατευθείαν στο ηλεκτρικό δίκτυο της χώρας. Εντούτοις, η σημαντικότερη οικονομικά εφαρμογή των ανεμογεννητριών είναι η σύνδεσή τους στο δίκτυο διανομής ηλεκτρικής ενέργειας μίας χώρας. Στην περίπτωση αυτή, ένα αιολικό πάρκο εγκαθίσταται και λειτουργεί σε μία περιοχή με υψηλό αιολικό δυναμικό και διοχετεύει το σύνολο της παραγωγής του στο σύστημα διανομής ηλεκτρικής ενέργειας. Ακόμη, αφού ο άνεμος θεωρείται μια καθαρή πηγή ενέργειας που δεν παράγει ατμοσφαιρική ρύπανση ή νερό και λαμβάνοντας υπόψιν ότι ο άνεμος είναι ελεύθερος, το λειτουργικό κόστος είναι σχεδόν μηδενικό όταν ανεγερθεί μια ανεμογεννήτρια. Η μαζική παραγωγή και η τεχνολογική πρόοδος κάνουν τις ανεμογεννήτριες φθηνότερες, και πολλές κυβερνήσεις προσφέρουν φορολογικά κίνητρα για να προωθήσουν την ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας εντός της επικράτειας τους²⁴⁶. Σε επίπεδο Ε.Ε, την πρώτη θέση στην αγορά ανεμογεννητριών έχει η Δανία²⁴⁷.

II) Ηλιακή Ενέργεια.

Ο ήλιος θεωρείται ως μια ανεξάντλητη πηγή ενέργειας η οποία μπορεί να μετατραπεί είτε άμεσα είτε έμμεσα σε ηλεκτρική ενέργεια. Με τον όρο ηλιακή

²⁴⁶Βλ. [<https://www.nationalgeographic.com/environment/global-warming/wind-power/>] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020]

²⁴⁷Ειδικότερα, η Δανία έφθασε στο σημείο η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας να οφείλεται στην αιολική ενέργεια. Με το ποσοστό που ανέρχεται στο 47% της αντιπροσώπευσης της ηλεκτρικής ενέργειας από την αιολική, έθεσε τις βάσεις ώστε οι υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε να ακολουθήσουν το παράδειγμα της. Η Δανία βρίσκεται πολύ μπροστά από την πλησιέστερη αντίπαλη Ιρλανδία, της οποίας προέρχεται το 28% της ισχύος της από την αιολική ενέργεια το 2018, σύμφωνα με στοιχεία του βιομηχανικού ομίλου WindEurope, Βλ. στην παρακάτω ιστοσελίδα [<https://www.reuters.com/article/us-climate-change-denmark-windpower-idUSKBN1Z10KE>] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

ενέργεια χαρακτηρίζουμε το σύνολο των διαφόρων μορφών ενέργειας που προέρχονται από τον Ήλιο. Το φως και η θερμότητα που ακτινοβολούνται, απορροφούνται από στοιχεία και ενώσεις στη Γη και μετατρέπονται σε άλλες μορφές ενέργειας.

Η τεχνολογία σήμερα αξιοποιεί ένα μηδαμινό ποσοστό ,της καταφθάνουσας στην επιφάνεια του πλανήτη μας, ηλιακής ενέργειας με τριών ειδών συστήματα: τα θερμικά ηλιακά, τα παθητικά ηλιακά και τα φωτοβολταϊκά συστήματα²⁴⁸. Πιο συγκεκριμένα: α) Τα θερμικά ηλιακά όπως είναι οι ηλιακοί θερμοσίφωνες απορροφούν την ηλιακή ενέργεια και στη συνέχεια, τη μεταφέρουν με τη μορφή θερμότητας σε κάποιο ρευστό, όπως το νερό για παράδειγμα. Το παραγόμενο ζεστό νερό²⁴⁹ χρησιμοποιείται για απλή οικιακή ή πιο σύνθετη βιομηχανική χρήση, β) Τα φωτοβολταϊκά συστήματα εκμεταλλεύονται απευθείας την ηλιακή ενέργεια μετατρέποντάς την σε ηλεκτρική χάρη στο φωτοβολταϊκό φαινόμενο, και γ) Τα παθητικά ηλιακά συστήματα αποτελούν λύσεις που παρέχουν οι βιοκλιματικές αρχιτεκτονικές μέσω της χρήσης κατάλληλων δομικών συστατικών ,ώστε να υποβοηθούν την εκμετάλλευση της ηλιακής ενέργειας για τον φυσικό φωτισμό των κτιρίων ή για τη ρύθμιση της θερμοκρασίας μέσα σε αυτά. Η ηλιακή ενέργεια αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των Α.Π.Ε και παίζει καθοριστικό ρόλο στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας²⁵⁰.

III) Υδροηλεκτρική Ενέργεια.

Η Υδροηλεκτρική Ενέργεια είναι η ενέργεια η οποία στηρίζεται στην εκμετάλλευση της μηχανικής ενέργειας του νερού των ποταμών και της μετατροπής της σε ηλεκτρική ενέργεια με τη βοήθεια στροβίλων και ηλεκτρογεννητριών. Η παραγωγή ενέργειας από υδατικούς πόρους, μέσω των Υδροηλεκτρικών έργων παρουσιάζει ωφέλιμα πλεονεκτήματα, γιατί το νερό είναι ανανεώσιμες φυσικός πόρος και συμβάλει στον περιορισμό της χρήσης αποθεμάτων των ορυκτών καυσίμων.

²⁴⁸Βλ. [[Ηλιακή/ Φωτοβολταϊκά - \(ypen.gov.gr\)](http://ypen.gov.gr)] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

²⁴⁹Βλ. ΑΝΔΡΙΑΝΑ ΒΛΑΧΟΥ, *Περιβάλλον και...*, ο.α, σελ. 275.

²⁵⁰Εγχειρίδιο , Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας σε Οικιστικά Σύνολα, Κ.Α.Π.Ε, σελ. 12.

Στην Δυτική Ελλάδα, σε πολλές περιοχές, η μορφολογία του εδάφους δίνει την δυνατότητα για δημιουργία φραγμάτων, τα οποία με την σειρά τους δημιουργούν ταμιευτήρες νερού²⁵¹ και επιτρέπουν την παραγωγή ενέργειας μέσω υδατοπτώσεων²⁵². Τα υδροηλεκτρικά έργα έχουν έναν μοναδικό ρόλο συμβολής στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης γιατί εξασφαλίζουν νερού για ύδρευση και άρδευση – πολύτιμο αγαθό για την κοινωνία –, ενέργεια, αντιπλημμυρική προστασία και μπορούν να σχεδιαστούν με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος²⁵³.

IV) Γεωθερμική Ενέργεια.

Η εκμετάλλευση της θερμότητας της γης έχει γίνει αντικείμενο πολλών τεχνολογιών. Σαν ορισμός γεωθερμική ενέργεια ονομάζεται η θερμική ενέργεια που προέρχεται από το εσωτερικό της γης και εμφανίζεται με την μορφή θερμού νερού ή ατμού. Η ενέργεια αυτή σχετίζεται με την ηφαιστειότητα και τις ειδικές γεωλογικές και γεωτεκτονικές συνθήκες της κάθε περιοχής²⁵⁴. Η Γεωθερμική Ενέργεια, θερμότητα που εκλύεται από τον πυρήνα της γης, αξιοποιείται ήδη από το 1904 για την παραγωγή καθαρής, «πράσινης» ενέργειας.

Η διαδικασία στηρίζεται στην παραγωγή ενέργειας που κρύβεται στα γεωθερμικά ρευστά, δηλαδή σε υπόγειες δεξαμενές νερού από θαλάσσια ή άλλα νερά, τα οποία θερμαίνονται σε θερμοκρασίες που συχνά υπερβαίνουν τους 350° C, λόγω της επαφής τους με πετρώματα που έχουν ήδη θερμανθεί από τη λάβα που βρίσκεται στο εσωτερικό της γης²⁵⁵. Η γεωθερμική ενέργεια, είναι μια ήπια

²⁵¹Ταμιευτήρας νερού ορίζεται ως μια τεχνητή λίμνη, η οποία αξιοποιείται ως μεγάλη δεξαμενή για την συγκέντρωση νερού ύδρευσης ή άρδευσης. Στην Ελλάδα, η λίμνη Μαραθώνα λειτουργεί ως ταμιευτήρας νερού. Λόγω της εγγύτητάς του με την Αθήνα, ο ταμιευτήρας του Μαραθώνα λειτουργεί ως βοηθητική πηγή υδροληψίας σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης. Η τροφοδότησή του γίνεται από τους ταμιευτήρες της Υλίκης και του Μόρνου μέσω του Υδραγωγείου Υλίκης και του Ενωτικού Υδραγωγείου Μόρνου – Υλίκης.

²⁵²Υδατόπτωση εννοείται η πτώση όγκων νερού, ιδίως ποταμού, από μεγάλο ύψος, που χρησιμοποιείται ως κινητήρια δύναμη για την κίνηση των υδροστροβίλων και τη λειτουργία υδροηλεκτρικών σταθμών.

²⁵³Βλ. άρθρο του Δρ. Ι. Π. ΣΤΕΦΑΝΑΚΟΥ Επίκουρου Καθηγητή ΕΜΠ, *Υδροηλεκτρικά Έργα και 'Μικρή' ΔΕΗ*, διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα [[Υδροηλεκτρικά Έργα και 'Μικρή' ΔΕΗ | Capital](#)] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

²⁵⁴Βλ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΚΟΣ, Α.Π.Ε: Περιβαλλοντική και Οικονομική διάσταση – Τεχνική και Οικονομική αξιολόγηση αιολικών επενδύσεων (Διπλωματική Εργασία), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2006, σελ.132.

²⁵⁵Βλ. [<https://ppcr.gr/el/geothermal-power/general-info>] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

και ανανεώσιμη πηγή ενέργειας που προέρχεται από το εσωτερικό της γης και είναι τεχνικά ανακτήσιμη και οικονομικά εκμεταλλεύσιμη.

Η Ελλάδα έχει αξιόλογα γεωθερμικά πεδία²⁵⁶. Σε υψηλή ενθαλπία²⁵⁷, δηλαδή άνω των 150°C, υπάρχουν δύο πεδία με σημαντικό βεβαιωμένο δυναμικό, στη Μήλο και τη Νίσυρο. Με μέση ενθαλπία (90°C-150°C) υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες σε λεκάνες της Βόρειας Ελλάδας και σε πολλά μεγάλα νησιά του Κεντρικού και Βόρειου Αιγαίου. Τέτοια πεδία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ηλεκτροπαραγωγή και στη συνέχεια σε πάρα πολλές άμεσες θερμικές χρήσεις. Ωστόσο στην σημερινή εποχή η γεωθερμική ενέργεια θεωρείται ως άγνωστη πηγή ενέργειας για την Ελλάδα²⁵⁸.

V) Βιομάζα.

Η βιομάζα θεωρείται ως η δευτερογενής ηλιακή ενέργεια. Η βιομάζα ορίζεται ως το βιοαποικοδομήσιμο κλάσμα των προϊόντων, αποβλήτων και υπολειμμάτων που προέρχονται από τη γεωργία (συμπεριλαμβανομένων των φυτικών και των ζωικών ουσιών), τη δασοκομία και τις συναφείς βιομηχανίες, καθώς και το βιοαποικοδομήσιμο κλάσμα των βιομηχανικών και αστικών αποβλήτων²⁵⁹. Βασικό πλεονέκτημα της βιομάζας είναι ότι είναι ανεξάντλητη πηγή ενέργειας και ότι παρέχει αποθηκευμένη χημική ενέργεια.

Ακόμη, η βιομάζα χρησιμοποιείται κυρίως για την παραγωγή θερμικής και ηλεκτρικής ενέργειας. Ειδικότερα μπορεί να αξιοποιηθεί για την κάλυψη ενεργειακών αναγκών (θέρμανσης, ψύξης, ηλεκτρισμού κ.λπ.) και για την παραγωγή υγρών βιοκαυσίμων (βιοαιθανόλη, βιοντήζελ κ.λπ.)²⁶⁰. Μια άλλη σημαντική ιδιομορφία της βιομάζας είναι ότι οι περισσότερες μορφές της είναι κατάλοιπα – παραπροϊόντα, απόβλητα, της εν γένει δραστηριότητας του ανθρώπου και η αντιμετώπισή τους σαν ενεργειακός πόρος εντάσσεται σε ένα

²⁵⁶Οι περιοχές της γης όπου υπάρχουν γεωθερμικά ρευστά σε ικανοποιητική ποσότητα, θερμοκρασία και βάθος λέγονται γεωθερμικά πεδία. Αποφεύγεται ο όρος «κοίτασμα», ο οποίος χρησιμοποιείται για συγκεκριμένα και εξαντλήσιμα μεταλλευτικά ορυκτά και ρευστά, ενώ τα γεωθερμικά ρευστά είναι σε μεγάλο βαθμό ανανεώσιμα.

²⁵⁷Μέγεθος μέτρησης ενός θερμοδυναμικού συστήματος.

²⁵⁸Βλ. περισσότερα στο άρθρο με τίτλο "Γεωθερμία στην Ελλάδα ως ανανεώσιμη πηγή ενέργειας", διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα. [<https://energypress.gr/news/geothermia-stin-ellada-os-ananeosimi-pigi-energeias>] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

²⁵⁹Άρθρο 2 «Ορισμοί» της Ε. Οδηγίας 2001/77/Ε.Κ.

²⁶⁰Βλ. [<https://ypen.gov.gr/energeia/ape/technologies/viomaza-viorefstavioaerio/>] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

ευρύτερο και από πολλές πλευρές σημαντικότερο πεδίο, αυτό της προστασίας του περιβάλλοντος.

Η βιομάζα για να αξιοποιηθεί ως πηγή ενέργειας πρέπει να μετατραπεί σε μορφή κατάλληλη για τελική χρήση. Οι μέθοδοι μετατροπής διακρίνονται σε θερμοχημικές (ξηρές) και βιοχημικές (υγρές). Στις θερμοχημικές διεργασίες περιλαμβάνονται: α) η πυρόλυση (θέρμανση απουσία οξυγόνου) β) η απευθείας καύση γ) η αεριοποίηση (θέρμανση παρουσία περιορισμένων ποσοτήτων οξυγόνου ή αέρα με σκοπό τη μέγιστη απελευθέρωση CO και H₂O) δ) η υδρογονοδιάσπαση (αντίδραση H₂ με τη βιομάζα προς παραγωγή μεθανίου και αιθανίου)²⁶¹.

Οι βιοχημικές διεργασίες ονομάζονται έτσι επειδή είναι αποτέλεσμα μικροβιακής δράσης. Χρησιμοποιούνται για τα είδη της βιομάζας με σχέση C/N < 30 και υγρασία > 50 %, δηλαδή για προϊόντα και υπολείμματα κυρίως λαχανικών, κτηνοτροφικά απόβλητα, κλπ. Στις «βιοχημικές διεργασίες περιλαμβάνονται: α) Η αερόβια ζύμωση (βιοχημική διεργασία, κατά την οποία αερόβιοι μικροοργανισμοί παρουσία αέρα, μετασχηματίζουν το οργανικό φορτίο των αποβλήτων κυρίως σε νέους μικροοργανισμούς). β) Η αναερόβια ζύμωση (βιοχημική διεργασία, κατά την οποία αναερόβιοι μικροοργανισμοί σε περιβάλλον ελλειμματικό σε οξυγόνο μετασχηματίζουν το οργανικό φορτίο των αποβλήτων σε αέρια προϊόντα, κυρίως μεθάνιο, και διοξείδιο του άνθρακα). γ) Η αλκοολική ζύμωση (διάσπαση της γλυκόζης παρουσία ζαχαρομυκήτων και σχηματισμός αιθυλικής αλκοόλης).

VI) Θαλάσσια Ενέργεια.

Οι θάλασσες και οι ωκεανοί μας αποτελούν αστείρευτη ανανεώσιμη πηγή ενέργειας κυρίως. Η θαλάσσια ενέργεια, αναμένεται να αλλάξει τα δεδομένα για όσες χώρες μπορούν και διατίθενται να την εκμεταλλευτούν, αφού πιθανότατα η «μπλε» ενέργεια θα μας επιστρέψει πολλαπλά οφέλη. Οι θαλάσσιες μάζες καλύπτουν το 75% της επιφάνειας του πλανήτη, και μπορούν να θεωρηθούν ως

²⁶¹Ενσωμάτωση πληροφοριών μέσω των διδακτικών σημειώσεων του κ. ΧΡΙΣΤΟΦΗ Κ. ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ στο μάθημα *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας*, στο πλαίσιο του διατμηματικού προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών με τίτλο «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Ε.Μ.Π., 2012, σελ. 286-287. [<http://environ.survey.ntua.gr/files/mathimata/6420/APE-kef1-6.pdf>]

μια παγκόσμια ενεργειακή αποθήκη. Τα ποσά ενέργειας που υπάρχουν στην θάλασσα είναι τεράστια και συνεχώς ανανεώνονται²⁶².

Η αξιοποίηση του οικονομικού δυναμικού των θαλασσών και των ωκεανών μας, κατά βιώσιμο τρόπο, αποτελεί καίριο στοιχείο της πολιτικής της Ε.Ε όσον αφορά τη θαλάσσια πολιτική. Η Επιτροπή έδωσε έμφαση στον τομέα της ωκεάνιας ενέργειας με την ανακοίνωσή της σχετικά με τη γαλάζια ανάπτυξη, η οποία αποτελεί έναν από τους πέντε αναπτυσσόμενους τομείς της «γαλάζιας οικονομίας»²⁶³. Μάλιστα, η αξιοποίηση της θαλάσσιας ενέργειας θα μπορούσε να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της Ευρώπης για απεξάρτηση από τον άνθρακα.

Η παραγόμενη ωκεάνια ηλεκτρική ενέργεια διαφέρει από εκείνη που παράγεται από τις υπόλοιπες Α.Π.Ε. Αυτό σημαίνει ότι η ενέργεια των ωκεανών θα μπορούσε να συμβάλει στο να εξισορροπηθούν οι εκπομπές όλων των υπόλοιπων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως η αιολική και η ηλιακή ενέργεια, ώστε να εξασφαλιστεί η σταθερή συνολική προσφορά της ανανεώσιμης ενέργειας στο ηλεκτρικό δίκτυο. Η θαλάσσια ενέργεια, συνεπώς, θα αποτελέσει πολύτιμο στοιχείο του ενεργειακού μείγματος της Ε.Ε²⁶⁴. Το βάρος της επιστημονικής κοινότητας στην ανάπτυξη των Α.Π.Ε. έχει εστιάσει στην αιολική, την ηλιακή και την γεωθερμική ενέργεια, καθώς εκεί παρατηρείται μεγάλο ποσοστό επενδύσεων.

Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια, η αξιοποίηση της θάλασσας αρχίζει να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στην εξέλιξη των Α.Π.Ε. Ήδη, πολλές χώρες, με πρωτεργάτη την Νορβηγία - καθώς το 2009 η εταιρία Statkraft, ίδρυσε τον πρώτο «σταθμό παραγωγής μπλε ενέργειας -, άρχισαν να στρέφονται στην ενέργεια της θαλάσσης.²⁶⁵ Η Ελλάδα μέχρι σήμερα δεν έχει ασχοληθεί με τον τομέα της

²⁶²Βλ. άρθρο της ΜΑΡΙΕΤΑΣ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Θαλάσσια ενέργεια: Ένα φαινόμενο που μετατρέπει τις θάλασσες σε ενεργειακές πηγές*, διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα [<https://www.maxmag.gr/science/thalassia-energeia-ena-fainomeno-poy-metatrapei-tis-thalasses-se-energeiak-es-piges>] [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

²⁶³Βλ. COM (2012) 494 της 13.9.2012. Απόφαση της Επιτροπής με τίτλο «Γαλάζια ανάπτυξη: Ευκαιρίες για βιώσιμη ανάπτυξη στους τομείς της θάλασσας και της ναυτιλίας».

²⁶⁴Σκ.1 COM (2014) 08 τελικό της 20.1.2014. Απόφαση της Επιτροπής με τίτλο «Γαλάζια ενέργεια: Απαραίτητα μέτρα για την αξιοποίηση του δυναμικού της θαλάσσιας και της ωκεάνιας ενέργειας της Ευρώπης έως το 2020 και εντεύθεν».

²⁶⁵Βλ. KARIN SEELOS/PETTER HERSELTH/OYSTEIN S. SKRAMESTO, *"Unleashing renewable energies from the ocean: Statkraft's experience in developing business opportunities in immature technologies and markets. The forces of osmosis and tidal currents"*. [<https://www.statkraft.com/globalassets/old-contains-the-old-folder->

θαλάσσιας ενέργειας, η οποία ενδέχεται να έχει πλούσια οφέλη για την χώρα μας καθώς η γεωγραφική της θέση της δίνει την δυνατότητα να αναθερμάνει την οικονομία της μέσω της αξιοποίησης αυτής της ανανεώσιμης μορφής ενέργειας.

VII) Υβριδικά συστήματα.

Υβριδικά συστήματα ορίζονται ως εκείνα τα συστήματα παραγωγής ενέργειας όπου υπάρχουν περισσότερες από μια ηλεκτρικές γεννήτριες διαφορετικής τεχνολογίας ως προς το εν χρήσει καύσιμο. Τα μη διασυνδεδεμένα συστήματα παραγωγής ενέργειας από Α.Π.Ε. ικανοποιούν την ζήτηση για ενέργεια άμεσα χωρίς την χρήση μεγάλων γραμμών μεταφοράς. Ο συνδυασμός διαφορετικών, αλλά συμπληρωματικών συστημάτων παραγωγής ενέργειας που βασίζονται σε Α.Π.Ε. ή και συνδυασμούς ανανεώσιμων και μη πηγών ενέργειας είναι γνωστός σαν υβριδικό σύστημα ενέργειας²⁶⁶. Συνήθως, τα υβριδικά συστήματα περιλαμβάνουν δύο ή και περισσότερες Α.Π.Ε. συνδυασμένες με συμβατικές τεχνολογίες παραγωγής ενέργειας όπως είναι οι νηξελογεννήτριες για την επίτευξη υψηλότερης αποτελεσματικότητας από αυτή που θα μπορούσε να ληφθεί από μία μόνο πηγή ενέργειας.

Ουσιαστικά τα υβριδικά συστήματα δημιουργήθηκαν για να παρέχει στους καταναλωτές ποιοτική, ασφαλή και αξιόπιστη ηλεκτρική ενέργεια, ειδικά σε λειτουργίες μικροδικτύου για απομακρυσμένες τοποθεσίες²⁶⁷. Περαιτέρω, ένα από τα κυριότερα οφέλη από την αξιοποίηση υβριδικών συστημάτων είναι η διασφάλιση της αξιοπιστίας του συστήματος, καθώς οι Α.Π.Ε. εξαρτώνται πολύ από τις καιρικές συνθήκες, οι οποίες εμφανίζουν μεγάλες διακυμάνσεις. Συνεπώς, τα υβριδικά συστήματα συμβάλλουν στη διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών και στην απεξάρτηση από συγκεκριμένες συμβατικές μεθόδους παραγωγής ενέργειας²⁶⁸.

[structure/documents/hydro-2009---unleashing-renewable-energies-from-the-ocean tcm10-5099.pdf](#) [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

²⁶⁶Άρθρο 2 παρ.12 εδφ. γ του Ν. 3468/2006(Φ.Ε.Κ Α' 129/27.06.2006).

²⁶⁷Βλ. ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ, *Προοπτικές Υβριδικών Συστημάτων Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας (Διπλωματική Εργασία)*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2018, σελ.45.

²⁶⁸Βλ. ΚΥΡΙΑΚΟΣ Ν. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ, *Εξομοίωση υβριδικού συστήματος με Α.Π.Ε για εγκατάσταση στη Κύπρο (Διπλωματική Εργασία)*, Πανεπιστήμιο Πατρών, 2014, σελ.28.

§ 3 Ιστορική εξέλιξη των Α.Π.Ε εντός της Ε.Ε

Τα τελευταία χρόνια, η ευρωπαϊκή κοινότητα έχει στρέψει τα φώτα της στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω των Α.Π.Ε. Η ανάγκη για μια μετάβαση στις Α.Π.Ε οφείλεται στο γεγονός ότι οι συγκεκριμένες μορφές ενέργειας είναι φιλικές προς το περιβάλλον σε μεγάλο ποσοστό, προωθούν την βιώσιμη αειφορία και την προστασία του περιβάλλοντος και δεν εντείνουν το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής που προκαλούν τα συμβατικά καύσιμα. Επίσης, παρέχουν την δυνατότητα σε ορισμένες χώρες, οι οποίες εξαρτώνται ενεργειακά από άλλες ανεπτυγμένες χώρες, να αποκτήσουν ενεργειακή αυτονομία μέσω της καθιέρωσης ενός ρυθμιστικού πλαισίου γι' αυτές και κρατικών ενισχύσεων. Από της αρχές της δεκαετίας του '90 έχουν γίνει προσπάθειες σε παγκόσμιο επίπεδο για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων, μια τακτική την οποία όφειλε η Ε.Ε να ακολουθήσει σεβόμενη το διεθνές δίκαιο.

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, έχοντας οι χώρες κοινή πολιτική, διενεργούν με στόχο την προστασία και την βιώσιμη ανάπτυξη του περιβάλλοντος και την αύξηση του μεριδίου των Α.Π.Ε μέσα από Συνθήκες, την Πράσινη και Λευκή βίβλο αλλά και το ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο. Η Ε.Ε, τις τελευταίες δεκαετίες, έχει προχωρήσει σε μια σειρά από νομοθετικές πρωτοβουλίες για την καθιέρωση των Α.Π.Ε. Η πρώτη προσπάθεια, χωρίς να γίνεται άμεση αναφορά στις Α.Π.Ε, έγινε με τις ιδρυτικές συνθήκες Ε.Κ.Α.Χ και Ε.Κ.Α.Ε. Τον Νοέμβριο του 1996, η Επιτροπή εξέδωσε το πράσινο βιβλίο για τις Α.Π.Ε. με στόχο την έναρξη συζητήσεων για επείγοντα και επίκαιρα νομικά ζητήματα που αφορούσαν αυτές²⁶⁹.

Εντούτοις, η πρώτη ουσιαστική απόπειρα έγινε με την Λευκή βίβλο για τις Α.Π.Ε²⁷⁰. Μέσω της βίβλου, η Ε.Ε έθεσε στρατηγική με βασική της προτεραιότητα τον διπλασιασμό των Α.Π.Ε στην ακαθάριστη εσωτερική κατανάλωση ενέργειας εντός αυτής έχοντας ως ενδεικτικό στόχο το 12% μέχρι το 2010. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, τα Κράτη – Μέλη όφειλαν να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη τους με βάση το δυναμικό τους. Ακόμη, η Λεύκη βίβλος αποσκοπεί, μέσω των Α.Π.Ε, την παροχή ισότιμων ευκαιριών στην αγορά χωρίς να υφίστανται επιπλέον

²⁶⁹Βλ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:l27018>

²⁷⁰Βλ. COM (97) 599 τελικό της 26.11.1997. Ενέργεια για το μέλλον: ανανεώσιμες πηγές ενέργειας – Λευκή Βίβλος για κοινοτική στρατηγική και σχέδιο δράσης.

επιβαρύνσεις το δημοσιονομικό κομμάτι των χωρών²⁷¹. Το Συμβούλιο έκρινε την Λευκή βίβλο για τις Α.Π.Ε. χαρακτηρίζοντας αυτές ως το καταλληλότερο μέσο για την επίτευξη της αειφορίας εκφράζοντας την ικανοποίηση του για το τελικό στόχο του 12 % το 2010 ως ελάχιστο²⁷².

Πιο συγκεκριμένα, η Λευκή βίβλος θεωρήθηκε ως περισσότερο εξειδικευμένη σε σχέση με την Πράσινη βίβλο αποδεικνύοντας την αλλαγή σκέψης και αντιμετώπισης του ζητήματος της ενέργειας. Ταυτόχρονα, αναγνώριζε ότι μέχρι εκείνη την χρονική στιγμή, η Ευρώπη δεν είχε δώσει την απαιτούμενη προσοχή για την πραγματική προώθηση των Α.Π.Ε εντός της επικράτειας της²⁷³. Η έκβαση της Λευκής βίβλου ήταν να θεμελιωθεί ένα ενισχυμένο νομοθετικό πλαίσιο για το δίκαιο της ενέργειας και δη για τις Α.Π.Ε.

§ 4 Το παράγωγο δίκαιο της Ε.Ε

Την βάση του νομοθετικού πλαισίου των Α.Π.Ε στην Ευρώπη αποτελεί η Ε. Οδηγία 2001/77/Ε.Κ²⁷⁴. Σύμφωνα με την Οδηγία αυτή, η προώθηση και η αύξηση στην κατανάλωση ενέργειας από τις Α.Π.Ε αποτελεί βασική προτεραιότητα της Ε.Ε. Σκοπός της Οδηγίας²⁷⁵ είναι η συμβολή των Α.Π.Ε στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, θέτοντας τα θεμέλια για ένα μελλοντικό ευρωπαϊκό πλαίσιο στον τομέα αυτό. Παράλληλα, η Οδηγία 2001/77/Ε.Κ καλεί τα Κράτη – Μέλη να απαιτήσουν από τους διαχειριστές του συστήματος δικτύου παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας να εκδώσουν κανονισμούς που θα εξασφαλίσουν διαφανείς διαδικασίες σύνδεσης και κοστολόγησης²⁷⁶.

Ωστόσο, η πιο σημαντική αρμοδιότητα, που καλούνται τα Κράτη – Μέλη να αναλάβουν, είναι ο ορισμός συγκεκριμένων ενεργειών για την επίτευξη του ποσοστού συμμετοχής των Α.Π.Ε στη συνολική ενεργειακή κατανάλωση, το οποίο

²⁷¹Βλ. άρθρο του Αρθούρου Ζέρβο με τίτλο «Η ανάπτυξη των Α.Π.Ε στην Ευρώπη», περ. Τεχνικά Χρονικά, 5-6/2006, σελ 2-3.

²⁷²Βλ. COM (2001) 69 τελικό της 16.2.2001. Ανακοίνωση της Επιτροπής επί της εφαρμογής της Κοινοτικής Στρατηγικής και πρόγραμμα δράσεως για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (1998-2000), σελ. 4-5.

²⁷³Βλ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΚΟΥΚΗ,, *Προς μια νέα αειφόρο ενεργειακή πολιτική εντός της Ε.Ε: Η προστασία του περιβάλλοντος μέσα από την Κοινοτική ενεργειακή πολιτική (Διπλωματική Εργασία)*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 78.

²⁷⁴Βλ. Ε. Οδηγία 2001/77/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 27.9.2001 σχετικά με την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, Ε.Ε L -283/33.

²⁷⁵Βλ. άρθ. 1 της Οδηγίας.

²⁷⁶Βλ. άρθ. 6 και 7 της Οδηγίας.

ανέρχεται στο 12 % ως το 2010. Για την Ελλάδα, το ποσοστό για την παραγωγή Η/Ε από Α.Π.Ε ανερχόταν στο 20.1 % ως το 2010²⁷⁷.

Η συνέχιση της νομοθετικής δραστηριότητας της Ε.Ε για τις Α.Π.Ε αποτυπώθηκε στην Ε. Οδηγία 2003/30/Ε.Κ²⁷⁸. Σκοπός της Οδηγίας²⁷⁹ ήταν η προώθηση των βιοκαυσίμων ή άλλων ανανεώσιμων καυσίμων, ώστε να μην εξαρτώνται τα Κράτη – Μέλη της Ε.Ε από πετρέλαιο ή βενζίνη στις μεταφορές. Μια πολιτική, η οποία αποσκοπούσε στην επίτευξη των δεσμεύσεων σχετικά με την κλιματική αλλαγή. Η συνεισφορά των βιοκαυσίμων από μηδενική θα ανερχόταν σε ποσοστό της τάξης του 5.75 % το 2010²⁸⁰. Και οι δύο Οδηγίες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη και στην προώθηση των Α.Π.Ε εντός της Ε.Ε.

Παρ' όλα αυτά, είχαν ένα μοναδικό πλεονέκτημα, διότι δεν ήταν δεσμευτικές. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα χώρες σαν την Ελλάδα, να μην καταφέρουν να πιάσουν το ποσοστό που έθεσε η Ε.Ε, αλλά η έκβαση του αποτελέσματος να μην έχει αρνητικό αντίκτυπο για την Ελλάδα²⁸¹. Στο πλαίσιο της προώθησης των Α.Π.Ε εκδόθηκαν κι άλλες Ευρωπαϊκές Οδηγίες, όπως είναι η Ε. Οδηγία 2010/31/Ε.Ε για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων, η οποία ενσωματώθηκε στη εθνική νομοθεσία με τον Ν.4122/2013²⁸² «Ενεργειακή Απόδοση των Κτιρίων – Εναρμόνιση με την Οδηγία 2010/31/Ε.Ε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις».

²⁷⁷Βλ. Παράρτημα της Οδηγίας. Σύμφωνα με την 5^η Έκθεση για το επίπεδο διεύθυνσης των Α.Π.Ε του έτους 2010, η παραγωγή Η/Ε από Α.Π.Ε, χωρίς να υπολογίζονται τα μεγάλα υδροηλεκτρικά της έργα, ανερχόταν στο 4.3 % της ακαθάριστης εγχώριας κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας για το έτος 2008. Επίσης, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της έκθεσης, το ποσοστό συμμετοχής των Α.Π.Ε στην ηλεκτροπαραγωγή κυμαινόταν μεταξύ του 7 ως 13 %. Στην προσπάθεια επίτευξης του στόχου του 20.1 %, η Ελληνική κυβέρνηση προχώρησε μέσω του Ν.3851/2010 «Επιτάχυνση της ανάπτυξης των Α.Π.Ε για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και άλλες διατάξεις σε θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» την αύξηση του εθνικού στόχου συμμετοχής των Α.Π.Ε στην τελική κατανάλωση ενέργειας στο 20 % ο οποίος εξειδικεύεται σε 40% συμμετοχή των Α.Π.Ε. στην ηλεκτροπαραγωγή, 20% σε ανάγκες θέρμανσης-ψύξης και 10% στις μεταφορές. Βλ. Ετήσια Έκθεση της Υπηρεσίας των Α.Π.Ε έτος 2010 (Υ.Π.Ε.ΚΑ 2010).

²⁷⁸Βλ. Ε. Οδηγία 2003/30/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 17.5.2003 σχετικά με την προώθηση της χρήσης βιοκαυσίμων ή άλλων ανανεώσιμων καυσίμων για τις μεταφορές, Ε.Ε L – 123/42.

²⁷⁹Βλ. άρθ. 1 της Οδηγίας.

²⁸⁰Βλ. άρθ. 3 παρ.1 της Οδηγίας.

²⁸¹Βλ. Α. ΖΕΡΒΟΣ, *Η ανάπτυξη των Α.Π.Ε στον ευρωπαϊκό χώρο*, Πρακτικά Επιστημονικής Εσπερίδας με τίτλο «Ειδικό Χωροταξικό για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: Ένας χρόνος Μετά», Δεκέμβριος 2009, σελ. 20.

²⁸²Φ.Ε.ΚΑ' 42/19.2.2013

Ι) Η Ε. Οδηγία 2009/28/Ε.Κ.

Η Ε. Οδηγία 2009/28/Ε.Κ²⁸³ αποτελεί την τρίτη κατά σειρά δέσμη της Ε.Ε για προώθηση της χρήσης ενέργειας από Α.Π.Ε. Η δέσμη αυτή χαρακτηρίστηκε ως «πακέτο μέτρων»²⁸⁴ για το κλίμα και την ενέργεια όπου προβλέπεται βασικός στόχος της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 20 % μέχρι το έτος 2020 συγκριτικά με τα ποσοστά του 1990. Το πακέτο έλαβε τον κωδικό ονομασίας 20-20-20²⁸⁵, καθώς εκτός από την μείωση των εκπομπών αερίων κατά 20 %, αντιστοιχεί και στην αύξηση²⁸⁶ του μεριδίου της ενέργειας από Α.Π.Ε στην συνολική κατανάλωση της ενέργειας της Ένωσης σε 20% και της εξοικονόμησης ενέργειας κατά 20%. Σύμφωνα με την Οδηγία, προβλέπεται για πρώτη φορά αξιοποίηση των Α.Π.Ε σε όλους τις ενεργειακές χρήσεις (Η/Ε, ψύξη/θέρμανση, μεταφορές/βιοκαύσιμα).²⁸⁷

Επίσης, προβλέπεται τα Κράτη – Μέλη να υποβάλλουν εθνικά σχέδια δράσης για τις Α.Π.Ε, σύμφωνα με τα υποδείγματα που θα παρέχει η Ε.Ε. Σημείο αναφοράς, αποτελεί το γεγονός ότι τα ΣΧΔ ορίζουν τους εθνικούς στόχους των Κρατών – Μελών λαμβάνοντας υπόψιν όλους τους τομείς με τους οποίους αλληλοεπιδρούν οι Α.Π.Ε²⁸⁸. Επιπλέον στόχοι της Οδηγίας ήταν η αύξηση στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, η προώθηση της τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας και η παροχή ίσων ευκαιριών απασχόλησης και περιφερειακής ανάπτυξης.

²⁸³Βλ. Ε. Οδηγία 2009/28/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23.4.2009 σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/Ε.Κ και 2003/30/Ε.Κ (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), Ε.Ε L – 140/16.

²⁸⁴Βλ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Ν. ΗΛΙΑΔΟΥ, *Η Ευρωπαϊκή πολιτική για την στήριξη των Α.Π.Ε μετά το «Χειμερινό πακέτο»*, Πρακτικά ημερίδας με τίτλο «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Επικάικρα Νομικά ζητήματα, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, εκδ. Σάκκουλας, 2018 σελ. 13. Βλ. Α. ΖΕΡΒΟΣ, ο.α, σελ. 20.

²⁸⁵Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή: *Ενέργεια, Η Ε.Ε με απλά λόγια. Μια βιώσιμη, ασφαλή και προσιτή ενέργεια για τους Ευρωπαίους* σελ 13-14.

²⁸⁶Το 20% της αύξησης αποτελεί δεσμευτικό στόχο για κάθε Κράτος – Μέλος της Ε.Ε. Το ποσοστό για την Ελλάδα ανήλθε στο 18%. Λαμβάνοντας υπόψιν την Ειδική Έκθεση του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου με τίτλο «Αιολική και Ηλιακή ενέργεια για ηλεκτροπαραγωγή: Χρειάζονται να ληφθούν ακόμη πολλά μέτρα προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της Ε.Ε.» Ε.Ε L 2019 υπ' αριθ. 8 (υποβαλλόμενη δύναμη του άρθρου 287, παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ) στην μέτρηση που πραγματοποιήθηκε το 2017 το ποσοστό των Α.Π.Ε στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας αντιστοιχούσε στο 16.3%. Αποτέλεσμα που αποδεικνύει τα μέτρα στήριξης και τις επενδύσεις που έχουν πραγματοποιηθεί στην χώρα μας τα τελευταία χρόνια.

²⁸⁷Βλ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Ν. ΗΛΙΑΔΟΥ, ο.α, σελ. 14.

²⁸⁸Βλ. άρθ. 4 της Οδηγίας.

Η Ε. Οδηγία 2009/28/Ε.Κ μεταφέρθηκε στην ελληνική νομοθεσία με τον Ν.3851/2010 «Επιτάχυνση της ανάπτυξης των Α.Π.Ε για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και άλλες διατάξεις σε θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου περιβάλλοντος , Ενέργειας και Κλιματικής αλλαγής» και με τον Ν.4062/2012 «Αξιοποίηση του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού – Πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ – προώθηση της χρήσης ενέργειας από ΑΠ.Ε. (Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2009/28/Ε.Κ) – Κριτήρια Αειφορίας Βιοκαυσίμων και Βιορευστών (Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2009/30/Ε.Κ)»²⁸⁹.

Στο πλαίσιο της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού²⁹⁰ στην Ελλάδα θα έπρεπε να ληφθούν δράσεις όπως : α) η διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών με την υλοποίηση του στρατηγικού στόχου εισαγωγής φυσικού αερίου στο ενεργειακό μίγμα της χώρας, β) μεγιστοποίηση της αποτελεσματικής αξιοποίησης των Α.Π.Ε με σκοπό την αντικατάσταση της ενέργειας από εισαγόμενες πηγές, γ) την διασφάλιση επαρκούς εφεδρικού δυναμικού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και δ) την διασφάλιση ενεργειακής αυτονομίας της χώρας σε σχέση με την εισαγωγή πρωτογενών καυσίμων²⁹¹.

Απώτερος σκοπός του Εθνικού Σχεδίου Δράσης που εκπονήθηκε από την Ελληνική κυβέρνηση την επόμενη χρονιά ήταν – και είναι ακόμη – η οριστική απολιγνιτοποίηση, η οριστική μείωση του λιγνίτη στο μερίδιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με χρονικό ορίζοντα το 2030 και την πλήρη απένταξή του από το εγχώριο σύστημα Η/Ε ως το 2028.²⁹²

II) Η Ε. Οδηγία 2018/2001/Ε.Ε

Η έλλειψη προόδου στην επίτευξη των στόχων οδήγησε στην έγκριση πληρέστερου νομοθετικού πλαισίου. Η Επιτροπή με ανακοίνωση²⁹³ της τον Ιούνιο του 2012 προσδιόρισε τους τομείς προς τους οποίους τα Κράτη – Μέλη της

²⁸⁹Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Φ. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ο.α , σελ.148.

²⁹⁰Βλ. Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης, «Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ελλάδας και Προτάσεις για την Βελτίωσή της», Έκθεση του ΙΕΝΕ στο Πλαίσιο Εκπόνησης του Μακροχρόνιου Ενεργειακού Σχεδιασμού της Ελλάδας από την Εθνική Επιτροπή για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) , Νοέμβριος 2018 , σελ. 15-65. Ομοίως , Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα , Ιανουάριος 2019 , σελ. 110-113.

²⁹¹Ως πρωτογενή καύσιμα εννοούνται το πετρέλαιο, και ο γαιάνθρακας.

²⁹²Βλ. Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα , Υ.Π.Ε.Κ.Α Νοέμβριος 2019, σελ.5.

²⁹³Βλ. COM (2012) 271 τελικό της 6.6.2012 Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την Ενέργεια από τις Α.Π.Ε: Σημαντικό παράγοντας στην ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας.

Ένωσης οφείλουν να στραφούν για το 2020, ώστε να εξασφαλιστεί η αύξηση της παραγωγής ενέργειας από Α.Π.Ε ως το 2030. Ακόμη η απόφαση αυτή εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο η ενέργεια από Α.Π.Ε θα ενσωματωθεί στην ενιαία αγορά.²⁹⁴

Στην συνέχεια, το 2016 η Επιτροπή δημοσίευσε μια πρόταση αναθεωρημένης Οδηγίας για τις Α.Π.Ε προκειμένου να καταστεί η Ε.Ε ως πρωτοπόρος στον τομέα των Α.Π.Ε και ότι μπορεί να επιτευχθεί το ποσοστό των Α.Π.Ε στο ενεργειακό ισοζύγιο της για το 2030. Η πρόταση της Επιτροπής αποσκοπούσε στην ενσωμάτωση των Α.Π.Ε στην παροχή θέρμανσης και ψύξης²⁹⁵, στην απαλλαγή από ανθρακούχες εκπομπές και στην ενσωμάτωση των Α.Π.Ε στον τομέα των μεταφορών²⁹⁶, καθώς επίσης και στους μηχανισμούς στήριξης²⁹⁷ για την ανάπτυξη των Α.Π.Ε στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με το ελάχιστο αποδοτικό κόστος.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ε.Ε τον Δεκέμβριο του 2018²⁹⁸ προχώρησε στην έκδοση μιας νέας αναθεωρημένης Οδηγίας για τις Α.Π.Ε, η οποία θα αντικαθιστούσε την Ε. Οδηγία 2009/28/Ε.Κ. Η Οδηγία 2018/2001/Ε.Ε αποτελεί την τελευταία – μέχρι τώρα – δέσμη μέτρων στο πλαίσιο «Καθαρής ενέργειας για όλους τους Ευρωπαίους» για την προώθηση και παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω των Α.Π.Ε. Η Ε.Ε θέλει για άλλη μια φορά να τονίσει την σημασία της επίτευξης των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει στο πλαίσιο της «Συμφωνίας των Παρισίων»²⁹⁹.

Η νέα Οδηγία θεσπίζει έναν νέο δεσμευτικό στόχο για τις Α.Π.Ε εντός της Ε.Ε για το 2030 , ένα ποσοστό που ανέρχεται στο 32% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας από Α.Π.Ε³⁰⁰. Ο λόγος για τον οποίο κατοχυρώνεται ο δεσμευτικός στόχος του 32%, είναι για να ενισχύσει την τεχνολογική εξέλιξη των Κρατών – Μελών στον τομέα της ενέργειας και των Α.Π.Ε. Παράλληλα, η

²⁹⁴Βλ. σελ. 3 της Απόφασης.

²⁹⁵Στόχος που επιτεύχθηκε και προβλέπεται στο άρθρο 1 της Οδηγίας. Πιο αναλυτικά στο άρθρο 23 της Οδηγίας.

²⁹⁶Βλ. άρθ.25-28 της Οδηγίας. Ειδικότερα, η Ε.Ε ορίζει ότι κάθε Κράτος – Μέλος ορίζει υποχρέωση των προμηθευτών καυσίμων να μεριμνούν ώστε το μερίδιο ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας στον τομέα των μεταφορών να είναι τουλάχιστον 14 % μέχρι το 2030 (ελάχιστο μερίδιο).

²⁹⁷Βλ. άρθ. 4-6 της Οδηγίας.

²⁹⁸Βλ. Ε. Οδηγία 2018/2001/Ε.Ε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 21.12.2018 σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από Α.Π.Ε (αναδιτύπωση) , Ε.Ε L – 328/82.

²⁹⁹Βλ. σκ.2 της Οδηγίας.

³⁰⁰Ομοίως σκ.8 της Οδηγίας.

αναθεωρημένη Οδηγία όρισε δυο διαφορετικά καθεστώτα: Πρώτον, ως το 2020 επιβεβαίωσε τους υφιστάμενους στόχους των Κρατών – Μελών για τις Α.Π.Ε λαμβάνοντας υπόψιν το σημείο εκκίνησης των χωρών και δεύτερον το συνολικό δυναμικό για τις Α.Π.Ε³⁰¹.

Ακόμη, η Οδηγία προβλέπει την υποχρέωση των Κρατών – Μελών να θεσπίσουν ένα δεκαετές εθνικό σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα, τα οποία θα αξιολογήσει και θα εγκρίνει η Επιτροπή για να διασφαλίσει ότι τα Ε.Σ.Ε.Κ(Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα) συνάδουν με τους στόχους της Ε.Ε και μπορούν να επιτευχθούν. Τέλος, με την Οδηγία 2018/2001/Ε.Ε , ενισχύεται ο θεσμός της πληροφόρησης³⁰², τόσο των καταναλωτών όσο και των δυνατοτήτων τους, καθώς ο νέος ρόλος των καταναλωτών δημιουργεί νέες προκλήσεις αλλά και ζητήματα τόσο στη διαχείριση συστημάτων και δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας όσο και στην λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

§ 5 Άσκηση διοικητικού ελέγχου στον τομέα της ενέργειας σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Η διασφάλιση και η βελτίωση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού αποτελεί κεντρικό στόχο της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής. Χάρη στο άρθρο 194 της ΣυνθΛΕΕ , ο τομέας της ενέργειας έχει αναχθεί σε καίρια πολιτική της Ε.Ε, στο πλαίσιο συνεργασίας της Ε.Ε με τα Κράτη – Μέλη της. Για τις ανάγκες διασφάλισης της ποιότητας της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής έχουν συσταθεί ορισμένα όργανα που επιβλέπουν το καθεστώς της ηλεκτρικής αγοράς και του φυσικού αερίου, τα οποία είναι τα εξής:

Ι) Η Γενική Διεύθυνση Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής λειτουργεί η Γενική Διεύθυνση Ενέργειας με βασική της αρμοδιότητα την προώθηση και την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας, εποπτεύει την αγορά ενέργειας υποστηρίζοντας την ενίσχυση των ενεργειακών υποδομών, διασφαλίζοντας ότι οι εγχώριες πηγές ενέργειας αξιοποιούνται σε ασφαλείς και ανταγωνιστικές συνθήκες.

³⁰¹Βλ. [<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/70/renewable-energy>] [τελευταία πρόσβαση στις 15-12-2020].

³⁰²Βλ. Σκ. 57-59 της Οδηγίας, όπως αυτά κατοχυρώνονται στο άρθ. 18 της Οδηγίας.

Ένα από τα κυριότερα και πρόσφατα έργα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μέσω της Γενικής Διεύθυνσης της Ενέργειας είναι η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία³⁰³ (Green deal) η οποία έχει ως στόχο να γίνει η Ευρώπη η πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος, εστιάζοντας στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής -και σ' άλλους στόχους- για την προστασία του περιβάλλοντος σε τομείς όπως οι μεταφορές, η ενέργεια, η ρύπανση, η αγροτική παραγωγή, η κυκλική οικονομία και η βιοποικιλότητα.

Επίσης, Η Γενική Διεύθυνση εκτός από σχεδίαση των ευρωπαϊκών πολιτικών στον τομέα της ενέργειας, διαχειρίζεται προγράμματα παροχής οικονομικής στήριξης για τα διευρωπαϊκά δίκτυα, την περιφερειακή ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος για την περίοδο ως το 2020³⁰⁴, και παρέχει υποστήριξη στην ενίσχυση των τεχνολογιών για την παραγωγή καθαρής ενέργειας.

II) Το Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών

Επιπλέον, ένα από τα ευρωπαϊκά συλλογικά ρυθμιστικά όργανα είναι το Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών (Council of European Energy Regulators ~ C.E.E.R), το οποίο ιδρύθηκε το 2000 αποτελώντας την πρώτη αυτόνομη οργανωμένη κοινότητα ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών ενέργειας στην Ευρώπη που ανέλαβε τους στόχους, αφενός της συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαίων ρυθμιστών και αφετέρου, της εκπροσώπησης τους ενώπιον των ευρωπαϊκών οργάνων, κυρίως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής³⁰⁵.

Οι βασικές αρμοδιότητες του C,E,E,R αντανακλούν τις αρμοδιότητες των εθνικών ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών (Ρ.Α.Ε στην Ελλάδα), όπως είναι η διασφάλιση της μη διακριτικής πρόσβασης στις ενεργειακές υποδομές, οι μηχανισμοί διαχείρισης της συμφόρησης, το διασυνοριακό εμπόριο και η διαφάνεια των πληροφοριών³⁰⁶.

³⁰³Βλ περισσότερα στην παρακάτω ιστοσελίδα.

[<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/>] και [[Τον οδικό χάρτη για το Green Deal παρουσιάζει ΕΕ | Green Agenda](#)] [τελευταία πρόσβαση στις 3-2-2021].

³⁰⁴Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π.ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ / ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε.ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α, σελ.40

³⁰⁵[http://www.rae.gr/site/categories_new/international/instruments/ceer_erreg.csp] [τελευταία πρόσβαση στις 3-2-2021]

³⁰⁶Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π.ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ / ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε.ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α, σελ.42

III) Οργανισμός Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (A.C.E.R)

Ο Οργανισμός Συνεργασίας των Ρ.Α.Ε ιδρύθηκε στο πλαίσιο της τρίτης ενεργειακής δέσμης βάσει του Κανονισμού 713/2009/Ε.Κ³⁰⁷ για την πρόοδο της ολοκλήρωσης της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου³⁰⁸. Ακόμη βοηθά τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές να ασκούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο τα ρυθμιστικά τους καθήκοντα και όπου κρίνει αναγκαίο να συντονίζει τις εργασίες τους³⁰⁹. Μερικές από τις αρμοδιότητες του Α.Σ.Ε.Α είναι: α) η βοήθεια στην διατύπωση των ευρωπαϊκών κανόνων σχετικά με τα δίκτυα, β) παροχή συμβουλών στα ευρωπαϊκά όργανα για θέματα σχετικά με την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο, γ) παρακολούθηση των εσωτερικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου καταρτίζοντας εκθέσεις και πορίσματα, δ) όπου κρίνεται σκόπιμο, λαμβάνει επιμέρους δεσμευτικές αποφάσεις για τους όρους και τις προϋποθέσεις όσον αφορά στην πρόσβαση στις διασυνοριακές υποδομές και την ασφαλή λειτουργία τους και ε) εποπτεία της χονδρικής αγοράς ενέργειας προκειμένου να εντοπίζει και να αποτρέπει τυχόν καταχρήσεις της αγοράς, σε στενή συνεργασία με τις εθνικές ανεξάρτητες ρυθμιστικές αρχές (τα καθήκοντα αυτά τα ανέλαβε το 2012 με βάση τον Κανονισμό 1227/2011/Ε.Ε για την ακεραιότητα και την διαφάνεια στην χονδρική αγορά ενέργειας (R.E.M.I.T)³¹⁰.

³⁰⁷Κανονισμός 713/2009/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 13^{ης} Ιουλίου 2009, για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για την Ε.Ο.Χ) (ΕΕ L – 211/1)

³⁰⁸Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π.ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ / ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε.ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α., σελ.43

³⁰⁹Άρθρο 7 παρ.2 και 3 του Κανονισμού: “Ο Οργανισμός δύναται, σύμφωνα με το οικείο πρόγραμμα εργασιών ή κατόπιν αιτήματος της Επιτροπής, να διατυπώνει συστάσεις για να συνδράμει τις ρυθμιστικές αρχές και τους παράγοντες της αγοράς στην ανταλλαγή ορθών πρακτικών. 3. Ο Οργανισμός παρέχει πλαίσιο συνεργασίας στις εθνικές ρυθμιστικές αρχές. Προωθεί τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών ρυθμιστικών αρχών και μεταξύ των ρυθμιστικών αρχών σε περιφερειακό και κοινοτικό επίπεδο και λαμβάνει δεόντως υπόψη τα αποτελέσματα αυτής της συνεργασίας κατά τη διατύπωση των γνωμοδοτήσεων, συστάσεων και αποφάσεών του. Αν ο Οργανισμός κρίνει ότι απαιτούνται δεσμευτικοί κανόνες για τη συνεργασία αυτή, διατυπώνει κατάλληλες συστάσεις προς την Επιτροπή”.

³¹⁰[https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/acer_el]
[τελευταία πρόσβαση στις 3-2-201]

ΕΝΟΤΗΤΑ Β'

§ 1 Το Εθνικό νομοθετικό πλαίσιο των Α.Π.Ε

Ι) Η Συνταγματική πρόβλεψη τους³¹¹

Αν και το Ελληνικό Σύνταγμα δεν προβλέπει ρητές διατάξεις για τον τομέα της ενέργειας, προκύπτουν από ορισμένες διατάξεις έμμεσες δεσμεύσεις για τα ενεργειακά ζητήματα της χώρας και δη για τις Α.Π.Ε. Οι διατάξεις αυτές είναι το άρθρο 24 του Συντάγματος περί της προστασίας του περιβάλλοντος και το άρθρο 106 του Συντάγματος περί κρατικής πρόνοιας για τον εθνικό πλούτο, ενώ ακόμη το άρθρο 17 του Συντάγματος αναδεικνύει το ζήτημα των Α.Π.Ε.

Πρώτον, στο άρθ.24 παρ.1 του Συντάγματος κατοχυρώνεται ρητά η αρχή της αειφορίας. Από το περιεχόμενο της διάταξης ανακύπτει η σημασία και η συμβολή των Α.Π.Ε στην προστασία του περιβάλλοντος «αναγκάζοντας» την νομολογία του ΣτΕ να υποχρεώσει το κράτος να λάβει μέτρα για την προστασία των ευπαθών οικοσυστημάτων, όπως είναι οι ακτές και τα νησιά, στα οποία μόνο ήπια τεχνικά έργα και επεμβάσεις μπορούν να χαρακτηριστούν ως βιώσιμα και επιτρεπτά, πράγμα που ισχύει για τα ενεργειακά έργα(ΣτΕ 2805/1997 και ΣτΕ 2940/2000).

Δεύτερον, η διάταξη της παρ.1 του άρθ.106 του Συντάγματος ορίζει ότι το Κράτος λαμβάνει *“τα επιβαλλόμενα μέτρα για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, από την ατμόσφαιρα και τα υπόγεια ή υποθαλάσσια κοιτάσματα, για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και την προαγωγή ιδίως της οικονομίας των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών”*. Συνεπώς, από το Σύνταγμα προκύπτει η υποχρέωση αξιοποίησης του εθνικού πλούτου, άρα και των Α.Π.Ε, δεδομένου ότι η αξιοποίηση των Α.Π.Ε συμβάλλει και στην οικονομική ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας.

Τρίτο, η διάταξη της παρ.2 του άρθ.17 του Συντάγματος ορίζει ότι *“Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρους αποζημίωσης, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριωμένο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η*

³¹¹Ενσωμάτωση πληροφοριών από ΘΕΟΔΩΡΟ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗ/ ΝΙΚΟΛΑΟ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ, ο.α, σελ.150-153.

αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο”. Από το περιεχόμενο κι αυτής της διάταξης προκύπτει η ανάγκη απαλλοτρίωσης εκτάσεων, για την εκτέλεση έργων κοινής ωφέλειας όπως είναι η παραγωγή και η διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, που προβλέπεται στο άρθρο. 2 του Ν.2941/2001.

II) Η Νομοθετική πρόβλεψη τους.

i) Η πρώιμη φάση του θεσμικού πλαισίου των Α.Π.Ε

Ο πρώτος νόμος για τις ΑΠΕ στην Ελλάδα ήταν ο Ν. 1559/1985³¹² στο πλαίσιο του οποίου δίνεται η δυνατότητα στη Δ.Ε.Η. και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) να εγκαταστήσουν μικρά αιολικά πάρκα και μικρής ισχύος φωτοβολταϊκά συστήματα (ισχύος 24 και 3 MW αντίστοιχα μέχρι το 1995). Ακολούθως, το 1987 με το π.δ. 375/1987³¹³ ιδρύθηκε το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Κ.Α.Π.Ε) με βασική αποστολή την προώθηση και την ανάπτυξη των Α.Π.Ε και της εξοικονόμησης ενέργειας των Α.Π.Ε.

Στην συνέχεια εκδόθηκε ο Ν. 2244/1994 που αποτέλεσε την απαρχή για την αποδοτική ανάπτυξη των Α.Π.Ε. Όπως έχει ήδη λεχθεί, η Ε. Οδηγία 2001/77/Ε.Κ προέβλεπε για την Ελλάδα ενδεικτικό στόχο επίτευξης από Α.Π.Ε μέχρι το 2010 20.1 %. Ο στόχος ήταν συμβατός βασιζόμενος στις διεθνείς δεσμεύσεις που απορρέονταν από την ένταξη της χώρας στο Πρωτόκολλο του Κιότο. Το Πρωτόκολλο του Κιότο προέβλεπε για την Ελλάδα συγκράτηση του ρυθμού αύξησης κατά το έτος 2010 του CO₂ και άλλων αερίων που επιτείνουν το φαινόμενο του θερμοκηπίου κατά 25% σε σχέση με το έτος βάση 1990³¹⁴. Οι τεχνολογικές μέθοδοι που έχουν αναπτυχθεί ως σήμερα για την εκμετάλλευση των Α.Π.Ε παρουσιάζουν μια ποικιλομορφία ανάλογα με την πηγή ενέργειας που αξιοποιείται καθώς και της εφαρμογής τους. Παρ’ όλα αυτά στην Ελλάδα, τα φωτοβολταϊκά και οι ανεμογεννήτριες – μέσω αιολικών πάρκων – είναι περισσότερο εξελιγμένες και ώριμες για χρήση ευρείας κλίμακας.

³¹²Φ.Ε.Κ Α’ Α’ 25.7.1985 «Περί ρύθμισης θεμάτων εναλλακτικών μορφών ενέργειας και ειδικών θεμάτων ηλεκτροπαραγωγής από συμβατικά καύσιμα και άλλες διατάξεις»

³¹³Φ.Ε.Κ 167/Α/17.9.1987 «Ιδρυση Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου με την επωνυμία Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Κ.Α.Π.Ε)»

³¹⁴Βλ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΣΕΛΕΜΗΣ, *Επιτομή Πολιτικής και Νομοθετικό Πλαίσιο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) – Δυνατότητες Διείσδυσης των ΑΠΕ στο Ηλεκτρικό Ενεργειακό Ισοζύγιο*, 2009, σελ.2 διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα

[http://library.tee.gr/digital/m2547/m2547_tsalemis2.pdf]

[τελευταία πρόσβαση στις 4-1-2021]

Πρέπει να τονιστεί ότι με τον Ν.1468/1950³¹⁵ ιδρύθηκε ομώνυμος οργανισμός με νομική μορφή δημόσιας επιχείρησης, η Δ.Ε.Η. Η Δ.Ε.Η μέχρι και το 1994 διατηρούσε το κρατικό μονοπώλιο σε θέματα παραγωγής Η/Ε. Χάρη στον Ν.2244/1994³¹⁶, τα επιχειρηματικά κίνητρα αυξήθηκαν σε όσους επιθυμούσαν να επενδύσουν τον τομέα των Α.Π.Ε, ενώ ακόμη έδινε την δυνατότητα στην Δ.Ε.Η, μέσω θυγατρικών εταιρειών της, να συμμετέχει στην εκμετάλλευση των Α.Π.Ε³¹⁷. Με τον Ν.2244/1994 ρυθμίστηκαν ζητήματα ηλεκτροπαραγωγής από Α.Π.Ε κυρίως ως προς την αδειοδοτική διαδικασία.

Η υποχρέωση λήψης άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για τις Α.Π.Ε καθιερώθηκε με τον Ν.2773/1999³¹⁸, ο οποίος βασίζεται σε ένα μακροχρόνιο προγραμματισμό χορήγησης αδειών, η οποία περιλαμβάνει την προκαταρκτική περιβαλλοντική εκτίμηση, την έγκριση περιβαλλοντικών όρων, την άδεια χρήσης εδάφους, την άδεια εγκαταστάσεων και λειτουργιών. Ο Νόμος, εκτός από την άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας, καθορίζει και το βασικό πλαίσιο ρύθμισης της απελευθερωμένης αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία άρχισε να ισχύει από τον Φεβρουάριο του 2001 ενσωματώνοντας την Ε. Οδηγία 96/92³¹⁹ της Ε.Ε.

ii) Η αδειοδοτική διαδικασία για την εγκατάσταση και λειτουργία Α.Π.Ε

Ο Ν.2491/2001³²⁰ εισήγαγε σημαντικές διατάξεις στην διαδικασία αδειοδότησης: Πρώτον, για την εγκατάσταση ηλιακών σταθμών και αιολικών πάρκων δεν απαιτείται έκδοση άδειας οικοδομής, με εξαίρεση τα έργα πολιτικού μηχανικού. Δεύτερον, οι σταθμοί ηλεκτροπαραγωγής από Α.Π.Ε επιτρέπεται να εγκαθίστανται και να λειτουργούν³²¹: α) σε γήπεδο ή σε χώρο, του οποίου την

³¹⁵Φ.Ε.Κ 169/7.8.1950 περί ιδρύσεως δημόσιας επιχειρήσεως ηλεκτρισμού όπως αυτός τροποποιήθηκε με τον Αναγκαστικό Ν.1672/1951 περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων του Ν.1468/1950.

³¹⁶Φ.Ε.Κ Α' 168/7.10.1994 περί ρύθμισης θεμάτων ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και από συμβατικά άλλα καύσιμα και άλλες διατάξεις.

³¹⁷Βλ. Ν. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Προοπτικές ανάπτυξης των Α.Π.Ε από την Δ.Ε.Η υπό το πρίσμα του Ν.2244/1994*, περιοδ. Τεχνικά – Χρονικά, Μάρτιος – Απρίλιος, 1997 σελ.24-25.

³¹⁸Φ.Ε.Κ Α' 286/22.12.1999 περί απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας Ρύθμιση θεμάτων ενεργειακής πολιτικής και λοιπές διατάξεις.

³¹⁹Βλ. Ε. Οδηγία 96/92/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19.12.1996 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, Ε.Ε L – 27/20

³²⁰Φ.Ε.Κ Α' 201/19.9.2001 περί απλοποίησης διαδικασιών ίδρυσης εταιρειών αδειοδότησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ρύθμιση θεμάτων της Α.Ε. Ελληνικά Ναυπηγεία και άλλες διατάξεις.

³²¹Βλ. Άρθ. 2 παρ.1 του Ν.2491/2001

αποκλειστική χρήση έχει ο αιτών την άδεια εγκατάστασης δυνάμει εμπράγματος δικαιώματος ή ενοχικής σχέσης, β) σε δάση ή δασικές εκτάσεις, εφόσον έχει επιτραπεί σε αυτά η εκτέλεση έργων σύμφωνα με τα άρθρα 45 και 58 του Ν. 998/1979³²² ή του άρθρου 13 του Ν. 1734/1987³²³ ανάλογα με την περίπτωση και γ) σε αιγιαλό, παραλία ή θάλασσα ή σε πυθμένα της, εφόσον έχει παραχωρηθεί το δικαίωμα χρήσης τους σύμφωνα με το άρθ.14³²⁴ του

³²²Φ.Ε.Κ Α' 289/29.12.1979 όπως αυτός τροποποιήθηκε με τον Ν.4280/2014. Το άρθρο 45 αντικαταστάθηκε με το άρθρο 36 περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας. Ειδικότερα, η διάταξη της παρ.3 του άρθρου 45 αναφέρει: "[...] Η παραπάνω γενική απαγόρευση του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου αυτής δεν ισχύει, εφόσον πρόκειται για εκτέλεση στρατιωτικών έργων που αφορούν άμεσα στην εθνική άμυνα της χώρας, για διανοίξεις δημόσιων οδών, για την κατασκευή και εγκατάσταση αγωγών φυσικού αερίου και πετρελαϊκών προϊόντων, την κατασκευή και εγκατάσταση έργων ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.), περιλαμβανομένων των μεγάλων υδροηλεκτρικών σταθμών και κάθε απαραίτητου έργου για τη λειτουργία αυτών, καθώς και των δικτύων σύνδεσής τους με το Σύστημα ή το Δίκτυο του άρθρου 2 του ν. 2773/1999 (Α' 286), η χάραξη των οποίων προβλέπει διέλευσή τους από δάσος ή δασική έκταση ως και για έργα εκμετάλλευσης ορυκτών πρώτων υλών, με εξόρυξη, διαλογή, επεξεργασία και αποκομιδή αυτών, τη διάνοιξη οδών προσπέλασης και την ανέγερση εγκαταστάσεων που εξυπηρετούν τις ανάγκες εκμετάλλευσης και διαλογής και επεξεργασίας, καθώς και για τις επεμβάσεις του άρθρου 56 του παρόντος."

³²³Φ.Ε.Κ Α' 289/26.10.1937 Βοσκότοποι και ρύθμιση ζητημάτων σχετικών με κτηνοτροφική αποκατάσταση και με άλλες παραχωρήσεις καθώς και θεμάτων που αφορούν δασικές εκτάσεις.

³²⁴Αναλυτικά: Επιτρέπεται, σύμφωνα με τη διαδικασία των παραγράφων 1, 6, 7, 8, 9 και 10, η παραχώρηση του δικαιώματος χρήσης αιγιαλού, παραλίας όχθης, παρόχθιας ζώνης, υδάτινου στοιχείου, πυθμένα και υπεδάφους του βυθού της θάλασσας, λιμνοθάλασσας, λίμνης και της κοίτης πλεύσιμου ποταμού ιδίως για: α) σκοπούς κοινωφελείς ή προστασίας του περιβάλλοντος, εφόσον τα έργα εκτελούνται από το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ., συμπεριλαμβανομένων των Ο.Τ.Α., επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας ή Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, [...] η) την εκτέλεση έργων εγκατάστασης σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.), στις οποίες περιλαμβάνεται η τοποθέτηση υποσταθμών, καθώς και η κατασκευή κάθε έργου, που κρίνεται αναγκαίο για τη σύνδεση σταθμού Α.Π.Ε. με το σύστημα ή το δίκτυο, συμπεριλαμβανομένου και του αναγκαίου χώρου για την εγκατάσταση του εξοπλισμού και του αναγκαίου προσωπικού για την ασφαλή λειτουργία και συντήρηση του έργου. Ειδικά για την εκτέλεση των έργων της παρούσας παραγράφου, η απόφαση περί παραχώρησης του Υπουργού Οικονομικών μπορεί να αφορά το χερσαίο τμήμα της χώρας, νησιά ή βραχονησίδες. Είναι δυνατή η παραχώρηση και για την κατασκευή λοιπών έργων που έχουν εγκριθεί σύμφωνα με τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Η παρούσα περίπτωση εφαρμόζεται και για έργα ενίσχυσης του Συστήματος Μεταφοράς ή το Δίκτυο, αλλά και για έργα Διασύνδεσης Νήσων με το Εθνικό Διασυνδεδεμένο Σύστημα Μεταφοράς, τα οποία θα εξυπηρετούν και την αύξηση της διείσδυσης των Α.Π.Ε. και γενικά οποιοδήποτε έργο που συνδέεται με την κατασκευή και τη λειτουργία τους ή αναφέρεται στην Α.Ε.Π.Ο. ως συνοδό έργο, συμπεριλαμβανομένων των έργων οδοποιίας πρόσβασης. Για τα έργα της παρούσας, κατά παρέκκλιση των παραγράφων 6 έως 10, ο ενδιαφερόμενος υποβάλλει αίτηση προς την αρμόδια Κτηματική Υπηρεσία μετά την έκδοση της Α.Ε.Π.Ο. του σταθμού Α.Π.Ε. ή του έργου διασύνδεσης, στην οποία πρέπει να περιλαμβάνονται όλα τα έργα, για τα οποία ζητείται η παραχώρηση του ανωτέρω δικαιώματος, συμπεριλαμβανομένων και όσων χαρακτηρίζονται ως συνοδών έργων από την Α.Ε.Π.Ο. Η Κτηματική Υπηρεσία διαβιβάζει αμελλητί και πάντως μέσα σε είκοσι (20) ημέρες από την κατάθεση σ' αυτήν της αίτησης και της Α.Ε.Π.Ο., την αίτηση στα Υπουργεία Οικονομίας και Ανάπτυξης, Πολιτισμού και Αθλητισμού, Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής και Τουρισμού και στο Γ.Ε.Ν., εκτός αν οι υπηρεσίες αυτές έχουν ήδη γνωμοδοτήσει κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση του έργου και οι γνωμοδοτήσεις τους έχουν συνυποβληθεί από τον ενδιαφερόμενο με την αίτηση. Μετά τη συγκέντρωση των γνωμών ή την άπρακτη παρέλευση προθεσμίας τριών (3) μηνών από την περιέλευση στις υπηρεσίες

N.2971/2001, όπως ισχύει³²⁵. Τρίτον, για την έκδοση οικοδομικής άδειας ανέγερσης ή νομιμοποίησης εγκατάστασης Α.Π.Ε. δεν απαιτείται έγκριση της αρμόδιας Επιτροπής Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (Ε.Π.Α.Ε.), εκτός αν η εγκατάσταση προβλέπεται να γίνει σε παραδοσιακούς οικισμούς ή περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, που προστατεύονται ως προς την πολεοδομική ανάπτυξη από ειδικά διατάγματα³²⁶.

Επισημαίνεται ότι οι διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 2941/2001 επιδίωκαν να καλύψουν ελλείψεις στο συναφές ρυθμιστικό πλαίσιο. Οι ελλείψεις αυτές, οι οποίες αφορούσαν την εγκατάσταση και λειτουργία σταθμών παραγωγής ηλεκτρισμού με χρήση Α.Π.Ε. σε δάση ή δασικές εκτάσεις, προκάλεσαν σημαντικές δυσχέρειες στην επέκταση των Α.Π.Ε., οδήγησαν δε, σε ακύρωση από το Σ.τ.Ε. αποφάσεων αδειοδότησης σταθμών παραγωγής ηλεκτρισμού με τη χρήση αιολικής ενέργειας³²⁷. Ο ίδιος νόμος τροποποίησε το άρθρο 58 του Ν.998/1979, ώστε να ενταχθούν τα έργα των Α.Π.Ε στα μεγάλα έργα υποδομής και έτσι να επιτρέπεται η υπό προϋποθέσεις εγκατάστασή τους σε δάση και δασικές εκτάσεις³²⁸.

Καθοριστικής σημασίας για την αδειοδότηση των Α.Π.Ε ήταν ο Ν. 3468/2006³²⁹ με τον οποίο ενσωματώθηκε στο εσωτερικό της ελληνικής έννομης τάξης η Ε. Οδηγία 2001/77/Ε.Ε, ενώ ακόμη με τον ίδιο νόμο ενσωματώθηκαν στο εθνικό δίκαιο ορισμένες διατάξεις της Ε. Οδηγίας 2004/8/Ε.Κ³³⁰ «για την προώθηση της συμπαραγωγής ενέργειας βάσει της ζήτησης για χρήσιμη θερμότητα στην εσωτερική αγορά ενέργειας και για την τροποποίηση της Ε. Οδηγίας 92/42/Ε.Ο.Κ³³¹».

αυτές της αίτησης, η αρμόδια Κτηματική Υπηρεσία ενεργεί για την έκδοση της απόφασης παραχώρησης.

Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζονται για τις εγκαταστάσεις αιολικών πάρκων στον εθνικό θαλάσσιο χώρο, σύμφωνα με το άρθρο 6Α του ν. 3468/2006 (Α' 129).

³²⁵Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣ ΒΑΤΑΛΗΣ, ο.α, σελ. 93.

³²⁶Βλ. Άρθ. 2 παρ. 7 του Ν.2491/2001

³²⁷Βλ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Το νομικό καθεστώς των Α.Π.Ε ηλεκτρικής ενέργειας (Ιούλιος 2004)*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 28-1-2021].

³²⁸Βλ. παρ. Κεφ.4ο

³²⁹ΦΕΚ Α' 129/27.6.2006 Παραγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαραγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης και λοιπές διατάξεις.

³³⁰Βλ. Ε. Οδηγία 2004/8/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, Ε.Ε L-283 για την προώθηση της συμπαραγωγής ενέργειας βάσει της ζήτησης για χρήσιμη θερμότητα στην εσωτερική αγορά ενέργειας και για την τροποποίηση της οδηγίας 92/42/ΕΟΚ

³³¹Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗ/ΝΙΚΟΛΑΟ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ, ο.α, σελ. 155

Ειδικότερα στο άρθρ.8³³² του Ν. 3468/2006 προσδιορίζεται η διαδικασία χορήγησης άδειας και εγκατάστασης έργων Α.Π.Ε. Με τον Ν. 3468/2006 διαμορφώθηκε ένα νέο κανονιστικό πλαίσιο με στόχο την επιτάχυνση των διαδικασιών αδειοδότησης, μέσω της απλοποίησης των διαδικασιών και της αποσαφήνισης όρων και εννοιών που στο παρελθόν είχαν προκαλέσει σημαντικές χρονικές καθυστερήσεις³³³. Μάλιστα, αρμόδιος για την έγκριση της άδειας είναι ο αρμόδιος Υπουργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και οι κατά περίπτωση συναρμόδιοι Υπουργοί. Σημείο αναφοράς, αποτελεί το γεγονός ότι η άδεια παραγωγής έχει χρονική ισχύ ως και 25 έτη, που μπορεί να ανανεώνεται κάθε χρόνο, ενώ συνάμα προβλέπεται η διαδικασία και οι προϋποθέσεις για την τροποποίηση, την μεταβίβαση και την ανάκληση της άδειας παραγωγής όπως αναφέρεται στο άρθρ.3 παρ.4-5 του Νόμου.

Ακόμη, στην διαδικασία έκδοσης εγκατάστασης περιλαμβάνεται και το μέρος της περιβαλλοντικής αδειοδότησης³³⁴ που αφορά την έκδοση των περιβαλλοντικών ορών(Α.Ε.Π.Ο)³³⁵. Η έγκριση περιβαλλοντικών ορών των σταθμών ηλεκτροπαραγωγής από Α.Π.Ε αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την έκδοση της άδειας εγκατάστασης και πρέπει να δημοσιεύεται³³⁶. Ακόμη, με τον Ν.3468/2006 η Ελλάδα δεσμεύτηκε για πρώτη φορά με εθνικό νόμο ως προς την συμμετοχή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από Α.Π.Ε στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας με ποσοστό στόχου 20,1 % ως το 2010 και ποσοστό 29 % ως το 2020(άρθρ.27 του Ν.3468/2006)³³⁷.

³³²Ειδικότερα : Για την εγκατάσταση ή επέκταση σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε. ή Σ.Η.Θ.Υ.Α., απαιτείται σχετική άδεια. Η άδεια αυτή χορηγείται, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις των παραγράφων 3 και 4, με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας, εντός των ορίων της οποίας εγκαθίσταται ο σταθμός, για όλα τα έργα για τα οποία αρμόδιος για την περιβαλλοντική αδειοδότηση είναι ο Νομάρχης ή ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 1650/1986, όπως ισχύει, και τις κανονιστικές πράξεις που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση του...[..]

³³³Βλ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΣΕΛΕΜΗΣ, ο.α, σελ. 8

³³⁴Βλ. άρθρ. 3 του Ν. 3468/2006.

³³⁵Βλ. παρακάτω (Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων).

³³⁶ ΣτΕ (Ε' Τμήμα) 2469/2009/ Περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2009 : «[...] η έγκριση περιβαλλοντικών όρων για την κατασκευή και λειτουργία ανεμογεννήτριας υπόκειται σε διατυπώσεις δημοσιότητας, η συντέλεση των οποίων λαμβάνεται υπόψη για τη στοιχειοθέτηση τεκμηρίου γνώσεως των αιτούντων την ακύρωση της ανωτέρω εγκρίσεως. Μόνη της όμως η συντέλεση των διατυπώσεων δημοσιότητας δεν αρκεί για τη συναγωγή του τεκμηρίου αυτού[.]»

³³⁷Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗ/ ΝΙΚΟΛΑΟ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ, ο.α, σελ. 155-156.

Ακολουθως, ο Ν.3851/2010³³⁸ περιλαμβάνει σχετικές διατάξεις που αφορούν την διαδικασία αδειοδότησης των αιολικών πάρκων, στο πλαίσιο εναρμόνισης της Ε. Οδηγίας 2008/28/Ε.Κ. Πιο συγκεκριμένα, άδεια για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας απαιτείται για αιολικά πάρκα με εγκατεστημένη ισχύ των 100 kW, ενώ για τα πάρκα με μικρότερη εγκατεστημένη ισχύ δεν απαιτείται άδεια παραγωγής ή άλλη σχετική διαπιστωτική πράξη. Επίσης, η διάταξη της παρ.4 του άρθ.2 προβλέπει την δυνατότητα αποξήλωσης ή αντικατάστασης υφιστάμενου αιολικού πάρκου με δυνατή αύξηση της εγκατεστημένης ισχύος του έως 10% χωρίς αύξηση του γηπέδου εγκατάστασης, μετά από βεβαίωση για την ανανέωση της άδειας παραγωγής που χορηγείται από τη Γραμματεία της Ρ.Α.Ε.

Εντούτοις, σύμφωνα με τον Νόμο, εξακολουθεί να απαιτείται ακόμη σχετική άδεια για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε. Η άδεια αυτή δεν εκδίδεται πλέον από τον Υπ. Περιβάλλοντος, αλλά απευθείας από την ΡΑΕ³³⁹. Αυτή η άδεια εκδίδεται ακόμα με βάση τα κριτήρια που ορίζονται στο Νόμο. Τα κριτήρια αυτά, όπως για παράδειγμα, η εθνική ασφάλεια, η δημόσια υγεία, η ενεργειακή απόδοση, η ωριμότητα του έργου, η ωριμότητα της τεχνικής εγκατάστασης, η τήρηση των διατάξεων των εθνικών νομοθεσιών για τη χωροταξία, διαφέρουν ελάχιστα από τα προηγούμενα κριτήρια³⁴⁰ και υπάρχουν

³³⁸Φ.Ε.Κ Α' 85/4.6.2010 Επιτάχυνση της ανάπτυξης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής», ο οποίος τροποποίησε τον προηγούμενο Ν. 3468/2006.

³³⁹Όπως προβλέπει η διάταξη της παρ.2 του άρθ.2 του Ν.3851/2010 " Η Ρ.Α.Ε. εξετάζει αν πληρούνται τα κριτήρια που αναφέρονται στην παράγραφο 1 και αποφασίζει για τη χορήγηση ή μη άδειας παραγωγής μέσα σε δύο (2) μήνες από την υποβολή της αίτησης, εφόσον ο φάκελος είναι πλήρης, άλλως από τη συμπλήρωσή του. Ο φάκελος θεωρείται πλήρης, αν μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από την υποβολή του δεν ζητηθούν εγγράφως από τον αιτούντα συμπληρωματικά στοιχεία. Η απόφαση αναρτάται στην ιστοσελίδα της Ρ.Α.Ε. και κοινοποιείται στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής με επιμέλειά της και δημοσιεύεται ί σε μία ημερήσια εφημερίδα πανελλαδικής κυκλοφορίας με μέριμνα του δικαιούχου. Ο Υπουργός ελέγχει αυτεπαγγέλτως τη νομιμότητά της μέσα σε είκοσι (20) ημέρες από την παρέλευση της σε αυτόν. Μέσα σε προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από την ανάρτηση στην ιστοσελίδα της Ρ.Α.Ε. της απόφασης της Ρ.Α.Ε. όποιος έχει έννομο συμφέρον μπορεί να ασκήσει προσφυγή κατ' αυτής για έλεγχο της νομιμότητάς της. Ο Υπουργός αποφαινεται επί της προσφυγής μέσα σε είκοσι (20) ημέρες από την κατάθεσή της στο Υπουργείο. Αν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία αυτή τεκμαίρεται η απόρριψη της προσφυγής. Μέχρι να ολοκληρωθεί ο έλεγχος νομιμότητας αναστέλλεται η διαδικασία αδειοδότησης. "Μετά την ολοκλήρωση του ελέγχου νομιμότητας, η απόφαση της Ρ.Α.Ε. καταχωρίζεται στο μητρώο που τηρεί η Αυτοτελής Υπηρεσία για Α.Π.Ε. του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής."

³⁴⁰Βλ. αρθ.3 παρ.1 του Ν.3468/2006 : " 1. Για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε. και Σ.Η.Θ.Υ.Α απαιτείται σχετική άδεια. Η άδεια αυτή χορηγείται από τον Υπουργό Ανάπτυξης, μετά από γνώμη της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (Ρ.Α.Ε.), με βάση τα κριτήρια: α) Της εθνικής ασφάλειας, β) Της προστασίας της δημόσιας υγείας και ασφάλειας, γ) Της εν γένει ασφάλειας των εγκαταστάσεων

μόνον μερικές προσθήκες³⁴¹. Περαιτέρω αλλαγές που προβλέπει ο Ν. 3851/2010 σχετικά με την άδεια εγκατάσταση Α.Π.Ε. είναι οι εξής: α) Η άδεια εγκατάστασης δημοσιεύεται και ισχύει για 2 χρόνια και μπορεί να ανανεωθεί μία φορά κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, αν δεν υπάρχει συμμόρφωση με τις κανονιστικές απαιτήσεις.

Παράλληλα, η άδεια λειτουργίας πρέπει να εκδοθεί μέσα σε αποκλειστική προθεσμία 20 ημερών και ισχύει για 20 έτη στην περίπτωση των φωτοβολταϊκών εγκαταστάσεων, με δυνατότητα παράτασης της. Ακόμη, εάν η μονάδα μεταβιβαστεί, ο νέος κάτοχος διαδέχεται τον παλαιό κάτοχο στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις απέναντι στον ΔΕΣΜΗΕ. Στην περίπτωση αυτή, ο νέος ιδιοκτήτης θα μεταβιβάσει την άδεια παραγωγής με σχετική απόφαση της Ρ.Α.Ε. Επιπλέον, η αρμόδια αρχή αποφασίζει για τη μεταβίβαση της άδεια λειτουργίας.

Τέλος, δεν θα πρέπει να χορηγείται άδεια εγκατάστασης και άδεια λειτουργίας για εγκαταστάσεις φωτοβολταϊκών που αποκλείονται από τη λήψη άδειας παραγωγής. Εξαιρούνται μόνο φωτοβολταϊκές εγκαταστάσεις σε ανοικτό έδαφος που έχουν απόδοση ισχύος μέχρι 500 KW και οι εγκαταστάσεις φ/β που βρίσκονται σε κτίρια. Σε αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να ληφθεί αντίστοιχο πιστοποιητικό απαλλαγής από την υποχρέωση αυτή, εντός 20 ημερών και από την περιοχή που έχει δικαιοδοσία. Εκτός από την ισχύ της εγκατάστασης, ως

και του σχετικού εξοπλισμού του Συστήματος και του Δικτύου. δ) Της ενεργειακής αποδοτικότητας του έργου για το οποίο υποβάλλεται η σχετική αίτηση, όπως η αποδοτικότητα αυτή προκύπτει, για τα έργα Α.Π.Ε., από μετρήσεις του δυναμικού Α.Π.Ε. και για τις μονάδες Σ.Η.Θ.Υ.Α. από τα ενεργειακά ισοζύγιά τους. Ειδικά, για το αιολικό δυναμικό, οι υποβαλλόμενες μετρήσεις πρέπει να έχουν εκτελεστεί από πιστοποιημένους φορείς, σύμφωνα με το πρότυπο DIN-EN ISO/IEC 17025 του 2000, όπως αυτό ισχύει κάθε φορά. ε) Της ωριμότητας της διαδικασίας υλοποίησης του έργου, όπως αυτή προκύπτει από μελέτες που έχουν εκπονηθεί, γνωμοδοτήσεις αρμόδιων υπηρεσιών, καθώς και από άλλα συναφή στοιχεία. στ) Της εξασφάλισης ή της δυνατότητας εξασφάλισης του δικαιώματος χρήσης της θέσης εγκατάστασης του έργου. ζ) Της δυνατότητας του αιτούντος να υλοποιήσει το έργο με βάση την οικονομική, επιστημονική και τεχνική επάρκειά του. Αν ο αιτών είναι νεοσύστατο νομικό πρόσωπο, η δυνατότητα αυτή αξιολογείται στα πρόσωπα που συμμετέχουν, σε αυτό, ως εταίροι ή μέτοχοι. η) Της διασφάλισης παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και προστασίας των Πελατών. θ) Της προστασίας του περιβάλλοντος, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία και το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Α.Π.Ε.”

³⁴¹Βλ. άρθρ.2 παρ.1 του Ν.3851/2010 όπως τροποποίησε το άρθρ.3 παρ.1 του Ν.3468/2006 : “ Η άδεια για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε. και Σ.Η.Θ.Υ.Α. χορηγείται με απόφαση της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (Ρ.Α.Ε.) με βάση τα παρακάτω κριτήρια: [...]θ) Της δυνατότητας υλοποίησης του έργου σε συμμόρφωση με το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Α.Π.Ε. και ειδικότερα με τις διατάξεις του για τις περιοχές αποκλεισμού χωροθέτησης εγκαταστάσεων Α.Π.Ε., εφόσον οι περιοχές αυτές έχουν οριοθετηθεί κατά τρόπο ειδικό και συγκεκριμένο, καθώς και τις διατάξεις του για τον έλεγχο της φέρουσας ικανότητας στις περιοχές που επιτρέπονται Α.Π.Ε., ώστε να διασφαλίζεται η κατ’ αρχήν προστασία του περιβάλλοντος. ι) Της συμβατότητας του έργου με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την επίτευξη των στόχων που προβλέπονται στην παρ. 3 του άρθρου 1”.

μέρος της χορήγησης αυτού του πιστοποιητικού, ελέγχεται εάν το οικόπεδο βρίσκεται εντός του πεδίου εφαρμογής του προγράμματος NATURA 2000 ή εάν βρίσκεται σε απόσταση μικρότερη από 150 μέτρα σε σχέση με άλλο οικόπεδο για το οποίο έχει επίσης εκδοθεί άδεια³⁴².

§ 2 Νομοθετικές ρυθμίσεις για κατηγορίες των Α.Π.Ε

Ι) Αιολική ενέργεια

Στην Ελλάδα οι πρώτες προσπάθειες αξιοποίησης της αιολικής ενέργειας για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ξεκίνησε την δεκαετία του 1980 όταν η Δ.Ε.Η εγκατέστησε το πρώτο αιολικό πάρκο στην Κύθνο. Όμως, η μεγάλη ώθηση της ανάπτυξης της αιολικής ενέργειας έγινε ουσιαστικά την 4ετία 1999-2002 με την υλοποίηση 17 αιολικών πάρκων συνολικής ισχύος 123 MW και επένδυσης ύψους 135.000.000€ στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ενέργειας³⁴³.

Μέσω του Ν.2244/94 επιτρεπόταν η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από εγκατάσταση αιολικού πάρκου με την προϋπόθεση ότι η παραγόμενη ενέργεια θα πωληθεί στην Δ.Ε.Η³⁴⁴. Ακολούθως, η διάταξη του άρθρ.9 παρ.8 του Ν.3851/2010 που αντικαθιστά το 3^ο εδάφιο της παρ.4 του άρθ. 3 του Ν.2244/1994, όπως αυτό προστέθηκε από την παρ.7 του άρθ. 2 του Ν.2941/2001 και αντικαταστάθηκε με την παρ.9 του άρθ.27^A του Ν.3734/2009³⁴⁵, ορίζει ότι για την εγκατάσταση Α/Γ δεν απαιτείται οικοδομική άδεια αλλά έγκριση δόμησης μικρής κλίμακας από την αρμόδια Διεύθυνση Πολεοδομίας. Μάλιστα, για την τοποθέτηση Α/Γ σε κτίρια και στέγαστρα απαιτείται η γνωστοποίηση των εργασιών αυτών στον αρμόδιο φορέα, εφόσον προβλέπεται από τον αρμόδιο Υπουργό και όχι η έκδοση έγκρισης εργασιών δόμησης μικρής κλίμακας.

Επιμέρους ρυθμίσεις για την εγκατάσταση Α/Γ προβλέπονται για την εγκατάσταση και την χωροθέτηση τους μέσω του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού

³⁴²Βλ. περισσότερα [<https://dikigoros.com.gr/fotovoltaiika-stin-ellada/anaptiksi-ananeosimon-pigon-energias.html>] [τελευταία πρόσβαση στις 28-12.2020]

³⁴³Βλ. ΘΕΩΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ / ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ο.α, σελ.197.

³⁴⁴Βλ. Άρθρο 2 παρ. β του Ν.2244/1994

³⁴⁵Φ.Ε.Κ 8/Α/28.1.2009 «Προώθηση συμπαραγωγής δύο ή περισσότερων χρήσιμων μορφών ενέργειας, ρύθμιση ζητημάτων σχετικά με το Υδροηλεκτρικό έργο Μεσοχώρας και άλλες διατάξεις».

Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Α.Π.Ε³⁴⁶ το οποίο διακρίνει τις περιοχές ανάπτυξης έργων των Α.Π.Ε σε Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας και σε Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας. Ακόμη, με την ψήφιση του Ν. 3851/2010, προβλέπεται στο άρθρο 6, η εγκατάσταση αιολικών πάρκων εντός του θαλάσσιου εθνικού χώρου προβλέποντας μια νέα κεντρική διαδικασία για την έκδοση της απαιτούμενης άδειας ,της οποίας αρμόδιος είναι ο Υπουργός του Υ.Π.Ε.ΚΑ, σύμφωνα με την διαδικασία των παρ. 11 και 12 του άρθ.8 του Ν.3468/2006.

Μόλις εκδοθεί η άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας με απόφαση του Υπουργού, διενεργείται ανοιχτός δημόσιος διαγωνισμός για την εκτέλεση με χρηματοδότηση ή αυτοχρηματοδότηση των έργων της κατασκευής του θαλάσσιου αιολικού πάρκου και της σύνδεσης του με το Σύστημα διασύνδεσης, με αντάλλαγμα την παραχώρηση εν όλω ή εν μέρει της εκμετάλλευσης του στον ανάδοχο για ορισμένο χρόνο³⁴⁷.

Επίσης , το άρθ.4 του Ν.4203/2013³⁴⁸ προβλέπονται οι όροι και οι προϋποθέσεις εγκατάστασης μικρών Α/Γ. Ειδικότερα, η εγκατάσταση τους στηρίζεται στο πλαίσιο Ειδικού Προγράμματος Ανάπτυξης μικρών Α/Γ που καταρτίζεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής. Το Πρόγραμμα αφορά εγκατάσταση μικρών ανεμογεννητριών για σταθμούς συνολικής ισχύος μέχρι 50 kW σε γήπεδα, οικόπεδα και κτιριακές εγκαταστάσεις, που εγχέουν ενέργεια στο δίκτυο διανομής.

II) Ηλιακή ενέργεια

Στην Ελλάδα, οι πρώτες προσπάθειες εκμετάλλευσης της ηλιακής ενέργειας άρχισαν στην δεκαετία του 1980 και συνέχισε την ανοδική τάση τους στις αρχές της νέας χιλιετίας σε νησιά και από αυτόνομους ιδιώτες³⁴⁹. Ο

³⁴⁶Βλ. παρ. Κεφ. 4ο

³⁴⁷Βλ. Άρθρο 6^Α παρ.6: *“Με κοινή υπουργική απόφαση που εκδίδεται μετά από πρόταση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας ρυθμίζονται οι λεπτομέρειες σχετικά με την προκήρυξη, τα συμβατικά τεύχη, τα κριτήρια επιλογής, τη συμμετοχή στη διαδικασία επιλογής ανεξάρτητων αρχών και άλλων οργάνων της διοίκησης, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των αναδόχων, καθώς και κάθε άλλο ειδικό ζήτημα σχετικό με την εφαρμογή της προηγούμενης παραγράφου”*.

³⁴⁸Φ.Ε.Κ Α' 42/19.2.2013 «Ενεργειακή Απόδοση των Κτιρίων – Εναρμόνιση με την Οδηγία 2010/31/Ε.Ε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις».

³⁴⁹Βλ. περ. για την εγκατάσταση των φωτοβολταϊκών συστημάτων στο άρθρο του ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΡΑΓΕΒΡΕΚΗ με τίτλο , *Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και η συμβολή της φωτοβολταϊκής*

N.3468/2006 προβλέπει στο άρθ.14 ,ότι η προώθηση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από φωτοβολταϊκούς σταθμούς, καταρτίζεται με απόφαση της Ρ.Α.Ε και εγκρίνεται από τον αρμόδιο Υπουργό. Ο Ν 3734/2009 (ΦΕΚ Α' 8/28.1.2009) τροποποίησε τον ανωτέρω Ν 3468/2006 και ειδικότερα μεταξύ άλλων: Προέβλεψε νέες τιμές πώλησης για την παραγόμενη ,από φωτοβολταϊκούς σταθμούς, ηλεκτρικής ενέργειας, που δύνανται να τροποποιούνται με απόφαση του Υπ. Αν κατόπιν γνώμης της ΡΑΕ.

Επίσης, όρισε ότι η σύμβαση αγοραπωλησίας ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από φωτοβολταϊκούς σταθμούς θα έχει διάρκεια 20 ετών και θα συνομολογείται με την τιμή αναφοράς του άνω πίνακα που αντιστοιχεί στο μήνα και έτος υπογραφής της σύμβασης, υπό τον όρο της έναρξης δοκιμαστικής λειτουργίας ή αν αυτή δεν προβλέπεται, ενεργοποίησης της σύνδεσης του σταθμού εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, άλλως θα ισχύει η τιμή του μήνα έναρξης δοκιμαστικής λειτουργίας ή ενεργοποίησης της σύνδεσης, σύμφωνα με την τότε ισχύ του σταθμού.

Ακολούθησαν δύο ακόμη υπουργικές αποφάσεις, η ΥΑ υπ' αρ. 29107/2009 (ΦΕΚ ΑΑΠ 344/20.7.2009) για τους όρους εγκατάστασης των φωτοβολταϊκών συστημάτων έως 10 KW σε δώματα και στέγες, που μεταξύ άλλων προβλέπει και την μη υποχρέωση έκδοσης οικοδομικής άδειας αλλά έγκρισης εργασιών μικρής κλίμακας και η ΚΥΑ υπ' αρ. 29116/2009 (ΦΕΚ ΑΑΠ 344/20.7.2009) για τους όρους και περιορισμούς δόμησης για την εγκατάσταση φ/β συστημάτων σε εκτός σχεδίου περιοχές³⁵⁰.

Στην συνέχεια ο Ν.3851/2010 προβλέπει την εγκατάσταση λειτουργίας φωτοβολταϊκών και άλλων τεχνολογιών Α.Π.Ε σε γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας υπό προϋποθέσεις, με εξαίρεση την περιφέρεια της Αττικής. Ωστόσο, μέσω των διατάξεων του άρθ.21 του Ν.4015/2011³⁵¹, η ρύθμιση αυτή θεωρείται ανενεργή³⁵². Επιπλέον η Υ.Α Πολεοδομικού Σχεδιασμού, Οικοδομικών

τεχνολογίας , δημοσιευμένο στο <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 28-12-2020]

³⁵⁰Βλ. ΣΟΦΙΑ ΑΛΩΝΙΣΤΙΩΤΗ , Φωτοβολταϊκά συστήματα: Νομοθετικό πλαίσιο , περιοδ. Συνήγορος, τεύχος 77/2010, σελ. 40-41.

³⁵¹Φ.Ε.ΚΑ' 210/21.9.2011 «Θεσμικό πλαίσιο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τις συλλογικές οργανώσεις και την επιχειρηματικότητα του αγροτικού κόσμου – Οργάνωση της εποπτείας του Κράτους»

³⁵²Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ / ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, ο.α , σελ.215.

και Κτιριακών Κανονισμών [Απ. Αρ. 40158 ΦΕΚ 1556 Β 22.09.2010 (25.08.2010)] προβλέπει την έγκριση ειδικών ορών για την εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων και ηλιακών σε γήπεδα, κτίρια και σε εκτός σχεδίου περιοχές. Η συγκεκριμένη έγκριση τροποποιήθηκε περιλαμβάνοντας την εγκατάσταση και σε εντός σχεδίου περιοχές και οικισμούς [Απ. Αρ. 36720 ΦΕΚ 376 ΑΑΠ 06.09.2010].

Ακόμη, με την Υπουργική Απόφαση – Υ.Α.Π.Ε./Φ1/οικ.27904 (ΦΕΚ Β 2143/31.12.2010)³⁵³ προβλέπεται στα διασυνδεδεμένα, με το Διασυνδεδεμένο Δίκτυο ή Σύστημα νησιά, η ανάπτυξη φωτοβολταϊκών σταθμών ισχύος έως και 150 kW και ότι το Πρόγραμμα Ανάπτυξης Φωτοβολταϊκών Συστημάτων που θεσπίστηκε κατ' εφαρμογή του Ν.3734/2009³⁵⁴ με την Κ.Υ.Α της 4^{ης} Ιουλίου 2009(Φ.Ε.Κ Β'1079/2009) περιλαμβάνει όλους τους σταθμούς για τους οποίους κατά την έναρξη ισχύος της παρούσας θα έχει εκδοθεί άδεια παραγωγής ή απόφαση εξαίρεσης από την υποχρέωση λήψης άδειας παραγωγής, καθώς και τους σταθμούς που απαλλάσσονται από την υποχρέωση αυτή και για τους οποίους θα έχει συναφθεί σύμβαση πώλησης με τον αρμόδιο Διαχειριστή του Συστήματος ή των Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών.

Περαιτέρω στο Πρόγραμμα εντάσσονται και οι σταθμοί που λαμβάνουν άδεια παραγωγής ή απόφαση εξαίρεσης, καθώς και όσοι σταθμοί απαλλάσσονται από την υποχρέωση λήψης άδειας παραγωγής από την υπογραφή της σχετικής σύμβασης πώλησης με τον αρμόδιο Διαχειριστή. Οι υπογραφόμενες συμβάσεις πώλησης κοινοποιούνται αυθημερόν στη Ρ.Α.Ε.³⁵⁵

³⁵³Τροποποίηση της Δ6/Φ1/οικ. 8684/24.4.2007 (ΦΕΚ Β' 694) απόφασης του Υπουργού Ανάπτυξης, όπως τροποποιήθηκε με την Δ6/Φ1/οικ.15450/18.7.2007 (ΦΕΚ Β' 1276) απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης, για την Έγκριση Α' Φάσης του κατ' άρθρο 14 παρ. 1 του ν. 3468/2006 Προγράμματος Ανάπτυξης Φωτοβολταϊκών Σταθμών.

³⁵⁴Φ.Ε.Κ 8/Α/28.1.2009 «Προώθηση της συμπαραγωγής δυο ή περισσότερων χρήσιμων μορφών ενέργειας, ρύθμιση ζητημάτων σχετικών με το Υδροηλεκτρικό Έργο Μεσοχώρας και άλλες διατάξεις». Βλ. περισσότερα για την υλοποίηση του προγράμματος Τ. ΤΣΙΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Θεσμικό πλαίσιο φωτοβολταϊκών συστημάτων*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2010, σελ. 108-111.

³⁵⁵Στόχος του άνω προγράμματος πλην της στήριξης του ηλεκτρικού δικτύου και της αξιοποίησης του ελληνικού ηλιακού δυναμικού της χώρας, αποτέλεσε η παροχή κινήτρων για την ενεργή συμμετοχή των πολιτών στην πράσινη επιχειρηματικότητα Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α, σελ.216.

III) Υδροηλεκτρική ενέργεια

Το μεγαλύτερο ποσοστό υδροηλεκτρικής ενέργειας εισφέρεται από τις μεγάλες υδροηλεκτρικές μονάδες που υπάγονται στην ιδιοκτησία της Δ.Ε.Η³⁵⁶. Το νομοθετικό πλαίσιο της Υδροηλεκτρικής ενέργειας αρχίζει με τον Ν.1650/1986, καθώς περιέχει ρυθμίσεις που σχετίζονται με την διαχείριση των υδάτινων πόρων. Ιδιαίτερη μνεία, στην προστασία των νερών κάνει το άρθ.10 του νόμου που προβλέπει μέτρα και περιορισμούς ως προς την αξιοποίηση των υδάτινων πόρων. Για την προστασία τους, εκδόθηκε στη συνέχεια ο Ν.1739/1987³⁵⁷ όπου στα άρθ.11 και 12 περιλαμβάνει μέτρα διατήρησης και προστασίας τους.

Το 2003 εκδόθηκε ο Ν.3199/2003³⁵⁸, του οποίου η καινοτομία ήταν η σύσταση νέων διοικητικών οργάνων σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο για την διασφάλιση της προστασίας και διαχείρισης των υδάτινων πόρων και τον προσδιορισμό των αρμοδιοτήτων τους.

Ακόμη, στο άρθ.11 προβλέπονται οι άδειες χρήσης του νερού και η εκτέλεση έργων αξιοποίησης του. Συγκεκριμένα, η διάταξη της παρ.1 του άρθ.11 του νόμου ορίζει ότι *“οι άδειες εκδίδονται από τον Γενικό Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης μετά από εισήγηση της αρμόδιας Διεύθυνσης Υδάτων της Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Εσωτερικών, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, καθορίζονται οι κατηγορίες των αδειών, το περιεχόμενο του φακέλου αδειοδότησης και τα συνοδευτικά στοιχεία ανά κατηγορία, οι δικαιούχοι των αδειών, οι όροι και η ειδικότερη διαδικασία έκδοσης των αδειών, το περιεχόμενο των αδειών, η διάρκεια ισχύος τους και κάθε άλλο σχετικό θέμα”*. Επίσης, ο Ν.3068/2006 περιλαμβάνει ρυθμίσεις για την υδροηλεκτρική ενέργεια. Αρχικά, το άρθ.8 ορίζει την διαδικασία χορήγησης άδειας εγκατάστασης και λειτουργίας, καθώς και ότι για τη χορήγηση της άδειας εγκατάστασης υδροηλεκτρικών σταθμών μετά

³⁵⁶Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α, σελ.200.

³⁵⁷Φ.Ε.Κ 201/Α/20.11.1987 περί «Διαχείρισης των υδάτινων πόρων και άλλες διατάξεις»

³⁵⁸Φ.Ε.Κ Α' 280/9.12.2003 περί «Προστασίας και διαχείριση των υδάτων – Εναρμόνιση με την Ε. Οδηγία 2000/60/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000». Περισσότερα για την Ε. Οδηγία για το νομικό πλαίσιο της διαχείρισης των υδάτινων πόρων βλ. Ι.ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ/Φ. ΠΛΙΑΚΑΣ, Χ.ΠΕΤΑΛΑΣ, Α.ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ, *Η εναρμόνιση του εθνικού δικαίου με την Οδηγία 2000/60/Ε.Κ για την προστασία και την διαχείριση των υδάτινων πόρων*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2004, σελ. 480 βλ. Α. ΚΑΛΛΙΑ – ΑΝΤΩΝΙΟΥ, *Νομικό πλαίσιο διαχείρισης υδάτινων πόρων – Η εφαρμογή της Οδηγίας – Πλαίσιο 2000/60/Ε.Κ*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2006, σελ.576

την 22.12.2009, απαιτείται κατάρτιση και έγκριση Σχεδίου Διαχείρισης Υδατικών Πόρων, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 7 του Ν. 3199/ 2003³⁵⁹.

Ο Ν.4203/2013, στο άρθρο 2 κάνει αναφορά στους Μεγάλους Υδροηλεκτρικούς Σταθμούς και θεσπίζει ενιαίες ρυθμίσεις για την εγκατάσταση και λειτουργία Α.Π.Ε στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Ειδικότερα, για τους Υδροηλεκτρικούς Σταθμούς, ορίζει «η διαδικασία έκδοσης σχετικών αδειών, συμπεριλαμβανομένων αυτών που απαιτούνται από την κείμενη δασική νομοθεσία, εφαρμόζονται ομοίως και στις περιπτώσεις υδροηλεκτρικών σταθμών εγκατεστημένης ισχύος μεγαλύτερη των 15 MW, ανεξάρτητα τον φορέα κατασκευής και λειτουργίας».

Επιπλέον, ο Ν.4414/2016 , στο άρθ.15 με τίτλο «Διάρκεια ισχύος αδειών εκτέλεσης έργων αξιοποίησης υδάτινων πόρων» προβλέπει «κατά τον υπολογισμό της διάρκειας ισχύος της άδειας εκτέλεσης έργων αξιοποίησης υδατικών πόρων μικρών υδροηλεκτρικών σταθμών, δε λαμβάνεται υπόψη το χρονικό διάστημα από την 29η Ιουνίου 2015, ή από το χρόνο έκδοσης της άδειας εκτέλεσης έργων αξιοποίησης υδατικών πόρων εφόσον είναι μεταγενέστερος, έως και την 31η Δεκεμβρίου 2016. Η διάταξη αφορά άδειες εκτέλεσης έργων αξιοποίησης υδατικών πόρων μικρών υδροηλεκτρικών σταθμών που εκδόθηκαν ή θα εκδοθούν έως και την 31η Δεκεμβρίου 2016».

Τέλος, ιδιαίτερη πρόνοια θα πρέπει να λαμβάνεται σχετικά με την χωροθέτηση υδροηλεκτρικών έργων σε περιοχές «Natura 2000», στις οποίες θα πρέπει να κατασκευάζονται σήραγγες ή εγκιβωτισμένοι αγωγοί εντός του εδάφους στο υδραυλικό σύστημα παραγωγής και απαγωγής της περιοχής, ώστε να αποφεύγεται όσο το δυνατόν η πρόσθετη περιβαλλοντική επιβάρυνση(άρθ.15 παρ.2 στο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (Α.Π.Ε.)(Φ.Ε.Κ 2464/Β/3.12.2008).³⁶⁰

³⁵⁹Άρθρο 27 του Ν.3468/2006

³⁶⁰Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας* , ο.α , σελ.204.

IV) Βιομάζα και χρήση καυσίμων

Πριν από τον Ν.3468/2006, ρυθμίσεις για την αξιοποίηση της βιομάζας περιείχε το π.δ. 126/1986³⁶¹ το οποίο αναφερόταν στα καυσόξυλα³⁶². Με την θέσπιση του Ν.3468/2006, καθορίζεται η βιομάζα ως ανανεώσιμη πηγή ενέργειας και ορίζεται³⁶³ ως το «το βιοαποικοδομήσιμο κλάσμα προϊόντων, αποβλήτων και υπολειμμάτων (*residues*) βιολογικής προέλευσης από τη γεωργία (συμπεριλαμβανομένων των φυτικών και των ζωικών ουσιών), τη δασοκομία και τους συναφείς κλάδους βιομηχανικών δραστηριοτήτων (*related industries*), συμπεριλαμβανομένης της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας, καθώς και το βιοαποικοδομήσιμο κλάσμα των βιομηχανικών και των αστικών αποβλήτων και απορριμμάτων (*industrial and municipal waste*)», ενώ ως βιοκαύσιμα ορίζονται ως τα «τα υγρά ή αέρια καύσιμα κίνησης (*for transport*), τα οποία παράγονται από βιομάζα» και βιορευστά ως «τα υγρά καύσιμα για ενεργειακούς σκοπούς εκτός από κίνηση (*not for transport*), συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρικής ενέργειας και της θέρμανσης και της ψύξης, τα οποία παράγονται από βιομάζα».

Το 2005 εκδόθηκε ο Ν.3423/2005³⁶⁴ στην προσπάθεια εναρμόνισης της Ε. Οδηγίας 2003/30/Ε.Κ «σχετικά με την προώθηση της χρήσης βιοκαυσίμων ή άλλων ανανεώσιμων καυσίμων για τις μεταφορές», ώστε να ενισχυθεί η αγορά βιοκαυσίμων στην Ελλάδα. Επιδιωκόμενος στόχος της Οδηγίας ήταν το 5.75% του ενεργειακού περιεχόμενου της συνολικής κατανάλωσης των καυσίμων κίνησης να αντικατασταθεί από βιοκαύσιμα μέχρι το 2010 και να ανέλθει στο 10% το 2020. Στην συνέχεια, εισήχθη ο Ν.4062/2012³⁶⁵ με τον οποίο έγινε η ενσωμάτωση της Ε. Οδηγίας 2009/28/Ε.Κ, η οποία αντικατέστησε την Οδηγία 2003/30/Ε.Κ.

Μετάπειτα, το νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει αυτή τη στιγμή αναφορικά με τους σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από βιοαέριο που προέρχονται από την βιομάζα, ορίζεται από τον Ν.3851/2010, που προβλέπει την

³⁶¹Φ.Ε.Κ 44/Α/17.4.1986 «Διαδικασία παραχώρησης της εκμετάλλευσης, συντήρησης και βελτίωσης των δασών που ανήκουν στο Δημόσιο και στα Νομικά Πρόσωπα του δημοσίου τομέα στους δασικούς συνεταιρισμούς».

³⁶²Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α., σελ.209.

³⁶³Άρθρο 2 παρ.7 του Ν.3468/2006.

³⁶⁴Φ.Ε.Κ 304/Α/13.12.2005 «Εισαγωγή στην Ελληνική αγορά των βιοκαυσίμων και των άλλων ανανεώσιμων καυσίμων»

³⁶⁵Φ.Ε.Κ Α'/70/30.3.2012 «Αξιοποίηση του πρώην Ελληνικού Αεροδρομίου Ελληνικού – Πρόγραμμα Ήλιος – Προώθηση της χρήσης της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/28/ΕΚ) - Κριτήρια Αειφορίας Βιοκαυσίμων και Βιορευστών (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/30/ΕΚ).

δυνατότητα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και από την βιομάζα³⁶⁶. Μετά την θέσπιση του Ν.4254/2014, όλοι οι σταθμοί Α.Π.Ε με χρήση βιομάζας, βιοαερίου ή βιορευστών υπόκεινται σε διαδικασία έκδοσης Α.Ε.Π.Ο, καθώς καταργήθηκε η πρόβλεψη της παρ.13 του άρθ.8 του Ν.3468/2006, σύμφωνα με την οποία εξαιρούνται της υποχρέωσης έκδοσης Α.Ε.Π.Ο οι σταθμοί βιοκαυσίμων και οι σταθμοί ισχύος ως 1 MW συνεχίζουν να εξαιρούνται από την υποχρέωση εκδόσιμης άδειας παραγωγής³⁶⁷.

Όσον αφορά την χωροθέτηση σταθμών από βιομάζα ή βιοαέριο, το Ε.Π.Χ.Σ για τις Α.Π.Ε κάνει σχετική αναφορά. Πιο αναλυτικά, το άρθ.18 του Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις Α.Π.Ε προβλέπει τις προνομιακές περιοχές(παρ.1) για την εγκατάσταση τους καθώς επίσης και τις ζώνες αποκλεισμού(παρ.2), ενώ η διάταξη της παρ.3 ορίζει ότι «οι εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης της ενέργειας από βιομάζα ή βιοαέριο πρέπει να τηρούν τις ελάχιστες αποστάσεις από τις γειτνιάζουσες χρήσεις γης». Μάλιστα, οι περιοχές αποκλεισμού των εγκαταστάσεων εκμετάλλευσης της ενέργειας από βιομάζα ή βιοαέριο είναι αντίστοιχες με αυτές που ορίζονται για τις αιολικές εγκαταστάσεις. Τέλος, η διάταξη της παρ.4 προβλέπει ότι οι όροι χωροθέτησης συνοδευτικών έργων θα πρέπει να καθορίζονται στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης όπως προβλέπεται.

Χάρη στον Ν.4123/2013³⁶⁸ επιδιώκεται προς όφελος της χώρας³⁶⁹ «η διασφάλιση υψηλού επιπέδου ασφάλειας του εφοδιασμού με πετρέλαιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση χάρη σε μηχανισμούς χαρακτηριζόμενους από αξιοπιστία και διαφάνεια και βασιζόμενους στην αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών, η διατήρηση ενός ελαχίστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου ή/και προϊόντων πετρελαίου και η δημιουργία των απαραίτητων διαδικαστικών μέσων για την αντιμετώπιση ενδεχόμενης σοβαρής έλλειψης». Στο άρθ.2 του Ν.4123/2013 ως βιοκαύσιμο θεωρείται «το υγρό ή αέριο καύσιμο σύμφωνα με τον ορισμό της περίπτωσης 16 σε συνδυασμό με την περίπτωση 15 του άρθρου 3 του ν. 3054/2002 (Α' 230)».

Τέλος, με κατ' εξουσιοδότηση του εν λόγω νόμου θεσπίστηκε με Υ.Α Δ3/Α/οικ. 15225(Φ.Ε.Κ Β'2055/2013) Τεχνικός Κανονισμός με τίτλο «Τεχνικές

³⁶⁶Άρθρο 2 παρ. β του Ν.3851/2010

³⁶⁷Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α., σελ.209.

³⁶⁸Φ.Ε.Κ 43/Α/19.2.2013 «Διατήρηση ενός ελαχίστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου ή/και άλλων προϊόντων πετρελαίου και άλλες διατάξεις (εναρμόνιση του εθνικού δικαίου προς την Οδηγία 2009/119/Ε.Κ)»

³⁶⁹Άρθρο 1 του Ν.4123/2013

Οδηγίες για την αποθήκευση και διακίνηση βιοκαυσίμων στις εγκαταστάσεις διυλιστηρίων και στις εγκαταστάσεις αποθήκευσης και διακίνησης πετρελαιοειδών προϊόντων», σύμφωνα με τον οποίο ορίστηκε ότι τα βιοκαύσιμα και τα μίγματα αυτών με αντίστοιχα συμβατικά καύσιμα, τα οποία έχουν παρασκευασθεί νομίμως και έχουν διατεθεί στο εμπόριο και σε άλλα Κράτη – Μέλη της Ε.Ε ή χώρες ΕΖΕΣ που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη συμφωνία ΕΟΧ ή την Τουρκία, μπορούν να διατίθενται στην ελληνική αγορά, όταν έχουν παρασκευασθεί σύμφωνα με τα πρότυπα και τις προδιαγραφές και τις διαδικασίες παρασκευής και δοκιμών, που αποδεδειγμένα εγγυώνται ισοδύναμο επίπεδο ποιότητας και ασφάλειας με τις απαιτήσεις του Τεχνικού Κανονισμού για την προστασία της ανθρώπινης υγείας, της ασφάλειας και της προστασίας του περιβάλλοντος³⁷⁰.

V) Γεωθερμική ενέργεια

Η αξιοποίηση του γεωθερμικού δυναμικού της χώρας θεσμοθετείται με μια σειρά νομοθετικών διατάξεων, με την αρχή να πραγματοποιείται χάρη στην θέσπιση του Ν.3175/2003³⁷¹, ο οποίος αντικατέστησε τον Ν. 1475/1984(Φ.Ε.Κ. Α'131/11.9.1984³⁷². Ο Ν.3175/2003 θεσπίστηκε για την ορθολογικότερη αξιοποίηση του γεωθερμικού δυναμικού, την δημιουργία ενός ανανεωμένου, ενιαίου και ολοκληρωμένου θεσμικού πλαισίου και την εναρμόνιση με την ευρωπαϊκή νομοθεσία σχετικά με τις Α.Π.Ε. Επίσης, ορίστηκε ρητά ότι η έρευνα και η εκμετάλλευση της γεωθερμίας προωθεί την αειφόρο ανάπτυξη και εξυπηρετεί το γενικό συμφέρον, αποτελώντας δραστηριότητα δημόσιας ωφέλειας³⁷³.

Παράλληλα, ο Ν.3175/2003 ακολουθείται από μια σειρά υπουργικών αποφάσεων χάρη στις οποίες εξειδικεύεται η διαδικασία αξιοποίησης του γεωθερμικού δυναμικού ανάλογα με την κατηγορία υπαγωγής του κάθε πεδίου

³⁷⁰Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α., σελ.212.

³⁷¹Φ.Ε.ΚΑ' 207/29.8.2003

³⁷²Ο Ν.1475/1984 περιείχε βασικές ρυθμίσεις σχετικά με το δικαίωμα αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης του γεωθερμικού δυναμικού, καθώς και για την εκμίσθωση των γεωθερμικών πηγών. Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α., σελ.206.

³⁷³Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α., σελ.206.

(πεδίο χαμηλής ή υψηλής θερμοκρασίας ,αβαθής θερμοκρασία)³⁷⁴. Το 2005 εκδόθηκε ο Κανονισμός Γεωθερμικών Εργασιών³⁷⁵ κατ' εξουσιοδότηση του άρθ.8 του Ν.3175/2003, στον οποίο περιλαμβάνονται ρυθμίσεις σχετικά με τις τεχνικές εργασίες που διενεργούνται στο πλαίσιο της έρευνας, διαχείρισης και εκμετάλλευσης γεωθερμικών πεδίων³⁷⁶.

Ο Ν.3175/2003 στο άρθ.10 προβλέπει την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από την γεωθερμία. Πιο αναλυτικά, η διάταξη της παρ.1 του άρθ.10 ορίζει ότι *“η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από γεωθερμία και η χορήγηση της σχετικής άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, που προβλέπεται στις διατάξεις του Ν.2773/1999(Φ.Ε.Κ 286 Α’), επιτρέπεται εφόσον ο υποψήφιος έχει επιτύχει σε διαγωνισμό που διενεργείται σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού”*. Η διάταξη αυτή καταργήθηκε στη συνέχεια από τον Ν.3468/2006, ο οποίος ρυθμίζει τις διαδικασίες χορήγησης άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από την αξιοποίηση της γεωθερμικής ενέργειας ,κατά τον τρόπο εφάμιλλο με αυτόν που ισχύει και για τις υπόλοιπες Α.Π.Ε.

Όσον αφορά την άσκηση του δικαιώματος έρευνας και διαχείρισης του γεωθερμικού δυναμικού, η διάταξη της παρ.2 του άρθ.3 του νόμου, ορίζει ότι το Δημόσιο έχει το αποκλειστικό δικαίωμα της αναζήτησης, της έρευνας και της διαχείρισης των γεωθερμικών πεδίων κατά την έννοια του άρθ. 143 του Ν.Δ 210/1973³⁷⁷. Μάλιστα, το δικαίωμα του Δημοσίου εκμισθώνεται ύστερα από πλειοδοτικό διαγωνισμό με γραπτές σφραγισμένες προσφορές. Η διάρκεια της μίσθωσης του δικαιώματος έρευνας ορίζεται μέχρι 5 έτη, ενώ η διάρκεια της μίσθωσης του δικαιώματος διαχείρισης ορίζεται στα 25 έτη, με δυνατότητα

³⁷⁴Οι υπουργικές αποφάσεις είναι οι εξής:

ΥΑ Δ9Β/Φ166/οικ1508/ΓΔΦΠ374/10/27.1.2004 «Χαρακτηρισμός γεωθερμικών πεδίων» με την οποία καθορίστηκαν τα στοιχεία για τον χαρακτηρισμό ενός πεδίου ως βεβαιωμένου ή πιθανού και η συμπληρωματική της Υ.Α Δ9Β/Φ166/12647/ΓΔΦΠ3557/193/8.7.2005 «Χαρακτηρισμός και υπαγωγή σε κατηγορίες των γεωθερμικών πεδίων της χώρας», με την οποία εντάχθηκαν στις κατηγορίες των βεβαιωμένων και των πιθανών συγκεκριμένα γεωθερμικά πεδία. Ακόμη , έχουν εκδοθεί, η Υ.Α Δ9Β/Φ166/οικ2345/ΓΔΦΠ/334/1.2.2008 (Φ.Ε.Κ Β'161) περί «χαρακτηρισμού και υπαγωγής του Γεωθερμικού Πεδίου Ακροπόταμου , η Υ.Α Δ9Β/Φ166/7859/1392 (Φ.Ε.Κ Β' 1058/2009) και η υπ' αρ. ΓΔΟΠΥ/ΔΠΕ/Φγ166/180815/2681 (Φ.Ε.Κ Β' 2373/2015) για τον χαρακτηρισμό και υπαγωγή σε κατηγορία γεωθερμικών πεδίων.

³⁷⁵Υ.Α Δ9Β/Φ166/οικ20076/ΓΔΦΠ5258/329 της 24.10/7.11.2005

³⁷⁶Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α, σελ.208.

³⁷⁷Περί Μεταλλευτικού Κώδικα.

μονομερούς παράτασης ως και 5 έτη από τον μισθωτή(παρ.1 του άρθ.4 του νόμου).

§ 3 Η σημασία της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

Από την διάταξη του άρθ.24 παρ.1 του Συντάγματος συνάγεται η υποχρέωση του Κράτους να προβεί σε προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος, δεσμεύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την δικαστική εξουσία σε έλεγχο νομιμότητας διοικητικών πράξεων που έχουν άμεση σχέση με το περιβάλλον. Μάλιστα, δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι η συνάντησης της νομολογίας του ΣτΕ με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης, συμπίπτει με την νομολογιακή καταξίωση του θεσμού των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και την διατύπωση συστηματικής απαίτησης από τον δικαστή για εκπόνηση συνολικής μελέτης πριν από την έγκριση κάθε είδους δραστηριότητας ή επέμβασης με ενδεχόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις³⁷⁸.

Οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Μ.Π.Ε) αποτελούν ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία προληπτικού ελέγχου για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων των έργων και των δραστηριοτήτων στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και συνακόλουθα ένα ουσιώδες εργαλείο για την διαχείριση και την προστασία του³⁷⁹ και η οποία θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί πριν από την οποιαδήποτε απόφαση για την υλοποίηση ενός έργου ή δραστηριότητας³⁸⁰.

Η εκτίμηση του ανανεώσιμου ενεργειακού δυναμικού αποτελεί σημαντική παράμετρος καθώς συνδέεται με την ελαχιστοποίηση της αβεβαιότητας που συνάδει με την τεχνολογική ανακάλυψη των Α.Π.Ε. Η πιο σημαντική πτυχής , πριν προχωρήσει ένας ιδιώτης ή και δημόσιας φορέας σε μια επένδυση στις Α.Π.Ε, είναι η πλήρης εξέταση των τοπικών αναγκών, η προσαρμογή του αειφόρου ενεργειακού εφοδιασμού σε αυτές και η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στην ανάπτυξη τους.

Η Μ.Π.Ε είναι μια συστηματική μελέτη, με αυστηρά καθορισμένη δομή και περιεχόμενο ως προς τη περιγραφή του έργου ή της δραστηριότητας, τον εντοπισμό και αξιολόγηση των βασικών επιπτώσεων στο περιβάλλον, τη

³⁷⁸Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΛΗΣ, *Από το καρνάγιο της Πύλου ...* , σελ. 1070.

³⁷⁹Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΜΠΩΚΟΣ, *Εφαρμογές μέτρων* , ο.α , σελ.136.

³⁸⁰Βλ. Κ. ΑΡΑΒΩΣΗΣ, *Η χρήση Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στον σχεδιασμό και στην αξιολόγηση έργων*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2002, σελ. 74.

περιγραφή των μέτρων για τη πρόληψη, μείωση ή αποκατάσταση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον, την εξέταση των εναλλακτικών λύσεων με στόχο την αποτελεσματικότερη λειτουργία (του έργου ή της δραστηριότητας) με τις ελάχιστες περιβαλλοντικές επιπτώσεις σύμφωνα με τη κείμενη νομοθεσία. Η πιο σύγχρονη διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Σ.Μ.Π.Ε), η οποία αφορά στην εκτίμηση του μελλοντικού προγραμματισμού των αναπτυξιακών έργων μιας περιοχής ή ενός κράτους³⁸¹.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας αποτελεί ένα κρίσιμο πεδίο νομοθετικής και πολιτικής δράσης των θεσμικών της οργάνων³⁸². Η απαρχή έγινε με την Ε. Οδηγία 85/337/Ε.Ο.Κ³⁸³, η οποία στο προοίμιο της τονίζει ότι η «καλύτερη πολιτική περιβάλλοντος συνίσταται στην πρόληψη στη πηγή της δημιουργίας ρυπάνσεων ή οχλήσεων και όχι στην καταπολέμηση των επιδράσεων τους εκ των υστέρων». Στόχος της Οδηγίας είναι να διασφαλίσει ότι οι περιβαλλοντικές επενέργειες ευρέος φάσματος έργων υποδομής, βιομηχανικών, απόληψης ορυκτών και λοιπών έργων εξετάζονται δεόντως πριν αναληφθούν τυχόν εργασίες. Η Οδηγία παραχωρεί ,επίσης, σημαντικά δικαιώματα συμμετοχής στους πολίτες³⁸⁴.

Ακόμη, ιδιαίτερης σημασίας είναι το ζήτημα της εκτίμησης επιπτώσεων και της έγκρισης σχεδίων που ενδεχομένως επηρεάζουν περιοχές του δικτύου Natura 2000 από εγκαταστάσεις αιολικών πάρκων, το οποίο ρυθμίζεται από τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 3 και 4 της Ε. Οδηγίας 92/43. Πιο αναλυτικά, το άρθρ.6 της Οδηγίας προβλέπει «Κάθε σχέδιο, μη άμεσα συνδεδεμένο ή αναγκαίο για τη διαχείριση του τόπου, το οποίο όμως είναι δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά τον εν λόγω τόπο, κάθε αυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια, εκτιμάται δεόντως ως προς τις επιπτώσεις

³⁸¹Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΜΠΩΚΟΣ , *Εφαρμογές μέτρων* , ο.α , σελ.136 , Για την Νομολογία της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Σ.Μ.Π.Ε) Βλ. περιοδ. Δικαίου , τεύχος 1/2020, σελ. 154-157.

³⁸²Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΛΙΑΣ , *Η Δέουσα Εκτίμηση Επιπτώσεων Έργων και Σχεδίων στις περιοχές του δικτύου Natura 2000*, περιοδ.Δικαίου , τεύχος 4/2014, σελ. 577 κ.ε.

³⁸³Βλ. Ε. Οδηγία 85/337/Ε.Ο.Κ του Συμβουλίου της 27.6.1985 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Ε.Ε L – 175/40) , όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/11/ΕΚ, και με την οδηγία 2003/35/ΕΚ σχετικά με τη συμμετοχή του κοινού στην κατάρτιση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων που αφορούν το περιβάλλον και με την τροποποίηση όσον αφορά τη συμμετοχή του κοινού και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, των οδηγιών 85/337/ΕΟΚ και 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου.

³⁸⁴Βλ. άρθρ.6 παρ.2 της Οδηγίας.

του στον τόπο, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησής του». Από το εν λόγω άρθρο 6 προκύπτουν και τα στάδια εφαρμογής:

1. Προκαταρκτική Εξέταση (screening)

2. Δέουσα Εκτίμηση

3. Εξέταση εναλλακτικών λύσεων και διαδικασίας εκτίμησης επιπτώσεων³⁸⁵.

Ενσωματώνοντας το ρυθμιστικό πλαίσιο της οδηγίας, οι Μ.Π.Ε πρέπει να περιγράφουν αναλυτικά τις επιδράσεις στο περιβάλλον των προτεινόμενων δραστηριοτήτων, τις αναπόφευκτες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, τις εναλλακτικές λύσεις προς τις προτεινόμενες δραστηριότητες, τα βραχυπρόθεσμα σε αντιδιαστολή με τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα και τις οποιεσδήποτε μη δεσμεύσεις πόρων, ενώ ακόμη θα πρέπει να δημοσιεύονται, ώστε να ενισχύεται ο θεσμός της αξιοκρατίας και της πληροφόρησης των πολιτών³⁸⁶.

Σε εθνικό επίπεδο, ο Ν.1650/1986 διαθέτει διατάξεις που ενσωματώνουν το ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε. Οδηγίας 85/337. Ο νόμος ρυθμίζει το θέμα της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων με βάση τις θεμελιώδεις αρχές³⁸⁷ που αναλύθηκαν σε προηγούμενο στάδιο της μελέτης³⁸⁸. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το περιεχόμενο της διάταξης του άρθ.3 παρ.1 του Ν.1650/1986 – όπως αυτή τροποποιήθηκε από το άρθ.1 του Ν. 3010/2002 και αντικαταστάθηκε πάλι από το άρθ.1 του Ν. 4014/2011³⁸⁹ – το οποίο προχωρεί σε κατάταξη των έργων και των δραστηριοτήτων³⁹⁰. Σημαντικό είναι για τα έργα της Α' κατηγορίας η

³⁸⁵Για εκτενής ανάλυση των σταδίων εφαρμογής βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΛΙΑΣ, *Η Δέουσα Εκτίμηση...*, ο.α

³⁸⁶Βλ. ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΥΠΙΡΙΔΗΣ, *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Η εναλλακτική τεχνολογία για ένα αειφόρο μέλλον (Νοέμβριος 2004)*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr/>] [τελευταία πρόσβαση στις 30-1-2021]

³⁸⁷Βλ. ΕΥ. ΚΟΥΤΟΥΠΑ – ΡΕΓΚΑΚΟΥ, *Η Διοικητική Διαδικασία Εκτίμησης των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων*, εκδ. Σάκουλας, 1995, σελ.43

³⁸⁸Ο.α κεφ.2ο

³⁸⁹Φ.Ε.Κ Α' 209/21.9.2011 «Περί Περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαίρετων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος»

³⁹⁰Άρθρο 1 Ν.4014/2011 "Τα έργα και οι δραστηριότητες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, των οποίων η κατασκευή ή λειτουργία δύναται να έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον, κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες (Α και Β) ανάλογα με τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον. Η πρώτη κατηγορία (Α) περιλαμβάνει τα έργα και τις δραστηριότητες τα οποία ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και για τα οποία απαιτείται η διεξαγωγή Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) προκειμένου να επιβάλλονται ειδικοί όροι και περιορισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος σχετικά με το συγκεκριμένο έργο ή δραστηριότητα, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στα άρθρα 2, 3 και 4 του παρόντος. Τα έργα και οι δραστηριότητες της κατηγορίας Α κατατάσσονται: α) σε αυτά που ενδέχεται να προκαλέσουν πολύ σημαντικές επιπτώσεις στο

υποχρεωτική θέσπιση προέγκριση χωροθέτησης³⁹¹, ενώ για τα έργα της Β' κατηγορίας η προέγκριση γίνεται δυνητικά(άρθ.4 παρ.6 του Ν.1650/1986)³⁹². Χάρη στην Υ.Α 1958/2012³⁹³, στο άρθ.4 συστήνονται ειδικές ομάδες, οι οποίες αναλαμβάνουν ξεχωριστούς τομείς. Μια από αυτές είναι η «Ομάδα 10» που ασχολείται με τις Μ.Π.Ε στον τομέα των Α.Π.Ε.

Όπως προβλέπει η διάταξη της παρ.5 του άρθ.1 εδφ. β' του Ν.1650/1986, το περιεχόμενο της Μ.Π.Ε πρέπει να έχει τα ακόλουθα στοιχεία:

- α) περιγραφή του έργου ή της δραστηριότητας με πληροφορίες για τον χώρο εγκατάστασης, τον σχεδιασμό και το μέγεθος του
- β) εντοπισμός και αξιολόγηση των βασικών επιπτώσεων στο περιβάλλον,
- γ) περιγραφή των μέτρων για την πρόληψη, την μείωση ή αποκατάσταση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον
- δ) την εναλλακτική εξέταση λύσεων και την υπόδειξη των κύριων λόγων επιλογής της προτεινόμενης λύσης
- ε) περίληψη του συνόλου της μελέτης.

Στην Ελλάδα, ειδικά στον τομέα των Α.Π.Ε και δη στην χωροθέτηση των αιολικών πάρκων, η εκπόνηση Μ.Π.Ε αποτελεί το alter ego του χωροταξικού σχεδιασμού και το κατ' εξοχήν εργαλείο για μια επιστημονική και μεθοδολογικά αποδεκτή συνεκτίμηση των παραγόντων που συνθέτουν το γενικό συμφέρον³⁹⁴. Η νομολογία του ΣτΕ, συνεπώς, άλλαξε την συλλογιστική της στην εξέταση διοικητικών πράξεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, στην διαφοροποίηση του δικανικού συλλογισμού, αποτέλεσε η υπόθεση σχετικά με την εκτροπή του ποταμού Αχελώου³⁹⁵, όπου το δικαστήριο κλήθηκε να απαντήσει στο ζήτημα αν

περιβάλλον και αποτελούν την υποκατηγορία Α1 και β) σε αυτά που ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και αποτελούν την υποκατηγορία Α2. Η δεύτερη κατηγορία (Β) περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες τα οποία χαρακτηρίζονται από τοπικές και μη σημαντικές μόνο επιπτώσεις στο περιβάλλον και υπόκεινται σε γενικές προδιαγραφές, όρους και περιορισμούς που τίθενται για την προστασία του περιβάλλοντος, σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 8. Η κατάταξη των έργων και δραστηριοτήτων γίνεται βάσει των σχετικών κριτηρίων του Παραρτήματος Ι'".

³⁹¹Για την προέγκριση χωροθέτησης βλ. περ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π. ΣΙΟΥΤΗ, *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, Β' έκδοση, εκδ. Σάκκουλας, 2018, σελ.249.

³⁹²Βλ. ΕΥ. ΚΟΥΤΟΥΠΑ – ΡΕΓΚΑΓΚΟΥ, *Η Διοικητική διαδικασία...*, ο.α, σελ.45.

³⁹³Φ.Ε.Κ 21/Β/13.1.2012

³⁹⁴Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΛΗΣ, *Από το καρνάγιο της Πύλου...*, σελ. 1070.

³⁹⁵ΣτΕ 2754/1994 Το ΣτΕ εξέτασε το αν η Ε.Π.Ο βασίστηκε σε επιμέρους Μ.Π.Ε για κάθε μια ξεχωριστά, η εκπόνηση των οποίων αφορούσε ειδικώς τα επιμέρους αυτά τεχνικά έργα, χωρίς να

μία εκτεταμένη και σύνθετη επέμβαση στο περιβάλλον, η οποία ενδέχεται να έχει ευρύ αντίκτυπο στις γύρω περιοχές, επαρκεί για να εκπονηθούν Μ.Π.Ε για τα επιμέρους τμήματα του έργου.

Ειδικότερα, στον τομέα των Α.Π.Ε, η νομολογία του ΣτΕ καθιστά απαραίτητη την έκδοση Μ.Π.Ε και έγκριση Ε.Π.Ο, λαμβανομένων υπόψη των όρων των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης των Περιφερειών της χώρας καθώς και το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις Α.Π.Ε, ειδάλλως το έργο δεν παίρνει την απαιτούμενη άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας³⁹⁶. Στα αιολικά πάρκα, κυρίως, στο περιεχόμενο της ΜΠ.Ε εξετάζεται και το ζήτημα των επιπτώσεων του έργου στην ορνιθοπανίδα – όταν υπάρχει προσχέδιο επένδυσης Α.Π.Ε εντός προστατευόμενης περιοχής – κι όχι το εύρος των Α/Γ και της μέγιστης πυκνότητας αιολικών εγκαταστάσεων για το σύνολο του νησιού.

Ακόμη, η νομολογία του ΣτΕ, αντιμετωπίζει την χωροθέτηση των αιολικών πάρκων εφαρμόζοντας την αρχή της φέρουσας ικανότητας μιας περιοχής, δηλαδή μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία αυτή, επιτάσσει η χορήγηση της απαιτούμενης άδειας εγκατάστασης Α.Π.Ε, να επιτρέπεται εφόσον έχει προηγηθεί σε επίπεδο νόμου ή μιας σχετικώς ευρείας διοικητικής περιφέρειας συνολική μελέτη³⁹⁷. Με την Απόφαση 4189/2014 (ΣτΕ Ε' Τμήμα), στο σκεπτικό 4 της απόφασης του υπενθυμίζει ότι «[..]ουσιώδης συντελεστής της βιώσιμης ανάπτυξης και κατά μείζονα λόγο, για την προστασία των ευαίσθητων οικοσυστημάτων, των οποίων η οικιστική και εν γένει οικονομική ανάπτυξη, πρέπει να συνδέεται με την διατήρηση του χαρακτήρα τους και του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος και να μην παραβιάζει την φέρουσα ικανότητα τους[..]» και λαμβάνοντας υπόψιν τους κανόνες χωροθέτησης των αιολικών πάρκων³⁹⁸, καθορίζεται η φέρουσα ικανότητα της περιοχής.

έχει προηγουμένως εκδοθεί συνολική Μ.Π.Ε για το έργο. Το δικαστήριο υποστήριξε ότι το έργο θα έπρεπε να έχει βασιστεί σε σύνθετη Μ.Π.Ε (βλ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π. ΣΙΟΥΤΗ, *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, Β' έκδοση, εκδ. Σάκκουλας, σελ.260), στην οποία με την κατάλληλη επιστημονική μέθοδο θα συσχετίζονται και θα συνεκτιμώνται οι επί μέρους συνήθειες καθώς και οι απώτερες συνέπειες για το περιβάλλον. Κατά συνέπεια, το δικαστήριο απεφάνθη ότι για να χαρακτηριστούν οι Μ.Π.Ε ως άρτιες, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ενιαία σε όλα τους τα σημεία.

³⁹⁶ΣτΕ 443/2020 (Τράπεζα Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ), ΣτΕ 1403/2019

³⁹⁷βλ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π. ΣΙΟΥΤΗ, *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, Β' έκδοση, εκδ. Σάκκουλας, 2018, σελ.257-258.

³⁹⁸βλ. παρ. Κεφ. 4ο

Συνεπώς, για την εκπλήρωση των ενεργειακών αναγκών της εκάστοτε περιοχής, θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη αφενός την εγκατάσταση σταθμών για την εκπλήρωση τους και αφετέρου τις επιπτώσεις στην περιοχή από την εγκατάσταση του συνολικού αριθμού των Α/Γ, προσδιορίζοντας τον συνολικό αριθμό των αιολικών πάρκων και το σύνολο των Α/Γ που μπορούν να εγκατασταθούν στη περιοχή, ενιαία ή σε τμήματα της, χωρίς να υπερβαίνεται η φέρουσα ικανότητα τους³⁹⁹.

§ 4 Επενδυτικά μέτρα στήριξης των Α.Π.Ε στην Ελλάδα.

Η Ε.Ε ακολουθεί εδώ και αρκετές δεκαετίες το μοντέλο της απελευθέρωσης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας με τελικό σκοπό την επίτευξη μιας ενιαίας Ευρωπαϊκής αγοράς. Ένα από τα σημαντικότερα βήματα που έκανε η Ε.Ε ήταν η Ανακοίνωση της Επιτροπής για το νέο καθεστώς των κατευθυντήριων γραμμών για τις Κρατικές Ενισχύσεις στον τομέα του Περιβάλλοντος και της Ενέργειας για την περίοδο 2014-2020⁴⁰⁰.

Οι επενδύσεις στον τομέα της ενέργειας και κυρίως στις Α.Π.Ε χρειάζονται την κατάλληλη κρατική ενίσχυση προκειμένου να είναι βιώσιμες οικονομικά⁴⁰¹. Όμως οι Ε. Οδηγίες που έχουν εκδοθεί για την προώθηση των Α.Π.Ε στα Κράτη – Μέλη τους δίνουν την δυνατότητα να θεσπίσουν το δικό τους καθεστώς στήριξης στο εσωτερικό τους δίκαιο. Ωστόσο, η Ελλάδα τις προηγούμενες δεκαετίες υστέρησε αρκετά στον τομέα επένδυσης των Α.Π.Ε. Αυτό είχε ως συνέπεια από την μια πλευρά να καθυστερήσει η διαδικασία απελευθέρωσης της ενεργείας μέσω Α.Π.Ε και από την άλλη αναδείκνυε την δυσκολία της χώρας να ακολουθήσει τις γρήγορες εξελίξεις εντός της Ε.Ε⁴⁰².

Η πρώτη κίνηση στην Ελλάδα έγινε με την θέσπιση του Ν. 4254/2014⁴⁰³ «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του ν. 4046/2012 και άλλες διατάξεις». Ο σκοπός του νόμου ήταν η

³⁹⁹*Ibidem*, σελ.257.

⁴⁰⁰Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά Κατευθυντήριες γραμμές για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του περιβάλλοντος και της ενέργειας (2014-2020), Ε.Ε C-200/1.

⁴⁰¹Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣ ΒΑΤΑΛΗΣ, ο.α, σελ. 129.

⁴⁰²Βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ, *Για τον νέο μηχανισμό στήριξης της αιολικής ενέργειας με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές (Κ.Γ) για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του περιβάλλοντος και ενέργειας 2014-2020*, περιοδ. Ενέργεια & Δίκαιο, τεύχος 27/2018, σελ.59

⁴⁰³Φ.Ε.ΚΑ' 85/7.4.2014) «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του Ν.4046/2012 και άλλες διατάξεις»

ανάπτυξη νέου καθεστώτος στήριξης των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε) και από Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης (Σ.Η.Θ.Υ.Α.) συμβατού με τις «Κατευθυντήριες Γραμμές για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του περιβάλλοντος και της ενέργειας (2014-2020)»⁴⁰⁴.

Στην συνέχεια, η Ελλάδα προχώρησε σε νέο ειδικό καθεστώς στήριξης των Α.Π.Ε μέσω του Ν.4414/2016⁴⁰⁵ «Νέο καθεστώς στήριξης των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης - Διατάξεις για το νομικό και λειτουργικό διαχωρισμό των κλάδων προμήθειας και διανομής στην αγορά του φυσικού αερίου και άλλες διατάξεις». Οι βασικοί παράμετροι εστίασαν στις διαρθρωτικές πολιτικές που αφορούσαν τον ανταγωνισμό και την ενίσχυση της ανάπτυξης της χώρας στον τομέα της ενέργειας⁴⁰⁶. Ακόμη ένας άλλος στόχος του νόμου ήταν η αξιοποίηση του εγχώριου δυναμικού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος, τη διαφοροποίηση του εθνικού ενεργειακού μίγματος, την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, την ενίσχυση και ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας⁴⁰⁷ στο πλαίσιο της αειφορίας.

Η Ελλάδα για να είναι πλήρως κατοχυρωμένη με το νέο καθεστώς των Κ.Γ της Ε.Ε στους τομείς της ενέργειας και του περιβάλλοντος, κατέθεσε στην Επιτροπή τον Νοέμβριο του 2016 τα σχέδια για στην στήριξη της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε και ΣΗΘΥΑ λαμβάνοντας υπόψιν το άρθρο 108 παρ.3 της συνθΛΕΕ⁴⁰⁸. Η Επιτροπή απάντησε κρίνοντας το καθεστώς στήριξης θετικά, καθώς προωθεί την ενσωμάτωση αυτής της ηλεκτρικής ενέργειας στην αγορά, σύμφωνα με τις «Κ.Γ 2014-2020». Παράλληλα, η Επιτροπή κατέληξε στο

⁴⁰⁴Βλ. άρθ.1 του Ν.4254/2014.

⁴⁰⁵Φ.Ε.ΚΑ'149/9.8.2016.

⁴⁰⁶Βλ. Ρ.Α.Ε. Έκθεση Αποτελεσμάτων των ανταγωνιστικών διαδικασιών υποβολής προσφοράς για σταθμούς Α.Π.Ε της περιόδου 2018-2020 που διενεργήθηκαν από την Ρ.Α.Ε, Οκτώβριος 2020. σελ. 8-9.

⁴⁰⁷Βλ. άρθ.1 παρ.3 του Ν.4414/2016.

⁴⁰⁸Βλ. άρθ.108 παρ.3 συνθΛΕΕ : " Η Επιτροπή ενημερώνεται εγκαίρως περί των σχεδίων που αποβλέπουν να θεσπίσουν ή να τροποποιήσουν τις ενισχύσεις, ώστε να δύναται να υποβάλει τις παρατηρήσεις της. Αν κρίνει ότι σχέδιο ενισχύσεως δεν συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά, κατά το άρθρο 7 κινεί αμελλητί τη διαδικασία που προβλέπεται από την προηγούμενη παράγραφο. Το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος δεν δύναται να εφαρμόσει τα σχεδιαζόμενα μέτρα πριν η Επιτροπή καταλήξει σε τελική απόφαση."

συμπέρασμα, ότι το νέο καθεστώς στήριξης της Ελλάδας προωθεί το ποσοστό της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας και μειώνει την ρύπανση περιορίζοντας τις στρεβλώσεις στις διαδικασίες ανταγωνισμού που οφείλονται στην κρατική ενίσχυση και θα βοηθήσει την Ελλάδα να πιάσει το ποσοστό παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που τις έχει ανατεθεί⁴⁰⁹.

§ 5 Άσκηση διοικητικού ελέγχου στον τομέα των Α.Π.Ε σε εθνικό επίπεδο

Ι) Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας⁴¹⁰

Οι αρμοδιότητες του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας ασκούνται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας δια των υπηρεσιών της Γενικής Διεύθυνσης Ενέργειας. Η Γενική Διεύθυνση Ενέργειας διακρίνεται σε επιμέρους Διευθύνσεις. Συγκεκριμένα στον τομέα των Α.Π.Ε, υπάρχει η Διεύθυνση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και Ηλεκτρικής Ενέργειας.

Πιο συγκεκριμένα, οι αρμοδιότητες της εν λόγω Διεύθυνσης σχετίζονται με τον ορθολογικό σχεδιασμό, την προώθηση της ανάπτυξης στις Α.Π.Ε και την παρακολούθηση και τον έλεγχο της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Αποτελείται από επί μέρους τμήματα: α) Τμήμα Σχεδιασμού και Εποπτείας Α.Π.Ε, β) Τμήμα Αδειοδοτήσεων, Τεκμηρίωσης και Ενημέρωσης Επενδυτών Α.Π.Ε. , γ) Τμήμα Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας και δ) Τμήμα Μεταφοράς και Διανομής Ηλεκτρικής και Θερμικής Ενέργειας. Όλα τα τμήματα έχουν επιφορτιστεί με σημαντικές αρμοδιότητες που ξεκινούν από την εισήγηση νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων και την ενσωμάτωση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας στο εσωτερικό δίκαιο ως την μελέτη και την εισήγηση κανονιστικών ρυθμίσεων για τη χορήγηση αδειών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, διανομής θερμικής ενέργειας, εγκατάστασης και λειτουργίας σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και σταθμών συμπαραγωγής ηλεκτρισμού και θερμότητας από συμβατικά καύσιμα.

⁴⁰⁹Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Δελτίο τύπου «Κρατική ενίσχυση: Η Επιτροπή εγκρίνει το ελληνικό καθεστώς στήριξης για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και για τη συμπαραγωγή» διαθέσιμο στην παρακάτω ιστοσελίδα [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_16_3707] [τελευταία πρόσβαση στις 2-2-2021]

⁴¹⁰Ενσωμάτωση πληροφοριών από ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, Δίκαιο της ενέργειας, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 17-23.

II) Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

Ο Θεσμός των Ανεξάρτητων Ρυθμιστικών Αρχών καθιερώθηκε σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο ως το καταλληλότερο μέσο για την διεκπεραίωση των υποθέσεων που άπτονται στο πλαίσιο της διαδικασίας της ρύθμισης για την απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας. Σε επίπεδο Ε.Ε, όλα τα Κράτη – Μέλη, πλην της Γερμανικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας, καθιέρωσαν ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή στον τομέα της ενέργειας⁴¹¹. Η Ε. Οδηγία 2003/54/Ε.Κ επιβάλλει στα Κράτη – Μέλη την υποχρέωση να συστήσουν ανεξάρτητες αρχές με συγκεκριμένες αρμοδιότητες. Στην Ελλάδα, η ανεξάρτητη αρχή, που ασχολείται με θέματα της ενέργειας είναι η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας.

i) Το νομικό υπόβαθρο της Ρ.Α.Ε.

Η Ρ.Α.Ε συστήθηκε με τον Ν. 2773/99⁴¹², ο οποίος τροποποιήθηκε με τον Ν. 2837/2000, ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή έχοντας κυρίως γνωμοδοτικές και εισηγητικές αρμοδιότητες στον τομέα της ενέργειας. Η Ρ.Α.Ε συστήθηκε στα πλαίσια εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με την Ε. Οδηγία 96/92⁴¹³ που σχετίζεται με τους κανόνες για την εσωτερική αγορά της ενέργειας. Σκοπός της Ρ.Α.Ε είναι να εξασφαλίσει με θεσμικό τρόπο, συμβατό με τους μηχανισμούς απελευθέρωσης της εσωτερικής αγοράς, τους μακροχρόνιους στρατηγικούς στόχους της ενεργειακής πολιτικής σε συνδυασμό με την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η ανάπτυξη των Α.Π.Ε, η ασφάλεια τροφοδοσίας της χώρας, η εξασφάλιση επαρκούς, ισότιμης και αξιόπιστης ενέργειας σε όλους τους καταναλωτές, οι νέες τεχνολογίες που αφορούν την ενέργεια και την αειφόρο ανάπτυξη και η εξασφάλιση επαρκούς υποδομής για την ενέργεια.

Η Ρ.Α.Ε απαρτίζεται από 7 μέλη, στα οποία συμπεριλαμβάνονται ο Πρόεδρος της Αρχής και οι δύο Αντιπρόεδροι. Τα μέλη της Ρ.Α.Ε επιλέγονται κατόπιν απόφασης του Υπ. Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής

⁴¹¹Βλ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ * Επίκουρος Καθηγητής Νομικής Σχολής στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, *Εγχειρίδιο Δικαίου της Ενέργειας. Πανεπιστημιακές παραδόσεις*, σελ. 96.

⁴¹²Βλ. Φ.Ε.Κ Α' 286/99. Πράξη τροποποίησης : Ν.2837/00 Φ.Ε.Κ Α' 178/00 "Ρύθμιση θεμάτων Ανταγωνισμού Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας, Τουρισμού και άλλες διατάξεις."

⁴¹³Βλ. Ε.Ε L-27/20 της 30.1.97.

ύστερα από προκήρυξη και προτείνονται στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής⁴¹⁴ για τον διορισμό τους⁴¹⁵.

Η θητεία των μελών της Ρ.Α.Ε είναι 5ετής με δυνατότητα επανεκλογής μιας φοράς⁴¹⁶. Κατά την διάρκεια της θητείας τους, τα μέλη δεν ανακαλούνται παρά μόνο στις εξής περιπτώσεις: α) ανικανότητα, β) παραίτηση, γ) παύση καθυκόντων λόγω παραπτώματος, δ) αυτοδίκαιη έκπτωση λόγω ασυμβίβαστου⁴¹⁷. Τα μέλη της Ρ.Α.Ε θεωρούνται ως ανώτατοι κρατικοί λειτουργοί, οι οποίοι δεσμεύονται από τις διατάξεις του νόμου. Η Ε. Οδηγία 2003/54/Ε.Κ⁴¹⁸ επιβάλλει στα Κράτη – Μέλη να διασφαλίζουν ότι η αρχή ασκεί τα καθήκοντα της χωρίς να υπόκειται σε οποιαδήποτε εξωτερική επιρροή. Ακόμη, η Οδηγία παρέχει την δυνατότητα στα Κράτη – Μέλη να διορίζουν και να παύουν τα μέλη της ρυθμιστικής αρχής εφόσον διαπιστωθεί ότι η εξουσία τους ξεφεύγει από τα όρια της ανεξαρτησίας της αρχής⁴¹⁹.

ii) Αρμοδιότητες της Ρ.Α.Ε

Η Ρ.Α.Ε δρα στο πλαίσιο της επίτευξης της στρατηγικής πολιτικής της ενέργειας. Σύμφωνα με τον Ν. 2773/99, οι αρμοδιότητες⁴²⁰ της είναι οι εξής: α) Ασφάλεια και αξιοπιστία ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας⁴²¹, β) Προστασία του περιβάλλοντος, στο πλαίσιο και των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας, γ)

⁴¹⁴Βλ. άρθ.4 παρ.4 εδφ' 2 του Ν.2773/99. Πριν τον διορισμό τους, απαιτείται η γνώμη της Επιτροπής, κατά τα οριζόμενα του Κανονισμού της Βουλής, ως προς τους προτεινόμενους για την θέση του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της αρχής.

⁴¹⁵Βλ. Νικόλαος Κουλούρης, ο.α, σελ. 132.

⁴¹⁶Βλ. άρθ.5 του Ν.2773/99.

⁴¹⁷Βλ. Νικόλαος Κουλούρης, ο.α, σελ. 133.

⁴¹⁸Βλ. Ε. Οδηγία 2003/54/Ε.Κ όπως αυτή καταργήθηκε από την Ε. Οδηγία 2009/72/Ε.Κ[Ε.Ε L-211/55 της 14.8.2009] σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της Ε. Οδηγίας 96/92/Ε.Κ, Ε.Ε L- 176/37.

⁴¹⁹Βλ. C-378/19 Πρόεδρος της Σλοβακίας εναντίον Συνταγματικού Δικαστηρίου της Σλοβακίας. Προδικαστική παραπομπή στο Δ.Ε.Ε με την οποία ζήτησε να αποφανθεί από το Δ.Ε.Ε εάν ορισμένες διατάξεις που σχετίζονται με την ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή των βιομηχανικών δικτύων της Σλοβακίας, συμβαδίζουν με το Σλοβακικό Σύνταγμα σε συνδυασμό με το δίκαιο της Ε.Ε. Ένας από τους δύο λόγους για τους οποίους ο Πρόεδρος της Σλοβακίας κατέφυγε στο Δ.Ε.Ε αφορούσε την μετάθεση της εξουσίας διορισμού και παύσεως του προέδρου της εν λόγω αρχής, από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, που εκλέγεται άμεσα από τους πολίτες, στην Κυβέρνηση.

⁴²⁰Βλ. άρθρο 5 παρ.1 εδφ' α-στ' του Ν.2773/99.

⁴²¹Για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και της αξιοπιστίας του, η Ρ.Α.Ε ελέγχει το ισοζύγιο προσφοράς και ζήτησης στην ελληνική αγορά ενέργειας, την προβλεπόμενη μελλοντική ζήτηση καθώς επίσης την μεταφορά και την διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας και του Φυσικού αερίου που βρίσκονται υπό κατασκευή ή προγραμματισμό, και της ανάγκες της αγοράς ενέργειας σε σχέση με την δυνατότητα ανάπτυξης νέου παραγωγικού δυναμικού. Βλ. ΝΙΚΟΛΑΟ ΚΟΥΛΟΥΡΗ, ο.α, σελ. 133.

Συμβολή στην ανταγωνιστικότητα της εθνικής οικονομίας, με την επίτευξη υγιούς ανταγωνισμού με στόχο τη μείωση του κόστους ενέργειας για το σύνολο των χρηστών και καταναλωτών και τη διευκόλυνση νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και απασχόλησης. Ακόμη, μέσω π.δ. που εκδίδονται κατόπιν πρότασης του Υπ. Περιβάλλοντος, στις αρμοδιότητες της Ρ.Α.Ε συγκαταλέγονται και γνωμοδοτικές αρμοδιότητες που αφορούν τους τομείς παραγωγής, μεταφοράς, προμήθειας και διανομής ηλεκτρικής και κάθε άλλης μορφής ενέργειας⁴²². Τελικό σκοπός της Ρ.Α.Ε είναι η προστασία των συμφερόντων του καταναλωτή ενέργειας και του δημοσίου συμφέροντος. Για να το επιτύχει αυτό, η Ρ.Α.Ε ρυθμίζει τον ανταγωνισμό των προμηθευτών ενέργειας και την οργάνωση της ενέργειας με συμβατό τρόπο ως προς τους στόχους της ενεργειακής στρατηγικής της Ε.Ε.⁴²³. Στον τομέα των Α.Π.Ε, η Ρ.Α.Ε είναι αρμόδια για να αποφασίζει για τη χορήγηση⁴²⁴, την απόρριψη⁴²⁵, την τροποποίηση και την ανάκληση των αδειών για την άσκηση ενεργειακών δραστηριοτήτων, λαμβάνοντας υπόψιν την τήρηση των αρχών της διαφάνειας και της ίσης μεταχείρισης καθώς επίσης και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των αιτούντων, την προστασία των καταναλωτών, την προστασία του περιβάλλοντος και τη διασφάλιση συνθηκών υγιούς του ανταγωνισμού⁴²⁶.

⁴²²Βλ. άρθ.5 παρ.3 του Ν.2773/99. Βλ. εκτενώς για τις αρμοδιότητες (διοικητικές, νομοθετικές και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες της Ρ.Α.Ε στην Ελλάδα ΑΘΗΝΑ ΜΩΡΑΙΤΗ, *Οι Νομοθετικές, Διοικητικές, Δικαιοδοτικές Αρμοδιότητες της Ρυθμιστικής Αρχής της Ενέργειας στην Ελλάδα και στην Γαλλία*, εκδ. Σάκκουλας, 2017.

⁴²³Βλ. περισσότερα στην παρακάτω ιστοσελίδα. [<http://www.rae.gr/old/about/main.htm>]

⁴²⁴ΣτΕ 66/2002 (Τράπεζα Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ) Σκ.8-9: "Επειδή, από τις διατάξεις αυτές, προκύπτει, μεταξύ άλλων, ότι σε αντίθεση με το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς, το οποίο συγκρούονταν οι διατάξεις του άρθρου 3 του Ν.3468/2006 όπως ίσχυσαν πριν τροποποιηθούν με το άρθρο 2 του Ν.3851/2010, και το οποίο προέβλεπε ότι οι άδειες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε και Σ.Υ.Θ.Η.Α εκδίδονται με απόφαση του αρμόδιου Υπουργού Ανάπτυξης μετά από γνώμη της Ρ.Α.Ε, η σχετική αποφασιστική αρμοδιότητα έχει ήδη περιέλθει στην ίδια την Ρ.Α.Ε [...] προκύπτει ότι κατά την αξιολόγηση της αίτησης για τη χορήγηση άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές εξετάζεται από την Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, η συνδρομή των κριτηρίων που θεσπίζονται στη διάταξη της παρ.1 του άρθ.3 του Ν.3468/2006. Σε περίπτωση που δε διαπιστώνεται ότι ελλείπει κάποιο από τα κριτήρια αυτά, η άδεια παραγωγής δεν χορηγείται...[.]"

⁴²⁵ΣτΕ (Ε' Τμήμα) 2101/2007 Σκ5: "[...] Επειδή στην προκειμένη περίπτωση, κατά τα προκύπτοντα από τα στοιχεία του φακέλου, η αιτούσα εταιρία είχε υποβάλει προς τη ΡΑΕ τις υπ' αριθ. πρωτ. .../19.2.2001 αιτήσεις για τη χορήγηση αδειάς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τρεις πλησιόχωρους αιολικούς σταθμούς στη θέση «Μ.» Διδύμων Κρανιδίου, για τις αιτήσεις όμως αυτές διατυπώθηκαν ισάριθμες από 7.12.2001 αρνητικές γνωμοδοτήσεις της ΡΑΕ, με αιτιολογία την έλλειψη ορισμένων από τις απαιτούμενες κατά τον Κανονισμό Αδειών προϋποθέσεις[.]"

⁴²⁶Βλ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ, ο.α, σελ. 134.

❖ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Αειφόρος ανάπτυξη και χωροθέτηση των Α.Π.Ε, ιδίως των αιολικών πάρκων

§ 1 Αειφόρος ανάπτυξη και χωροταξικός σχεδιασμός

Ο χώρος αποτελεί ως ζωτική, πολύπλευρη και πολύπλοκη έννοια ένα πολύτιμο φυσικό πόρο, διότι αφενός εμπεριέχει όλα τα στοιχεία του φυσικού και ανθρωπογενές περιβάλλοντος και αφετέρου λειτουργεί ως υποδοχή των επιμέρους ανθρώπινων δραστηριοτήτων⁴²⁷. Αν και το ακριβές περιεχόμενο της έννοιας «χωροταξία» δεν είναι απολύτως καθορισμένο, τόσο στην Ε.Ε όσο και στην Ελλάδα, πρόκειται για μια έννοια – ζήτημα που έχει να κάνει με τις επιστημονικές δυσκολίες οριοθέτησης της έννοιας της, καθώς αφορά μια έννοια με σύνθετο περιεχόμενο ,επειδή συγκρούονται χαρακτηριστικά του πολιτικού συστήματος με την διοικητική οργάνωση, την νομική παράδοση και με την ανάπτυξη γενικότερα⁴²⁸.

Η χωροταξία ασχολείται με έναν προσχεδιασμένο μετασχηματισμό του κοινωνικοοικονομικού χώρου⁴²⁹, έναν μετασχηματισμό που προκύπτει μετά από πρόθεση της οργανωμένης κοινωνίας. Ο «σχεδιασμός» (planning or planification) είναι όπως ο γεωγραφικός χώρος, ένας απαραίτητος όρος για τον προσδιορισμό της έννοιας της χωροταξίας. Η έννοια της χωροταξίας είναι μια έννοια αδόκιμη, η οποία δεν σημαίνει απλώς «τάξη στον χώρο». Η χωροταξία είναι από τις έννοιες που γίνονται περισσότερο αντιληπτές στην πράξη παρά στη θεωρία⁴³⁰.

Εντούτοις, από τον συνδυασμό των άρθρων 24 παρ.2 , 79 παρ. 8 και 106 παρ.1 του Συντάγματος συνάγεται ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός αποτελεί την χωρική έκφραση των προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, και

⁴²⁷Βλ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Η κοινωνική διάσταση της βιώσιμη χωρικής ανάπτυξης* (Μάιος 2006), άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021]

⁴²⁸Βλ. ΛΑΖΑΡΟΣ ΤΑΤΣΗΣ, *Σχεδιασμός , Περιβάλλον και Ανάπτυξη. Ιστορική επισκόπηση, προβλήματα και περιορισμοί* (Ιανουάριος 2008), άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021]

⁴²⁹Πηγή πληροφόρησης από τις παραδόσεις του Καθηγητή του Ε.Μ.Π κ. Λ. Κ. ΒΑΣΕΝΧΟΒΕΝ στο πλαίσιο του μαθήματος Χωροταξία: Θεωρία και Πράξη. [<https://mediasrv.aua.gr/eclass/modules/document/file.php/AOA243/%CE%9C%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1%205%20%CE%A7%CF%89%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%AF%CE%B1%2C%20%CE%B8%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CF%80%CF%81%CE%AC%CE%BE%CE%B7.pdf>] [Τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021] / Βλ. ΛΑΖΑΡΟΣ ΤΑΤΣΗΣ, ο.α .

⁴³⁰Βλ. ΛΑΖΑΡΟΣ ΤΑΤΣΗΣ, ο.α .

ανήκει στην αρμοδιότητα του κράτους, το οποίο υποχρεούται να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για τον ορθολογικό σχεδιασμό, σύμφωνα με τις αρχές και τα πορίσματα της επιστήμης της χωροταξίας, προκειμένου να διασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος, οι βέλτιστοι όροι διαβίωσης του πληθυσμού και η επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας⁴³¹.

Εν ολίγοις, σκοπός του χωροταξικού σχεδιασμού είναι η ορθολογική χωρική οργάνωση των χρήσεων της γης⁴³² και του τρόπου σύνδεσης τους με σκοπό να ικανοποιηθεί η ανάγκη για ανάπτυξη, προστατεύοντας παράλληλα το περιβάλλον και επιτυγχάνοντας κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους. Στην προσπάθεια επίτευξης της αειφόρου ανάπτυξης, οι φορείς του χωροταξικού σχεδιασμού και οι υπεύθυνες δημόσιες αρχές οφείλουν να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε ο συνδυασμός βιομηχανία – ενέργεια – αναψυχή – τουρισμός και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος να είναι συμβατός⁴³³ με την φέρουσα ικανότητα⁴³⁴ του περιβάλλοντος.

Ο χωροταξικός και ο εν γένει χωρικός συνδυασμός αφορά στις μεθόδους τις οποίες αξιοποιεί ο δημόσιος τομέας με σκοπό να επηρεάσει την κατανομή των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στον χώρο⁴³⁵. Ένας χωροταξικός σχεδιασμός

⁴³¹Βλ. Ομιλία της ΠτΔ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ με τίτλο «Χωροταξία και Ενέργεια» που διοργάνωσε το Τ.Ε.Ε. το 2013 με τίτλο «Επίκαιρα θέματα δικαίου περιβάλλοντος, χωροταξίας και πολεοδομίας»

[http://portal.tee.gr/portal/page/portal/SCIENTIFIC_WORK/DIALEKSEIS_P/EPIKAIRA_THEMATA_DIKAIΟΥ_PERIVALLONTOS/Tab2/02%C1%C9%CA%C1%D4%C5%D1%C9%CD%C7_%D3%C1%CA%C5%CB%CB%C1%D1%CF%D0%CF%D5%CB%CF%D5.pdf] [τελευταία πρόσβαση στις 13-4-2021]

⁴³²Βλ. περισσότερα για τις χρήσεις της γης, ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ, *Δίκαιο Χωροταξίας και Πολεοδομίας*, εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2019, σελ. 193-195.

⁴³³Βλ. Κείμενο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής COM(92) 23 τελικό, Τόμος II της 29.7.1992 με τίτλο «Στόχος η Αειφορία: Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την πολιτική και την δράση για το περιβάλλον και την ανάπτυξη» σελ. 70-71.

⁴³⁴Η φέρουσα ικανότητα (carrying capacity) έχει αναχθεί σε αρχή, η οποία είναι συνδεδεμένη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. Ο προσδιορισμός της απαιτεί συνεκτίμηση διάφορων παραμέτρων του τρίπτυχου της αειφόρου ανάπτυξης. Η φέρουσα ικανότητα είναι μια έννοια δύσκολη ως προς την κατανόηση της με χωρικά και χρονικά χαρακτηριστικά, συνδεδεμένη σε επίπεδο σχεδιασμού με την χρήση των φυσικών πόρων, τον σεβασμό του επιτρεπτού μέγιστου ορίου αντοχής των φυσικών οικοσυστημάτων μιας περιοχής έναντι των ανθρωπίνων επιβαρύνσεων. Επιστημονικά, από το 1960 και έπειτα, ως φέρουσα ικανότητα εννοείται ο αριθμός των ατόμων και η ένταση δραστηριοτήτων που ένα οικοσύστημα μπορεί να αντέξει, χωρίς κίνδυνο υποβάθμισης του φυσικού, κοινωνικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος για τις παρούσες και μελλοντικές γενιές. Βλ. περισσότερα ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΒΛΑΝΤΟΥ, *Περιβαλλοντικός Χωρικός Σχεδιασμός και Φέρουσα Ικανότητα*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021]

⁴³⁵Βλ. Μ. ΧΑΙΝΤΑΡΛΗΣ, *Το γενικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης. Ο στρατηγικός και πολιτικός χαρακτήρας (Μάρτιος 2004)*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021]

αποτελεί το κατευθυντήριο πλαίσιο για την ορθολογική αξιοποίηση της γης και την μελλοντική ανάπτυξη της. Η αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί στόχο των σχεδιαστικών συστημάτων, καθώς αναδεικνύεται ως κεντρική έννοια της χωρικής προσέγγισης.

Η χωροταξία άρχισε να εμφανίζεται στην μεταπολεμική περίοδο. Η εμφάνιση της συνδέθηκε με ανάδυση χωρικών προβλημάτων, την λύση των οποίων δεν μπορούσε να αναλάβει προς διεκπεραίωση τους ο πολεοδομικός σχεδιασμός⁴³⁶. Στην Ελλάδα, η έντονη αστικοποίηση και η αποχώρηση μεγάλου ποσοστού του πληθυσμού από την ύπαιθρο δημιούργησε έντονες ανησυχίες για στα θέματα χωροταξικής πολιτικής λόγω της υπερσυγκέντρωσης πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα. Ακόμη, μέχρι και σήμερα, υπάρχει αταξία στην οργάνωση του χώρου στην Ελλάδα. Η εκτεταμένη παράνομη δραστηριότητα στον τομέα της δόμησης και οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που κλήθηκε να αντιμετωπίσει το κράτος και να ανέχεται την παρανομία, δημιούργησε λανθασμένες εντυπώσεις στους πολίτες καθιστώντας την αυθαίρετη δόμηση ως ανεκτή από την κοινωνία και το κράτος⁴³⁷.

Σήμερα, στον τομέα της ενέργειας, οι Α.Π.Ε βρίσκονται στο επίκεντρο προβληματισμών της χωρικής ανάπτυξης εξαιτίας της υψηλής ζήτησης για την κατασκευή ολοένα και περισσότερων εγκαταστάσεων, κυρίως αιολικών πάρκων. Αυτές τις προκλήσεις καλείται να αντιμετωπίσει ο χωροταξικός σχεδιασμός επιδιώκοντας την ισορροπία μεταξύ των «ανθρώπινων επιθυμιών» και των «προϋποθέσεων για την ανάπτυξη»⁴³⁸. Εξάλλου, σε ότι αφορά τις Α.Π.Ε, η χωροταξία επιτρέπει την ανάλυση εδαφικών δεδομένων, προοικονομώντας τις μελλοντικές εξελίξεις και ρυθμίζοντας την διαμόρφωση των αστικών περιοχών προστατεύοντας το περιβάλλον από την εγκατάσταση των ενεργειακών αυτών εξοπλισμών⁴³⁹. Απ' όλα τα παραπάνω, συνάγεται ότι η διαδικασία χωροθέτησης των Α.Π.Ε σε συγκεκριμένους χώρους λαμβάνει υπόψιν την τεχνολογία αυτών σε

⁴³⁶Βλ. ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ, *Το νομικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: Θεωρία και πράξη, Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009, Δ.Σ.Α, Τόμος Ι, σελ. 106.

⁴³⁷Βλ. Ομιλία της ΠτΔ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, ο.α.

⁴³⁸Βλ. Α. ΓΟΥΡΓΙΩΤΗΣ/Γ. ΤΣΙΜΙΛΙΓΚΑΣ, *Ο ρόλος του χωροταξικού σχεδιασμού στην ανάπτυξη των Α.Π.Ε*, περιοδ. Τεχνικά – Χρονικά, τεύχος 1/2011 σελ.1.

⁴³⁹Βλ. Ι. ΣΤΕΦΑΝΟΥ/Ε. ΜΙΧΑΛΑΙΝΑ, *Σύγχρονες Χωρικές Έννοιες & Α.Π.Ε*, περιοδ. Τεχνικά – Χρονικά, τεύχος 2/2010 σελ.87.

συνάρτηση με τα περιβαλλοντικά στοιχεία αυτών καθώς επίσης και των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται σε αυτόν⁴⁴⁰.

§ 2 Η κατοχύρωση του χωροταξικού σχεδιασμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Αν και μέχρι σήμερα δεν προβλέπεται σε καμία συνθήκη της Ε.Ε αρμοδιότητα για τον χωροταξικό σχεδιασμό, αποτελούσε πάντα επίκαιρο θέμα συζήτησης. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε συγκεκριμένες ενέργειες και κατευθύνσεις για την χωροταξική πολιτική.

Οι πρώτες προσπάθειες χάραξης χωροταξικής πολιτικής στην Ε.Ε ξεκίνησαν περίπου στη τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα (1990-2000) και κατέληξε στο Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού χώρου, αποτέλεσμα μετά από μακρά περίοδο συζητήσεων. Η πρώτη επίσημη διατύπωση της σημασίας της χωρικής διάταξης στις πολιτικές της Ε.Ε γίνεται μέσω δύο κειμένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Ευρώπη 2000: Προοπτικές ανάπτυξης του κοινοτικού εδάφους»⁴⁴¹ και «Ευρώπη 2000+Συνεργασία για την Χωροταξία στην Ευρώπη»⁴⁴². Δύο κείμενα που επιχείρησαν να καταγράψουν τους παράγοντες που επηρεάζουν την χωροταξική οργάνωση της Ευρώπης και να θεσπίσουν έναν νέο διάλογο για τα Κράτη – Μέλη για την ανάληψη κοινών χωροταξικών πολιτικών⁴⁴³.

Στο πρώτο κείμενο γίνεται ειδική αναφορά στο ενεργειακό ζήτημα καθώς επίσης και στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και χρήσης των φυσικών πόρων. Διατυπώνονται αναφορές σχετικά με την ανάπτυξη ενεργειακών προγραμμάτων σε περιφερειακή επίπεδο, δίνοντας έμφαση στις Α.Π.Ε, για τις οποίες υποστηρίχτηκε ότι σε ορεινές, τουριστικές και νησιωτικές περιοχές που διαθέτουν το απαιτούμενο δυναμικό, η αξιοποίηση τους μπορεί να είναι

⁴⁴⁰Βλ. Ι. ΣΤΕΦΑΝΟΥ / Ε ΜΙΧΑΛΑΙΝΑ, ο.α., σελ.90.

⁴⁴¹Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1992), *Ευρώπη 2000. Προοπτικές Ανάπτυξης του Κοινοτικού Εδάφους*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

⁴⁴²Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1995), *Ευρώπη 2000+Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, Ε.Ε C- 133 της 31.5.1995 Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής σχετικά με την «Ευρώπη 2000+ Συνεργασία για την χωροταξία στην Ευρώπη.

⁴⁴³Βλ. ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ, *Η ευρωπαϊκή διάσταση του χωροταξικού σχεδιασμού: Από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη στην Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (Μάρτιος 2009)*, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.ogr.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021]

αποδοτική⁴⁴⁴. Στο δεύτερο κείμενο γίνεται εκ νέου αναφορά στις Α.Π.Ε κυρίως στις νησιωτικές περιοχές, στις οποίες μπορεί να εξασφαλιστεί καλύτερος ενεργειακός εφοδιασμός και να συμβάλει κατ' επέκταση στην αυξημένη οικονομική σταθερότητα τους⁴⁴⁵.

Μετά από μια περίοδο επιφυλακτικότητας των Κρατών – Μελών, προωθήθηκε σε επίπεδο διακυβέρνησης συνεργασιών ένα νέο κείμενο – μελέτη για τα συστήματα και τις πολιτικές του χωρικού σχεδιασμού των Κρατών – Μελών⁴⁴⁶. Το κείμενο που υιοθετήθηκε το 1999 ήταν το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου στο πλαίσιο της άτυπης συνάντησης των Ευρωπαίων Υπουργών Χωροταξίας στο Potsdam της Γερμανίας. Το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου [(Σ.Α.Κ.Χ) ~ European Spatial Development Perspective, ESDP] είχε ως στόχο την ευρωπαϊκή χωρική ανάπτυξη , βασιζόμενο σε σημαντικούς τομείς όπως : α) στην πολύκεντρη και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη, β) στην πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη και στις νέες σχέσεις αστικού-αγροτικού χώρου, γ) στη συνετή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς με στόχο την τοπική ανάπτυξη, δ) στην πρόσβαση στις μεταφορές και στη γνώση και στην αποδοτική και αειφόρο χρήση των υποδομών και ε) στη διατήρηση, αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς και επίσης στη διαχείριση των πολιτιστικών χώρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς⁴⁴⁷. Ωστόσο, το Σ.Α.Κ.Χ χαρακτηρίστηκε ως μη δεσμευτικό για τα Κράτη – Μέλη.

Κεντρικός στόχος του Σ.Α.Κ.Χ ήταν η βιώσιμη χωρική ανάπτυξη και ως ειδικότερος στόχος ήταν η επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, της διατήρησης της ποικιλότητας και των φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Παρ' όλα αυτά, στον τομέα των Α.Π.Ε, το ζήτημα της προώθησης και της ανάπτυξης των Α.Π.Ε ήταν καθοριστικής σημασίας. Το κείμενο εκδόθηκε, σε μια περίοδο όπου η Ε.Ε άρχισε σταδιακά να προωθεί την ανάπτυξη των Α.Π.Ε. Η λήψη αποφάσεων για την χωροταξική πολιτική στις ανεπτυγμένες χώρες της Ε.Ε

⁴⁴⁴Βλ. Κ. ΣΕΡΡΑΟΣ, *Ο σχεδιασμός των Α.Π.Ε στην ευρωπαϊκή χωροταξία. Η ειδικότερη περίπτωση της Γερμανίας*, Ειδικό Χωροταξικό για τις Α.Π.Ε. Ένας χρόνος μετά , Πρακτικά Επιστημονικής Εσπερίδας, Δεκέμβριος 2009, εκδ. Παπασωτηρίου, σελ. 43.

⁴⁴⁵Βλ. Κ. ΣΕΡΡΑΟΣ, ο.α , σελ.44.

⁴⁴⁶*Ibidem*, σελ.45.

⁴⁴⁷Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ Μ. ΚΟΡΡΕΣ/ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΚΚΙΝΟΥ, *Χωρικός Σχεδιασμός και Τοπική Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, περισσότερα στην παρακάτω ιστοσελίδα [<https://www.hba.gr/5Ekdosis/UplPDFs/sylltomos14/533546%20KorresKokkinou%202014.pdf>] [τελευταία πρόσβαση στις 3-2-2021]

διευκόλυνε την διαδικασία χωροθέτησης των Α.Π.Ε για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, την ευθύνη για την οριοθέτηση χωροταξικού σχεδιασμού έχουν οι τοπικές αρχές, ενώ κυρίαρχο ρόλο παίζει και η ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών μέσω του θεσμού της διαβούλευσης⁴⁴⁸.

Όπως προκύπτει, η εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης χωροταξικής πολιτικής στον Ευρωπαϊκό χώρο προσπαθεί να συνδυάσει δυο αντικρουόμενες πολιτικές: Από την μια πλευρά, το Σ.Α.Κ.Χ κάνει λόγο για αειφόρο ανάπτυξη με συνετή διαχείριση και ανάπτυξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, από την άλλη αναφέρεται στην ισορροπία του ανταγωνισμού στην Ένωση. Η χρησιμότητα του Σ.Α.Κ.Χ έγκειται στο γεγονός ότι μπορεί να λειτουργήσει ως ένα ενδεικτικό κείμενο αρχών και κατευθύνσεων για τον συντονισμό των κοινοτικών πολιτικών με χωρικές επιπτώσεις, παρέχοντας μια κοινή βάση αναφοράς στους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, που λαμβάνουν αποφάσεις με ενδεχόμενες χωρικές επιπτώσεις⁴⁴⁹.

Ι) Συνταγματική πρόβλεψη – Εθνικό δίκαιο

Την έλλειψη ενός υφιστάμενου χωροταξικού σχεδιασμού, κλήθηκε να αντιμετωπίσει η νομολογία του ΣτΕ, επικαλούμενη τις διατάξεις του άρθ.24 του Συντάγματος περί της προστασίας του περιβάλλοντος. Το ΣτΕ προσπάθησε να αποδώσει μια περισσότερο δημιουργική ερμηνεία των διατάξεων του άρθ.24 του Συντάγματος αλλά και των σχετικών διατάξεων της εθνικής και ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

Πιο συγκεκριμένα, η διάταξη του άρθ.24 παρ.2 του Συντάγματος προβλέπει: “Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης. Οι σχετικές τεχνικές επιλογές και σταθμίσεις γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Η σύνταξη εθνικού κτηματολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους”. Σύμφωνα με την παραπάνω διάταξη, αλλά και με τις λοιπές

⁴⁴⁸Βλ. Α.ΓΟΥΡΓΙΩΤΗΣ/Γ. ΤΣΙΛΙΜΙΓΚΑΣ, ο.α, σελ. 4-6.

⁴⁴⁹Βλ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ο.α

συνταγματικές διατάξεις (άρθ. 79 παρ.8 και 106 παρ.1 του Συντάγματος) που σχετίζονται έμμεσα με την χωροταξική αναδιάρθρωση, απευθύνονται επιταγές προς τον κανονιστικό νομοθέτη να ρυθμίσει την χωροταξική ανάπτυξη και την πολεοδομική διαμόρφωση της χώρας με ορθολογικό σχεδιασμό, έχοντας στον νου τα πολεοδομικά κριτήρια , σύμφωνα με την ιδιομορφία και τις ανάγκες κάθε περιοχής⁴⁵⁰.

Η υποχρέωση του κράτους για εκπόνηση ενός χωροταξικού σχεδιασμού, του οποίου η παράλειψη συνεπάγεται έννομες συνέπειες, προέκυψε για πρώτη φορά ενώπιον του ΣτΕ(ΣτΕ 811/1977)⁴⁵¹. Το ΣτΕ με την απόφαση που εξέδωσε, αποβλέπει αφενός την αδυναμία της Διοίκησης να υλοποιήσει ένα αυστηρό χωροταξικό σχεδιασμό λόγω των χρόνιων προβλημάτων που την ταλανίζουν, όπως είναι η γραφειοκρατία, αφετέρου επιτρέπει την πραγματοποίηση μεγάλων έργων, παρά την έλλειψη του χωροταξικού σχεδιασμού. Για τους λόγους αυτού, το ΣτΕ αναφέρθηκε στην έννοια των «υποκατάστατων» του ελλείποντος χωροταξικού σχεδιασμού, κρατώντας μια πιο χαλαρή στάση ως ότου η Διοίκηση πραγματώσει την ρύθμιση ενός χωροταξικού σχεδιασμού σε εύλογο χρονικό διάστημα που της ανατέθηκε⁴⁵². Όμως, σε επίπεδο νομοθεσίας, ο πρώτος νόμος που ανέλαβε να εξειδικεύσει την συνταγματική επιταγή του άρθ.24 παρ.2 του Συντάγματος ήταν ο Ν. 360/1976⁴⁵³. Ο νόμος αυτός εισήγαγε 3 κατηγορίες χωροταξικών σχεδιασμών (Εθνικός, Τομεακός και Περιφερειακός), οι οποίες ήταν ιεραρχικά διαρθρωμένες μεταξύ τους , ώστε το κατώτερο γεωγραφικά ή το ειδικότερο να αναφέρεται πάντοτε και να ευθυγραμμίζεται προς το ανώτερο γεωγραφικά⁴⁵⁴, ενώ η ανάθεση της χωροταξικής πολιτικής ανατέθηκε στο Εθνικό

⁴⁵⁰Βλ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π.ΣΙΟΥΤΗ, ο.α , σελ. 219.

⁴⁵¹Ειδικότερα , η Ολομέλεια του Δικαστηρίου έκρινε ότι δεν υπάρχει κώλυμα εφαρμογής των διατάξεων του άρθ.24 περί ιδρύσεως ή λειτουργίας μεγάλων βιομηχανικών μονάδων ή οποιονδήποτε άλλων τεχνικών έργων πριν την σύνταξη γενικότερης χωροταξικής μελέτης της μείζονος περιοχής , με την οποία να καθορίζονται βιομηχανικές ζώνες. Κατά την αιτιολογία της απόφασης , καμία συνταγματική διάταξη έθετε ως προϋπόθεση για την εφαρμογή της νομοθεσίας , την προηγούμενη σύνταξη χωροταξικής μελέτης , η οποία δεν μπορούσε να συναχθεί ούτε εμμέσως από την διάταξη του άρθ.24 παρ.2 με την οποία επιδιώχθηκε η χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας υπό τον έλεγχο του κράτους, δεδομένου ότι οι σχετικές αρμοδιότητες ασκούνται κατά τις εκάστοτε ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις. Αυτή η αιτιολογία, από την αντίθετη εκδοχή, θα δημιουργούσε οικονομική στασιμότητα στην ανάπτυξη της χώρας, καθώς το χρονικό διάστημα μέχρι την έκδοση της χωροταξικής μελέτης ήταν άγνωστο για τα δεδομένα της εποχής. Βλ. Ομιλία της ΠτΔ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, ο.α.

⁴⁵²Βλ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΛΗΣ, σχόλια για την υπόθεση ναυπηγείων Πύλου, ο.α σελ. 162-166.

⁴⁵³Φ.Ε.ΚΑ' 151/22.6.1976. «Περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος»

⁴⁵⁴Βλ. ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ, Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009, ο.α , σελ. 109.

Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος (Ε.Σ.Χ.Π) έχοντας έναν ρόλο επιτελικό και συντονιστή.

II) Νομοθετική πρόβλεψη

Στην συνέχεια , το πρώτο ουσιαστικό βήμα για τον χωροταξικό σχεδιασμό έγινε με τον Ν.2742/1999⁴⁵⁵ «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη». Σκοπός⁴⁵⁶ του νόμου είναι η θέσπιση θεμελιωδών αρχών και η θεσμοθέτηση σύγχρονων οργάνων, διαδικασιών και μέσων άσκησης χωροταξικού σχεδιασμού που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη, διασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος και κατοχυρώνουν την παραγωγική και κοινωνική συνοχή. Ο νόμος ορίζει δύο επίπεδα χωροταξικού σχεδιασμού, το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο (Ε.Χ.Σ) και το Περιφερειακό Χωροταξικό Σχέδιο (Π.Χ.Σ). Όπως αναφέρεται στο άρθ.6 του νόμου, εκπονείται το Γενικό Χωροταξικό σχέδιο που εντάσσεται στο επίπεδο του Ε.Χ.Σ. Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Γ.Χ.Σ.Α.Α) αποτελεί ένα σύνολο κειμένων ή διαγραμμάτων στο οποίο :α) καταγράφονται και αξιολογούνται οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν την μακροπρόθεσμη χωρική ανάπτυξη και διάρθρωση του εθνικού χώρου β) αποτιμώνται οι χωρικές επιπτώσεις των διεθνών, ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών και γ) προσδιορίζονται , με προοπτική 15 ημερών, οι προτεραιότητες και οι στρατηγικές κατευθύνσεις για μια ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου.

Η διάταξη της παρ.2 του άρθ.6 του ν. ορίζει ότι το Γ.Χ.Σ.Α.Α καταρτίζεται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων έργων (πρώην ονομασία του Υπουργού) , το οποίο υπόκειται σε έγκριση από την Ολομέλεια της Βουλής, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα του άρθ. 79 παρ.8⁴⁵⁷ του Συντάγματος. Για την υποβολή του στη Βουλή απαιτείται προηγούμενη γνωμοδότηση του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης και έγκριση του από την Επιτροπή όπως ορίζει το άρθ.3 του νόμου⁴⁵⁸.

⁴⁵⁵Φ.Ε.Κ 207/7.10.1999

⁴⁵⁶Βλ. άρθ.1 του Ν.2742/1999. Βλ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π. ΣΙΟΥΤΗ ,ο.α , σελ.220 / Βλ. Ι. ΣΤΕΦΑΝΟΥ και Ε. ΜΙΧΑΛΑΙΝΑ , ο.α , σελ. 87.

⁴⁵⁷Άρθρο 79 παρ.8 του Συντάγματος : " Τα προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης εγκρίνονται από την Ολομέλεια της Βουλής, όπως νόμος ορίζει."

⁴⁵⁸Βλ. άρθ.3 παρ. 2 εδφ. β' : " Η έγκριση του Γενικού και των Ειδικών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης και η εναρμόνισή τους με τις γενικότερες κατευθύνσεις της

Ακόμη, στο Γ.Χ.Σ.Α.Α περιλαμβάνονται και τα ειδικά πλαίσια που αφορούν είτε ορισμένες ειδικές περιοχές του εθνικού χώρου (παράκτιες , νησιωτικές , ορεινές περιοχές) είτε την χωρική διάρθρωση ορισμένων τομέων εθνικής σημασίας.

Στο δεύτερο επίπεδο , καθορίζονται ο Περιφερειακός Χωροταξικός Σχεδιασμός , ο οποίος αναφέρεται σε όλες σχεδόν τις Περιφέρειες της Ελληνικής Επικράτειας, εκτός της Αττικής η οποία έχει δικό της Ρυθμιστικό Σχέδιο⁴⁵⁹ και της Θεσσαλονίκης⁴⁶⁰. Όπως ορίζει το άρθ.8 παρ.1 του νόμου , τα Π.Χ.Σ αποτελούν σύνολα κειμένων ή διαγραμμάτων τα οποία : α) καταγράφεται και αξιολογείται η θέση της περιφέρειας στον διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο , ο ρόλος της σε εθνικό επίπεδο και σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες και οι λειτουργίες διαπεριφερειακού χαρακτήρα που έχει ή μπορεί να αναπτύξει, β) καταγράφονται και αξιολογούνται οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη και διάρθρωση του χώρου στο επίπεδο της περιφέρειας, γ) αποτιμώνται οι χωρικές επιπτώσεις των ευρωπαϊκών, εθνικών και περιφερειακών πολιτικών και προγραμμάτων στο επίπεδο της περιφέρειας και δ) προσδιορίζονται, με προοπτική 15 ετών, οι βασικές προτεραιότητες και οι στρατηγικές επιλογές για την ολοκληρωμένη και αειφόρο ανάπτυξη του χώρου στο επίπεδο της περιφέρειας, οι οποίες θα προωθούν την ισότιμη ένταξή της στον ευρύτερο διεθνή, ευρωπαϊκό και εθνικό χώρο.

Όπως ακριβώς συμβαίνει με τα Ε.Χ.Σ , το ίδιο ακριβώς προβλέπεται και για τα Π.Χ.Σ , τα οποία θα πρέπει να συνοδεύονται από προγράμματα δράσης που να εξειδικεύουν τις απαιτούμενες ενέργειες, ρυθμίσεις , μέτρα και προγράμματα , καθώς επίσης και τους φορείς που θα συντελέσουν στην εφαρμογή τους. Τέλος, όπως ορίζει η διάταξη του άρθ.8 παρ.3 του νόμου , η διαδικασία σύνταξης των Περιφερειακών Πλαισίων κινείται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων μετά από σχετική ενημέρωση της οικείας περιφέρειας. Η διαδικασία μπορεί επίσης να κινηθεί με πρωτοβουλία της περιφέρειας μετά από προηγούμενη ενημέρωση του Υπουργείου Περιβάλλοντος. Στην περίπτωση αυτήν, κατ' εξαίρεση κάθε άλλης διάταξης, η περιφέρεια έχει αρμοδιότητα για την εκπόνηση και χρηματοδότηση μελετών Περιφερειακών Πλαισίων.

Κυβέρνησης στους τομείς της οικονομικής πολιτικής και της πολιτικής κοινωνικής συνοχής και ποιότητας ζωής”.

⁴⁵⁹Ν. 4277/2014 (Φ.Ε.ΚΑ' 156/1.8.2014)

⁴⁶⁰Ν.1561/1985 (Φ.Ε.ΚΑ' 18 /18.2.1985)

Στην συνέχεια , η Ελλάδα προχώρησε σ' έναν νέο νόμο σχετικά με τον χωροταξικό σχεδιασμό και την βιώσιμη ανάπτυξη. Ο Ν.4269/2014⁴⁶¹ αναφέρεται στην άσκηση του χωρικού σχεδιασμού που ασκείται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και διακρίνεται ανάλογα με το περιεχόμενο του σε στρατηγικό ή ρυθμιστικό⁴⁶². Όπως ορίζει η διάταξη του άρθ.1 παρ.1 του νόμου, στρατηγικός σχεδιασμός είναι "ο σχεδιασμός με τον οποίο τίθενται, με βάση την ανάλυση των δεδομένων και την πρόγνωση των μελλοντικών εξελίξεων, οι μεσοπρόθεσμοι ή και μακροπρόθεσμοι στόχοι της ανάπτυξης και οργάνωσης του χώρου, καθώς και οι γενικές κατευθύνσεις για τη διαμόρφωση των οικιστικών περιοχών, των περιοχών ασκήσεως παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των περιοχών προστασίας, σε εθνική ή περιφερειακή κλίμακα. Ο στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός δύναται να περιλαμβάνει και ειδικότερες ρυθμίσεις άμεσου εφαρμογής με σκοπό τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη, καθώς και την προστασία των παραπάνω περιοχών" , ρυθμιστικός σχεδιασμός είναι "ο σχεδιασμός με τον οποίο καθορίζονται οι κανόνες για τη χρήση, τη δόμηση και την εν γένει εκμετάλλευση του εδάφους σε εντός ή εκτός σχεδίου πόλεως περιοχές". Στην κατηγορία του Στρατηγικού σχεδιασμού ανήκουν τα Ε.Χ.Π και τα Π.Χ.Π ενώ στη κατηγορία του Ρυθμιστικού σχεδιασμού ανήκουν τα Τοπικά Χωροταξικά Σχέδια (Τ.Χ.Σ) και τα Ειδικά Χωροταξικά Σχέδια (Ε.Χ.Σ) καθώς επίσης και τα Ρυμοτομικά Σχέδια Εφαρμογής (Ρ.Χ.Σ).

Ωστόσο, ο Ν.4269/2014 καταργήθηκε πολύ γρήγορα και αντικαταστάθηκε από τον Ν.4447/2016⁴⁶³. Πιο αναλυτικά ,ο Ν.4447/2016, κάνει κι αυτός διάκριση ανάμεσα σε Στρατηγικό⁴⁶⁴ και Ρυθμιστικό σχεδιασμό⁴⁶⁵. Το άρθ.2 του νόμου κάνει την κατηγοριοποίηση των χωροταξικών σχεδιασμών. Στον στρατηγικό σχεδιασμό υπάγονται τα Ε.Χ.Π και τα Π.Χ.Π που αναφέρονται στο άρθ.5 και 6 αντιστοίχως του νόμου. Αντιθέτως , στον ρυθμιστικό σχεδιασμό, υπάγονται: Πρώτον, τα Τ.Χ.Σ, που αναφέρονται στο άρθ.7 και τα οποία ρυθμίζουν την βιώσιμη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση της εδαφικής περιφέρειας ενός Ο.Τ.Α και δεύτερον, τα Ε.Χ.Σ, που αναφέρονται στο άρθ.8 και τα οποία αποτελούν

⁴⁶¹Φ.Ε.ΚΑ' 142/28.6.2014 «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη».

⁴⁶²Βλ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π.ΣΙΟΥΤΗ, ο.α , σελ. 223.

⁴⁶³Φ.Ε.ΚΑ' 241/23.12.2016 «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και λοιπές διατάξεις»

⁴⁶⁴Βλ. αρθ.1 του Ν.4447/2016. Έννοια Στρατηγικού σχεδιασμού : "ο σχεδιασμός, που εκπονείται σε εθνική ή περιφερειακή κλίμακα, με τον οποίο τίθενται οι μεσοπρόθεσμοι ή και μακροπρόθεσμοι στόχοι της ανάπτυξης και οργάνωσης του χώρου, καθώς και οι γενικές κατευθύνσεις και οι αναγκαίες, όπου απαιτείται, ρυθμίσεις, για τη διαμόρφωση των οικιστικών περιοχών, των περιοχών ασκήσεως παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των περιοχών προστασίας"

⁴⁶⁵Ομοίως στο άρθ.1 του Ν.4447/2016 . Έννοια Ρυθμιστικού σχεδιασμού : "ο σχεδιασμός με τον οποίο καθορίζονται οι κανόνες για τη χρήση, τη δόμηση και την εν γένει εκμετάλλευση του εδάφους στον αστικό χώρο και την ύπαιθρο."

υποδοχείς σχεδίων, έργων και προγραμμάτων ανεξαρτήτως διοικητικών ορίων. Όπως και στους προηγούμενους νόμους, έτσι κι εδώ, ο χωροταξικός σχεδιασμός χωρίζεται σε 2 επίπεδα. Όλα τα παραπάνω ανήκουν στο πρώτο επίπεδο του χωροταξικού σχεδιασμού, ενώ στο δεύτερο επίπεδο όπως ορίζει η διάταξη του άρθ.2 παρ.3 του νόμου, συγκαταλέγονται τα Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής (Π.Σ.Ε) του άρθρου 10, τα οποία αποτελούν την εξειδίκευση και εφαρμογή των σχεδίων του πρώτου επιπέδου.

Η σημαντικότερη, όμως, διαφορά φαίνεται στην εισαγωγή της έννοιας «οργανωμένοι υποδοχείς δραστηριοτήτων». Αναφέρονται κυρίως στις περιοχές που αναπτύσσονται βάσει ολοκληρωμένου σχεδιασμού προκειμένου να λειτουργήσουν κατά κύρια ή αποκλειστική χρήση ως οργανωμένοι χώροι ανάπτυξης παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Όπως ορίζει το άρθ.1 του νόμου, ως οργανωμένοι υποδοχείς δραστηριοτήτων είναι: α) οι περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α) του άρθρου 29 του ν. 2545/1997(Α' 254), β) οι Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (Π.Ο.Α.Π.Δ.) του άρθρου 24 του ν. 1650/1986 (Α' 160), γ) οι Οργανωμένοι Υποδοχείς Μεταποιητικών και Επιχειρηματικών Δραστηριοτήτων της παρ. 4 του άρθρου 41 του ν. 3982/2011, δ) τα Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων (Ε.Σ.Χ.Α.Δ.Α.) του άρθρου 12 του ν. 3986/2011 (Α' 152) και τέλος τα Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων (Ε.Σ.Χ.Α.Σ.Ε.) του άρθρου 24 του ν. 3894/2010 (Α' 204).

§ 3 Τα αξιολογικά κριτήρια χωροθέτησης των Α.Π.Ε

Τμήμα της εθνικής προσπάθειας προώθησης της ηλεκτροπαραγωγής από Α.Π.Ε αποτελεί το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο και Αειφόρου Ανάπτυξης (Ε.Χ.Π.Α.Α) για τις Α.Π.Ε, έχοντας ως βάση τον Ν.2792/1999, ο οποίος στην συνέχεια αντικαταστάθηκε από τον Ν.4447/2016, ο οποίος είχε καταργήσει τις διατάξεις του Ν.4269/2016⁴⁶⁶. Ειδικότερα, στον τομέα των Α.Π.Ε, το θεσμοθετημένο χωροταξικό πλαίσιο είναι το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού

⁴⁶⁶Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣΓΩΓΟΣ, *Προβλήματα χωροθέτησης των αιολικών πάρκων ενόψει της προστασίας της ορνιθοπανίδας, Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας : Επίκαιρα νομικά ζητήματα*, Πρακτικά Ημερίδας 12.3.2018, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, εκδ. Σάκουλας, σελ. 36.

Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α) που εκδόθηκε το 2008⁴⁶⁷. Με την πάροδο των χρόνων , και μετά από δύσκολες αποφάσεις που εξέδωσε το ΣτΕ⁴⁶⁸, κρίθηκε αναγκαίο η σχετική πρόβλεψη προηγούμενου Ειδικού ή Περιφερειακού Χωροταξικού Σχεδιασμού και η άδεια εγκατάστασης να συνοδεύεται με την σύνταξη ειδικής ενεργειακής μελέτης.

Στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής από αιολικά πάρκα, το Ε.Χ.Π.Α.Α τριχοτομεί την Ελληνική επικράτεια , καθώς προβλέπει ξεχωριστό καθεστώς για την Αττική, τα κατοικημένα νησιά του Αιγαίου και Ιονίου Πελάγους , τον υπεράκτιο χώρο, συμπεριλαμβανομένου των βραχονησίδων , ενώ η υπόλοιπη Ηπειρωτική χώρα διακρίνεται σε Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας (Π.Α.Π)⁴⁶⁹ και σε Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας (Π.Α.Κ)⁴⁷⁰. Το κριτήριο διαχωρισμού αφορά καθαρά το αιολικό δυναμικό κάθε περιοχής⁴⁷¹. Ωστόσο, το Ε.Χ.Π.Α.Α καθορίζει διαφορετικά κριτήρια εγκατάστασης αιολικών πάρκων ανά περιοχή, καθώς κάθε περιοχή χαρακτηρίζεται από τα φυσικά της χαρακτηριστικά και για αυτόν ακριβώς τον λόγο, το θεσμοθετημένο χωροταξικό πλαίσιο προβλέπει ειδικά κριτήρια χωροθέτησης των Α.Π.Ε.

Ι) Κανόνες Χωροθέτησης των αιολικών πάρκων

Κατά το πρώτο στάδιο σχεδιασμού ενός αιολικού πάρκου απαραίτητη προϋπόθεση για την βιωσιμότητα του έργου είναι η ύπαρξη ενός κατάλληλου ενεργειακού δυναμικού. Όμως δεν είναι η μοναδική, καθώς υπάρχουν κι άλλοι παράγοντες που αφορούν την χωροθέτηση του και λαμβάνονται υπόψιν, οι οποίοι θα συμβάλλουν στην ομαλή ένταξη του έργου στο φυσικό περιβάλλον.

⁴⁶⁷Φ.Ε.ΚΒ' 2464/3.12.2008

⁴⁶⁸ΣτΕ 811/1977

⁴⁶⁹Βλ. άρθ.5 παρ.2 του Φ.Ε.ΚΒ' 2464/3.12.2008 Ως Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας : *Είναι οι περιοχές της ηπειρωτικής χώρας, που προσδιορίζονται υπό μορφή πίνακα στο Παράρτημα Ι και απεικονίζονται στο Διάγραμμα 1 της παρούσας απόφασης, οι οποίες διαθέτουν συγκριτικά πλεονεκτήματα για την εγκατάσταση αιολικών σταθμών, ενώ ταυτόχρονα προσφέρονται από απόψεως επίτευξης των χωροταξικών στόχων. Στις περιοχές αυτές, εκτιμάται η μέγιστη δυνατότητα χωροθέτησης αιολικών εγκαταστάσεων (φέρουσai ικανότητα)*

⁴⁷⁰Ομοίως ως Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας : *Χαρακτηρίζονται όλοι οι πρωτοβάθμιοι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) της ηπειρωτικής χώρας που δεν περιλαμβάνονται στις Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας των οποίων περιοχές ή και μεμονωμένες θέσεις που κρίνονται από την Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας κατά το άρθρο 3 παρ. 1.δ του ν. 3468/2006, ως ενεργειακά αποδοτικές*

⁴⁷¹Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣ ΓΩΓΟΣ, ο.α ,σελ. 38.

Αρχικά, το Ε.Χ.Π.Α.Α προβλέπει τις ζώνες ασυμβατότητας και τις ζώνες αποκλεισμού, στις οποίες η εγκατάσταση αιολικών πάρκων είναι απαγορευτική. Ειδικότερα, το άρθ.5 του Ε.Χ.Π.Α.Α κάνει πλήρης κατηγοριοποίηση των περιοχών, περιλαμβάνοντας από διατηρητέα μνημεία που έχουν χαρακτηριστεί ως πολιτιστική κληρονομιά ως τις περιοχές ή ζώνες περιοχών που υπάγονται σε ειδικό καθεστώς χρήσης γης. Ειδική αναφορά, πρέπει να γίνει στις ζώνες ειδικής προστασίας (Ζ.Ε.Π) της ορνιθοπανίδας, όπου καθ' υπόδειξη της Ε. Οδηγίας 79/409/Ε.Κ προβλέπεται η χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων, αφού προηγουμένως έχει συνταχθεί ειδική ορνιθολογική μελέτη, σύμφωνα πάντα με τις ειδικότερες προϋποθέσεις και περιορισμούς που καθίστανται αναγκαίοι στην οικεία πράξη της περιβαλλοντικής μελέτης⁴⁷². Παράλληλα, το Ε.Χ.Π. προσδιορίζει τις αποστάσεις για την διασφάλιση της λειτουργικότητας και της αποδοτικότητας των εγκαταστάσεων των αιολικών πάρκων⁴⁷³. Τέλος, το Ε.Χ.Π. για τις Α.Π.Ε κάνει ειδική αναφορά στους κανόνες χωροθέτησης και των υπόλοιπων Α.Π.Ε (άρθ.12 -21 του Ε.Χ.Π.).

II) Ειδικά κριτήρια χωροθέτησης στην Ηπειρωτική Χώρα

Όπως ήδη αναφέραμε, το Ε.Χ.Π.Α.Α για τις Α.Π.Ε διέκρινε την Ηπειρωτική χώρα σε δυο κατηγορίες Π.Α.Π και Π.Α.Κ. Ο καθορισμός των περιοχών Π.Α.Π καθορίστηκαν χωρίς την παρουσία φυσικών προστατευόμενων περιοχών όπως τα Εθνικά Πάρκα ή Περιοχές Δικτύου φυσικών οικοτόπων «Natura 2000».⁴⁷⁴ Το Ε.Χ.Π.Α.Α για τις Α.Π.Ε κατηγοριοποίησε τις περιοχές αποκλεισμού χωροθέτησης των Α.Π.Ε μέσω των «ζωνών αποκλεισμού», απαγορεύσεις όμως που θα πρέπει να ισχύουν τόσο στις Π.Α.Π όσο και στις Π.Α.Κ ,αλλά περιορίζονται μέσω των διατάξεων του άρθ.24 του Συντάγματος⁴⁷⁵.

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα προαναφερθέντα, τα ειδικά κριτήρια χωροθέτησης των Α.Π.Ε στην ηπειρωτική χώρα⁴⁷⁶ είναι τα εξής: α) Το μέγιστο επιτρεπόμενο ποσοστό κάλυψης εδαφών από αιολικές εγκαταστάσεις στους πρωτοβάθμιους Ο.Τ.Α. που εμπίπτουν σε Π.Α.Π. της ηπειρωτικής χώρας δεν

⁴⁷²Βλ. άρθ.6 παρ.3 του Ε.Χ.Π.Α.Α για τις Α.Π.Ε, Φ.Ε.Κ Β' 2464/3.12.2008

⁴⁷³Βλ. άρθ.6 παρ. 5 του Ε.Χ.Π.Α.Α.

⁴⁷⁴Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣ ΓΩΓΟΣ, ο.α ,σελ. 39.

⁴⁷⁵*Ibidem*, σελ. 39.

⁴⁷⁶Βλ. άρθ.7 του Ε.Χ.Π.Α.Α

μπορεί να υπερβαίνει το 8% της έκτασης ανά Ο.Τ.Α. (δηλαδή 1,05 τυπικές ανεμογεννήτριες /1000 στρέμματα). Για το πιο πάνω ποσοστό κάλυψης υπάρχει δυνατότητα αύξησης έως και 30% ανά πρωτοβάθμιο Ο.Τ.Α. ύστερα από σύμφωνη γνώμη του οικείου Δημοτικού ή Κοινοτικού Συμβουλίου, β) Το μέγιστο επιτρεπόμενο ποσοστό κάλυψης εδαφών από αιολικές εγκαταστάσεις στους Δήμους Μονεμβασίας, Αράχοβας, Καρπενησίου και Καρύστου που χαρακτηρίζονται από υψηλό δείκτη τουριστικής ανάπτυξης δεν μπορεί να υπερβαίνει το 4% ανά Δήμο (άλλως 0,53 τυπικές ανεμογεννήτριες/1000 στρέμματα), γ) Το μέγιστο επιτρεπόμενο ποσοστό κάλυψης εδαφών από αιολικές εγκαταστάσεις στους πρωτοβάθμιους Ο.Τ.Α. που εμπίπτουν σε Π.Α.Κ. της ηπειρωτικής χώρας δεν μπορεί να υπερβαίνει το 5% ανά Ο.Τ.Α. (άλλως 0,66 τυπικές ανεμογεννήτριες/1000 στρέμματα). Το πιο πάνω ποσοστό κάλυψης μπορεί να αυξάνεται έως και 50% ανά πρωτοβάθμιο Ο.Τ.Α. ύστερα από σύμφωνη γνώμη του οικείου Δημοτικού ή Κοινοτικού Συμβουλίου, η οποία παρέχεται για όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής των σχετικών εγκαταστάσεων και πάντως για χρονικό διάστημα τουλάχιστον ίσο με το χρόνο ισχύος των σχετικών αδειών παραγωγής (25 έτη), δ) Για τις αιολικές εγκαταστάσεις που εμπίπτουν σε περισσότερους του ενός Ο.Τ.Α. των πιο πάνω περιπτώσεων α' έως και γ', οι επιτρεπόμενες κατά περίπτωση πυκνότητες εφαρμόζονται για το τμήμα της αιολικής εγκατάστασης που εμπίπτει σε κάθε ένα Ο.Τ.Α ξεχωριστά.

III) Ειδικά κριτήρια χωροθέτησης στον θαλάσσιο χώρο

Ο θαλάσσιος Χωροταξικός Σχεδιασμός αποτελεί μια ιδιαίτερα κρίσιμη διαδικασία, η οποία καλείται να δώσει λύσεις στα ζητήματα υποβάθμισης των θαλάσσιων οικοσυστημάτων. Μάλιστα, τις τελευταίες δεκαετίες κρίθηκε ως αναγκαία μια οικοσυστηματική προσέγγιση κατά τον σχεδιασμό του θαλάσσιου χώρου⁴⁷⁷. Η Ελλάδα με τον ιδιαίτερα μεγάλο υδάτινο χώρο της και σε συνδυασμό με την αυξημένη δύναμη των ανέμων, την καθιστούν δυνατή για να την ανάπτυξη αιολικών πάρκων.

⁴⁷⁷Βλ. Μ.ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ , *Θαλάσσιος Χωροταξικός Σχεδιασμός και Θαλάσσιες Χρήσεις: Εννοιολογικά και θεωρητικά ζητήματα*, περιοδ. Αειχώρος: Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης, 23/2016, σελ. 42-43.

Το Ε.Χ.Π.Α.Α προβλέπει ειδικό καθεστώς χωροθέτησης των Α.Π.Ε τόσο στον νησιωτικό χώρο, όσο και στον θαλάσσιο χώρο και τις ακατοίκητες νησίδες. Πιο αναλυτικά, στο άρθ.8 του Ε.Χ.Π.Α.Α για τις Α.Π.Ε αναφέρεται ότι “στα μη διασυνδεδεμένα με το σύστημα και το δίκτυο διανομής ηλεκτρικής ενέργειας της ηπειρωτικής χώρας νησιά και μέχρι τη διασύνδεσή τους η συνολική ισχύς των αιολικών σταθμών ανά νησί δεν πρέπει να ξεπερνά το διπλάσιο του επιπέδου αιχμής της ζήτησης που αυτό εμφανίζει σε μεσομακροπρόθεσμο ορίζοντα (δεκαετία). Εξαίρεση από το όριο αυτό, δηλαδή από το διπλάσιο του επιπέδου αιχμής της ζήτησης κάθε νησιού, αποτελούν οι προτάσεις εγκατάστασης αιολικών πάρκων που περιλαμβάνουν την κατασκευή επαρκούς διασύνδεσης με το σύστημα και το δίκτυο διανομής ηλεκτρικής ενέργειας της ηπειρωτικής χώρας καθώς και τα αιολικά πάρκα που αποτελούν μέρος πρότασης υβριδικών σταθμών”.

Όσον αφορά τις ακατοίκητες μονάδες και τον θαλάσσιο χώρο, το άρθ. 10⁴⁷⁸ του Ε.Χ.Π.Α.Α περιλαμβάνει έντεκα κριτήρια χωροθέτησης των αιολικών εγκαταστάσεων στον θαλάσσιο χώρο και τρία κριτήρια για τις ακατοίκητες

⁴⁷⁸Βλ. άρθ. 8 του Ε.Χ.Π.Α.Α για τις Α.Π.Ε:

Για τη χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων στο θαλάσσιο χώρο και τις ακατοίκητες νησίδες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εξής ειδικά κριτήρια: Α. Κριτήρια χωροθέτησης αιολικών μονάδων στο θαλάσσιο χώρο: 1. Επιτρέπεται η χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων σε όλες τις θαλάσσιες περιοχές της χώρας που διαθέτουν προϋποθέσεις αιολικής εκμεταλλευσιμότητας, εφόσον αυτές δεν εντάσσονται σε ιδιαίτερο θεσμικό καθεστώς ρητής απαγόρευσης της εγκατάστασης ή δεν αποτελούν ζώνη αποκλεισμού, όπως θεσμοθετημένα θαλάσσια ή υποθαλάσσια πάρκα ή βεβαιωμένες γραμμές επιβατικής ναυσιπλοΐας. 2. Ελάχιστες αποστάσεις για τη διασφάλιση της λειτουργικότητας και απόδοσης των αιολικών εγκαταστάσεων: όπως ορίζεται στους Πίνακες του Παραρτήματος II της παρούσας απόφασης. 3. Απαγορεύεται η εγκατάσταση ανεμογεννητριών σε απόσταση μικρότερη των 1500 μ. από τις ακτές που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα παρακολούθησης της ποιότητας των νερών κολύμβησης που συντονίζεται από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. 4. Απαγορεύεται η εγκατάσταση ανεμογεννητριών σε κλειστούς κόλπους με εύρος ανοίγματος. 5. Ελάχιστη απόσταση εγκατάστασης από περιοχές και στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς: όπως ορίζεται στους Πίνακες του Παραρτήματος II της παρούσας απόφασης. 6. Ελάχιστη απόσταση εγκαταστάσεων από οικισμούς: όπως ορίζεται στους Πίνακες του Παραρτήματος II της παρούσας απόφασης. 7. Ελάχιστη απόσταση εγκατάστασης από παραγωγικές ζώνες ή δραστηριότητες του τριτογενή τομέα: όπως ορίζεται στους Πίνακες του Παραρτήματος II της παρούσας απόφασης. 8. Το βάθος θεμελίωσης ή αγκύρωσης της βάσης της ανεμογεννήτριας, προσδιορίζεται από τις δυνατότητες της τρέχουσας τεχνολογίας και τις αντίστοιχες μελέτες στατικής και δυναμικής συμπεριφοράς. 9. Πρέπει να εξασφαλίζεται με την κατασκευή του αιολικού πάρκου η επαρκής διασύνδεση και η μεταφορά της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας είτε με το σύστημα της ηπειρωτικής χώρας είτε με το δίκτυο των μη διασυνδεδεμένων νησιών. 10. Μέγιστη απόσταση χερσαίας όδευσης από υποσταθμό διασύνδεσης: 20 χλμ. 11. Εφαρμόζονται οι κανόνες του τοπίου που ισχύουν για τις Π.Α.Π., όπως αυτοί προσδιορίζονται ειδικότερα στο Παράρτημα IV της παρούσας απόφασης.

Β. Κριτήρια χωροθέτησης αιολικών εγκαταστάσεων σε ακατοίκητες νησίδες: 1. Επιτρέπεται η χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων σε όλες τις ακατοίκητες νησίδες της χώρας, εφόσον αυτές δεν εμπίπτουν σε περιοχή αποκλεισμού σύμφωνα με τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 6 της παρούσας. 2. Στις ανωτέρω περιοχές δεν έχουν εφαρμογή τα όρια που τίθενται στην παράγραφο 1 του άρθρου 8. 3. Κατά τα λοιπά, εφαρμόζονται τα κριτήρια χωροθέτησης που ορίζονται στην περίπτωση Α' του παρόντος άρθρου για τις θαλάσσιες περιοχές.

περιοχές. Η μέθοδος χωροθέτησης των αιολικών πάρκων και δη των Α/Γ δεν μπορεί σε καμία περίπτωση αναλογικά να χρησιμοποιηθεί ως μέθοδος χωροθέτησης υπεράκτιων μονάδων εκμετάλλευσης της θαλάσσιας ενέργειας. Σε κάθε περίπτωση όμως, αποτελεί ενδεικτικό παράδειγμα τον τρόπο, με τον οποίο ο εθνικός νομοθέτης αντιλαμβάνεται το ιδιαίτερο θεσμικό καθεστώς, βάσει του οποίου πρέπει να χωροθετούνται τα συστήματα αυτά⁴⁷⁹.

Ωστόσο, αν και ο χώρος της θάλασσας αποτελεί προέκταση της στεριάς, στην πράξη ο Θαλάσσιος Χωροταξικός Σχεδιασμός (Θ.Χ.Σ) διαφέρει αρκετά σε σχέση με τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης⁴⁸⁰.

Το 2018 ενσωματώθηκε στην Ελληνική νομοθεσία η Ε. Οδηγία 2014/89/Ε.Ε⁴⁸¹ μέσω του Ν.4546/2018⁴⁸² περί θεσπίσεως πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό και άλλων διατάξεων. Όπως ορίζεται στο άρθ.1 του Ν.4546/2018 σκοπός είναι ο καθορισμός ενός πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό, με σκοπό την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης των θαλάσσιων οικονομιών, τη βιώσιμη ανάπτυξη των θαλάσσιων περιοχών και τη βιώσιμη χρήση των θαλάσσιων πόρων.

Στόχος του νόμου είναι, αφενός η στήριξη και η προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και της χωρικής συνοχής μεταξύ του θαλάσσιου και του παράκτιου χώρου και αφετέρου η ορθολογική χωρική ανάπτυξη δραστηριοτήτων στον θαλάσσιο και παράκτιο χώρο, όπως είναι ο ενεργειακός τομέας. Όπως προβλέπει και η διάταξη του άρθ.4 παρ. 2, η επίτευξη των παραπάνω στόχων επιδιώκεται μέσω της αρμονικής συνύπαρξης όλων των σχετικών δραστηριοτήτων και χρήσεων και διασφαλίζεται η ανθεκτικότητα στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

Άξιο αναφοράς είναι, ότι τα Θ.Χ.Σ αντιστοιχούν στο περιφερειακό επίπεδο σχεδιασμού του άρθ. 2 του Ν. 4447/2016. Αναφέρονται σε θαλάσσιες και

⁴⁷⁹Βλ. Γ. ΣΜΠΩΚΟΣ, *Χωροθέτηση Α.Π.Ε σε θαλάσσιο χώρο, περιοδ. Δικαίου*, τεύχος 2/2010, όπου αναλύει και τα ειδικά κριτήρια για την χωροθέτηση των Α.Π.Ε σε θαλάσσιο χώρο, σελ. 266-273.

⁴⁸⁰Βλ. Μ.ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ο.α, σελ. 55-56.

⁴⁸¹Βλ. Ε. Οδηγία 2014/89/Ε.Ε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23.7.2014 «περί θεσπίσεως πλαισίου για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό», Ε.Ε L – 257/135.

⁴⁸²Φ.Ε.ΚΑ' 101/12.6.2018 «Ενσωμάτωση στην Ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/89/Ε.Ε περί θεσπίσεως πλαισίου για τον Θαλάσσιο Χωροταξικό Σχεδιασμό και άλλες διατάξεις»

παράκτιες χωρικές ενότητες, οι οποίες μπορεί να είναι υποπεριφερειακού, περιφερειακού ή διαπεριφερειακού επιπέδου.

Επίσης, αν η εθνική χωρική στρατηγική για το θαλάσσιο χώρο δεν έχει εγκριθεί, ο καθορισμός χωρικών ενοτήτων για την εκπόνηση Θ.Χ.Σ γίνεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ύστερα από εισήγηση του Γενικού Γραμματέα Χωρικού Σχεδιασμού και Αστικού Περιβάλλοντος, λαμβάνοντας υπόψη και τις υποδιαίρεσεις του θαλάσσιου χώρου που προβλέπονται στην παρ. 2 του άρθρου 5 και στο άρθρο 20 του Ν. 3983/2011⁴⁸³⁴⁸⁴.

§ 4 Ζητήματα διαδικασιών χωροθέτησης αιολικών πάρκων σε αναλογία με την προστασία των φυσικών οικοσυστημάτων

Η ανάπτυξη των Α.Π.Ε έχει συναντήσει στην Ελλάδα σημαντικά εμπόδια, που αφορούν το στάδιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης τους και συνάμα της χωροθέτησης και της εγκατάστασης τους σε προστατευόμενες περιοχές, καθώς επίσης σε δάση και σε δασικές εκτάσεις⁴⁸⁵. Αναμφίβολα, οι δυσμενείς επιπτώσεις που ενδέχεται να έχουν στο περιβάλλον, καθιστούν την ύπαρξη ενός νομοθετικού πλαισίου χωροθέτησης και αδειοδότησης τους ως αναγκαία προϋπόθεση. Τα ζητήματα αυτά έχουν απασχολήσει κατά καιρούς την νομολογία του ΣτΕ, αναδεικνύοντας μια ευαισθητοποίηση στα μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος. Πρέπει, επίσης, να επισημανθεί ότι η «πηγή» της ηλεκτρικής ενέργειας στις Α.Π.Ε, να μεν είναι φιλική προς το περιβάλλον, αλλά δε σημαίνει αυτόματα ότι είναι περιβαλλοντικά φιλικές οι εγκαταστάσεις παραγωγής, σύνδεσης και αξιοποίησης αυτής.

⁴⁸³Φ.Ε.Κ 144/Α/17.6.2011 Εθνική στρατηγική για την προστασία και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/56/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Ιουνίου 2008 και άλλες διατάξεις.

⁴⁸⁴Βλ. άρθ. 6 παρ. 4 του Ν. 4546/2018.

⁴⁸⁵Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ / ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, ο.α., σελ.219.

Ι) Ζητήματα χωροθέτησης σε περιβαλλοντικά προστατευόμενες περιοχές

Όπως αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο⁴⁸⁶, η προστασία της βιοποικιλότητας καθιερώθηκε αρχικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο μέσω της Ε. Οδηγίας 79/409/Ε.Ο.Κ και ακολούθως της Ε. Οδηγίας 2009/147/Ε.Ο.Κ , μέσω της οποίας καθιερώθηκε το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της ορνιθοπανίδας και προβλέφθηκε η δημιουργία «Ζωνών Ειδικής Προστασίας» για τα προστατευόμενα άγρια πτηνά. Επιπλέον , μέσω της Ε. Οδηγίας 92/43/Ε.Ο.Κ, θεμελιώθηκε το πλαίσιο για την διατήρηση των φυσικών οικοτόπων της άγριας χλωρίδας και πανίδας, προβλέποντας την δημιουργία «Ειδικών Ζωνών Διατήρησης» και «Τόπων Κοινοτικής Σημασίας», καθώς επίσης και την δημιουργία του οικολογικού δικτύου με τίτλο «Natura 2000».

Η εγκατάσταση των Α.Π.Ε εντός προστατευόμενων περιοχών, εθνικών δρυμών, αισθητικών δασών και διατηρητέων μνημείων της φύσης, καθώς επίσης και των περιοχών που συγκαταλέγονται στον εθνικό κατάλογο του δικτύου «Natura 2000» , σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας 92/43/Ε.Ο.Κ και της Κ.Υ.Α 33318/3028/28.12.1998(Φ.Ε.Κ Β' 1289), καθώς και τω τοπίων με ιδιαίτερο φυσικό κάλος, έχουν απασχολήσει τον νομοθέτη και την νομολογία του ΣτΕ⁴⁸⁷.

Άξιο αναφοράς , αποτελεί το γεγονός ότι η προστασία που παρέχει στις περιοχές «Natura 2000» ο νομοθέτης είναι εμφανής. Από την άλλη δεν απαγορεύει κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα ή έργο στις περιοχές αυτές, εναρμονίζοντας την ανάγκη εξυπηρέτησης και άλλων σκοπών δημοσίου συμφέροντος, όπως είναι η οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Αυτό προκύπτει, από τις διατάξεις του άρθ.2 παρ.10 του Ν.2941/2001 και της Υ.Α 104247/2006 για την διαδικασία Π.Ε.Ε.Α ή Ε.Π.Ο έργων Α.Π.Ε, η οποία δίνει την δυνατότητα πραγματοποίησης έργων Α.Π.Ε σε περιοχές RAMSAR ή σε περιοχές «Natura 200», σε εθνικούς δρυμούς και αισθητικά δάση, με βασική προϋπόθεση την τήρηση των διαδικασιών της ανώτερης κατηγορίας από αυτήν στην οποία εντάσσεται το έργο⁴⁸⁸.

⁴⁸⁶Βλ. Κεφάλαιο 2^ο περί ενσωμάτωσης της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας στο εθνικό δίκαιο.

⁴⁸⁷Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ / ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ , *Δίκαιο της Ενέργειας* , ο.α , σελ.220-221.

⁴⁸⁸*Ibidem*, σελ.221

Η επιλογή αυτή του νομοθέτη κρίνεται αναγκαία, διότι σε δεδομένη απαγόρευση επέμβασης σε περιοχές «Natura 2000», θα οδηγούσε στην απαγόρευση έργων και δραστηριοτήτων εντός αυτής, επικαλώντας απλά το δικαίωμα της προστασίας του περιβάλλοντος. Συνεπώς, θα αμφισβητούσε την νομολογία του ΣτΕ, περί εξυπηρέτησης δημόσιου γενικού συμφέροντος, καταπατώντας την στάθμιση έννομων αγαθών, που είναι η προστασία του περιβάλλοντος και η επίτευξη της ενεργειακής απόδοσης στο πλαίσιο επιδίωξης των στόχων της χώρας και της αειφόρου ανάπτυξης γενικότερα. Παράλληλα, την ίδια στιγμή, η ύπαρξη ενός μη θεσμοθετημένου πλαισίου για την αξιοποίηση των περιοχών «Natura 2000» που να καθορίζει σε ποιες περιοχές επιτρέπονται και σε ποιες όχι η επέμβαση έργων δραστηριότητας, δεν αποκαθιστά την ανάγκη εκμετάλλευσης του δυναμικού αυτών των περιοχών⁴⁸⁹.

Η χωροθέτηση των Α.Π.Ε εντός των προστατευόμενων περιοχών θα πρέπει να συντελείται και να διασφαλίζεται υπό την διατήρηση της προστατευόμενης περιοχής με την προϋπόθεση να μην διαταράσσεται η οικολογική της ακεραιότητα⁴⁹⁰.

Όσον αφορά το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις Α.Π.Ε φρόντισε να προβλέψει οριζόντιες απαγορεύσεις εγκατάστασης αιολικών πάρκων (ζώνες αποκλεισμού) , απαγορεύσεις οι οποίες εφαρμόζονται ,τόσο στις Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας όσο και στις Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας. Ειδικότερα, απαγορεύεται η εγκατάσταση αιολικών σταθμών εντός κηρυγμένων μνημείων μείζονος σημασίας και Ζώνω Προστασίας Α΄ Κατηγορίας, εντός αρχαιολογικών χώρων, εντός περιοχών «απόλυτης προστασίας της φύσης», εντός ορίων υγροτόπων RAMSAR, καθώς και εντός οικοτόπων προτεραιότητας σε περιοχές «Natura 2000»⁴⁹¹.

⁴⁸⁹Βλ. ΙΟΛΗ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Περιοχές Natura: Ένας μοχλός ανάπτυξης (Ιούλιος 2010) , άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.org.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 7-2-2021]

⁴⁹⁰Άρθρο 5 του Ν.3937/2011

⁴⁹¹Βλ. ΚΩΝ/ΝΟΣ ΓΩΓΟΣ , *Προβλήματα χωροθέτησης των αιολικών πάρκων...* , ο.α , σελ. 39. Πιο αναλυτικά η διάταξη του άρθρου 6 του Ε.Χ.Π των Α.Π.Ε ορίζει: το Ε.Χ.Π για τις Α.Π.Ε στο άρθρο 6 ορίζει «σε όλες τις κατηγορίες περιοχών , πρέπει να αποκλείεται η χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων εντός: α) Των κηρυγμένων διατηρητέων μνημείων της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς και των άλλων μνημείων μείζονος σημασίας της παρ. 5 ββ) του άρθρου 50 του ν. 3028/2002, καθώς και των οριοθετημένων αρχαιολογικών ζωνών προστασίας Α που έχουν καθορισθεί κατά τις διατάξεις του άρθρου 91 του ν. 1892/1991 ή καθορίζονται κατά τις διατάξεις του ν. 3028/2002. β. Των περιοχών απολύτου προστασίας της φύσης και προστασίας της φύσης που καθορίζονται κατά τις διατάξεις των άρθρων 19 παρ. 1 και 2 και 21 του ν. 1650/1986. γ. Των ορίων των Υγροτόπων Διεθνούς Σημασίας (Υγρότοποι RAMSAR). δ. Των πυρήνων των εθνικών δρυμών και

Η νομολογία του ΣτΕ ως ιδιαίτερα ευαίσθητη στον τομέα της διασφάλισης της βιωσιμότητας των προστατευόμενων περιοχών, έκρινε η εγκατάσταση των αιολικών πάρκων πλησίον ή εντός προστατευόμενης περιοχής, αξιολογείται σε δεύτερο στάδιο, σε σχέση με τις επιπτώσεις του στα προστατευμένα στοιχεία, κατά τον έλεγχο των περιβαλλοντικών όρων του οικείου έργου. Για αυτόν τον λόγο, εφόσον δεν υπάρχει γενική απαγόρευση εγκατάστασης αιολικών πάρκων σε περιοχές δικτύου «Natura 200», δέχθηκε ότι νομίμως περιλαμβάνονται περιοχές με κωδικό «Ζώνες Ειδικής Προστασίας» σε Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας από το χωροταξικό πλαίσιο των Α.Π.Ε⁴⁹². Σύμφωνα με την απόφαση 807/2014 του ΣτΕ (Ε' Τμήμα), κατά την διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης αιολικών πάρκων σε περιοχές εκτός Ζ.Ε.Π, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι επιπτώσεις σε προστατευόμενα πουλιά που είναι εν δυνάμει ευαίσθητα στην λειτουργία των εν λόγω εγκαταστάσεων, ιδίως αν το υπό κατασκευή αιολικό πάρκο βρίσκεται σε περιοχή σημαντικού διαδρόμου αποδημητικών πουλιών (μεταναστευτικής στενωπού) ή σε θαλάσσια περιοχή σημαντική για τα πουλιά ή σε σημαντική περιοχή για τα πουλιά, η οποία δεν έχει κατηγοριοποιηθεί ως Ζ.Ε.Π.

Το καθεστώς προστασίας των πουλιών είναι μάλιστα αυστηρότερο από αυτό των Ζ.Ε.Π, διότι δεν επιδέχεται τις εξαιρέσεις του άρθ.6 παρ.4 της Οδηγίας 92/43/Ε.Ο.Κ, δηλαδή δεν παρέχει τη δυνατότητα έγκρισης έργων για επιτακτικούς λόγους δημοσίου συμφέροντος, περιλαμβανομένων λόγων κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως. Έτσι λοιπόν, υποχρέωση της Διοίκησης να διαλάβει στο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ ρύθμιση, με την οποία να επιβάλλεται η σύνταξη «ειδικής ορνιθολογικής μελέτης» και για τις περιοχές εκτός ΖΕΠ, που χαρακτηρίζονται ως Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά (Σ.Π.Π).

Επιπροσθέτως, η προστασία της άγρια ορνιθοπανίδας καλείται να διασφαλιστεί μέσω της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, μέσω του ελέγχου της «ειδικής οικολογικής αξιολόγησης» των επιπτώσεων του προτεινόμενου

των κηρυγμένων μνημείων της φύσης και των αισθητικών δασών που δεν περιλαμβάνονται στις περιοχές της περιπτώσεως β' του παρόντος άρθρου. ε. Των οικοτόπων προτεραιότητας περιοχών της Επικράτειας που έχουν ενταχθεί ως τόποι κοινοτικής σημασίας στο δίκτυο ΦΥΣΗ 2000 σύμφωνα με την απόφαση 2006/613/ΕΚ της Επιτροπής (ΕΕ L 259 της 21.9.2006)»

⁴⁹²ΚΩΝ/ΝΟΣ ΓΩΓΟΣ, Προβλήματα χωροθέτησης των αιολικών πάρκων..., ο.α, σελ. 39 (ΣτΕ 47/2018 ΣτΕ 2741/2014).

αιολικού πάρκου στα προστατευόμενα είδη και τους οικοτόπους της περιοχής, γεγονός που καθιστά αποτελεσματικότερη την προστασία των περιοχών αυτών⁴⁹³.

Συγκεκριμένα, ο Ν.4014/2011 – ειδικά το άρθρο 10 – καθιερώνει τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης στην περίπτωση των έργων και των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα σε προστατευόμενες περιοχές του δικτύου «Natura 2000». Σημαντικό βήμα στην διαδικασία αυτή είναι, η εκπόνηση «Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης», η οποία αποτελεί βασική προϋπόθεση για την πρακτική εφαρμογή της απαίτησης για δέουσα εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου. Μάλιστα, η διάταξη της παρ.5⁴⁹⁴ του άρθ.10 του Ν.4014/2011, προβλέπει την εκπόνηση Ε.Ο.Α όχι μόνο για έργα Α.Π.Ε εντός περιοχών «Natura 2000», αλλά και αυτά τα οποία χωροθετούνται εκτός των περιοχών αυτών.

Καταλήγοντας, η αδειοδότηση και η χωροθέτηση των Α.Π.Ε εντός περιβαλλοντικά προστατευόμενων περιοχών, θεωρείται δυνατή υπό προϋποθέσεις. Η περιβαλλοντική αδειοδότηση με την κατάλληλη περιβαλλοντική μελέτη και την δέουσα εκτίμηση των ενδεχόμενων συνεπειών στα προστατευόμενα είδη των περιοχών, σε συνάρτηση με την προστασία του περιβάλλοντος και την επίτευξη ενός γενικού συμφέροντος, συντελεί στην δημιουργία ενός πλαισίου ικανού που θα ανοίξει το δρόμο για την ολοένα και περισσότερο διεύρυνση των Α.Π.Ε στο ενεργειακό ισοζύγιο της χώρας.

II) Η νομολογία του ΣτΕ σε ζητήματα χωροθέτησης σε δάση, δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις

Αναμφισβήτητα, τα δασικά⁴⁹⁵ οικοσυστήματα διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην διαφύλαξη της οικολογικής ισορροπίας ως κοινωνικό

⁴⁹³ΣτΕ 964/2018 σκ.16: «[...] Ενόψει τούτων προβάλλεται ότι παρανόμως επιτρέπεται με τις προσβαλλόμενες πράξεις η εγκατάσταση και λειτουργία αιολικού σταθμού χωρίς, πάντως, να έχει προηγηθεί ειδική ορνιθολογική μελέτη. [...]»

⁴⁹⁴Άρθρο 10 παρ.5 του Ν.4014/2011: «Για κάθε έργο ή δραστηριότητα, το οποίο βρίσκεται εκτός προστατευόμενων περιοχών του δικτύου Natura αλλά όμως είναι δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά την εν λόγω περιοχή, καθ' εαυτό ή από κοινού με άλλα έργα ή δραστηριότητες, εφαρμόζεται η διαδικασία του παρόντος άρθρου, μετά από αιτιολογημένη εντολή της αδειοδοτούσας αρχής, προκειμένου να εκτιμηθεί δεόντως ως προς τις επιπτώσεις του στην προστατευόμενη περιοχή».

⁴⁹⁵Η νομική έννοια του δάσους και της δασικής έκτασης αποτιμάται στο άρθ.3 παρ.1 και 2 του Ν.998/1979, όπως αντικαταστάθηκαν από το άρθ.1 του Ν.3208/2003. Σύμφωνα με τις ανωτέρω διατάξεις: 1. «Ως Δάσος ή δασικό οικοσύστημα εννοείται το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με

αγαθό συμβάλλοντας στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής. Η ελληνική έννομη τάξη με τις διατάξεις των άρθρων 24 παρ.1 και 117 παρ.3 του Σ, καθιερώνουν ένα ιδιαίτερο καθεστώς προστασίας των ευαίσθητων αυτών οικοσυστημάτων⁴⁹⁶.

Στη διάταξη της παρ.1 του άρθ.24 του Συντάγματος ορίζεται ότι *“[..] Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον”* ενώ στο άρθ.117 παρ.3 του Συντάγματος προβλέπεται ότι *“Δημόσια ή ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις που καταστράφηκαν ή καταστρέφονται από πυρκαγιά ή που με άλλο τρόπο αποψιλώθηκαν ή αποψιλώνονται δεν αποβάλλουν για το λόγο αυτό το χαρακτήρα που είχαν πριν καταστραφούν, κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες και αποκλείεται να διατεθούν για άλλο προορισμό.”* Μέσω των διατάξεων αυτών, το Σύνταγμα μας, διασφαλίζει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού μας περιβάλλοντος, σε σχέση με τα Συντάγματα άλλων ευρωπαϊκών κρατών⁴⁹⁷.

Σε επίπεδο νομοθεσίας, η προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων θεσμοθετείται μέσω του Ν.998/1979, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί και ισχύει, προβλέποντας υποχρεώσεις της Πολιτείας με στόχο την προστασία, την διατήρηση, την ανάπτυξη και την βελτίωση των εκτάσεων αυτών υπό το πρίσμα της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης⁴⁹⁸. Ειδικότερα, ως προς τον τομέα των Α.Π.Ε, στα άρθρα 45-61 του νόμου, ιδιαίτερη ρύθμιση επιφυλάσσεται από τον νομοθέτη στις επεμβάσεις εντός των εκτάσεων αυτών – μια ρύθμιση στην

ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές) 2. Δασική έκταση υπάρχει όταν στο παραπάνω σύνολο ή άγρια ξυλώδης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραιά»

⁴⁹⁶Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Περιβάλλον και Δίκαιο*, ο.α, σελ.131.

⁴⁹⁷Βλ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Η πρόταση για την Αναθεώρηση του Περιβαλλοντικού Συντάγματος: Από τον δικαστικό «ακτιβισμό» στην λογική της «ανάπτυξης»*, (Ιούνιος 2006), άρθρο δημοσιευμένο στο [\[https://nomosphysis.gr\]](https://nomosphysis.gr) [τελευταία πρόσβαση στις 7-2-2021], ομοίως για το συνταγματικό πλαίσιο προστασίας των δασών και των δασικών εκτάσεων Βλ. ΕΥΠΡΑΞΙΑ – ΑΙΘΡΑ ΜΑΡΙΑ, *Δάση και δασικές εκτάσεις: Από τον εννοιολογικό προσδιορισμό στην προστασία τους. Η στάση της νομολογίας*, Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009, Τόμος Ι, Δ.Σ.Α, 2011, σελ.53 κ.ε.

⁴⁹⁸ΣτΕ (Ε' Τμήμα) 4589/2005/περιοδ. Δικαίου, τεύχος 2/2006 Για τον χαρακτηρισμό μιας έκτασης ως δασική ή μη, οι διατάξεις του άρθ.14 του Ν.998/1979 θεσπίζουν ειδική ενδικοφανή διαδικασία, ώστε το σχετικό ζήτημα να επιλύεται κατά τρόπο δεσμευτικό τόσο για τις διοικητικές αρχές ενώπιον των οποίων προβάλλει ως πρόκριμα ο εν λόγω χαρακτήρας της έκτασης, όσο και για τους ενδιαφερόμενους ιδιώτες.

οποία συγκαταλέγονται και η εγκατάσταση για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε.

Στον τομέα των Α.Π.Ε , ο Ν.998/1979 επιτρέπει την δυνατότητα εγκατάστασης Α.Π.Ε σε δασικές και αναδασωτές εκτάσεις⁴⁹⁹. Η δυνατότητα αυτή ερμηνεύτηκε από την νομολογία του ΣτΕ με διάθεση συρρίκνωσης ,διότι αναγνωρίστηκε η δυνατότητα επεμβάσεων σε εξαιρετικές περιπτώσεις , οι οποίες μεταβάλλουν τον δασικό χαρακτήρα , αφενός όχι μόνο απλώς για την επίτευξη ενός απλού γενικού δημοσίου συμφέροντος , αλλά πολύ περισσότερο , ύψιστου , σπουδαίου , υπέρτερου , εξαιρετικού ή ακόμη όλως εξαιρετικού δημοσίου συμφέροντος ή ζωτικής ανάγκης , αφετέρου δε μόνο υπό την προϋπόθεση της συνδρομής συγκεκριμένων και αυστηρών προϋποθέσεων⁵⁰⁰.

Μέσω των διατάξεων του άρθ.58 του Ν.998/1979, ρυθμίζονται τα ζητήματα από την κατασκευή δημοσίων έργων σε δάση και σε δασικές εκτάσεις. Ωστόσο, η απόφαση του ΣτΕ (1322/2001)⁵⁰¹, έκρινε “[...]ότι η εγκατάσταση σταθμών ηλεκτροπαραγωγής με χρήση αιολικής ενέργειας δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να εύρει νόμιμο έρεισμα στις διατάξεις αυτές και αυτό διότι η εγκατάσταση των σταθμών αυτών δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε ως μικρό έργο με αμελητέες επιπτώσεις στο δασικό περιβάλλον, κατά την έννοια της παρ.3 του άρθ.58, αλλά ούτε και ως έργο υποδομής και εγκατάστασης δικτύου ηλεκτρισμού, κατά την έννοια της παρ.2 του άρθρου, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή, που πρέπει ως εισάγουσα εξαίρεση από τον κανόνα απαγόρευσης επέμβασης σε δάση και σε δασικές εκτάσεις, να ερμηνεύεται στενά, δεν καλύπτει και την εγκατάσταση των ιδίων των σταθμών παραγωγής της ηλεκτρικής ενέργειας αλλά μόνο των μικρότερων συναφών έργων που αφορούν την μεταφορά και διανομή της παραχθείσας ηλεκτρικής ενέργειας.”

⁴⁹⁹Άρθρο 53 παρ.3^Α του Ν.998/1979: Έργα υποδομής σε δασικές και αναδασωτές εκτάσεις προβλέπονται [...] Για την εγκατάσταση δικτύων μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, για την κατασκευή υποσταθμών και κάθε, εν γένει, τεχνικού έργου που αφορά στην υποδομή και εγκατάσταση σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ή μονάδες Συμπαγωγής Ηλεκτρισμού και Θερμότητας (Σ.Η.Θ.) με χρήση Α.Π.Ε, συμπεριλαμβανομένων των υποσταθμών και λοιπών έργων σύνδεσης με το Σύστημα ή το Δίκτυο, των συνοδών έργων και κάθε εν γένει τεχνικού έργου που αφορά στην υποδομή και εγκατάσταση των ανωτέρω σταθμών...[.] Επίσης, πρέπει να επισημανθεί ότι στο εδφ' γ του άρθρου προβλέπεται ότι εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης ηλιακής ενέργειας από φωτοβολταϊκούς σταθμούς σε δάση και αναδασωτές εκτάσεις απαγορεύονται

⁵⁰⁰Βλ. ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π. ΣΙΟΥΤΗ, *Εγχειρίδιο...*, ο.α., 2018, σελ. 86-90.

⁵⁰¹Για εμπεριστατωμένο σχολιασμό των αποφάσεων 1322 και 1324/2001 ΣτΕ βλ. Ε-ΑΙ. ΜΑΡΙΑ, *Τεχνικά Έργα ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε) και προστασία του περιβάλλοντος*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2001, σελ. 341-344.

Με την παρούσα απόφαση, το ΣτΕ υπογράμμισε την έλλειψη ενός νομοθετικού πλαισίου για την εγκατάσταση τεχνικών έργων ηλεκτροπαραγωγής με τη χρήση Α.Π.Ε, σε δασικές εκτάσεις, και την ανάγκη λήψης σχετικής νομοθετική πρωτοβουλίας, η οποία ήταν προβληματική⁵⁰² μέχρι την θέσπιση του Ν.2941/2001⁵⁰³ με αναδρομική μάλιστα ισχύ από την έναρξη ισχύος του Ν.2244/1994. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο να ακυρώσει πολλές άδειες εγκατάστασης αιολικών πάρκων που είχαν εκδοθεί και προσβληθεί ενώπιον του ΣτΕ πριν την δημοσίευση του Ν. 2941/2001. Ο Ν.2941/2001 διέσωσε μόνο τα έργα που είχαν αδειοδοτηθεί πριν την ισχύ του νόμου αυτού και πληρούσαν τις προϋποθέσεις των άρθρων 45 και 58 του Ν.998/1979 ή του άρθρου 13 του Ν/1734/1987, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν.2941/2001 και δεν είχαν προσβληθεί ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων⁵⁰⁴.

Στο άρθρο 2⁵⁰⁵ του Ν.2941/2001 – όπως αντικαθιστά την διάταξη της παρ.3 του άρθ.45 του Ν.998/1979, όπως αντικαταστάθηκε από την παρ.2 του άρθ.13 του Ν. 1822/1988(Φ.Ε.Κ 272 Α') – προστέθηκε στις επιτρεπόμενες επεμβάσεις σε δασικές εκτάσεις, *“ως έργα υποδομής, υπαγόμενα στα δίκτυα ηλεκτρισμού, τα δίκτυα σύνδεσης των έργων ηλεκτροπαραγωγής από Α.Π.Ε με το Σύστημα ή το Δίκτυο του άρθρου 2 του Ν. 2773/1999 και τα συνοδά αυτών έργα”*. Επιπλέον, μέσω του άρθ.2 του Ν.4203/2013 προστέθηκε στο εδάφιο της παρ.3 του άρθ.45 του Ν.998/1979, η επιτρεπτή επέμβαση σε δασική έκταση, η εγκατάσταση υδροηλεκτρικού σταθμού εγκατεστημένης ισχύος ως και 15 MW.

Ιδιαίτερα καθοριστική για την πάγια νομολογία του ΣτΕ, αποτέλεσε η απόφαση 2569/2004 του Ε' Τμήματος του ΣτΕ. Με την συγκεκριμένη απόφαση,

⁵⁰²Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, Δίκαιο της Ενέργειας, ο.α, σελ.225.

⁵⁰³Φ.Ε.Κ 201/Α/12.9.2001 περί «Απλοποίησης διαδικασιών ίδρυσης εταιρειών αδειοδότησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ρύθμιση θεμάτων της Α.Ε. Ελληνικά Ναυπηγεία και άλλες διατάξεις»

⁵⁰⁴Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ/ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, Δίκαιο της Ενέργειας, ο.α, σελ.226.

⁵⁰⁵Μετέπειτα, το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθ.24 του Ν.3468/2006, μέσω του οποίου διευρύνθηκαν και συμπεριλήφθηκαν στις επιτρεπόμενες επεμβάσεις, *“τα δίκτυα μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, η κατασκευή υποσταθμών και κάθε εν γένει, τεχνικού έργου που αφορά την υποδομή και την εγκατάσταση σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε ή Σ.Η.Θ.Υ.Α με χρήση Α.Π.Ε στα οποία περιλαμβάνονται και τα έργα σύνδεσης με το Σύστημα ή το Δίκτυο, όπως ορίζονται στο άρθρο 2 του Ν. 2773/1999 και των συνοδών έργων, καθώς και των δικτύων μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου και πετρελαϊκών προϊόντων μέσα σε δάση ή δασικές εκτάσεις, απαιτείται σχετική έγκριση επέμβασης”*.

το ΣτΕ έκρινε δεκτό ότι η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω των Α.Π.Ε, συνιστά **μορφή ενός γενικού δημοσίου συμφέροντος**, του οποίου η επίτευξη θα πρέπει να ικανοποιηθεί μέσω της θυσίας της δασικής βλάστησης. Ειδικότερα, η θυσία της δασικής βλάστησης θα πρέπει να αποτελέσει πρόσφορο μέσο για την ικανοποίηση του σχετικού δημοσίου συμφέροντος και μάλιστα με την μικρότερη δυνατή απώλεια του δασικού πλούτου. Η παραπάνω κρίση, επαναλαμβάνεται στο σκεπτικό αντίστοιχο αποφάσεων⁵⁰⁶ περί χωροθέτησης αιολικών πάρκων σε δασικές εκτάσεις⁵⁰⁷.

Όσον αφορά, την περίπτωση χωροθέτησης αιολικών πάρκων σε περιοχή που έχει κηρυχθεί ως αναδασωτέα⁵⁰⁸, μέσω της έκδοσης του Ν. 4280/2014, αντικαταστάθηκαν σημαντικές διατάξεις του Ν.998/1979. Έτσι, λοιπόν, εντάχθηκε στο άρθρο 46 του Ν.998/1979, η δυνατότητα επέμβασης και σε αναδασωτές εκτάσεις, όπως ακριβώς συμβαίνει στην περίπτωση των δασών και των δασικών εκτάσεων. Για την χωροθέτηση των αιολικών πάρκων σε αναδασωτές εκτάσεις ισχύουν, συνεπώς, οι ίδιες προϋποθέσεις με τα δάση και τις δασικές εκτάσεις.

Σημαντικές αποφάσεις για την νομολογία του ΣτΕ, που αφορούν την εγκατάσταση αιολικών πάρκων σε αναδασωτές εκτάσεις, αποτέλεσαν οι αποφάσεις 2474/2011 ΣτΕ και η απόφαση υπ' αριθμό 2499/2012⁵⁰⁹ της ΟλΣτΕ που εκδόθηκε επί αυτής. Πρέπει να τονιστεί το γεγονός, οι δασικές και αναδασωτές εκτάσεις δεν εμπίπτουν στην κατηγορία περιοχών προστασίας τύπου «Natura 2000». Η σημασία της αποφάσεως έγκειται στην εξαιρετική σημασία των Α.Π.Ε για την αειφόρο ανάπτυξη, καθώς τέτοιες επεμβάσεις επιτρέπονται, ακόμη και πριν το καθεστώς αναδάσωσης, δεδομένου ότι οι αποφάσεις αυτές δεν συνεπάγονται μεταβολή του νομικού χαρακτήρα της

⁵⁰⁶ΣτΕ 2814/2013 ΣτΕ 1778/2015 Τράπεζα Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ

⁵⁰⁷Βλ. ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Έργα ΑΠΕ και προστασία του δασικού περιβάλλοντος – Νομικές Παρατηρήσεις*, Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: Επίκαιρα νομικά ζητήματα, Πρακτικά Ημερίδας 12.3.2018, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, εκδ. Σάκκουλας, σελ. 57.

⁵⁰⁸Άρθρο 37 παρ.1 του Ν.998/1979 ως αναδάσωση εννοείται «η αναδημιουργία της καθ' οιονδήποτε τρόπο καταστραφείσης ή σημαντικώς αραιωθείσης ή άλλως πως υποβαθμισθείσης δασικής βλαστήσεως, είτε δια της φυτεύσεως ή σποράς, είτε δια της διευκόλυνσης της φυσικής αναγεννήσεως, προς δημιουργίαν δάσους ή δασικής εκτάσεως»

⁵⁰⁹Τέθηκε υπό κρίση η Α.Ε.Π.Ο και η πράξη χορήγησης άδειας εγκατάστασης αιολικού πάρκου σε τμήμα μείζονος δασικής αναδασωτέας έκτασης στον Ν. Βοιωτίας.

αναδασωτέας έκτασης αλλά μόνο προσωρινή δυνατότητα επέμβασης για την άσκηση της συγκεκριμένης δραστηριότητας⁵¹⁰.

Εντούτοις, η υπόθεση αυτή παραπέμφθηκε στην ΟλΣτΕ όπου και κρίθηκε το ζήτημα του συνταγματικού επιτρεπτού ή της μη εγκατάστασης των Α.Π.Ε σε αναδασωτέες εκτάσεις πριν την διαδικασία της αναδάσωσης. Η απόφαση της ΟλΣτΕ αντιμετώπισε ισοδύναμα τις δασικές και τις αναδασωτέες εκτάσεις⁵¹¹.

Τέλος, το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, έκρινε ότι ο συνταγματικός νομοθέτης προβλέπει την επέμβαση σε έκταση που έχει κριθεί ως αναδασωτέα: *«κατά την έννοια της ανωτέρας διάταξης του Συντάγματος, με την οποία συμπληρώνεται η ρύθμιση για την προστασία των δασικών οικοσυστημάτων, που εισάγεται με το άρθ.24 παρ.1 του Συντάγματος και η οποία, αν και θεσπίζει αυστηρό καθεστώς προστασίας για τις αναδασωτέες εκτάσεις, είναι ερμηνευτέα στο πλαίσιο του επιδιωκόμενου με τη διάταξη του άρθ.24 παρ.1 σκοπού, δεν αποκλείεται η θέσπιση από τον νομοθέτη ρυθμίσεως, δια της οποίας παρέχεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να εγκριθεί επέμβαση σε έκταση που έχει κηρυχθεί αναδασωτέα, ακόμη και πριν ανακτήσει την δασική της μορφή, προκειμένου να εκτελεστεί έργο, το οποίο αποβλέπει στην εξυπηρέτηση ανάγκης με ιδιαίτερης κοινωνική, οικονομική ή εθνική σημασία, αν η εκτέλεση του έργου στην έκταση αυτή είναι απολύτως αναγκαία και επιτακτική, στο μέτρο που η παρέλευση του απαιτούμενου για την πραγματοποίηση της αναδάσωσης χρονικού διαστήματος, θα είχε ως συνέπεια την ματαίωση του επιδιωκόμενου δημοσίου σκοπού».*

Συμπερασματικά, το ΣτΕ έκρινε επιτρεπτή την εγκατάσταση έργων υποδομής που εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον σε αναδασωτέες εκτάσεις, υπό την προϋπόθεση ωστόσο της προηγούμενης έκδοσης της πράξης άρσης της αναδάσωσης. Σύμφωνα με το σκεπτικό του Συμβουλίου, η απαγόρευση συνίσταται στις υλικές ενέργειες για την εγκατάσταση έργων και όχι στην διαδικασία αδειοδότησης τους. Συνεπώς, κατά των ανωτέρω δικανικό συλλογισμό, για την έναρξη ενεργειών για την εγκατάσταση Α.Π.Ε σε αναδασωτέα έκταση, θα απαιτείται η έκδοση πράξης της άρσης της αναδάσωσης, και η αδειοδότηση του έργου (1. Άδεια παραγωγής 2. Έγκριση Περιβαλλοντικών Ορών 3. Άδεια εγκατάστασης) θα είναι δυνατή πριν την έκδοση της⁵¹². Τέλος,

⁵¹⁰Βλ. ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ο.α, σελ.59

⁵¹¹*Ibidem*, σελ.59.

⁵¹²Βλ. παρατηρήσεις για την απόφαση της ΟλΣτΕ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΓΟΥΡΖΗ, *Αναδασωτέες εκτάσεις για την εγκατάσταση αιολικών σταθμών (απόφ. ΣτΕ 2474/2011 – Ε'Τμήμα)*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2011, σελ. 467.

απαραίτητη είναι η προηγούμενη της χωροθέτησης ειδικώς αιτιολογημένης έγκρισης επέμβασης των διοικητικών αρχών, που χορηγείται κατόπιν στάθμισης μεταξύ των δυο έννομων διακυβευόμενων αγαθών, δηλαδή της προστασίας του περιβάλλοντος, με την θυσία όσο το δυνατόν λιγότερης δασικής βλάστησης και της ενεργειακής προτεραιότητας. Η στάθμιση συντελέστηκε με τρόπο που ανταποκρίνεται στην ανάγκη προστασίας των εκατέρωθεν διακυβευόμενων έννομων αγαθών, συνεκτιμώντας την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο προσδοκείται ότι θα εξυπηρετηθεί από το έργο υποδομής

❖ ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ο νέος αναπτυξιακός Ν.4685/2020 για την περιβαλλοντική νομοθεσία

Με τον Ν.4685/2020⁵¹³ επανακαθορίζεται το θεσμικό πλαίσιο περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων, ενώ ρυθμίζονται και διάφορα θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Αρχικά, στον τομέα των Α.Π.Ε, η διαδικασία αδειοδότησης τους γίνεται περισσότερο απλούστερη.

Πιο συγκεκριμένα: Πρώτον προβλέπεται αντικατάσταση του πλαισίου άδειας παραγωγής⁵¹⁴ με την βεβαίωση παραγωγού ηλεκτρικής ενέργειας. Ταυτόχρονα, στη βεβαίωση του παραγωγού εισάγονται χρονικά περιθώρια, ώστε όσο γρήγορα εκδίδεται η άδεια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, τόσο γρήγορα να χάνουν την άδεια, εφόσον δεν τηρούν το χρονικό πλαίσιο ωρίμανσης του έργου⁵¹⁵. Αντιθέτως, στο νομοσχέδιο καταργείται η υποχρέωση υποβολής στοιχείων για το πως μπορεί να επηρεαστεί το περιβάλλον από μια ενδεχόμενη δραστηριότητα εντός αυτού ή της αποτύπωσης της κατάστασης του περιβάλλοντος σε περίπτωση ανανέωσης ή τροποποίησης των περιβαλλοντικών ορών μιας δραστηριότητας αντίστοιχα. Άξιο αναφοράς αποτελεί, ότι η καταγραφή των επιπτώσεων στο περιβάλλον, αποτελεί την βάση για την επιβολή επιπλέον ή αυστηρότερων ορών, όπως επίσης και η καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης, ώστε να μπορεί να γίνει σύγκριση σε βάθος χρόνου⁵¹⁶. Δεύτερον, δημιουργείται το Ηλεκτρονικό Μητρώο⁵¹⁷ των Α.Π.Ε, το οποίο θα υποστηρίξει την νέα ψηφιακή διαδικασία αδειοδότησης. Στο πλαίσιο χωροθέτησης των Α.Π.Ε

⁵¹³Φ.Ε.Κ 92/Α/7.5.2020

⁵¹⁴Όπως ορίζεται στο άρθρο 11 παρ.1 του Ν.4685/2020 : " Άδεια Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας ή Άδεια Παραγωγής: Η άδεια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και Μονάδες Συμπαγωγής Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης (ΣΗΘΥΑ), η οποία προβλέπεται στο άρθρο 3 του ν. 3468/2006 (Α' 129), όπως ισχύει ".

⁵¹⁵Αρθ.10 παρ. 3 του Ν.4685/2020 : " Βεβαίωση Παραγωγού Ηλεκτρικής Ενέργειας Ειδικών Έργων ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ ή Βεβαίωση Ειδικών Έργων: Η βεβαίωση, η οποία εκδίδεται από τον Φορέα Αδειοδότησης, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 19, πιστοποιεί την καταχώρηση του κατόχου στο Ηλεκτρονικό Μητρώο και την ολοκλήρωση της διαδικασίας αδειοδότησης ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ Α' Φάση για Ειδικά Έργα και αποτελεί προϋπόθεση για τη συνέχιση της αδειοδοτικής διαδικασίας σύμφωνα με τα ειδικότερα οριζόμενα στις κείμενες διατάξεις."

⁵¹⁶Βλ. ΝΙΚΟΣ ΒΙΤΤΗΣ, Που πάσχει ο νέος νόμος για το περιβάλλον; , άρθρο δημοσιευμένο στη παρακάτω ιστοσελίδα [<https://www.protagon.gr/apopseis/pou-pasxei-o-neos-nomos-gia-to-perivallon-44342046614>] [τελευταία πρόσβαση στις 8-2-2020].

⁵¹⁷Αρθ.10 παρ.6 του Ν.4685/2020 : "Το ηλεκτρονικό μητρώο, το οποίο τηρεί ο Φορέας Αδειοδότησης και στο οποίο καταχωρούνται οι αιτήσεις και μέσω του οποίου εκδίδονται οι Βεβαιώσεις και οι Βεβαιώσεις Ειδικών Έργων."

ρυθμίζονται θέματα σχετικά με την άδεια αδειοδότησης των Α.Π.Ε της Α' φάσης⁵¹⁸, ενώ αναφέρονται και οι περιορισμοί⁵¹⁹ χωροθέτησης των Α.Π.Ε (αιολικά πάρκα, φ/β και μικροί υ/ε σταθμοί) κυρίως στις περιοχές με κορεσμένα δίκτυα.

Όσον αφορά τις προστατευόμενες περιοχές, ο Ν.4685/2020 τροποποιεί τις διατάξεις του Ν.1650/1986 σχετικά με την διαδικασία θεσμοθέτησης ενός νομικού πλαισίου για τις προστατευόμενες περιοχές. Αν και οι τροποποιήσεις δεν είναι μεγάλης έκτασης, οι νέες διατάξεις εγείρουν ανησυχίες σχετικά με την διαδικασία θεσμοθέτησης αναγκαίων και κατάλληλων μέτρων για τις περιοχές δικτύου Natura⁵²⁰. Μεταξύ άλλων προβλέπονται : α) Επανακαθορισμός των γενικών και ειδικών κατηγοριών χρήσεως γης εντός των προστατευόμενων περιοχών καθώς και ο χαρακτηρισμός ζωνών ως προστατευόμενες περιοχές, β) προβλέπεται κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης των περιοχών με πλούσια βιοποικιλότητα, γ) επανακαθορίζεται η διαδικασία κατάρτισης των ειδικών περιβαλλοντικών μελετών στις προστατευόμενες περιοχές, καθώς επίσης και η διαδικασία έγκρισης των σχεδίων διαχείρισης αυτών και δ) παρέχονται οι

⁵¹⁸Αρθ.10 παρ.4 του Ν.4685/2020

⁵¹⁹Αρθ.13 του Ν.4685/2020. Ειδικότερα για τα χειρσαία αιολικά πάρκα: " [...] δεν επιτρέπεται: (α) Η απόσταση μεταξύ ανεμογεννητριών του ίδιου σταθμού που χωροθετούνται στο ίδιο πολύγωνο, να είναι μεγαλύτερη από 5*D. (β) Η απόσταση μεταξύ ανεμογεννητριών να είναι μικρότερη από 2,5*D, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Α.Π.Ε.. Για τα παραπάνω ως D θεωρείται η μεγαλύτερη διάμετρος των γειτονικών ανεμογεννητριών. (γ) Τα όρια του πολυγώνου να εκτείνονται σε απόσταση μεγαλύτερη από 3,5*D από τις θέσεις των ανεμογεννητριών" για τους φωτοβολταϊκούς σταθμούς: " Όσον αφορά φωτοβολταϊκούς σταθμούς επί εδάφους σε δημόσιες και δημοτικές εκτάσεις, το πολύγωνο δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από 40στρ./MW. Εφόσον το πολύγωνο είναι μεγαλύτερο από 40στρ./MW, ο αιτών υποχρεούται να τεκμηριώνει το δικαίωμα νόμιμης χρήσης μη δημόσιας/μη ξστον Κανονισμό Βεβαιώσεων", και για τους Υδροηλεκτρικούς σταθμούς: " (α) Αποτύπωση της κοίτης του υδατορεύματος, στην οποία εγκαθίσταται το προτεινόμενο έργο, σε συνολικό μήκος, το οποίο περιλαμβάνει: α) το μήκος εκτροπής (L) από την υδροληψία έως το σταθμό παραγωγής, β) το μήκος κοίτης L ανάντη της υδροληψίας και γ) το μήκος κοίτης L κατάντη του σταθμού παραγωγής (συνολικό μήκος 3XL). (β) Προσδιορισμό του πολυγώνου, το οποίο ορίζεται με άξονα την κοίτη του υδατορεύματος και πλάτος 100 μέτρων εκατέρωθεν αυτής το οποίο ξεκινά από σημείο της κοίτης 10%*L ανάντη της υδροληψίας και τελειώνει σε σημείο της κοίτης 10%*L κατάντη του σταθμού παραγωγής. Το πολύγωνο περικλείει τις θέσεις υδροληψίας και σταθμού και το τμήμα που βρίσκεται σε μήκος 10% του μήκους εκτροπής ανάντη και κατάντη του έργου. (γ) Σε περίπτωση σημειακών έργων (φράγματος με ενσωματωμένο τον σταθμό παραγωγής), προσδιορισμό πολυγώνου σύμφωνα με τη διαμορφούμενη λεκάνη κατάκλυσης και 50 μέτρα περιμετρικά αυτής. (δ) Σε περίπτωση έργων που εγκαθίστανται σε δίκτυα άρδευσης, ύδρευσης, αποχέτευσης, συμπεριλαμβανομένων τεχνικών εγκαταστάσεων επεξεργασίας νερού και αποβλήτων, δεν απαιτείται ο προσδιορισμός πολυγώνου και αποτυπώνεται μόνο η θέση του σταθμού."

⁵²⁰Βλ. περισσότερα ΣΟΦΙΑ ΚΑΠΕΛΑ/ ANNA ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ, Ο Νέος Περιβαλλοντικός Νόμος (Ν.4685/2020) και η θεσμοθέτηση Αναγκαίων Προστατευτικών Μέτρων για τις περιοχές δικτύου Natura 2000, άρθρο δημοσιευμένο στο [<https://nomosphysis.gr>] [τελευταία πρόσβαση στις 8-2-2021].

αναγκαίες εξουσιοδοτήσεις για τον χαρακτηρισμό και την οριοθέτηση των προστατευόμενων περιοχών.

Για την εκπλήρωση των στόχων που θέτει ο νόμος, κυρίως ως προς την προστασία των περιοχών του δικτύου «Natura 2000», συστήνεται ένας νέος φορέας για τις προστατευόμενες περιοχές, ο Οργανισμός Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής αλλαγής (Ο.ΦΥ.ΠΕ.ΚΑ)⁵²¹. Ο Ο.ΦΥ.ΠΕ.ΚΑ, όπως προβλέπεται στο άρθ.27 παρ.2 θα εποπτεύεται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας και θα έχει διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια για την εκπλήρωση του δημοσίου συμφέροντος και θα έχει ως σκοπό την προώθηση της περιβαλλοντικής πολιτικής του Υπουργείου σχετικά με την διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, την προώθηση και την υλοποίηση δράσεων της αειφόρου ανάπτυξης και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής⁵²².

Για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης, ο Ο.ΦΥ.ΠΕ.ΚΑ έχει ένα πλήθος αρμοδιοτήτων που καλείται να εκπληρώσει, καθώς από την μια πλευρά οφείλει να εκπληρώνει την πολιτική του Υπουργείου στην κάλυψη των υποχρεώσεων των εθνικών στόχων της χώρας από την Ε.Ε και από την άλλη να παρέχει πλήρη επιστημονική και τεχνολογική υποστήριξη στο Υπουργείο, καθώς και σε άλλα αρμόδια Υπουργεία για τη λήψη των αναγκαιών μέτρων και την επεξεργασία και εφαρμογή σχεδίων, προγραμμάτων και δράσεων που επιβάλλονται από το εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές δίκαιο⁵²³.

⁵²¹Άρθ.27 του Ν.4685/2020

⁵²²Άρθ.27 παρ. 4 του Ν.4685/2020

⁵²³Άρθ.27 παρ. 6 για λοιπές αρμοδιότητες που έχουν τεθεί στον Ο.ΦΥ.ΠΕ.ΚΑ: “[.]γ) Συντάσσει ετήσια έκθεση, με την οποία αποτιμά την κατάσταση του περιβάλλοντος της χώρας και προβαίνει σε εκτιμήσεις για τους στόχους, τις κατευθύνσεις και τα μέτρα της ασκούμενης περιβαλλοντικής πολιτικής. Η έκθεση υποβάλλεται στον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας και λαμβάνει την ευρύτερη δυνατή δημοσιότητα. ε) Υποστηρίζει το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας καθώς και άλλους αρμόδιους δημόσιους φορείς, στη διαμόρφωση, προώθηση και εφαρμογή διεθνών συνεργασιών της χώρας για θέματα περιβάλλοντος, και βιώσιμης ανάπτυξης και αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. στ) Επεξεργάζεται και εισηγείται μέτρα προληπτικής πολιτικής για το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή. Στο πλαίσιο αυτό, διατυπώνει εκτιμήσεις για τις ενδεχόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις των τομεακών αναπτυξιακών πολιτικών και εισηγείται μέτρα για την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στις δημόσιες πολιτικές και ιδίως στην πολιτική για τη γεωργία, την αλιεία, τη βιομηχανία, τον τουρισμό, τις μεταφορές και την ενέργεια, καθώς και στην οικιστική πολιτική και στην πολιτική κατοικίας. ζ) Αναλαμβάνει την εκπόνηση ή εκτέλεση εθνικών ή ευρωπαϊκών προγραμμάτων και δράσεων για το περιβάλλον, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κλιματική αλλαγή. η) Διοργανώνει πρότυπα προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης για θέματα περιβάλλοντος, βιώσιμης ανάπτυξης και αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, καθώς επίσης και συνέδρια, ημερίδες, επιμορφωτικά σεμινάρια και άλλες ενημερωτικές εκδηλώσεις. θ) Αναλαμβάνει εκδοτική δραστηριότητα έντυπης ή ηλεκτρονικής μορφής, καθώς και άλλες συναφείς ενέργειες προβολής ή ενημέρωσης. ι) Αναλαμβάνει και αναθέτει την εκτέλεση έργων, την εκπόνηση μελετών και την εν γένει παροχή υπηρεσιών που προάγουν τους ιδρυτικούς του σκοπούς”.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης απαντάται ως περιβαλλοντική αρχή στην Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον στην Στοκχόλμη το 1972, στην έκθεση «Το Κοινό μας Μέλλον ~ Our Common Future» το 1987, στη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο το 1992 και στη Διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ για την Αειφόρο Ανάπτυξη το 2002. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ειδικότερα, η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης αναγράφεται στο πεδίο του άρθρου 3 παρ.3 και 5 της ΣυνΘΕΕ και στο άρθρο 21 παρ.2 εδ. δ της ΣυνΘΕΕ, ενώ σε εθνικό επίπεδο, με την Συνταγματική Αναθεώρηση του 2001, κατοχυρώνεται ρητά και στο ισχύον Ελληνικό Σύνταγμα.

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, όπως αυτή θεμελιώθηκε στο Ελληνικό δίκαιο εμπεριέχει στοιχεία κρατικής υποχρέωσης. Η νομολογία του ΣτΕ χαρακτήρισε την αειφόρο ανάπτυξη ως ατομικό δικαίωμα που εξάγεται από την συνταγματική προστασία του δικαιώματος στο περιβάλλον, αποτελώντας μια σύγχρονη θεώρηση των ατομικών δικαιωμάτων με πρόσχημα την ανάγκη ικανοποίησης των μελλοντικών γενεών. Χάρη σ' αυτή τη θεώρηση, αναδεικνύεται η ανθρωποκεντρική διάσταση της αειφόρου ανάπτυξης. Η ερμηνεία της αειφόρου ανάπτυξης σε συνάρτηση με την αξία του ανθρώπου προσδίδει μια ιδιαίτερη σημασία στην συνταγματική αυτή αρχή, κι αυτό διότι η ανάπτυξη των μελλοντικών γενεών και η πρόοδος της ανθρώπινης κοινωνίας αποτελούν βασικούς στόχους της αειφόρου ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την συνταγματική αρχή, το Κράτος στο βωμό της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης οφείλει να μην καταστρέφει το περιβάλλον αλλά να το σέβεται. Εν ολίγοις, πρόκειται για μια σύνθετη αρχή, η οποία επιβάλλει στο Κράτος να εξισορροπήσει τις πολιτικές του ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος. Η προστασία του περιβάλλοντος και η επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης αποτελούν σκοπούς κοινωνικού και δημοσίου συμφέροντος, των οποίων η επίτευξη επιτυγχάνεται μέσω της συγχρονισμένης επιδίωξης τους.

Βασικός άξονας της αειφόρου ανάπτυξης είναι ο κανόνας κατά την οποία, κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα στο περιβάλλον θα πρέπει να γίνεται με προϋπόθεση την διαφύλαξη και την διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων του πλανήτη και της εξέλιξη των

οικοσυστημάτων ως παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές. Η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης σταθμίζει, κατά την εφαρμογή των κοινοτικών πλαισίων και δράσεων, τους παραμέτρους που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος και την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων.

Βάσει της αειφόρου ανάπτυξης, βασικό εργαλείο για την επίτευξη των σκοπών της, είναι οι λεγόμενες φιλικές προς το περιβάλλον τεχνολογίες, όπως είναι οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Η ολοένα και περισσότερο αυξανόμενη ζήτηση για ενέργεια σε συνδυασμό με την διαπίστωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Κράτη – Μέλη της, στην αναζήτηση νέων τεχνολογιών που συνδέονται με την υιοθέτηση των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης.

Η Ε.Ε στα περιβαλλοντικά ζητήματα σε αρχικό στάδιο δεν επέδειξε την δέουσα προσοχή. Ωστόσο, με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, η προστασία του περιβάλλοντος ανάγεται σε πρωταρχικό αυτοσκοπό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως αναγκαία πολιτική για την οικονομική μεγέθυνση των Κρατών – Μελών της. Ακολούθως, με την τροποποιητική Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997, η προστασία του περιβάλλοντος ανάγεται σε ανεξάρτητο στόχο της Ένωσης (άρθρα 2,6, 174-176 της ΣυνΘΕΕ).

Ιδιαίτερης σημασίας, για την περιβαλλοντική προστασία, αποτέλεσε η τεχνολογία των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, την αξιοποίηση των οποίων επιδίωξε η Ε.Ε, λόγω της καθαρής «πρωτογενούς» πηγής τους, και οι οποίες διακρίνονται για την ενεργειακή αποδοτικότητα και για την εξοικονόμηση ενέργειας, παρέχοντας επενδυτικά κίνητρα σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς με περιορισμένη επιβάρυνση του περιβάλλοντος. Για τους προαναφερόμενους λόγους, η Ε.Ε αποφάσισε να θεσπίσει ένα νομοθετικό πλαίσιο, προκειμένου να θωρακίσει την προστασία του περιβάλλοντος και να δεσμεύσει τα Κράτη – Μέλη της για την επίτευξη των ενεργειακών στόχων που έθεσε. Συμπερασματικά, το μέχρι σήμερα ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με το καθεστώς της ενέργειας, κάνει λόγο για την υιοθέτηση ενός μοντέλου ανάπτυξης υπό το πρίσμα της αειφόρου ανάπτυξης, σεβόμενο τους φυσικούς πόρους του πλανήτη και επικαλούμενο την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος. Η ιδέα της αειφόρου ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί κομβικό σημείο για την διαμόρφωση της

ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής. και ορίζεται κυρίως με κριτήρια οικονομικής ανάπτυξης διασφαλίζοντας, ταυτόχρονα, την διαφύλαξη του περιβάλλοντος.

Η Λευκή βίβλος του 1997 «Ενέργεια για το μέλλον: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας», αναδεικνύει τους στόχους της ενεργειακής πολιτικής και της οικονομικής, χάρη στην δημιουργία της εσωτερικής αγοράς, την διασφάλιση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής των πολιτών, την επίτευξη της αιεφόρου ανάπτυξης. Ακόμη, προϋποθέτει τον διπλασιασμό των Α.Π.Ε στο ενεργειακό ισοζύγιο των Κρατών – Μελών ως το 2012, καθώς οι Α.Π.Ε συντελούν στην μείωση της ενεργειακής εξάρτησης από μη ανανεώσιμους πόρους του πλανήτη.

Από το σημείο της έκδοσης της Λευκής βίβλου, ως και σήμερα, η Ε.Ε προχώρησε στην έκδοση Οδηγιών για την προώθηση και την ανάπτυξη της τεχνολογίας των Α.Π.Ε, τις οποίες η ελληνική νομοθεσία ενσωμάτωσε στο εθνικό της δίκαιο. Η Οδηγία 2009/28/Ε.Κ, η οποία ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με τον Ν.3851/2010, κατήργησε τις 2 πρώτες Οδηγίες για τις Α.Π.Ε (Οδηγία 2001/77/Ε.Κ και 2003/30/Ε.Κ). Τέθηκε ως νομικά δεσμευτικός στόχος η συμμετοχή των Α.Π.Ε στην τελική κατανάλωση μέχρι το 2020 σε ποσοστό του 20%, συμπεριλαμβανομένου ενός 10% ποσοστού συμμετοχής των βιοκαυσίμων.

Σχετικά πρόσφατα εκδόθηκε η Οδηγία 2018/2001/Ε.Ε. Η νέα Οδηγία θεσπίζει έναν νέο δεσμευτικό στόχο για τις Α.Π.Ε εντός της Ε.Ε για το 2030, ένα ποσοστό που ανέρχεται στο 32% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας από Α.Π.Ε. Ο λόγος για τον οποίο κατοχυρώνεται ο δεσμευτικός στόχος του 32%, είναι για να ενισχύσει την τεχνολογική εξέλιξη των Κρατών – Μελών στον τομέα της ενέργειας και των Α.Π.Ε.

Παράλληλα, η αναθεωρημένη Οδηγία όρισε δυο διαφορετικά καθεστώτα: Πρώτον, ως το 2020 επιβεβαίωσε τους υφιστάμενους στόχους των Κρατών – Μελών για τις Α.Π.Ε λαμβάνοντας υπόψιν το σημείο εκκίνησης των χωρών και δεύτερον το συνολικό δυναμικό για τις Α.Π.Ε. Ακόμη, η Οδηγία προβλέπει την υποχρέωση των Κρατών – Μελών να θεσπίσουν ένα δεκαετές εθνικό σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα, τα οποία θα αξιολογήσει και θα εγκρίνει η Επιτροπή για να διασφαλίσει ότι τα Ε.Σ.Ε.Κ(Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα) συνάδουν με τους στόχους της Ε.Ε και μπορούν να επιτευχθούν.

Σε εθνικό επίπεδο, ο Ν. 2244/1994 αποτέλεσε την απαρχή για την αποδοτική ανάπτυξη των Α.Π.Ε. Στη συνέχεια, ο Ν.2491/2001 εισήγαγε

σημαντικές διατάξεις στην διαδικασία αδειοδότησης. Καθοριστικής σημασίας για την αδειοδότηση των Α.Π.Ε ήταν ο Ν. 3468/2006, με τον οποίο ενσωματώθηκε στο εσωτερικό της ελληνική έννομης τάξης η Ε. Οδηγία 2001/77/Ε.Ε , ενώ ακόμη με τον ίδιο νόμο ενσωματώθηκαν στο εθνικό δίκαιο ορισμένες διατάξεις της Ε. Οδηγίας 2004/8/Ε.Κ «για την προώθηση της συμπαραγωγής ενέργειας βάσει της ζήτησης για χρήσιμη θερμότητα στην εσωτερική αγορά ενέργειας και για την τροποποίηση της Ε. Οδηγίας 92/42/Ε.Ο.Κ. Με τις διατάξεις του Ν.3851/2010 ,με τις οποίες προήλθε τροποποίηση επιμέρους διατάξεων του Ν.2742/1999, επιδιώχθηκε η επιτάχυνση της υλοποίησης των έργων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές, προκειμένου αφενός να μειωθούν οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, αφετέρου να επιτευχθεί η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας, καθώς επίσης και ο εκσυγχρονισμός της περιβαλλοντικής και χωροταξικής νομοθεσίας.

Προβλέφθηκε, επίσης, ότι κατά την σύνταξη χωροταξικών πλαισίων, θα πρέπει να συνεκτιμάται η κατά προτεραιότητα προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η οποία θα πρέπει να εξετάζεται υπό την επίτευξη της αειφορίας και της βιώσιμης αξιοποίησης των πηγών του εθνικού πλούτου της χώρας. Σημείο αναφοράς, αποτελεί το γεγονός ότι η έκδοση άδειας παραγωγής, που αποτελεί το πρώτο στάδιο στην αδειοδοτική διαδικασία , αποδεσμεύεται από την διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, η οποία ακολουθεί σε δεύτερο βαθμό. Πλέον, η άδεια παραγωγής εκδίδεται από την Ρ.Α.Ε και όχι από τον αρμόδιο Υπουργό Περιβάλλοντος. Η τροποποίηση αυτή επιφέρει σημαντικό περιορισμό της έκδοσης της άδειας σε 2 μήνες.

Η Ελλάδα, μετέπειτα, προχώρησε σε νέο ειδικό καθεστώς στήριξης των Α.Π.Ε μέσω του Ν.4414/2016. Οι βασικοί παράμετροι εστίασαν στις διαρθρωτικές πολιτικές που αφορούσαν τον ανταγωνισμό και την ενίσχυση της ανάπτυξης της χώρας στον τομέα της ενέργειας. Ακόμη ένας άλλος στόχος του νόμου ήταν η αξιοποίηση του εγχώριου δυναμικού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος, τη διαφοροποίηση του εθνικού ενεργειακού μίγματος, την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, την ενίσχυση και ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας στο πλαίσιο της αειφορίας.

Αναγκαία προϋπόθεση για την περιβαλλοντική αδειοδότηση για την εγκατάσταση και την λειτουργία των Α.Π.Ε αποτελεί η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Πρόκειται για εργαλείο προληπτικού χαρακτήρα με τρία στάδια: α) Αρχικά πραγματοποιείται ο εντοπισμός των πιθανών επιπτώσεων ενός έργου ή δραστηριότητας, β) στην συνέχεια η μελέτη υποβάλλεται στην αρμόδια υπηρεσία και γ) μετά την έγκριση και την υλοποίηση του έργου , πραγματοποιείται τακτικός έλεγχος του περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό, η Ε.Ε εξέδωσε την Ε. Οδηγία 85/337/Ε.Ο.Κ, την οποία υιοθέτησε η Ελλάδα, όπου η Ε.Ε απευθύνεται προς τα Κράτη – Μέλη της, συνιστώντας την εκτίμηση των σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον.

Σε εφαρμογή της συνταγματικής επιταγής για τον χωροταξικό σχεδιασμό, ο πρώτος Νόμος που εκδόθηκε ήταν ο Ν.360/1976 και στην συνέχεια εκδόθηκε ο Ν.2742/1999, στο οποίο ορίζεται ότι τα μέσα του χωροταξικού σχεδιασμού είναι το Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο και τα Ειδικά και Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης. Ειδικότερα, στον τομέα των Α.Π.Ε, το θεσμοθετημένο χωροταξικό πλαίσιο είναι το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α) που εκδόθηκε το 2008. Με την πάροδο των χρόνων , και μετά από δύσκολες αποφάσεις που εξέδωσε το ΣτΕ, κρίθηκε αναγκαίο η σχετική πρόβλεψη προηγούμενου Ειδικού ή Περιφερειακού Χωροταξικού Σχεδιασμού και η άδεια εγκατάστασης να συνοδεύεται με την σύνταξη ειδικής ενεργειακής μελέτης.

Ένα από τα σημαντικότερα νομικά ζητήματα που εγείρει ο τομέας των Α.Π.Ε είναι η χωροθέτηση τους σε προστατευόμενες περιοχές. Η θέσπιση κανόνων για τη διαχείριση και τη χρήση του χώρου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την πραγμάτωση της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης. Με την νομολογία του, το ΣτΕ διαμόρφωσε ένα σύνολο αρχών και κανόνων με στόχο να καλυφθούν κενά της νομοθεσίας και να καταστούν αποτελεσματικές οι συνταγματικές επιταγές στην χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος.

Η νομολογία του ΣτΕ ως ιδιαίτερα ευαίσθητη στον τομέα της διασφάλισης της βιωσιμότητας των προστατευόμενων περιοχών, έκρινε η εγκατάσταση των αιολικών πάρκων πλησίον ή εντός προστατευόμενης περιοχής, αξιολογείται σε δεύτερο στάδιο, σε σχέση με τις επιπτώσεις του στα προστατευμένα στοιχεία,

κατά τον έλεγχο των περιβαλλοντικών όρων του οικείου έργου. Για αυτόν τον λόγο, εφόσον δεν υπάρχει γενική απαγόρευση εγκατάστασης αιολικών πάρκων σε περιοχές δικτύου «Natura 200», δέχθηκε ότι νομίμως περιλαμβάνονται περιοχές με κωδικό «Ζώνες Ειδικής Προστασίας» σε Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας από το Ε.Χ.Π των Α.Π.Ε.

Ιδιαίτερη σημασία έχει στο πως κατέληξε η νομολογία του ΣτΕ να θεωρεί δεκτές τις εκδόσεις διοικητικών πράξεων για την εγκατάσταση και την λειτουργία των Α.Π.Ε. Ιδιαίτερα καθοριστική για την πάγια νομολογία του ΣτΕ, αποτέλεσε η απόφαση 2569/2004 του Ε' Τμήματος του ΣτΕ. Με την συγκεκριμένη απόφαση, το ΣτΕ έκρινε δεκτό ότι η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω των Α.Π.Ε, συνιστά μορφή ενός γενικού δημοσίου συμφέροντος, του οποίου η επίτευξη θα πρέπει να ικανοποιηθεί μέσω της θυσίας της δασικής βλάστησης. Ειδικότερα, η θυσία της δασικής βλάστησης θα πρέπει να αποτελέσει πρόσφορο μέσο για την ικανοποίηση του σχετικού δημοσίου συμφέροντος και μάλιστα με την μικρότερη δυνατή απώλεια του δασικού πλούτου. Συνεπώς, για να υπάρχει ξεκάθαρη υποβάθμιση του περιβάλλοντος, θα πρέπει να έχει παραβιαστεί η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης που λειτουργεί ως στάθμιση ανάμεσα στα δύο διακυβευόμενα αγαθά: Από την μια πλευρά, το δικαίωμα στη προστασία του περιβάλλοντος και από την άλλη πλευρά, το δικαίωμα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας και της αξιοποίησης του εθνικού της πλούτου. Μάλιστα, οι επιτρεπόμενες, από το Σύνταγμα και τον Νόμο, επεμβάσεις σε δάση και σε δασικές εκτάσεις, θα πρέπει να γίνεται με μεγαλύτερη φειδώ και την μικρότερη δυνατή απώλεια δασικού πλούτου.

Ως προς τα αναφερόμενα ζητήματα, το άρθρο 24 του Συντάγματος, διαρθρώνεται σε ένα αρκετά κατατοπιστικό πλαίσιο που άπτεται στη προστασία του φυσικού και πολιτιστικού μας περιβάλλοντος. Ερωτήματα έχουν ανακύψει ως προς το αν το άρθρο 24 του Συντάγματος καλύπτει πλήρως και πιθανές μελλοντικές εξελίξεις. Από τη στιγμή, που το άρθρο 24 του Συντάγματος δεν κάνει άμεση αναφορά στην έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, είναι εύλογο να μην λαμβάνεται υπόψιν στις αποφάσεις της Διοίκησης του κράτους.

Καταλήγοντας, θα πρέπει να αναλογιστούμε πόσο σημαντική είναι η προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον, γίνεται κατανοητή η ενεργειακή πολιτική που θέσπισε η Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς είναι εμφανές ότι αν δεν

υπάρξει μια σαφής, κοινή ενεργειακή – περιβαλλοντική πολιτική, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος θα είναι τεράστια και η επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης δεν θα πραγματοποιηθεί. Στο σημείο αυτό, εισέρχονται οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη, συντελεί στο να αναβαθμίζεται και η τεχνολογία των Α.Π.Ε και να γίνονται ακόμη περισσότερο φιλικές στο περιβάλλον. Αποτελούν, ωστόσο, οι Α.Π.Ε την λύση στα προβλήματα υποβάθμισης του περιβάλλοντος; Ένα μεγάλο ΟΧΙ στις Α.Π.Ε οδηγεί σε μια πολιτική συνεχούς χρήσης ορυκτών καυσίμων και αύξηση του ποσοστού εξόρυξης λιγνίτη για τη χώρα μας, ο οποίος κάποια στιγμή θα εξαντληθεί. Γιατί λοιπόν, οι φιλοπεριβαλλοντικές οργανώσεις τις αντιμετωπίζουν ως την απόλυτη περιβαλλοντική καταστροφή; Από τη στιγμή, που έχουμε δεχθεί ως ανθρωπότητα, ότι οι Α.Π.Ε συμβάλλουν στην διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της κάθε χώρας, εύλογα κάθε αμφιβολία προς αυτές θα πρέπει να εκμηδενισθεί. Στον βωμό μικροπολιτικών σκοπιμοτήτων δεν υπάρχουν περιθώρια άσκησης υποκειμενικής αισθητικής περιβαλλοντικής πολιτικής, εφόσον βρισκόμαστε μπροστά σε μια τεράστια πρόκληση όπως είναι η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Αντιθέτως, συμβαίνει το ίδιο όταν πρόκειται για εγκαταστάσεις Α/Γ κοντά σε προστατευόμενες περιοχές; Σαφώς αμφιβολίες των ενεργών πολιτών και οργανώσεων θα υπάρξουν. Αφού με τον νέο αναπτυξιακό Ν.4685/2020 επανακαθορίζεται το θεσμικό πλαίσιο περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων και η Ελλάδα προχώρησε στη θέσπιση ενός νέου νόμου για την περιβαλλοντική νομοθεσία, κρίνεται αναγκαίο, η αναθεώρηση ή η θέσπιση ενός νέου Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τις Α.Π.Ε με συγκεκριμένους κανόνες και με συγκεκριμένες κατευθύνσεις χωροθέτησης τους σε περιοχές που δεν έχουν χαρακτηριστεί ως προστατευόμενες. Συνεπώς, η ανάπτυξη των Α.Π.Ε θα πρέπει να γίνεται με σεβασμό στο περιβάλλον, στην βιοποικιλότητα και στην ανθρώπινη αξία, τομείς που αποτελούν σημαντικά γρανάζια για την αειφόρο ανάπτυξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

❖ Ελληνική

ΒΑΤΑΛΗΣ , Π. ΚΩΝ/ΝΟΣ , *Εισαγωγή στο δίκαιο Ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε)* , εκδ. Σάκκουλας , 2007.

ΒΛΑΧΟΥ , ΑΝΔΡΙΑΝΑ , *Περιβάλλον και Φυσικοί Πόροι. Οικονομική θεωρία και πολιτική* , εκδ. Κριτική, Α' Τόμος , 2001.

ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ, ΓΕΩΡΓΙΑ , *Δίκαιο Χωροταξίας και Πολεοδομίας* , εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2019

Της ίδιας , *Το νομικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: Θεωρία και πράξη* , Δίκαιο του Περιβάλλοντος , Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009 , Δ.Σ.Α , Τόμος Ι.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ , Η. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ / ΣΑΜΙΩΤΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ Δ. / ΤΣΑΛΑΤΑΣ , Ι. ΓΡΗΓΟΡΗΣ, *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το περιβάλλον και την ανάπτυξη: Νομική και Θεσμική διάσταση* , εκδ. Παπαζήσης, 1993.

ΓΩΓΟΣ , ΚΩΝ/ΝΟΣ, *Προβλήματα χωροθέτησης των αιολικών πάρκων ενόψει της προστασίας της ορνιθοπανίδας* , Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας : Επίκαιρα νομικά ζητήματα , Πρακτικά Ημερίδας 12.3.2018 , Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου , εκδ. Σάκκουλας.

ΔΕΛΛΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Κοινοτικό δίκαιο περιβάλλοντος. Οι διαστάσεις της προστασίας του περιβάλλοντος στην Κοινοτική Έννομη τάξη* , εκδ. Σάκκουλας , 1998.

ΔΗΜΑΔΑΜΗ , ΖΕΦΗ , *Οικονομία Ανάπτυξη και Περιβάλλον: Θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές της Αειφόρου ανάπτυξης* , εκδ. Παπαζήσης, 2008.

ΕΥΠΡΑΞΙΑ – ΑΙΘΡΑ ΜΑΡΙΑ , *Δάση και δασικές εκτάσεις: Από τον εννοιολογικό προσδιορισμό στην προστασία τους. Η στάση της νομολογίας* , Δίκαιο του Περιβάλλοντος , Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009, Τόμος Ι, Δ.Σ.Α, 2011.

ΖΕΡΒΟΣ, Α. , *Η ανάπτυξη των Α.Π.Ε στον ευρωπαϊκό χώρο* , Πρακτικά Επιστημονικής Εσπερίδας με τίτλο «Ειδικό Χωροταξικό για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: Ένας χρόνος Μετά , Δεκέμβριος 2009.

ΗΛΙΑΔΟΥ, ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ, *Η Ευρωπαϊκή πολιτική για την στήριξη των Α.Π.Ε μετά το «Χειμερινό πακέτο»* , Πρακτικά ημερίδας με τίτλο « Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Επίκαιρα Νομικά ζητήματα , Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου , εκδ. Σάκκουλας , 2018.

ΚΑΙΛΗΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Κ., *Εξωτερική πολιτική της Ε.Ε και η Ενσωμάτωση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του Ο.Η.Ε. Νομικές και Πολιτικές Διαστάσεις* , εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη , 2020.

ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ, *Περιβάλλον & Δίκαιο. Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών* , εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 3^η έκδοση , 2011.

Του ίδιου , *Γενικές Αρχές Δικαίου του Περιβάλλοντος* , Δίκαιο του Περιβάλλοντος , Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009 , Δ.Σ.Α Τόμος Ι.

ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ, Κ. ΣΩΤΗΡΗΣ / ΓΕΩΡΓΑΚΕΛΛΟΣ, Α. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Διαχείριση του Περιβάλλοντος: Επιχειρήσεις & Βιώσιμη Ανάπτυξη* , εκδ. Βαρβαρήγου , 2003.

ΚΑΡΛΑΚΑΚΟΣ, ΣΩΤΗΡΗΣ / ΠΟΛΕΜΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ, *Αειφόρος ανάπτυξη, Περιβάλλον και Ενέργεια*, εκδ. Αθήνα, 2015.

ΚΟΥΤΟΥΠΑ – ΡΕΓΚΑΚΟΥ, ΕΥ., *Η Διοικητική Διαδικασία Εκτίμησης των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων*, εκδ. Σάκκουλας, 1995.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ΧΡΙΣΤΙΝΑ, *Power exchanges and the Greek Wholesale electricity market*, Πρακτικά Ημερίδας, εκδ. Σάκκουλας, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, 2019.

ΜΩΡΑΙΤΗ, ΑΘΗΝΑ, *Οι Νομοθετικές, Διοικητικές, Δικαιοδοτικές Αρμοδιότητες της Ρυθμιστικής Αρχής της Ενέργειας στην Ελλάδα και στην Γαλλία*, εκδ. Σάκκουλας, 2017.

ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ, ΔΟΝΑΤΟΣ, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, 4^η έκδοση, εκδ. Σάκκουλας, 2011.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ΛΙΝΑ, *Εθνικό σύνταγμα και κοινοτικό δίκαιο: Το ζήτημα της "υπεροχής"*, εκδ. Σάκκουλας, 2009.

ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ΑΝΔΡΕΑΣ, *Η «πράσινη» διπλωματία : Διεθνείς σχέσεις και προστασία του περιβάλλοντος*, εκδ. Πατάκη, 2014.

ΣΕΡΡΑΟΣ, Κ., *Ο σχεδιασμός των Α.Π.Ε στην ευρωπαϊκή χωροταξία. Η ειδικότερη περίπτωση της Γερμανίας*, Ειδικό Χωροταξικό για τις Α.Π.Ε. Ένας χρόνος μετά, Πρακτικά Επιστημονικής Εσπερίδας, Δεκέμβριος 2009, εκδ. Παπασωτηρίου.

ΣΙΟΥΤΗ, Π. ΓΛΥΚΕΡΙΑ, *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, Β' έκδοση, εκδ. Σάκκουλας, 2011.

Της ίδιας, *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*, Γ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλας, 2018.

ΣΚΑΛΤΣΑ- ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ, ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ Γ., *Γενικές αρχές στη νομολογία του ΣτΕ και του ΔΕΚ*, εκδ. Σάκκουλας, 2007.

ΣΜΠΩΚΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ Χ., *Εφαρμογές μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας. Κρατική ρύθμιση και αυτορρύθμιση*, εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2011.

ΤΣΑΛΤΑΣ, ΓΡΗΓΟΡΗΣ Γ., *Γιοχάνεσμπουργκ: Το περιβάλλον μετά την συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την αειφόρο ανάπτυξη*, εκδ. Σιδέρης, 2003.

ΤΣΑΛΤΑΣ, ΓΡΗΓΟΡΗΣ Γ., / ΚΑΤΣΙΜΠΑΡΔΗΣ, ΚΩΝ/ΝΟΣ Γ., *Αειφορία και Περιβάλλον: Η Ευρωπαϊκή και Εθνική Προοπτική*, εκδ. Σιδέρης, 2004.

ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ, Π. ΘΕΩΔΩΡΟΣ / ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, Ε. ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Δίκαιο της Ενέργειας*, εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, 2016.

ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ΧΡΙΣΤΙΝΑ, *Έργα ΑΠΕ και προστασία του δασικού περιβάλλοντος – Νομικές Παρατηρήσεις*, Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: Επίκαιρα νομικά ζητήματα, Πρακτικά Ημερίδας 12.3.2018, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, εκδ. Σάκκουλας.

❖ Ξενογλώσση

FRANCESC MORATA/ ISRAEL SOLARIO SANDOVAL, *European Energy Policy. An Environmental Approach*, pub. Edward Elgar Publishing Limited.

FELIX DODDS/MICHAEL STRAUSS/MAURICE STRONG, *Only One Earth*, pub. Routledge, 2012.

JOYEETA GUPTA/ MICHAEL GRUBB, *Climate Change and European Leadership. A sustainable role for Europe?* pub. Kluwer Academic Publishers, 2000.

❖ **E- books & Notes**

ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ Μ., διδακτικές παραδόσεις στο μάθημα Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας: Ενεργειακός σχεδιασμός κτιρίων, σχετικά με την Αιολική ενέργεια, πληροφορίες διαθέσιμες στην ιστοσελίδα <https://eclass.uoa.gr/>

ΒΑΣΕΝΧΟΒΕΝ, Κ. Α. Κ., παραδόσεις του Καθηγητή του Ε.Μ.Π στο πλαίσιο του μαθήματος Χωροταξία: Θεωρία και Πράξη.

<https://mediasrv.aua.gr/eclass/modules/document/file.php/AOA243/%CE%9C%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1%205%20%CE%A7%CF%89%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%AF%CE%B1%2C%20%CE%B8%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CF%80%CF%81%CE%AC%CE%BE%CE%B7.pdf>

ΓΟΝΙΑΔΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ / ΛΑΜΠΡΙΔΗ, ΜΑΡΙΑ, *Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη: Ένα συνοπτικό εγχειρίδιο από φοιτητές για τους φοιτητές*, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας, 2015 <https://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/eisagogi-sti-viosimi-anaptyxi.pdf>

Εγχειρίδιο , Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας σε Οικιστικά Σύνολα , Κ.Α.Π.Ε <http://www.cres.gr/kape/education/Apeoikistika.pdf>

ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ, ΧΡΙΣΤΟΦΗ Κ., διδακτικές σημειώσεις στο μάθημα *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας*, στο πλαίσιο του διατμηματικού προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών με τίτλο «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» , Ε.Μ.Π , 2012 <http://environ.survey.ntua.gr/files/mathimata/6420/APE-kef1-6.pdf>

ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ , ΝΙΚΟΛΑΟΣ , *Εγχειρίδιο Δικαίου της Ενέργειας*. Πανεπιστημιακές παραδόσεις.

MACCHESNAY, IAN G., *The Brundtland Report and Sustainable development in New Zealand, Centre for Resource Management* Lincoln University and University of Canterbury <https://core.ac.uk/download/pdf/35461353.pdf>

MEADOWS, DONELLA H. / MEADOWS, DENNIS L. / RANDERS, JORGEN / BEHRENS III, WILLIAM W., *The limits to growth*, Universe Books New York, 1972 <http://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/LimitstoGrowthdigitalscanversion.pdf>

SQUINTANI, LORENZO/ VEDDER, HANS/ VANHEUSDEN, BERNARD / REESE, MORITZ, *Sustainable Energy United in Diversity: Challenges and Approaches in Energy Transition in the EU*, E.E.F.L. Book series, Volume 1 <http://www.eelf.nl/FirstEELFBookSustainableEnergyUnitedinDiversity1.pdf>

❖ **Διπλωματικές**

ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗ – ΠΑΠΑΜΑΣΤΟΡΑΚΗ , ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ, *Η Πορεία προς την Ενεργειακή Αυτονομία: Εφαρμογή στο Νομό Χανίων (Κρήτη)* (Διπλωματική Εργασία) , Α.Π.Θ, 2012.

ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ, ΕΥΤΥΧΙΑ , *Η βιώσιμη ανάπτυξη και ο δικαστικός της έλεγχος στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας* (Διπλωματική Εργασία) , Α.Π.Θ, 2008.

ΚΟΚΟΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ , *Α.Π.Ε: Περιβαλλοντική και Οικονομική διάσταση – Τεχνική και Οικονομική αξιολόγηση αιολικών επενδύσεων* (Διπλωματική Εργασία) , Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

ΚΟΥΚΗ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ , *Προς μια νέα αιεφόρο ενεργειακή πολιτική εντός της Ε.Ε: Η προστασία του περιβάλλοντος μέσα από την Κοινοτική ενεργειακή πολιτική* (Διπλωματική Εργασία), Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2010.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ , ΚΥΡΙΑΚΟΣ Ν. , *Εξομοίωση υβριδικού συστήματος με Α.Π.Ε για εγκατάσταση στη Κύπρο* (Διπλωματική Εργασία), Πανεπιστήμιο Πατρών, 2014.

ΧΑΤΖΗΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ , ΜΙΧΑΗΛ , *Προοπτικές Υβριδικών Συστημάτων Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας* (Διπλωματική Εργασία), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2018.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

❖ Περιοδικά – Τεύχη

ΑΛΩΝΙΣΤΙΩΤΗ, ΣΟΦΙΑ , *Φωτοβολταϊκά συστήματα: Νομοθετικό πλαίσιο* , περιοδ. Συνήγορος, τεύχος 77/2010.

ΑΡΑΒΩΣΗΣ, Κ. , *Η χρήση Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στον σχεδιασμό και στην αξιολόγηση έργων* , περιοδ. Δικαίου , τεύχος 1/2002.

ΒΑΒΟΥΡΑΣ , ΙΩΑΝΝΗΣ Σ. , *Από την βιώσιμη ανάπτυξη στην πράσινη μεγέθυνση: Η εγκατάλειψη του κοινωνικού χαρακτήρα της ανάπτυξης* , Κοινωνική Συνοχή και ανάπτυξη 2011 6 (1).

ΓΑΛΑΝΗ , Ε. , *Το νομοθετικό πλαίσιο των περιβαλλοντικών και χρηματοδοτικών ενισχύσεων των Α.Π.Ε*, περιοδ. Δικαίου , τεύχος 1/2011.

ΓΟΥΡΓΙΩΤΗΣ, Α. / ΤΣΙΛΙΜΙΓΚΑΣ, Γ. , *Ο ρόλος του χωροταξικού σχεδιασμού στην ανάπτυξη των Α.Π.Ε*, περιοδ. Τεχνικά – Χρονικά , τεύχος 1/2011.

ΓΟΥΡΖΗ , ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ , *Αναδασωτές εκτάσεις για την εγκατάσταση αιολικών σταθμών (απόφ. ΣτΕ 2474/2011 – Ε΄ Τμήμα)* , περιοδ. Δικαίου , τεύχος 3/2011.

ΔΕΛΛΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ , *Το περιβάλλον ως στοιχείο της Κοινοτικής έννομης τάξης και η Συνθήκη του Άμστερνταμ*, περιοδ. Δικαίου 3/1997.

Του ίδιου , *Από το καρνάγιο της Πύλου στο ορυχείο της Κασσάνδρας. Η βιώσιμη ανάπτυξη μεταξύ δικαιοπλασίας του δικαστή και μυθοπλασίας της θεωρίας*, Τμητικός Τόμος ΣτΕ.

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, Ι. / ΠΛΙΑΚΑΣ, Φ. / , ΠΕΤΑΛΑΣ, Χ. / , ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ , Α. , *Η εναρμόνιση του εθνικού δικαίου με την Οδηγία 2000/60/Ε.Κ για την προστασία και την διαχείριση των υδάτινων πόρων*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2004.

ΕΥΠΡΑΞΙΑ, ΑΙΘΡΑ-ΜΑΡΙΑ , *Τεχνικά Έργα ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε) και προστασία του περιβάλλοντος* , περιοδ. Δικαίου , τεύχος 3/2001.

ΖΕΡΒΟΣ , ΑΡΘΟΥΡΟΣ , *Η ανάπτυξη των Α.Π.Ε στην Ευρώπη* , περ. Τεχνικά Χρονικά, 5-6/2006.

ΚΑΛΛΙΑ-ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Α. *Η αξιολόγηση του αγαθού «περιβάλλον» σε σχέση με τα λοιπά αγαθά στη νομολογία του ΣτΕ και του Δ.Ε.Κ*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 2/1999.

Της ίδιας, *Η εξέλιξη της ευρωπαϊκής νομοθεσίας προστασίας περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2011.

Της ίδιας, *Η προστασία του περιβάλλοντος στην Αρχαία Ελλάδα. Συγκριτική θεώρηση με το ισχύον περιβαλλοντικό δίκαιο*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2020.

Της ίδιας, *Η εξέλιξη της ευρωπαϊκής νομοθεσίας προστασίας του περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2011.

Της ίδιας, *Η έκφραση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης και της συνολικής προσέγγισης της ρύπανσης του περιβάλλοντος*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 2/1998.

Της ίδιας, *Νομικό πλαίσιο διαχείρισης υδάτινων πόρων – Η εφαρμογή της Οδηγίας – Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2006.

ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Β. , *Η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ για την αειφόρο ανάπτυξη*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2002.

ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. , *Επικίνδυνες δραστηριότητες και αστικό δίκαιο του περιβάλλοντος*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/1997.

Του ίδιου, *Η κοινοτική αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» (άρθρο 174 ΣυνΘΕΚ) στο πλαίσιο της αστικής ευθύνης*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2002.

ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. /ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΟΣ, Α. *Ο «ρυπαίνων πληρώνει»: μια σημαντική προσπάθεια ενίσχυσης της νομικής προστασίας του περιβάλλοντος*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2008.

ΜΕΙΔΑΝΗ, Ε. *Οι Α.Π.Ε ως θεσμική παρέμβαση ενάντια στην κλιματική αλλαγή*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 2/2017.

ΜΠΑΛΙΑΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ, *Η αρχή της προφύλαξης – Μια νέα σχέση μεταξύ δικαίου και επιστήμης και η επίδραση της στον έλεγχο της νομιμότητας*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 1/2004.

Του ίδιου, *Η οδηγία για τους οικοτόπους: Ζητήματα σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων*, Νομικό Βήμα, 2010.

Του ίδιου, *Οι διεθνείς και ευρωπαϊκές ρυθμίσεις σχετικά με τον καθορισμό και τη διαχείριση των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 3/2010.

Του ίδιου, *Η Δέουσα Εκτίμηση Επιπτώσεων Έργων και Σχεδίων στις περιοχές του δικτύου Natura 2000*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2014.

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Μ. , *Θαλάσσιος Χωροταξικός Σχεδιασμός και Θαλάσσιες Χρήσεις: Εννοιολογικά και θεωρητικά ζητήματα*, περιοδ. Αειχώρος: Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης, 23/2016.

ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, Μ. /ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ, Η. , *Βιώσιμη Ανάπτυξη. Διεθνείς και Ευρωπαϊκές εξελίξεις και προοπτικές*, Heleco 2005, ΤΕΕ, Αθήνα, 3-6 Φεβρουαρίου 2005

ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Α. , *Αειφορία και βιώσιμη ανάπτυξη ως συνταγματικές αρχές: ερμηνευτικές, κανονιστικές και νομολογιακές πτυχές του περιβαλλοντικού Συντάγματος*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2007.

ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. , *Για τον νέο μηχανισμό στήριξης της αιολικής ενέργειας με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές (Κ.Γ) για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του περιβάλλοντος και ενέργειας 2014-2020*, περιοδ. Ενέργεια & Δίκαιο, τεύχος 27/2018.

ΠΑΠΑΤΣΩΡΗ , Χ. , *Οι Αρχές της ΣυνΘΕΚ για την προστασία του περιβάλλοντος. Σημαντική και διαχωρισμός* , περιοδ. Δικαίου , τεύχος 1/2005.

ΠΟΥΙΚΛΗ, Κ.Χ. , *Η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» στο δίκαιο περιβάλλοντος υπό το φως της Οδηγίας 2004/35/Ε.Κ για την περιβαλλοντική ευθύνη*, περιοδ. Δικαίου , τεύχος 2/2018.

ΣΤΑΣΙΟΠΟΥΛΟΣ , ΣΤΑΥΡΟΣ , *Βιώσιμη ανάπτυξη και Συνταγματική αναθεώρηση*, περιοδ. Δικαίου, τεύχος 4/2013.

ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, Ν. *Προοπτικές ανάπτυξης των Α.Π.Ε από την Δ.Ε.Η υπό το πρίσμα του Ν.2244/1994*, περιοδ. Τεχνικά – Χρονικά , Μάρτιος – Απρίλιος , 1997.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Ι. / ΜΙΧΑΛΑΙΝΑ, Ε. , *Σύγχρονες Χωρικές Έννοιες & Α.Π.Ε*, περιοδ. Τεχνικά – Χρονικά , τεύχος 2/2010.

ΤΑΣΙΟΠΟΥΛΟΣ, Σ. , *Η βιώσιμη ανάπτυξη στις διατάξεις υπερεθνικών οργανισμών* , περιοδ. Δικαίου , τεύχος 3/2013.

ΤΣΙΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ , Τ. , *Θεσμικό πλαίσιο φωτοβολταϊκών συστημάτων*, περιοδ. Δικαίου , τεύχος 1/2010.

Για την Νομολογία της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Σ.Μ.Π.Ε) περιοδ. Δικαίου , τεύχος 1/2020.

Οικονομία και Επιχειρήσεις: Δελτίο για την ελληνική οικονομία, τευχ.173, Οκτώβριος 2019.

ECKERT, SANDRA, *The governance of markets, Sustainability and Supply. Toward a European Energy Policy*, Journal of Contemporary European research. 12(1).

❖ Εκθέσεις

Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα , Ιανουάριος 2019.

Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα , Υ.Π.Ε.Κ.Α Νοέμβριος 2019.

Ετήσια Έκθεση της Υπηρεσίας των Α.Π.Ε έτος 2010 (Υ.Π.Ε.ΚΑ 2010).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Ενέργεια , *Η Ε.Ε με απλά λόγια. Μια βιώσιμη, ασφαλή και προσιτή ενέργεια για τους Ευρωπαίους*.

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1992), *Ευρώπη 2000. Προοπτικές Ανάπτυξης του Κοινοτικού Εδάφους*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1995), *Ευρώπη 2000+Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, Ε.Ε C- 133 της 31.5.1995 Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής σχετικά με την «Ευρώπη 2000+ Συνεργασία για την χωροταξία στην Ευρώπη.

Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης , *«Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ελλάδας και Προτάσεις για την Βελτίωσή της»* , Έκθεση του IENE στο Πλαίσιο

Εκπόνησης του Μακροχρόνιου Ενεργειακού Σχεδιασμού της Ελλάδας από την Εθνική Επιτροπή για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ), Νοέμβριος 2018.

Ρ.Α.Ε. Έκθεση Αποτελεσμάτων των ανταγωνιστικών διαδικασιών υποβολής προσφοράς για σταθμούς Α.Π.Ε της περιόδου 2018-2020, Οκτώβριος 2020.

❖ Διαδικτυακή

ΑΥΓΕΡΟΥ, ΒΑΣΙΛΙΚΗ, *Οι νομοθετικές δυσχέρειες, οι προκλήσεις και οι μηχανισμοί ελέγχου εφαρμογής της ευρωπαϊκής πολιτικής περιβάλλοντος*, <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 12.1.2021]

ΒΙΤΤΗΣ, ΝΙΚΟΣ, *Που πάσχει ο νέος νόμος για το περιβάλλον*; <https://www.protagon.gr/apopseis/pou-pasxei-o-neos-nomos-gia-to-perivallon-44342046614> [τελευταία πρόσβαση στις 8-2-2020]

ΒΛΑΝΤΟΥ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, *Περιβαλλοντικός Χωρικός Σχεδιασμός και Φέρουσα Ικανότητα* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021]

ΒΛΑΧΟΣ, ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, *Το Περιβάλλον. Ο κόσμος μας, η ζωή μας* <https://www.vimaonline.gr/19/article/a116/stamatis-stulianos-vlahos/33359/to-perivallon-o-kosmos-mas-i-zoi-mas> [τελευταία πρόσβαση στις 21-1-2021]

ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Θ. ΚΩΝ/ΝΟΣ, *Θα έχει η προστασία της υγείας την ίδια τύχη με την προστασία του περιβάλλοντος*; <https://constitutionalism.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 3-2-2021]

ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ, ΓΕΩΡΓΙΑ, *Η ευρωπαϊκή διάσταση του χωροταξικού σχεδιασμού : Από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη στην Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (Μάρτιος 2009)* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021]

Της ίδιας, *Το Περιβαλλοντικό Σύνταγμα και το Αναθεωρητικό Εγχείρημα* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 19.1.2021]

ΔΟΥΣΗ, ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΑ, *Η Συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης* <https://www.kathimerini.gr/world/1018293/i-diaskepsi-tis-stokholmis/> [τελευταία πρόσβαση στις 15-11-2020]

ΖΕΡΒΑΣ, ΝΙΚΟΣ, *Το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα (Ιούλιος 2013)* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 23-1-2021]

ΚΑΠΕΛΑ, ΣΟΦΙΑ / ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ, ANNA, *Ο Νέος Περιβαλλοντικός Νόμος (Ν.4685/2020) και η Θεσμοθέτηση Αναγκαίων Προστατευτικών Μέτρων για τις περιοχές δικτύου Natura 2000* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 8-2-2021]

ΚΑΡΑΓΕΒΡΕΚΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ, *Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και η συμβολή της φωτοβολταϊκής τεχνολογίας* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 28-12-2020]

ΚΟΝΙΔΑΡΗ, ΠΟΠΗ, *Το Πρωτόκολλο του Κιότο* <http://www.indeepanalysis.gr/perivallon/to-prwtokollo-tou-kioto> [τελευταία πρόσβαση στις 16-11-2021]

ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, ΞΕΝΟΦΩΝ , *Η Συνταγματική διαρρύθμιση της σχέσης μεταξύ της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος και δικαιώματος της ιδιοκτησίας (Ιούλιος 2003)* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 19-1-2021]

ΚΟΡΡΕΣ, Μ. ΓΙΩΡΓΟΣ / ΚΟΚΚΙΝΟΥ, ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ , *Χωρικός Σχεδιασμός και Τοπική Ανάπτυξη στην Ελλάδα* <https://www.hba.gr/5Ekdosis/UplPDFs/sylltomos14/533546%20KorresKokkinou%202014.pdf> [τελευταία πρόσβαση στις 3-2-2021]

ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ , ΜΑΡΙΛΕΤΑΣ , *Θαλάσσια ενέργεια: Ένα φαινόμενο που μετατρέπει τις θάλασσες σε ενεργειακές πηγές* <https://www.maxmag.gr/science/thalassia-energeia-ena-fainomeno-poy-metatrapei-tis-thalasses-se-energeiakes-piges> [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020]

ΛΑΖΑΡΟΣ ΤΑΤΣΗΣ, *Σχεδιασμός , Περιβάλλον και Ανάπτυξη. Ιστορική επισκόπηση, προβλήματα και περιορισμοί (Ιανουάριος 2008)* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021]

ΛΥΠΙΡΙΔΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ , *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Η ενναλακτική τεχνολογία για ένα αειφόρο μέλλον (Νοέμβριος 2004)* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 30-1-2021].

ΜΕΝΟΥΔΑΚΟΣ, Φ ΚΩΝ/ΝΟΣ , *Περιβαλλοντική πολιτική σε περίοδο οικονομικής κρίσης: Κάποιες γενικές διαπιστώσεις και σκέψεις* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 20.1.2021].

ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ , *Πως το Σύνταγμα προστατεύει το περιβάλλον (Απρίλιος 2019)* <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/pos-to-syntagma-prostatevi-to-perivallon/> [τελευταία πρόσβαση στις 21-2-2021]

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΤΑΚΗΣ , *Οι αρχές του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος (Νοέμβριος 2000)* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 10-1-2021]

ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ , *Η πρόταση για την Αναθεώρηση του Περιβαλλοντικού Συντάγματος: Από τον δικαστικό «ακτιβισμό» στην λογική της «ανάπτυξης»;* (Ιούνιος 2006) <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 7-2-2021]

Του ίδιου, *Το νομικό καθεστώς των Α.Π.Ε ηλεκτρικής ενέργειας (Ιούλιος 2004)*, <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 28-1-2021]

Του ίδιου, *Σύνταγμα και Προστασία του Περιβάλλοντος* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 20.1.2021]

ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ , *Η κοινωνική διάσταση της βιώσιμη χωρικής ανάπτυξης (Μάιος 2006)* <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021]

ΠΑΥΛΑΚΗ , Ε. ΣΟΦΙΑ , *Η Συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος (Άρθρο 24 του Σ)* <https://dasarxeio.com> [τελευταία πρόσβαση στις 20-1-2021]

ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ , *Περιβάλλον και Ανάπτυξη: Σταθμίσεις και Δικαστικός έλεγχος*, <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 25-1-2021]

Της ίδιας , ομιλία με τίτλο «**Χωροταξία και Ενέργεια**» που διοργάνωσε το Τ.Ε.Ε το 2013 με τίτλο «Επίκαιρα θέματα δικαίου περιβάλλοντος , χωροταξίας και πολεοδομίας».
http://portal.tee.gr/portal/page/portal/SCIENTIFIC_WORK/DIALEKSEIS_P/EPIKAIRA_THEMATA_DIKAIΟΥ_PERIVALLONTOS/Tab2/02%2C1%2C9%2CA%2C1%2D4%2C5%2D1%2C9%2CD%2C7%2D3%2C1%2CA%2C5%2CB%2CB%2C1%2D1%2CF%2D0%2CF%2D5%2CB%2CF%2D5.pdf [τελευταία πρόσβαση στις 13-4-2021]

ΣΙΟΥΤΗ, Π. ΓΕΩΡΓΙΑ , **Η εξέλιξη στο ευρωπαϊκό δίκαιο περιβάλλοντος στους τομείς της περιβαλλοντικής προστασίας και της περιβαλλοντικής πληροφόρησης (Ιανουάριος 2010)** <https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 10-1-2021]

ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ , ΣΠΥΡΟΣ , **Συνθήκη της Λισαβόνας: η συμβολή της στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής**
<https://www.pemptousia.gr/2017/05/sinthiki-tis-lisavonas-i-simvoli-tis-sti-diamorfositisevropaikisenergiakispolitikis/>
[τελευταία πρόσβαση στις 21-1-2021]

ΣΤΕΦΑΝΑΚΟΥ, Ι. Π. **Υδροηλεκτρικά Έργα και 'Μικρή' ΔΕΗ,**
[Υδροηλεκτρικά Έργα και 'Μικρή' ΔΕΗ | Capital](#) [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020]

ΣΤΕΦΑΝΟΥ, ΙΩΣΗΦ / ΜΙΧΑΛΑΙΝΑ, ΕΥΑΝΘΙΑ, **Σχολιασμός στη Λευκή Βίβλο για την ενέργεια. «Η συμπληρωματικότητα τριών φαινομενικά αντικρουόμενων στόχων»**
https://www.researchgate.net/publication/313905640_Scholiastosm_ste_Leuke_Biblio_gia_ten_energeia_E_sympleromati_koteta_trion_phainomenika_antikrouomenon_stochon_Comments_on_the_White_Book_on_Energy_the_Complementarities_of_Three_seemingly_contradictor
[τελευταία πρόσβαση στις 21-1-2021]

ΤΣΕΛΕΜΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ , **Επιτομή Πολιτικής και Νομοθετικό Πλαίσιο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ)- Δυνατότητες Διείσδυσης των ΑΠΕ στο Ηλεκτρικό Ενεργειακό Ισοζύγιο, 2009**
http://library.tee.gr/digital/m2547/m2547_tsalemis2.pdf
[τελευταία πρόσβαση στις 4-1-2021]

ΧΑΙΝΤΑΡΛΗΣ, Μ. , **Το γενικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού και αιεφόρου ανάπτυξης. Ο στρατηγικός και πολιτικός χαρακτήρας (Μάρτιος 2004)**
<https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 7-1-2021]

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΙΟΛΗ , **Περιοχές Natura: Ένας μοχλός ανάπτυξης (Ιούλιος 2010)**
<https://nomosphysis.org.gr> [τελευταία πρόσβαση στις 7-2-2021]

BARBIER, B. EDWARD, **The concept of sustainable economic development**
https://www.researchgate.net/publication/231829502_The_Concept_of_Sustainable_Economic_Development
[τελευταία πρόσβαση στις 11-11-2020]

DEMBACH, C. JOHN, **Targets, Timetable and Effective Implementing Mechanisms: Necessary Building Blocks for Sustainable Development**
<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1180&context=wmelpr>
[τελευταία πρόσβαση στις 11-11-2020]

HANDL, GUNTHER, **Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment or Stockholm Declaration, Historical Background Summary of key provisions and their legal significance**
<https://legal.un.org/avl/ha/dunche/dunche.html> [τελευταία πρόσβαση στις 15-11-2020]

HOPWOOD, BILL , **Sustainable Development: Mapping different approaches**
https://www.open.edu/openlearn/ocw/pluginfile.php/630982/mod_resource/content/1/t863_2_reading2.pdf
[τελευταία πρόσβαση στις 11-11-2020]

SEELOS, KARIN / HERSELTH, PETTER/ SKRAMESTO, S. OYESTEIN *“Unleashing renewable energies from the ocean: Statkraft’s experience in developing business opportunities in immature technologies and markets. The forces of osmosis and tidal currents”*. https://www.statkraft.com/globalassets/old-contains-the-old-folder-structure/documents/hydro-2009--unleashing-renewable-energies-from-the-ocean_tcm10-5099.pdf [τελευταία πρόσβαση στις 5-12-2020].

ZILBERMAN, DAVID, *The economics of sustainable development* <https://www.professorzilberman.com/wp-content/uploads/2015/01/The-economics-of-sustainable-development.pdf> [τελευταία πρόσβαση στις 11-11-2020]

NΟΜΟΘΕΣΙΑ

❖ Ελληνική

- N.1468/1950 (Φ.Ε.Κ 169/7.8.1950 «Περί ιδρύσεως Δημόσιας Επιχειρήσεως Ηλεκτρισμού» όπως αυτός τροποποιήθηκε με τον Αναγκαστικό Ν.1672/1951 περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων του Ν.1468/1950)
- Ν. 360/1976 «Περί χωροταξίας και περιβάλλοντος» Φ.Ε.Κ τεύχος 1 α.φ 151 της 22.6.1976
- Ν.998/1979 (Φ.Ε.Κ Α' 289/29.12.1979) «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας».
- Ν.1559/1985 (Φ.Ε.Κ Α' Α' 25.7.1985) «Περί ρύθμισης θεμάτων εναλλακτικών μορφών ενέργειας και ειδικών θεμάτων ηλεκτροπαραγωγής από συμβατικά καύσιμα και άλλες διατάξεις»
- Ν.1561/1985 (Φ.Ε.Κ Α' 18 /18.2.1985) «Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης και άλλες διατάξεις».
- Ν.1650/1986 (Φ.Ε.Κ 160' Α/16.10.86) «Περί της προστασίας του Περιβάλλοντος»
- Ν.1734/1987 (Φ.Ε.Κ Α' 289/26.10.1987) «Βοσκότοποι και ρύθμιση ζητημάτων σχετικών με κτηνοτροφική αποκατάσταση και με άλλες παραχωρήσεις καθώς και θεμάτων που αφορούν δασικές εκτάσεις».
- Ν.1739/1987 (Φ.Ε.Κ 201/Α/20.11.1987) «Περί «Διαχείρισης των υδάτινων πόρων και άλλες διατάξεις»
- Ν.1559/1989 (Φ.Ε.Κ Α'25.7.1985) «Περί ρύθμισης θεμάτων εναλλακτικών μορφών ενέργειας και ειδικών θεμάτων ηλεκτροπαραγωγής από συμβατικά καύσιμα και άλλες διατάξεις»
- Ν. 2244/1994 (Φ.Ε.Κ Α' 168/7.10.1994 «Περί ρύθμισης θεμάτων ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και από συμβατικά άλλα καύσιμα και άλλες διατάξεις»

- N.2742/1999 (Φ.Ε.Κ 207/7.10.1999) «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη».
- N.2773/1999 (Φ.Ε.Κ Α' 286/22.12.1999) «Περί απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας Ρύθμιση θεμάτων ενεργειακής πολιτικής και λοιπές διατάξεις»
- N.2941/2001 (Φ.Ε.Κ Α' 201/19.9.2001) «Περί απλοποίησης διαδικασιών ίδρυσης εταιρειών αδειοδότησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ρύθμιση θεμάτων της Α.Ε. Ελληνικά Ναυπηγεία και άλλες διατάξεις»
- N.3175/2003 (Φ.Ε.Κ Α' 207/29.8.2003) «Αξιοποίηση του Γεωθερμικού δυναμικού, τηλεθέρμανση και άλλες διατάξεις».
- N.3199/2003 (Φ.Ε.Κ Α' 280/9.12.2003) «Περί «Προστασίας και διαχείριση των υδάτων – Εναρμόνιση με την Ε. Οδηγία 2000/60/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000».
- N.3423/2005 (Φ.Ε.Κ 304/Α/13.12.2005) «Εισαγωγή στην Ελληνική αγορά των βιοκαυσίμων και των άλλων ανανεώσιμων καυσίμων»
- N.3468/2006 (Φ.Ε.Κ Α' 129/27.6.2006) «Παραγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης και λοιπές διατάξεις»
- N.3734/2009 (Φ.Ε.Κ 8/Α/28.1.2009) «Προώθηση συμπαράγωγής δύο ή περισσότερων χρήσιμων μορφών ενέργειας, ρύθμιση ζητημάτων σχετικά με το Υδροηλεκτρικό έργο Μεσοχώρας και άλλες διατάξεις».
- N.3851/2010 (Φ.Ε.Κ Α' 85/4.6.2010) «Επιτάχυνση της ανάπτυξης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής».
- N.3983/2011 (Φ.Ε.Κ 144/Α/17.6.2011) Εθνική στρατηγική για την προστασία και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/56/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Ιουνίου 2008 και άλλες διατάξεις.
- N.4014/2011 (Φ.Ε.Κ Α' 209/21.9.2011) «Περί Περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος»
- N.4015/2011 (Φ.Ε.Κ Α' 210/21.9.2011) «Θεσμικό πλαίσιο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τις συλλογικές οργανώσεις και την επιχειρηματικότητα του αγροτικού κόσμου – Οργάνωση της εποπτείας του Κράτους»

- N.4042/2012 (Φ.Ε.Κ Α' 24/13.2.2012) «Περί της «Ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος – Εναρμόνιση της Οδηγίας 2008/99/Ε.Κ – Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων – Εναρμόνιση της Οδηγίας 2008/99/Ε.Κ – Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής».
- N.4062/2012 (Φ.Ε.Κ Α'/70/30.3.2012) «Αξιοποίηση του πρώην Ελληνικού Αεροδρομίου Ελληνικού – Πρόγραμμα Ήλιος – Προώθηση της χρήσης της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/28/ΕΚ) - Κριτήρια Αειφορίας Βιοκαυσίμων και Βιορευστών (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/30/ΕΚ).
- N.4122/2013 (Φ.Ε.Κ Α' 42/19.2.2013) «Ενεργειακή Απόδοση των Κτιρίων – Εναρμόνιση με την Οδηγία 2010/31/Ε.Ε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις».
- N.4123/2013 (Φ.Ε.Κ 43/Α/19.2.2013) «Διατήρηση ενός ελάχιστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου ή/και άλλων προϊόντων πετρελαίου και άλλες διατάξεις (εναρμόνιση του εθνικού δικαίου προς την Οδηγία 2009/119/Ε.Κ)»
- 4.4254/2014 (Φ.Ε.Κ Α' 85/7.4.2014) «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του Ν.4046/2012 και άλλες διατάξεις»
- N.4269/2014 (Φ.Ε.Κ Α' 142/28.6.2014) «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη».
- N. 4277/2014 (Φ.Ε.Κ Α' 156/1.8.2014) «Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας - Αττικής και άλλες διατάξεις».
- N. 4416.2016 (Φ.Ε.Κ Α' 149/9.8/2016) «Νέο καθεστώς στήριξης των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης - Διατάξεις για το νομικό και λειτουργικό διαχωρισμό των κλάδων προμήθειας και διανομής στην αγορά του φυσικού αερίου και άλλες διατάξεις».
- N.4447/2016 (Φ.Ε.Κ Α' 241/23.12.2016) «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και λοιπές διατάξεις»
- N.4546/2018 (Φ.Ε.Κ Α' 101/12.6.2018) «Ενσωμάτωση στην Ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/89/Ε.Ε περί θεσπίσεως πλαισίου για τον Θαλάσσιο Χωροταξικό Σχεδιασμό και άλλες διατάξεις»
- N.4685/2020 (Φ.Ε.Κ 92/Α/7.5.2020) «Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις».

- Π.Δ. 67/81 (Φ.Ε.Κ. 23/Α/81) «Περί Προστασίας της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας και καθορισμού διαδικασίας συντονισμού και ελέγχου της έρευνας επ' αυτών».
- Π.Δ. 1180/1981(Φ.Ε.Κ Α'293/6.10.1981) «Περί «ρυθμίσεως θεμάτων αναγομένων εις τα της ιδρύσεως και λειτουργίας βιομηχανιών, βιοτεχνιών πάσης φύσης μηχανολογικών εγκαταστάσεων και αποθηκών και της εκ τούτων διασφαλίσεως περιβάλλοντος εν γένει».
- Π.Δ. 126/1986 (Φ.Ε.Κ 44/Α/17.4.1986) «Διαδικασία παραχώρησης της εκμετάλλευσης , συντήρησης και βελτίωσης των δασών που ανήκουν στο Δημόσιο και στα Νομικά Πρόσωπα του δημοσίου τομέα στους δασικούς συνεταιρισμούς».
- Π.Δ 375/1987 (Φ.Ε.Κ 167/Α/17.9.1987) «Ίδρυση Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου με την επωνυμία Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Κ.Α.Π.Ε)»
- Π.Δ. 148/2009 (Φ.Ε.Κ Α' 190/29.9.2009) «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση ζημιών στο περιβάλλον – Εναρμόνιση της Οδηγίας 2004/35/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 21^{ης} Απριλίου του 2004, όπως ισχύει».
- Ν.Δ 210/1973 «Περί Μεταλλευτικού Κώδικα»
- ΚΥΑ 77921/1440/95(Φ.Ε.Κ Β'70/1995)
- ΚΥΑ 33318/3028/11-12-1998(Φ.Ε.Κ 1289/Β/28.12.1998)
- ΚΥΑ Η.Π. 14849/853/Ε103/4-4-2008 (Φ.Ε.Κ 645/Β/11.4.08)
- ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103/1-9-10(Φ.Ε.Κ 1495/Β/6.9.19)
- ΚΥΑ υπ' αρ. 29116/2009 (ΦΕΚ ΑΑΠ 344/20.7.2009)
- Κ.Υ.Α της 4^{ης} Ιουλίου 2009(Φ.Ε.Κ Β'1079/2009)
- ΥΑ 414985/29-11-85(Φ.Ε.Κ Β'757)
- Υ.Α 104247/2006
- ΥΑ υπ' αρ. 29107/2009 (ΦΕΚ ΑΑΠ 344/20.7.2009)
- ΥΑ .Α.Π.Ε./Φ1/οικ.27904(ΦΕΚ Β 2143/31.12.2010)
- Υ.Α 1958/2012(Φ.Ε.Κ 21/Β/13.1.2012)
- Υ.Α Δ3/Α/οικ. 15225(Φ.Ε.Κ Β'2055/2013)

❖ Ευρωπαϊκή

- Κανονισμός 713/2009/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 13^{ης} Ιουλίου 2009 , για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών

Αρχών Ενέργειας (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για την Ε.Ο.Χ) (ΕΕ L – 211/1)

- Ε. Οδηγία 85/337/Ε.Ο.Κ του Συμβουλίου της 27.6.1985 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Ε.Ε L – 175/40), όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/11/ΕΚ, και με την οδηγία 2003/35/ΕΚ σχετικά με τη συμμετοχή του κοινού στην κατάρτιση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων που αφορούν το περιβάλλον και με την τροποποίηση όσον αφορά τη συμμετοχή του κοινού και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, των οδηγιών 85/337/ΕΟΚ και 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου.
- Ε. Οδηγία 79/409/Ε.Κ του Συμβουλίου της 2.4.1979 περί της διατήρησης των άγριων πτηνών, (Ε.Ε L – 103/1)
- Ε. Οδηγία 90/313/Ε.Ο.Κ του Συμβουλίου της 7ης Ιουνίου 1990 σχετικά με την ελεύθερη πληροφόρηση για θέματα περιβάλλοντος (Ε.Ε L – 158/56).
- Ε. Οδηγία 91/676/Ε.Ο.Κ του Συμβουλίου της 12.12.1991 για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης, (Ε.Ε L-375/1).
- Ε. Οδηγία 96/92/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19.12.1996 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, Ε.Ε L – 27/20
- Ε. Οδηγία 92/43/Ε.Κ του Συμβουλίου της 21.5.1992 για την διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, (Ε.Ε L- 206/1).
- Ε. Οδηγία – πλαίσιο 2000/60/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23.10.2000 για την θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, (Ε.Ε L-327/1).
- Ε. Οδηγία 2001/77/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27.9.2001, για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, (Ε.Ε. L-283/01 της 27.10.2001).
- Ε. Οδηγία 2003/30/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 17.5.2003 σχετικά με με την προώθηση της χρήσης βιοκαυσίμων ή άλλων ανανεώσιμων καυσίμων για τις μεταφορές, (Ε.Ε L – 123/42).
- Ε. Οδηγία 2003/54/Ε.Κ όπως αυτή καταργήθηκε από την Ε. Οδηγία 2009/72/Ε.Κ[Ε.Ε L-211/55 της 14.8.2009] σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της Ε. Οδηγίας 96/92/Ε.Κ, Ε.Ε L- 176/37
- Ε. Οδηγία 2004/8/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου (2001, Ε.Ε L-283) για την προώθηση της συμπαραγωγής ενέργειας

βάσει της ζήτησης για χρήσιμη θερμότητα στην εσωτερική αγορά ενέργειας και για την τροποποίηση της οδηγίας 92/42/ΕΟΚ

- Ε. Οδηγία 2004/35/Ε.ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημιάς.
- Ε. Οδηγία 2006/105 του Συμβουλίου της 20.11.2006 για την προσαρμογή των οδηγιών 73/239/ΕΟΚ, 74/557/ΕΟΚ και 2002/83/ΕΚ στον τομέα του περιβάλλοντος
- Ε. Οδηγία 2009/28/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23.4.2009 σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/Ε.Κ και 2003/30/Ε.Κ (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ) , (Ε.Ε L – 140/16).
- Ε. Οδηγία 2009/147/Ε.Κ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 30.11.2009 περί της διατήρησης των άγριων πτηνών όπως αυτή κατήργησε την Ε. Οδηγία 79/409/Ε.Ο.Κ. , (Ε.Ε L – 20/7).
- Ε. Οδηγία 2014/89/Ε.Ε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23.7.2014 «περί θεσπίσεως πλαισίου για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό», (Ε.Ε L – 257/135).
- Ε. Οδηγία 2018/2001/Ε.Ε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 21.12.2018 σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από Α.Π.Ε (αναδιατύπωση), Ε.Ε L – 328/82
- Απόφαση 2179/98 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περ αναθεώρησης του προγράμματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την Βιώσιμη ανάπτυξη «Στόχος η αειφορία».
- Απόφαση 1386/2013/Ε.Ε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με γενικό ενωσιακό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον έως το 2020 «Ευημερία εντός των ορίων του πλανήτη μας» (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ) (Ε.Λ 3541/171 της 28.12.2013).
- Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά Κατευθυντήριες γραμμές για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του περιβάλλοντος και της ενέργειας (2014-2020) , (Ε.Ε C-200/1).
- COM (92) 23. Τόμος II της 29.7.1992 με τίτλο «Στόχος η Αειφορία: Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την πολιτική και την δράση για το περιβάλλον και την ανάπτυξη»

- COM (95) 682. 13.12.1995 Λευκή βίβλος της Επιτροπής «Ενεργειακή Πολιτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση».
- COM (97) 599 τελικό της 26.11.1997. Ενέργεια για το μέλλον: ανανεώσιμες πηγές ενέργειας – Λευκή Βίβλος για κοινοτική στρατηγική και σχέδιο δράσης.
- COM (2000) 66. 9.2.2000 Λευκή Βίβλος για την Περιβαλλοντική ευθύνη.
- COM (2000) Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αρχή της προφύλαξης.
- COM (2001) 69 τελικό της 16.2.2001. Ανακοίνωση της Επιτροπής επί της εφαρμογής της Κοινοτικής Στρατηγικής και πρόγραμμα δράσεως για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (1998-2000).
- COM (2001) 264 Τελικό Βρυξέλλες, 15.5.2001 Ανακοίνωση της Επιτροπής «Αειφόρος Ανάπτυξη της Ευρώπης για έναν καλύτερο κόσμο: Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αειφόρο ανάπτυξη». (Πρόταση της Επιτροπής επί του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Goteborg)
- COM (2006) 105. 8.3.2006 Πράσινο βιβλίο της Επιτροπής «Ευρωπαϊκή στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια» Δεν έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα.
- COM (2010) 2020. 3.3.10. Ανακοίνωση της Επιτροπής με θέμα: Ευρώπη 2020: Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.
- COM (2010) 614. 28.10.2010. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών για μια Ολοκληρωμένη βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης.
- COM (2012) 271 τελικό της 6.6.2012 Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την Ενέργεια από τις Α.Π.Ε: Σημαντικό παράγοντας στην ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας
- COM (2012) 494 της 13.9.2012. Απόφαση της Επιτροπής με τίτλο «Γαλάζια ανάπτυξη: Ευκαιρίες για βιώσιμη ανάπτυξη στους τομείς της θάλασσας και της ναυτιλίας».
- COM (2014) 08 τελικό της 20.1.2014. Απόφαση της Επιτροπής με τίτλο «Γαλάζια ενέργεια Απαραίτητα μέτρα για την αξιοποίηση του δυναμικού της θαλάσσιας και της ωκεάνιας ενέργειας της Ευρώπης έως το 2020 και εντεύθεν».
- COM (2015) 044. Προοίμιο της ανακοίνωσης της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή των Περιφερειών με τίτλο «Παγκόσμια Εταιρική σχέση για την Εξάλειψη της Φτώχειας και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη μετά το 2015».

- COM (2019) 233. 15.5.2019. Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών Κεφάλαιο IV. Συνοπτική παρουσίαση της ανάλυσης

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

❖ Συμβούλιο της Επικρατείας

ΣτΕ 1811/1977

ΣτΕ 53/1993

ΣτΕ 2754/1994 ΣτΕ 2755/1994

ΣτΕ 2304/1995

ΣτΕ 2805/1997 ΣτΕ 2537/1997

ΣτΕ 2940/2000 ΣτΕ 3478/2000 ΣτΕ 3690/2000

ΣτΕ 1322/2001

ΣτΕ 66/2002

ΣτΕ 2569/2004

ΣτΕ 2059/2007 ΣτΕ 2101/2007

ΣτΕ 2469/2009

ΣτΕ 2474/2011

ΣτΕ 2499/2012

ΣτΕ 2814/2013

ΣτΕ 807/2014 ΣτΕ 2741/2014 ΣτΕ 4189/2014

ΣτΕ 1778/2015 ΣτΕ 4262/2015 ΣτΕ 4376/2015 ΣτΕ 4474/2015

ΣτΕ 47/2018 ΣτΕ 964/2018 ΣτΕ 2579/2018

ΣτΕ 1403/2019

ΣτΕ 443/2020

❖ Δικαστήριο της Ε.Ε

C-389/97

C-334/04

C-142/16

C-117/17

C-379/18

C-849/19

ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

Report of the W.C.E.D

<https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-development/international-cooperation/2030agenda/un--milestones-in-sustainable-development/1987--brundtland-report.html>

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή

<https://unfccc.int/process-and-meetings/the-convention/what-is-the-united-nations-framework-convention-on-climate-change>

Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών για την Βιοποικιλότητα

<https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>

Ατζέντα – 21

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

PIO 20+: Το αειφόρο «συμβόλαιο» που δεν ήρθε

<https://csrnews.gr/2288/%CF%81%CE%B9%CE%BF%20%CF%84%CE%BF%CE%B1%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CF%8C%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B5%CE%BD%CE%AE%CF%81>

<https://laconialive.gr/>

<https://eurlex.europa.eu/>

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/70/renewable-energy>

http://www.rae.gr/site/categories_new/international/instruments/ceer_ergg.csp

<https://www.researchgate.net/>

<https://www.international-arbitration-attorney.com/>

<https://www.energycharter.org/>

<https://www.seforall.org/who-we-are/public-statement-on-energy-solutions>

<https://www.epa.gov/laws-regulations/summary-clean-water-act>

<https://gispub.epa.gov/air/trendsreport/2019/#introduction>

<https://nomosphysics.org.gr>

<https://www.consilium.europa.eu>

<https://www.callisto.gr/blog/oi-periohes-natura-2000-tis-elladas>

<http://www.adjustice.gr/>

https://curia.europa.eu/jcms/jcms/jo1_6308/

<http://www.hellasres.gr/greek/giati-ape/giati-ape.htm>

<https://ypen.gov.gr/energeia/>

<http://www.allaboutenergy.gr/AiolikiEnergeia.html>

<https://www.nationalgeographic.com/environment/article/wind-power>

<https://www.reuters.com/article/us-climate-change-denmark-windpower-idUSKBN1Z10KE>

<https://energypress.gr/news/geothermia-stin-ellada-os-ananeosimi-pigi-energeias>

<https://www.maxmag.gr/science/thalassia-energeia-ena-fainomeno-poy-metatrepei-tis-thalasses-se-energeiakas-piges>

<https://greenagenda.gr/>

<https://dikigoros.com.gr/fotovoltaika-stin-ellada/anaptiksi-ananeosimon-pigon-energeias.html>

<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-ziti-mata/periballon.html>

http://www.oikologos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=122&Itemid=201